

P. Márkus Katalin

KÉZISZÓTÁRAK
AZ EZREDFORDULÓN

Károli Könyvek

monográfia

Sorozatszerkesztő: Sepsi Enikő

A szerkesztőbizottság tagjai:

Boros Gábor, Csanády Márton, Csoma Mózes, Fabiny Tibor,
Furkó Péter, Jakab Éva, Homicskó Árpád,
Horváth Géza, Kendeffy Gábor, Literáty Zoltán, Mészáros József,
Pap Ferenc, Tóth J. Zoltán

P. Márkus Katalin

KÉZISZÓTÁRAK AZ EZREDFORDULÓN

Elemzések a szótárdidaktika szemszögéből

A kötet megjelenését a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészet- és
Társadalomtudományi Kara támogatja, a 20736B800 számon regisztrált,
Elméleti és kísérletes nyelvészeti kutatások című kutatási pályázat keretében.

© Károli Gáspár Református Egyetem, 2024

© L'Harmattan Kiadó, 2024

© P. Márkus Katalin, 2024

Felelős kiadó:

Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója és
Trócsányi László, a KRE rektora Károli Gáspár Református Egyetem
1091 Budapest, Kálvin tér 9.

Telefon: 455-9060

Fax: 455-9062

Szakmai lektor:

Müller Márta

A borítón Giuseppe Arcimboldo *A könyvtáros* című festménye látható.

DOI: <https://doi.org/978-963-646-117-1>

ISBN 978-963-646-117-1

ISSN 2063-3297

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt

1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Tel.: Tel.: +36-70-554-3177

harmattan@harmattan.hu

www.harmattan.hu

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	13
---------------------	----

1. fejezet

1.1. A szótár tervezése	17
1.2. Címszavak kiválasztása	22
1.3. Ábécérend	29
1.3.1. Homonímia	30
1.4. A szócikkek	33
1.4.1. Fonológiai információk	33
1.4.2. Grafémikai információk	35
1.4.3. Grammatika	40
1.4.3.1. Morfológia	40
1.4.3.2. Szintaxis	43
1.4.4. Szemantika	46
1.4.4.1. Ekvivalensek	47
1.4.4.2. Jelentések elkülönítése	49
1.4.5. Illusztratív példamondatok	52
1.4.6. Frazeológia	55
1.4.7. Bevezető és függelék	57

2. fejezet

2.1. Történeti előzmények (magyar–angol, angol–magyar szótárak 1945 előtt)	61
2.2. Az Akadémiai Kiadónál megjelent angol–magyar kéziszótárak összehasonlítása (1981–1999)	65
2.3. Címszavak	67
2.4. Ábécérend	70
2.4.1. Homonímia	70

2.5. A szócikkek	71
2.5.1. Fonológiai információk	71
2.5.2. Grafémikai információk	72
2.5.3. Grammatika	74
2.5.3.1. Morfológia	74
2.5.3.2. Szintaxis	76
2.5.4. Szemantika	78
2.5.4.1. Ekvivalensek	78
2.5.4.2. Jelentések elkülönítése	81
2.5.5. Illusztratív példamondatok	84
2.5.6. Frazeológia	85
2.5.7. Bevezető és függelék	87
2.6. Az Akadémiai Kiadónál megjelent magyar–angol kéziszótárak összehasonlítása (1990–2000)	90
2.7. Címszavak	91
2.8. Ábécérend	94
2.8.1. Homonímia	94
2.9. Szócikkek	94
2.9.1. Fonológiai információk	95
2.9.2. Grafémikai információk	95
2.9.3. Grammatika	96
2.9.3.1. Morfológia	96
2.9.3.2. Szintaxis	98
2.9.4. Szemantika	99
2.9.4.1. Ekvivalensek	99
2.9.4.2. Jelentések elkülönítése	101
2.9.5. Illusztratív példamondatok	103
2.9.6. Frazeológia	104
2.9.7. Bevezető és függelék	105

3. fejezet

3.1. Három angol–magyar kéziszótár összehasonlítása (1999–2002)	107
3.2. Címszavak	110
3.3. Ábécérend	115
3.3.1. Homonímia	116
3.4. A szócikkek	119
3.4.1. Fonológiai információk	119

TARTALOMJEGYZÉK

3.4.2. Grafémikai információk	120
3.4.3. Grammatika	122
3.4.3.1. Morfológia	122
3.4.3.2. Szintaxis	125
3.4.4. Szemantika	126
3.4.4.1. Ekvivalensek	127
3.4.4.2. Jelentések elkülönítése	130
3.4.5. Illusztratív példamondatok	134
3.4.6. Frazeológia	135
3.4.7. Bevezető és függelék	139
3.5. Három magyar–angol kéziszótár összehasonlítása (2000)	140
3.6. Címszavak	141
3.7. Ábécérend	145
3.7.1. Homonímia	145
3.8. Szócikkek	147
3.8.1. Fonológiai információk	148
3.8.2. Grafémikai információk	148
3.8.3. Grammatika	149
3.8.3.1. Morfológia	150
3.8.3.2. Szintaxis	152
3.8.4. Szemantika	154
3.8.4.1. Ekvivalensek	154
3.8.4.2. Jelentések elkülönítése	156
3.8.5. Illusztratív példamondatok	159
3.8.6. Frazeológia	161
3.8.7. Bevezető és függelék	163
Összefoglalás	165
Függelék I.	173
Függelék II.	175
Függelék III.	179
Irodalomjegyzék	195
Szótárak	202
Táblázatok és képek jegyzéke	203

– Úgy kezdtem angolból fordítani, hogy Zádor Anna, a Franklin Társulat igazgatónője jóakaratából rám erőszakolt egy angol fordítást. Hiába mondtam, hogy nem tudok angolul.

„Dehogynem tud. Majd segít magának Országh László angolprofesszor. Csak írja egy-egy szó fölé, ha nem érti.” – „Dehát semmit sem értek, egy árva szót sem.” – „Dehogynem ért. Csak csinálja, csak csinálja.”

Így aztán kiköltöztünk a feleségemmel Gödöllőre, s egy öreg Yolland-szótárral elkezdtem fordítani. Évekig csak fordítottam.

(Ottlik: Próza, 258.)

Teonak és Martinnak

BEVEZETÉS

A szótár olyan kézikönyv, amely egy vagy több nyelv szavait sorolja fel, rendszertint betűrendben, s ezekhez különféle, a szótár típusától függő információkat (pl. helyesírási, kiejtési, grammatikai, jelentéstani, stilisztikai, nyelvhasználati, történeti) rendel. A szótárak szerkesztésének folyamatát lexikográfiának, azokat pedig, akik ezt a feladatot végzik, lexikográfusnak nevezzük.¹

Szótárak szinte minden család otthonában megtalálhatók, de az emberek sokféleképpen használják azokat. Vannak, akik számára a szótár egy fontos segédeszköz a tanulásban, és vannak, akik csak szórakozásból veszik elő. Sokak azonban egyáltalán nem használják a szótárakat és gyakran a már régen elavult szótárakat sem cseréik le.²

Céljuk szerint a szótárakat általában két csoportba soroljuk:

- gyakorlati céllal készült szótárak (például kétnyelvű szótárak, a közhasználatra szánt köznyelvi értelmező szótárak, szinonimaszótárak);
- tudományos célú szótárak (például tájszótárak, gyakorisági szótárak, szóvégmutato szótárak).

Tárgyuk szerint többféle szótártípust szokás megkülönböztetni. A legfontosabbak a következők: 1. egynyelvű szótárak; 2. kétnyelvű szótárak; 3. többnyelvű szótárak; 4. kétnyelvűsített egynyelvű szótárak (pl. A Magay Tamás nevével fémjelzett, 2003-ban megjelent Password szótár); 5. értelmező szótárak; 6. tájszótárak; 7. történeti szótárak; 8. etimológiai szótárak; 9. helyesírási szótárak; 10. idegen szavak szótárai; 11. szinonimaszótárak; 12. szólástárak; 13. kiejtési szótárak; 14. elválasztási szótárak; 15. gyakorisági szótárak; 16. képes szótárak; 17. valenciászótárak; 18. szlengszótárak.³ A szótárak ma már nemcsak nyomtatott változatban léteznek, hanem a tudomány és technika fejlődésével a legtöbb szótár már az interneten online is elérhető.

A szótárírás elméleti és módszertani kérdéseivel, az egyes szótártípusok jellemző sajátosságainak vizsgálatával a lexikográfia foglalkozik, s emellett az egyes

¹ David Crystal (szerk.): *A nyelv enciklopédiája*, Budapest, Osiris, 1998, 143.

² Uo.

³ Bo Svensén: *Practical Lexicography: Principles and Methods of Dictionary-Making*, Oxford, Oxford University Press, 1993, 17–35.

szótárak megszerkesztésének gyakorlati problémáit is kutatja.⁴ Céлом a magyarországi kétnyelvű, angol–magyar, magyar–angol szótáraknak az ezredfordulót megelőző két évtized alatt történt változásainak bemutatása és a további fejlődés elősegítése. Monográfiámban folytatom a Magay Tamás által elkezdett magyarországi angol–magyar, magyar–angol szótárírás átfogó elemzését. Az angol–magyar, magyar–angol szótárírás történetének első legfontosabb összefoglalása *Angol–magyar és magyar–angol szótárak hazánkban 1945 előtt* címmel 1967-ben jelent meg. Ezt követte 1979-ben *A kétnyelvű szótárírás törvényszerűségei (Ország László szótárai)* című munkája. Jelen kötetben bemutatom az *Ország László szótárai* után történt változásokat.

Monográfiám témájának a Magyarországon 1981 és 2002 között megjelent angol–magyar, magyar–angol kéziszótárak vizsgálatát választottam. Napjainkban óriási a szótárválaszték Magyarországon és a paletta egyre színesedik. Azért esett a kéziszótárra a választás, mert az adott időszakban ez volt a szótárhasználók által leggyakrabban választott szótártípus. Amikor szótárakról beszélek, a kétnyelvű, angol–magyar, magyar–angol kéziszótárakra hivatkozom. Munkám 1. fejezetében a szótárírás elméleti és módszertani kérdéseivel foglalkozom. A 2. és 3. fejezetben a szótárak összehasonlító elemzésének (*comparative analysis*) módszerével fogom tárgyalni a Magyarországon 1981 és 2002 között megjelent angol–magyar, magyar–angol kéziszótárakat. Nagyon izgalmas időszak volt ez, hiszen a rendszerváltozás után az Akadémiai Kiadón kívül más kiadók is lehetőséget kaphattak a szótárszerkesztésre. Ebben az időszakban kezdett igazán gazdagodni Magyarországon a szótárválaszték. A 2. fejezetben az Akadémiai Kiadó által megjelentetett négy kéziszótárral fogok foglalkozni, majd a 3. fejezetben az egyéb kiadóknál megjelent további négy kéziszótárt fogom összehasonlítani. Vizsgálódásom módszere kettős: egyrészt leíró, számos példával alátámasztva jellemzem és elemzem a szótárakban található nyelvi anyag feldolgozásának módszereit, másrészt értékelő, az elmondottak alapján igyekszem kritikai megállapításokat tenni és következtetéseket levonni, így segítve a további fejlődést.

Témám gyakorlati szempontból is nagyon fontos, hiszen a szótárírás területén sok változtatást és újítást lehet véghezvinni még ma is. A technikai fejlődésnek köszönhetően rengeteg lehetőség nyílt a lexikográfusok számára is. A szótár az egyik legfontosabb eszköz a nyelvtanulásban, aminek fontosságát mára már minden ember megtapasztalta. Ennek ellenére a szótárhasználók és -vásárolók

⁴ Reinhard Rudolf Karl Hartmann: *Teaching and researching lexicography*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, 4.

sajnos csak keveset tudnak a szótárakról, mivel szinte senkinek nem adatik meg a lehetőség ennek megismerésére. A legtöbb iskolában ugyan használnak szótárakat, de a tanulókat nem tanítják meg a szótárak helyes és hatékony használatára. Az egyetemeken sem jobb a helyzet, lexikográfiát csak kevés intézményben tanítanak.

Az értékelési szempontok kiválasztásánál és összeállításánál igyekeztem az erre vonatkozó szakirodalmat figyelembe venni. Munkám szerkezete a „Kiváló magyar szótár” verseny bírálati szempontjaira⁵ (lásd Függelék I.), Fóris Ágota és Rihmer Zoltán *A szótárak minősítési kritériumairól* és Magay Tamás *Kritika a (szótár)kritikáról* című tanulmányára épül.

Gyakorló lexikográfusként monográfiámban többször hozok példát gyakorlati tapasztalataimból. Lexikográfusi munkámat 2002-ben kezdtem meg a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének Lexikográfia és Lexikológia Osztályán, ahol szócikkíróként dolgoztam 2005-ig. Mindig a kétnyelvű szótárírás érdekelt, kutatásokat is ezen a területen végeztem. 2005-ben a Grimm Könyvkiadónál kaptam lehetőséget egy angol–magyar, magyar–angol tanulószótár elkészítésére. Azóta is több, szótárak kiadására szakosított könyvkiadóban dolgoztam, dolgozom mint lexikográfus-szerkesztő. Emellett elméleti és gyakorlati lexikográfiát is tanítok a Károli Gáspár Református Egyetemen.

Lexikográfusként tudom, hogy a szótár szerkesztésének folyamata nem csak egy számítógép előtt, az asztal mögött zajlik. Meg kell ismerni a szótárhasználókat, a szótárral kapcsolatos problémáikat és az igényeiket is. Ahhoz, hogy a szótárhasználat minél hatékonyabb legyen, a szótáraknak és a szótárhasználóknak is meg kell változniuk.⁶ Nem elég csak a szótárakat elemezni és kiértékelni, ismerni kell azt is, hogy a nyelvtanulók hogyan használják azokat. Ebből a célból, 2004-ben Szöllősy Évával belefogtunk egy kutatásba. Elhatároztuk, hogy a nemzetközi példát követve alaposabban megvizsgáljuk a nyelvtanulók szótárhasználati szokásait. Szerettük volna megtudni, hogy a nyelvtanulók milyen sikerrel forgatják a szótáraikat. Az erre vonatkozó kérdőívet már 2003 októberében elkezdtük összeállítani. A kérdőív két részből állt (lásd Függelék II.). Az első részben „elméleti” kérdések szerepeltek, a második rész pedig gyakorlati feladatokat tartalmazott. 2004 tavaszán húsz budapesti középiskolát kerestünk meg azzal a kéréssel, hogy a kérdőívet egy 3. osztályos (11. évfolyamos), az angolt nem emelt óraszámú tanulócsoporthoz töltesse ki. Amikor az iskolákat kiválasztottuk,

⁵ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Gerstner Károlynak, hogy a dokumentumot rendelkezésemre bocsátotta.

⁶ Sue Atkins – Krista Varantola: Monitoring Dictionary Use, *International Journal of Lexicography*, vol. 10, 1997/1, 1–45.

fontosnak tartottuk, hogy a gimnáziumok mellett a szakközépiskolák is képviselve legyenek. A kutatást támogatta Kenesei István, az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója is. Ennek ellenére a húsz iskola közül sajnos csupán hét⁷ vett részt a vizsgálatban. Tizenhárom iskola nem szeretett volna részt venni a felmérésben. Sajnos ez is azt jelzi, hogy a szótárhasználat fontossága még nem tudatosult az oktatási intézményekben. A kutatásban részt vevő hét iskolából összesen 122 kitöltött kérdőívet kaptunk vissza, és ezeket tudtuk elemezni. Jelen kötetben a kutatás eredményeit is felhasználom, ezzel is szemléltetve az elméleti megállapítások érvényességét.

⁷ Árpád Gimnázium, Bánki Donát Közlekedésgépészeti Szakközépiskola és Szakiskola, Bókay János Gimnázium, Lengyel Gyula Kereskedelmi Szakközépiskola, Ludovika Humán Középiskola, Puskás Tivadar Távközlési Technikum, Xántus János Idegenforgalmi Középiskola.

1. FEJEZET

Ebben a fejezetben a szótárírás elméleti és módszertani kéréseiről lesz szó. Ezen belül az angol–magyar, magyar–angol kézisztótárakra fogok koncentrálni. Végigkövetem a szótárak elkészülésének folyamatát a tervezéstől egészen a megjelenésre kész szótárig.

1.1. A SZÓTÁR TERVEZÉSE

Szótárak nem születnek mindennap. Egy szótár elkészítése, legyen az egynyelvű vagy kétnyelvű, általános vagy szakszótár, hatalmas és rendkívül költséges vállalkozás. Amikor elérkezik az idő, és a könyvkiadó úgy érzi, hogy a piacnak szüksége van – valamilyen szempontból – új szótárra, akkor a lexikográfus megkapja a lehetőséget annak elkészítésére. A könyvkiadó és a főszerkesztő leülnek, és elkezdődik a szótár tervezése. A főszerkesztő dolga, hogy ötletek sorával álljon elő, ám a végső döntés mindig a kiadó kezében van, hiszen a finanszírozást a kiadó állja. Lexikográfusok szerint mindig a tervezési szakasz a legfontosabb, és később be is fog igazolódni, hogy megéri több időt szánni erre. A kiadóban a marketingosztály feladata felmérni a könyvesboltokban azt a hiányt, amit a készülő új szótár meg szeretne szüntetni. Tehát megállapítják, hogy milyen típusú szótárra van szükség, meghatározzák a piacot és a potenciális használók körét. A tervezés szakaszában a könyvkiadó eldönti, hogy mennyi pénzt emésztethet fel az új szótár. Ez alapján kialakul az időbeosztás, megszületnek a határidők, valamint az is látható már, hogy hány ember, milyen forrásokkal stb. tud majd a készülő szótáron dolgozni. A szerkesztők tehát ismerik a szótár leendő használóit, ezért most a legfontosabb, hogy felmérjék az igényeiket, hiszen a szótár terjedelmét és tartalmát (címszavak száma, szócikkek mélysége stb.) ez fogja eldönteni. Próbaszócikkek készülnek, amit később a szerkesztők és a könyvkiadó megvitát, illetve amelyek alapján kiválasztják majd a végső változatot. Kialakul tehát a szótár formája, és itt egy új, nagyon fontos szereplő lép be, az informatikus, aki előkészíti a szótár elkészítéséhez szükséges programokat. A szerkesztők elkészítik az első betűket, igazodva a majdani használók igényeihez, törekedve arra, hogy hatékony, felhasználóbarát, ugyanakkor ránézésre is tetszetős szótár legyen. Ilyenkor a szerkesztők és a könyvkiadó ismét tárgyal, hogy a szótár ebben a formában jó úton halad-e. Megállapodásuk után folyamatos kapcsolattartás

mellett a szótár szóanyagának – lehetőleg – a kitűzött határidőre el kell készülnie. Ezután pedig a könyvkiadó fejezi be a tördelést és az utómunkálatokat, ami után a szótár nyomdába kerülhet.⁸

1. kép. *argue*–*Aries*.

argue /ɑːgjuː/ ① (meg)vitat, érvekkel alátámaszt, érvel (ami mellett: *for*, ami ellen: *against*) ② vitat, kételkedik, vitatkozik (akivel: *with*, amiről: *over/about*) ③ *argue smb into doing smth* rábeszél vkit vmire *argue smb out of doing smth* lebeszél vkit vmiről vitatkozik
KIFEJEZÉSEKBEN: *argue the toss* eldöntött dologról vitatkozik

argument /ɑːgjumənt/ ① érv, indok, bizonyíték (ami mellett: *for*, ami ellen: *against*) ② érvelés, józan ész ③ vita, szóváltás ④ tartalmi összefoglalás ⑤ független változó [matematikában] ⑥ közléptétel

argumentation /ɑːgjuməntɪʃən/ ① fejtegetés, bizonyítás ② érvelés, indoklás, okfejtés

argumentative /ɑːgjuːmentətɪv/ vitatkozni szerető

aria /ɑːriə/ ária

arid /æɪrɪd/ száraz

aridity /əɪrɪdɪti/ szárazság

Aries /ˈeəriːz/ ① Kos [állatövi jegy] ② Kos [jegyű ember]

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*argue*–*Aries*)

argue /ɑːgjuː/ || 'ar–] **A. tsi 1.** (meg)vitat, megbeszél, érvekkel alátámaszt; *GB ~ the toss* biz vitatkozik, veszekszik **2.** ~ *sy into doing sg* rábeszél vkt vm megtételére; ~ *sy out of doing sg* lebeszél vkt vm megtételéről **3.** bizonyít, mutat vmt vmlyennek **B. tni 1.** vitatkozik; *biz don't ~!* ne okoskodj!; ~ *that Mr. Manson is a good man* azt bizonygatja/állítja hogy Mr. Manson (egy) jó ember **2.** érvel, okoskodik **3.** ~ *for sg* vm mellett érvel; ~ *for sy's honesty* vk becsületességét bizonyítja, vk becsületessége mellett szól/érvel; ~ *in sy's favour* vk mellett szól/érvel • *fn*

arguer

argufy /ɑːgjuːfə || 'orgje–] *tni* biz okoskodik, akadékoskodik, a kákán is csomót keres, csak a szót szaporítja

argument /ɑːgjumənt || 'orgje–] *fn 1. a)* vita (közás); *it is beyond ~ that* vitathatatlan, hogy, nem vitás/kétséges, hogy; *for ~'s sake* a vita kedvéért *b)* szóváltás, veszekedés, civódás **2.** érv, indok, argumentum, okozat **3.** érvelés, indoklás, okoskodás; *follow sy's (line of) ~* követi vk érvelését/okoskodását **4.** rövid tartalom, tartalmi összefoglalás, tárgy, téma [*trodalmi mű, szindarab*] **5. mat** független változó, argumentum

argumentation /ɑːgjuməntɪʃən || 'orgje–] *fn 1.* érvelés, indoklás, okoskodás **2.** vitatkozás

argumentative /ɑːgjuːmentətɪv || 'orgje–] *mn 1.* vitázó, vitatkozó, okoskodó **2.** érvelő, érvekre támaszkodó, logikus • *fn argumentativeness* *hsz* **argumentatively**

Argus /ɑːɡəs || 'ar–] *tu* átv éles szemű őr/felvigyázó

Argus-eyed *mn* argus szemű, éber

argute /ɑːgjuːt || 'ar–] *mn vál 1.* éles eszű, eleven eszű, talpraesett **2.** éles [*hang*]

argy-bargy /ɑːdʒɪ'baːdʒi || 'ardʒɪ'bardʒi] *GB biz 1. fn* vita, aréna, balhé **2. tni** [*vitatkozik*] balhézik, arénázik

aria /ɑːriə || 'zəne ária, ének, dalbetét

Arian /ˈeəriən || 'eəriən] *mn/fn* vall tört ariánus • *fn*

Arianism

arid /æɪrɪd] *mn* száraz, kiszáradt, kiszikkadt [*talaj*], földr sivatagi, sivatagos, víztelen [*terület*], száraz, terméketlen [*elme*], száraz, vérszegény [*mű*] • *fn* **aridity**, **aridness** *hsz* **aridly**

Aries /ˈeəriːz] *tu* *birt* **Arietis** [ə'reɪntɪs] *csill* Kos (csillagkép)

Ország László – Magay Tamás –

Futász Dezső – Kövecses Zoltán:

Angol–magyar kéziszótár (*argue*–*Aries*)

A lexikográfus számára egy új szótár elkészítése nagyon izgalmas feladat és ritka lehetőség arra, hogy tökéletesítse, valamint új ötletekkel gazdagítsa a szótárak piacát. A szótár elkészítése során folyamatosan döntéseket hoznak, amelyek közül a legnagyobbakat a tervezés szakaszában kell meghozniuk. A szerkesztőknek ekkor van a legnehezebb dolguk, hiszen a szótárban nem szerepelhet minden. A nyelv egy részét tudják csak bemutatni, tehát ki kell választaniuk

⁸ Sue Atkins – Michael Rundell: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, New York, Oxford University Press, 2008, 8.

a címszavakat, valamint hogy az adott címszóról mit szeretnének elmondani. A könyvkiadó által kitűzött lapszámba bele kell férni, tehát a címszavak számát ez fogja majd meghatározni (lásd 1.2. Címszavak kiválasztása). Tipográfiai és egyéb eszközökkel lehetőség van azonban arra, hogy az adott hellyel megfelelően gazdálkodjunk, ahogyan azt az 1. kép mutatja.⁹

Bár mindkét szótár kéziszótár, és célközönségük is megegyezik, rengeteg különbség található köztük. Míg Varga György és Lázár A. Péter *Angol–magyar szótárában* az *argue*–*Aries* szócikkek között összesen nyolc szócikk szerepel, addig az Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán *Angol–magyar kéziszótárában* tizenhárom szócikk található. Bár utóbbi terjedelmében nem sokkal hosszabb, a szócikkeket végigolvasva mégis azt láthatjuk, hogy például az ekvivalensek, példamondatok és kifejezések számát illetően sokkal gazdagabb információ birtokába juthat a szótárhasználó.

A fentiekből már kiderült, hogy a tervezés korai szakaszának egyik legfontosabb kérdése a potenciális használók meghatározása. Ismerni kell a szótár leendő használóit, hiszen igényeiket csak így fogjuk tudni maximálisan kielégíteni. A következő kérdésekre kell tehát válaszolnunk:¹⁰

A használók milyen csoportokból kerülhetnek ki?

- Felnőttek, kisgyerekek vagy kamaszok,
- anyanyelvi beszélők vagy nyelvtanulók,
- kezdő vagy haladó nyelvtanulók,
- általános használók vagy szakemberek/szakfordítók,
- ha szakemberek/szakfordítók, akkor milyen területen dolgoznak/fordítanak,
- a használók iskolákban/egyetemen, otthon vagy szakmai környezetben szeretnék a szótárt forgatni.

Milyen célra szeretnék a szótárt használni?

- Mindennapi használatra: ismeretlen szavak megértésére, helyesírás vagy kiejtés ellenőrzésére stb.,
- egy szakterület tanulmányozására,
- nyelvtanulásra,
- fordítási célra,
- esszéírássra: anyanyelvükön vagy idegen nyelven,
- írásbeli vagy szóbeli vizsgára való felkészülés céljából: anyanyelvükön vagy idegen nyelven.

⁹ Uo., 27–28.

¹⁰ Uo., 28–29.

Milyen szintű nyelvtudással rendelkeznek?

- Mennyire jártasak az adott nyelvben/nyelvekben (a kommunikatív kompetencia szintjén)?
- Tudják (tudniuk kell) mi az a „*főnév*”, „*tárgyas ige*” stb.?
- Mennyire jártasak az adott nyelv/nyelvek nyelvtanában (a grammatikai kompetencia szintjén)?

Mennyire ismerik a szótárak használatára vonatkozó szabályokat?

- Ismerik a rövidítéseket (pl. nyelvváltozatokra vonatkozó rövidítések)
- Ismerik a stílusminősítések rövidítéseit, mint például „*infml*”, „*hiv*” stb.
- Ismerik a nyelvtani rövidítéseket (pl. „*adj*”, „*mn*” stb.)
- Tudják használni a hivatkozások rendszerét
- Ismerik a kiejtést – tehát nem kell vele külön foglalkozni –, vagy fel kell tüntetni azt
- Ha fel kell tüntetni, akkor a nemzetközi fonetikai átírással (International Phonetic Alphabet, a továbbiakban IPA) vagy más átírással

Ha a fenti kérdések megválaszolásával sikerül tiszta képet kialakítanunk a potenciális használókról és igényeikről, úgy elkezdődhet a tartalomra vonatkozó döntések meghozatala.¹¹ Ehhez a következő kérdéseket kell megválaszolnunk:

- Hány címszót (és jelentést) kell a szótárnak felvennie (a címszóanyag mennyisége)?
- Fel kell-e venni irodalmi vagy elavult szavakat?
- Legyenek-e a szótárban dialektusok (tájszók)?
- Ha igen, akkor mely dialektusokból?
- szerepeljenek-e szakszavak?
- Ha igen, akkor mely terület szakszavai szerepeljenek, melyek a legfontosabbak?
- Szükség van-e szócikkeken belül kiejtés jelölésére?
- A használók ismerik-e az igék ragozását vagy külön el kell magyarázni?
- Tudják-e, hogy a címszó általában milyen szöveggörnyezetben fordul elő?
- Tisztában vannak-e a tárgyasság, megszámlálhatóság, kollokáció stb. fogalmával?
- Ismét felmerül a kérdés, ismerik-e a szótárakban használt általános rövidítéseket, mint például „*mn*”, „*hsz*”, „*AmE*”?
- Részletesen el kell-e magyarázni a szintaktikai információkat, vagy lehet csak „kódok” segítségével ismertetni?

¹¹ Uo., 33–34.

- legyenek-e a szótárban nyelvtani összefoglalók, kulturális információk stb.?
- mit tartalmazzon a bevezető és a függelék?

Kétnyelvű szótárak esetében fontos azt is meghatározni, hogy aktív (kódoló) vagy passzív (dekódoló) szótárról van-e szó. A kétnyelvű szótárak ugyanis a forrásnyelven (*source language, SL*) megjelenő címszavakat „fordítják” a célnyelvre (*target language, TL*). Legtöbbször egynél jóval több jelentést is megadnak.¹² Mára már hagyományossá vált az a felfogás, hogy kétnyelvű szótárak esetében meg kell különböztetnünk a kódoló (*active dictionary*) és a dekódoló (*passive dictionary*) típust, attól függően, hogy a szótár mit támogat: az idegen nyelv megértését vagy az idegen nyelven való megnyilatkozást.¹³ De akkor most lássuk, hogy mit nevezünk aktív (kódoló) és passzív (dekódoló) szótárnak. Ha saját nyelvünk (magyar) a forrásnyelv, akkor a kezünkben tartott szótár egy aktív, vagyis kódoló szótár. Abban az esetben viszont, ha a saját nyelvünk (magyar) a célnyelv, akkor a szótár, amit a kezünkben tartunk egy passzív, vagyis dekódoló szótár.¹⁴ Könnyebb feladat dekódoló szótárt írni, ami a célnyelv anyanyelvi beszélőinek íródik, hiszen ez az idegen nyelv megértését, vagyis az idegen nyelv saját nyelvünkre való lefordítását segíti. Ennél mindig nagyobb kihívás kódoló szótárt készíteni, ami a forrásnyelv anyanyelvi beszélőinek íródik, hiszen ez az idegen nyelven való megnyilatkozást fogja segíteni. Ez pedig mindig nehezebb feladat.

A lexikográfiai kérdések megválaszolása után át kell gondolni a tipográfiai kérdéseket is: milyen legyen a szócikkek és jelentések megjelenítése, a címszavak és jelentések, a jelentésszámok és a szócikkekben szereplő egyéb információk betűtípusa és stílusa. Fontos, hogy a szótárban szereplő összes információt úgy rendezzük el, hogy könnyű legyen az olvasónak a keresett információhoz hozzáférnie, könnyen olvasható és átlátható legyen. Ugyanakkor a szótár mérete véges, vigyázni kell, hogy az összes olyan információ beleférjen, amire a használnak szüksége lesz. Korábban gyakori hiba volt, hogy a szerkesztők és a kiadó igyekezett a legkisebb helyre is a lehető legtöbb információt bezsűfolni. Ezáltal a szótár nehezen kezelhetővé vált, és bár az információ szinte minden esetben szerepelt a szótárban, a legtöbb használó nem vagy csak nehezen fért ehhez hozzá. Ha tehát az elrendezésre és tipográfiára vonatkozó kérdéseket jól megterveztük, akkor a szótár sikeres lesz a használók körében. A nyelvtanulók könnyen hozzá tudnak férni a keresett információkhoz, és szívesen fogják lapozni majd a kiadványt.

¹² Fóris Ágota: *Szótár és oktatás*, Pécs, Iskolakultúra, 2002, 21.

¹³ Svensén: *Practical Lexicography*, 9.

¹⁴ Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 39–41.

1.2. CÍMSZAVAK KIVÁLASZTÁSA

A következőkben a Magyarországon megjelent (megjelenő) és magyar anyanyelvi beszélőknek készülő általános kézis�ótárakról lesz szó. Mivel munkám első sorban az általános kézis�ótárakról szól, a címszavak kiválasztásának problematikájánál sem foglalkozom a szakszótárakkal, teauruszokkal, képes szótárakkal és egyéb szótártípusokkal.

Az szinte trivialitás, hogy már a szótári munka elején el kell dönteni, hogy a szótárba milyen címszavakat vegyünk fel, valamint hogy ezeket a címszavakat hogyan rendezzük el. Ezek a döntések a szótár makrostruktúrájára vonatkoznak. Az egyes szócikkek megtervezése, azok struktúrájára vonatkozó információk és különböző elemeik kiválasztása a szótár mikrostruktúrájának része, így ezekről később lesz majd szó (a szótárak mikro- és makrostruktúrájáról lásd Hartmann és James *Dictionary of lexicography* című munkáját).

A címszavak kiválasztása valójában a szerkesztők legnehezebb feladata. A szótárhasználóknak mindig nagy elvárásai vannak és voltak a szótárakkal szemben. Szeretnék (és talán jogosan), hogy minden általuk keresett szó benne legyen a szótárban, a szótárba azonban nem tudunk mindent felvenni, hiszen korlátok közé vagyunk szorítva. El kell tehát dönteni, hogy mit veszünk fel a címszavak közé, és mit kell kihagynunk. Tudjuk, hogy lesznek benne főnevek, igék, mellékevek stb., de az vita tárgyát képezheti, hogy például az affixumokat vagy szókapcsolatokat is fel kell-e venni címszóként. Sok a kérdés, amire annak függvényében kell válaszolnunk, hogy mekkora szótárt tervezünk. Arra is van lehetőség, hogy nem zsúfolunk bele mindent a szótárba, hanem bizonyos szavakat a függelékben sorolunk fel. Például a tulajdonnevek gyakran kerülnek a szótárak függelékébe. Ennek van előnye és hátránya is. A legnagyobb hátránya az, hogy a használók nehezen találják meg ezeket a szavakat, és ez a rendszer csak összezavarja őket.¹⁵ Főként könyvbemutatókon – gyakorló lexikográfusként – sokszor szembesülök a tanárok és diákok azon igényével, hogy a függelékbe vegyünk fel angol keresztneveket és azok magyar megfelelőit is. Az is gyakori kérés, hogy földrajzi nevek (országok, városok, folyók stb.) is szerepeljenek a függelékben. A gyakorlott szótárhasználók tehát már megszokták és látják ennek a hasznát a függelékben, ezért sokszor igénylik is.

Évtizedekkel ezelőtt a szógyűjtés és címszóválogatás sokkal legnehezebb és rendkívül fáradságos munka volt. A lexikográfusoknak cédulák ezreivel kellett dolgozniuk, és döntésükben legtöbbször csak saját magukra számíthattak. Napjainkban a szógyűjtés és címszóválogatás a számítógépek és korpuszok segítségével sokkal könnyebb feladat. A szótárszerkesztéssel és -kiadással foglalkozó

¹⁵ Uo., 178–179.

kiadók, egyetemek egyre nagyobb korpuszokat és adatbázisokat hoznak létre, amelyek a lexikográfus munkáját támogatják. Segítségükkel akár szógyakoriság alapján is dönthetünk a címszavak kiválasztásnál.¹⁶

A címszavak között biztosan ott lesznek a – kommunikáció szempontjából – legfontosabb szófajok szavai: igék, főnevek, melléknevek, határozószók, névmások, kötőszók, elöljárószók és indulatszók. A címszóválasztás nehézségét befolyásolja a szófaji osztályok zártságának mértéke.¹⁷ A főnevek, igék, határozószók közül alapos mérlegelés után hosszasan kell válogatnunk, hiszen ezek a nyitott szóosztályba tartozó szófajok szavai, ahol szinte végtelen lehetőségek közül választhatunk. A zárt szóosztályba tartozó szavaknál a válogatás sokkal könnyebb lesz.¹⁸

A szótárban szereplő legtöbb címszó egyszerű szó. Az egyszerű szó alaptulajdonsága, hogy egyetlen főszóelemet tartalmaz. „A főszóelem [...] az egész szó jelentésének magvát hordozza, gyakran több szótagú és hangsúlyos szórész, ugyanilyen alakjában (vagy némi módosulást mutatva) az adott szóalaktól elvonatkoztatva, önállóan is él a nyelvben mint szótározható, más mondatokba szőhető alaki és jelentésbeli (lexikológiai) egység.”¹⁹ A több főszóelemet tartalmazó szavakat összetett szavaknak, a kettőnél több főszóelemből állókat pedig többszörösen összetett szavaknak nevezzük. Egyszerű szó tehát például a *bánat*; összetett szó a *búbánat*; többszörösen összetett szó a *kalapácsvető-verseny*. „A szóelemek másik csoportjának tagjai önmagukban nem használhatók, csak valamely főszóelemmel együtt fordulhatnak elő, nem alkotnak szótározható egységet [...]”²⁰ Ezek funkciója a főszóelem jelentésének megváltoztatása, módosítása vagy mondatbeli viszonyjelentésének meghatározása. Ahogyan a meghatározás is megállapítja, ezek a szótárban csak ritkán jelennek meg önálló címszóként.²¹ A velük képzett alakok azonban már önállóan szótározható egységet alkotnak. Tehát az *asztal* szó után az *asztalos* biztosan szerepelni fog

¹⁶ Magay Tamás: Szó, ami szó, in Fóris Ágota – Pálffy Miklós (szerk.): *A lexikográfia Magyarországon*, Budapest, Tinta, 2004, 53–71.

¹⁷ A szófaji osztályok zártságának kritériuma meghatározza maguknak az osztályoknak a kijelölését is. Például a Quirk–Greenbaum-féle angol grammatika a szófajok osztályozásánál azt veszi figyelembe, hogy a szóosztály bővíthet-e új szavakkal. Ennek alapján megkülönböztet nyitott (például ige, főnév, melléknév) és zárt (például névelő, névmások, kötőszók) szóosztályokat.

¹⁸ Randolph Quirk – Sidney Greenbaum: *A University Grammar of English*, London, Longman, 1973.

¹⁹ Benczédi József – Fábíán Pál – Rác Endre – Velcsov Mártonné: *A mai magyar nyelv*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996, 87–89.

²⁰ Uo.

²¹ A toldalékok közül csupán a viszonyragok szerepelhetnek önálló címszóként, mivel ezek ekvivalensei az angol nyelvben önálló lexikai egységként (elöljárószók), címszóként szerepelnek. Például: *-ban/-ben; -tól/-től; -ig* stb.

önálló címszóként, de az *asztalosság* szó már valószínűleg nem. Ennek eldöntésében segítségünkre vannak a korpuszok, amelyek alapján eldönthetjük, hogy az adott szó szerepeljen-e címszóként. Az angol *bliss* ('boldogság') után a *blissful* ('nagyon boldog') legtöbbször szerepel önálló címszóként, azonban a *blissfully* és a *blissfulness* képzett alakok általában már csak a *blissful* szócikkben szerepelnek.²² A következő kép erre mutat példát egy angol–magyar kéziszótárából.

2. kép. *blissful*.

blissful ['blɪsfl] *mn* igen boldog, üdvözült, áldott;
ignorance jótékony tudatlanság • *fn* **blissfulness**

Országh László – Magyar Tamás–Futász Dezső–Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*blissful*)

Az összetett szavak kezelésében az egyes szótárak között már nagyobbak az eltérések. Korábban inkább az volt a gyakorlat, hogy az összetett szavakat sokszor csak az egyes szócikkeken belül adták meg, és fordításukat is csak ott találhattuk meg. Napjainkban a szótárak az összetett szavakat külön szócikkben sorolják föl, legyen az egybe (*phonecard*), külön (*phone book*) vagy kötőjellel (*phone-in*) írva. Így bár a szócikkek száma nagymértékben megnövekedett, de a használó dolga könnyebb lett, hiszen a keresés sokkal gyorsabb lett, miáltal az információhoz könnyebb hozzáférni.²³

A lexikai változók kezelése további döntéseket követel. Vegyük például az *aeroplane* ('repülőgép') és az *airplane* ('repülőgép') szavakat. Mindkettő jelentése megegyezik, azonban az *aeroplane* írásváltozat brit angol, az *airplane* pedig amerikai angol. Egy hasonló példa a *pyjamas* ('pizsama') brit változat és *pajamas* ('pizsama') amerikai változat. Sok esetben a brit angol és amerikai angol írásváltozatok kötött változót alkotnak: például a legtöbb *-our* végződésű brit angol változat (*colour, flavour, honour, neighbour*), amerikai angol párja *-or* végződésű lesz (*color, flavor, honor, neighbor*). Egy másik klasszikus példa a brit angolban a *-re* végződésű szavak, mint például *centre, kilometre, litre*, az amerikai angolban *-er* végződésűek, tehát *center, kilometer, liter*. Igék esetében, például a *travel* ('utazik') ragozott alakjai a brit angolban *travelled* és *travelling*, azonban az amerikai változat *traveled* és *traveling* lesz; a mássalhangzó geminálódása máshol is elmarad az amerikai

²² Sidney Landau: *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*, New York, The Scribner Press, 1984, 78.

²³ Paul Bogaards: Dictionaries for Learners of English, *International Journal of Lexicography*, vol. 9, 1996/4, 276–320.

változatoknál, például *cancel* (*cancelled, cancelling – canceled, canceling*), *quarrel* (*quarrelled, quarrelling – quarreled, quarreling*) stb.²⁴

A változók kezelését még hosszasan lehetne fejtegetni, azonban ez a fejezet nem a lexikai változokról szól. Összefoglalva tehát, a fent említett esetekben a szópárok írott változatai eltérnek egymástól. A lexikográfusnak legelőször el kell döntenie, hogy a készülő szótár a brit vagy az amerikai változatot veszi-e alapul, és ez után mindig mérlegelnie kell, hogy mit vesz fel címszóként, esetleg milyen utalási rendszert talál ki ezekre az alakokra. Az igéknél át kell gondolni, hogy szerepeljenek-e ragozott alakjainak változatai. Ha igen, akkor olyan megoldást kell találni, hogy a használatnak átlátható és könnyen érthető legyen a sok információ. Ezeket a változatokat a legtöbb angol–magyar, magyar–angol szótár felveszi címszóként is, hiszen az angolul tanulók gyakran találkoznak ezekkel az eltérő formákkal. Szótári minőségükkel a későbbiekben még foglalkozom majd. A kötet 2. és 3. fejezetében szótárakon fogom bemutatni a lexikográfusok által használt megoldásokat.

A brit és amerikai változatoknál érdemes megemlíteni, hogy bizonyos tárgyak, fogalmak megnevezésére az egyes állami változatokban eltérő szavakat használnak. Például a brit *postcode* ('irányítószám') az amerikai angolban *zipcode* ('irányítószám'). Mivel a brit és az amerikai változatok a legtöbb szótárhasználó számára fontosak lehetnek, a leggyakoribb változatokat mindig fel kell venni – a megfelelő szótári minősítéssel.

Néhány angol főnév többes száma nem szabálykövető (*mouse* ['egér'] – *mice* ['egerek']; *child* ['gyerek'] – *children* ['gyerekek']; *foot* ['láb'] – *feet* ['lábak']; *tooth* ['fog'] – *teeth* ['fogak']), ezért a többes számú formát ezekben az esetekben külön szótárazni kell. Ezeknél a főneveknél a rendhagyó többes számú alakokat az angol–magyar részben címszóként fel kell venni, hiszen csak így fogja a szótárhasználó megtalálni őket. Egyes melléneveknél a fokozás többi változást (szuppletív alakot) indikál. Tehát hasonlóképpen rendhagyó alakok jönnek létre: *good* ('jó') – *better* ('jobb') – *best* ('legjobb'). Az igéknél is találkozunk a szuppletivizmus jelenségével: pl. *go* ('megy') – *went* ('ment'). Ezeket az analóg szóalkotástól eltérő formákat tehát legtöbbször címszóként is fel kell venni (a címszó alatt legtöbbször egy rövid morfológiai információ vagy csak egy utalás lesz), hiszen az olvasó csak így tudja a szótárban megtalálni.²⁵

A több szóból álló kifejezéseket (idiómák, közmondások stb.) a kéziszótárak nem önálló címszóként, hanem általában a vezérszó (a többtagú kifejezések azon szava, amely alatt a kifejezést keresni kell) alatt tárgyalják. „Minden nyelvváltozat (standard, földrajzi nyelvjárások és stílusok) bővelkedik idiomatikus kifejezésekben,

²⁴ Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 180.

²⁵ Uo., 180.

állandósult szókapcsolatokban, közmondásokban stb. Vannak köztük gyakran használt kifejezések, másokat csak ritkán használunk, mégis szükségünk van rájuk, ha igényesen szeretnénk kifejezni magunkat.”²⁶ A szótáraknak tehát minél több idiomatikus kifejezést kell felvenniük, hiszen olyan szókapcsolatokról van szó, amelyekben az egyes szavak jelentése nem tükrözi az adott lexikai egység értelmét (a részek jelentésének összege nem egyenlő az egész jelentésével).²⁷ Mivel ezek a több szóból álló kifejezések nem szerepelhetnek címszóként, így később, a frazeológia (1.4.6.) tárgyalásánál térünk vissza rájuk.

A vonzatos igék (*phrasal verbs*) esetében viszont más a helyzet. Az angol nyelvben a vonzatos igék használata nagyon gyakori, éppen ezért nagy számban szerepelnek a szótárakban. Ugyanazon igének akár több vonzata is lehet, amelyek módosítják, sőt teljesen megváltoztathatják az ige eredeti jelentését, tehát a szótárázásuk rendkívül fontos. Többféle megoldással találkozhatunk a szótárakban, abban azonban megegyeznek, hogy nem tekintik őket önálló címszónak, hanem mindig az adott szócikk után, a címszavak szoros rendjéből kiemelve sorolják fel őket.²⁸ A következő kép két rövid példát mutat be.

3. kép. *dust*.

dust *IGE*
 ❶ leporol, portalanít ❷ beporoz, behint
 [pl. cukorral, növényvédőszerrel]
dust down *dust smth/smb down* ❶
 letöröl, portalanít ❷ lehord, leszid
dust off *dust smth off* leporol, újra elő-
 vesz
dust up *dust smb up* megtámad, rátámad
 vkire

Varga György – Lázár A. Péter:
 Angol–magyar szótár (*dust*)

dust [dʌst] **I. fn 1. a)** por; **storm of ~** porfelhő; **biz bite the ~** fűbe harap, otthagya a fogát; **kick up ~, raise a ~** nagy botrányt/jelenetet rendez; **shake off the ~ from one's feet** elporzik; sértődötten távozik; **biz throw ~ in sy's eyes** port hint vk szemébe **b)** por(itott anyag) **2.** hímport, virágpor **3.** hamvak [*halotté*] **4.** portalanítás, leporolás [*bútoré*] **II. A. tsi 1.** (le)porol, kiporol; **biz ~ sy's coat/jacket** kiporolja vknek a fenekét, elver vkt **2.** behint [*sóval, lisztel, cukorral*]; **cake ~ed with sugar** cukorral meghintett sütemény **3.** porral befed/betakar, beporoz **B. tni szl [legyőz]** lemos, megzakózz • **mm dustless** **dust down** *tsi 1.* leporol **2.** leszid, megfedd **dust off** *tsi 1.* leporol **2.** *biz ~ off one's feet* örökre hátat fordít vmnek **dust out** *tni US szl [megszökik]* meglép, meglóg, elpárolog

Országgh László – Magay Tamás –
 Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
 Angol–magyar kéziszótár (*dust*)

Fontos, hogy kellő időt szánjunk a címszavak kiválasztására. Mivel a kéziszótárakat az olvasók viszonylag széles csoportja használja, ezért a mindennap használt, illetve gyakran előforduló szavak mellett szükség van egyes szakterületek, speciális tárgykörök ritkább szavaira is. Át kell gondolni és dönteni kell, hogy mely

²⁶ P. Márkus Katalin: *Anglicizmusok – Angol kifejezések és szólások*, Szeged, Grimm, 2009, 9.

²⁷ Uo., 5.

²⁸ Uo.

szakterületek szavai kerüljenek be a szótárba. Például a *klónozás, biopszia, ionizáló, közbeszerzés, árstabilitás, infláció, vádalku* stb. orvosi, pénzügyi, jogi terminológia egyre inkább beépül az általános nyelvhasználatba. Ezeket a szavakat halljuk a tévében, rádióban, olvassuk az újságban, tehát a kéziszótár sem teheti meg, hogy ezek a szavak kimaradjanak belőle.²⁹ Fontos, hogy a köznyelvi és szaknyelvi szavak (szókapcsolatok) aránya megfelelő legyen a szótárban. Azonban nehéz megválaszolni azt a kérdést, hogy mit minősítsünk egy általános szókincset feldolgozó szótárban szakszónak. A *vonalkód, PIN-kód* ugyan szakszavak, azonban mindennapi életünk részei. A tudományos-technikai forradalom, az óriási méretű információrobbanás gyökeresen megváltoztatta minden ember életét, és folyamatosan alakítja gondolkodásunkat, amit természetesen a nyelvünk is tükröz, valamint a szótáraknak is tükrözniük kell.³⁰

Új szavak esetében mindig alaposan mérlegelni kell, hogy a szót érdemes-e szótározni, kiállja-e az idő próbáját, vagy divatszóként csak rövid életű lesz. A tartós használatúnak tűnő, mégis divatszóvá váló ad-hoc kifejezéseket a későbbi, javított kiadásból törölni kell.³¹ A válogatásban a lexikográfusnak itt a legnehezebb a dolga, mivel a szótárhasználók azt tekintik jó szótárnak, amiben meg is találják az általuk keresett szót (tudomásul kell venni, hogy a szótárak vannak a szótárhasználókért és nem a szótárhasználók a szótárakért). A használók tehát számítanak rá, hogy minden benne van a szótárban, amivel életük során egyszer majd találkozhatnak. Ez a gyakorlatban természetesen nem kivitelezhető, hiszen nincs az a nagyméretű, mindent szótározni akaró (papír)szótár, amire ez igaz lenne. Jó példa erre a *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*. 2002-es kiadása után nem sokkal David Beckhamnek megsérült a lábközépcsontja, és az újságok, a hírek, a tévé egyszerre tele voltak a *metatarsal* ('lábközép') szóval. A szerkesztésnél nem vették fel címszónak ezt a szót, mint ahogy a többi hasonló szótár is kihagyta a szóállományából, az eset után azonban több szótár is felvette címszavai közé. A főszerkesztő jóslata azonban az, hogy hacsak nem kezdi el az összes sportoló eltörni vagy megsérteni lábában ezt a csontot, a szó valószínűleg újra „elfelejtődik”, és a *metatarsal* szó visszanyeri korábbi státusát.³² Büszkén teszem hozzá a történethez, hogy az 1999-ben (még a futballista megsérülése előtt) megjelent Ország–Magay–Futász–Kövecses-féle *Angol–magyar kéziszótár* felveszi a *metatarsus* ('lábközép[csont]') és a *metatarsal* szót is címszóállományába.

²⁹ Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 184.

³⁰ Magay: *Szó, ami szó*, 58–59.

³¹ Svensén: *Practical Lexicography*, 47–48.

³² Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 32–33.

Az egyes szakterületek leggyakoribb szavainak bemutatása mellett a szótárnak a különböző nyelvváltozatokkal is foglalkoznia kell. A standard semleges stílusán kívül más stílusokat is szerepeltetnek a szótárak, például informális vagy bizalmas, esetleg formális vagy hivatalos szavak is megjelennek címszóként, és ezeket természetesen szótári minősítésekkel is el kell látni. Egyre gyakoribb, hogy szlengszavakat is szótárazunk. A lexikográfusnak sokszor nehéz dolga van, hiszen az idő- és pénzigényes szociolingvisztikai vizsgálatok híján nehéz megmondani, hogy mit tekintünk standardnak és mit informálisnak vagy formálisnak, nem beszélve arról, hogy egy-egy szó stílusértéke (tudomány)területenként, nyelvcsopontonként is változhat.³³

A szerkesztőknek még a szótári munkálatok legelején el kell dönteniük, hogy a címszavak között szerepeljenek-e enciklopédikus elemek. Földrajzi nevek, személynevek és egyéb, például szervezetek, márkák nevei gyakran szerepelnek címszóként is.³⁴ Ahogy korábban már említettem, gyakori az is, hogy a szótár végén, a függelékben gyűjtik össze ezeket a szavakat. Az angol szótárakban különösen fontosak az enciklopédikus elemek, már csak a kiejtésük miatt is. Van már példa arra is, hogy bizonyos enciklopédikus elemek (*Fleet Street, White House, Big Apple, Heathrow*) az ábécérend szerinti helyükön, de nem önálló címszóként, hanem ún. kulturális ablakokban jelennek meg.

A szótárak egyre gyakrabban vesznek fel címszavaik közé rövidítéseket és betűszókat. Nagyon fontos, hogy például a *BBC, EU, p.m.* vagy a magyar *kft., áfa, kb.* stb. szerepeljenek a szótárban. A földrajzi nevekhez hasonlóan, néhány szótár a rövidítéseket a szótár végén külön összegyűjtve is közli (*pl. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary – Tenth Edition*).

Az angol nyelvben nagyon gyakori az összevonások használata és ebből kifolyólag szótárazása (lásd Ország–Magay–Futász–Kövecses: *Angol–magyar kéziszótár*; Varga–Lázár: *Angol–magyar szótár*), hiszen nem biztos, hogy a nyelv-tanuló ismeri a *hasn't, isn't, it's* vagy *it'll* alakokat. Erre is lássunk két példát:

4. kép. *it's*.

it's /Its/ ❶ [= it is] *it's worse* rosszabb ❷
[= it has] *it's been stolen* ellopták

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*it's*)

it's [Its] rövid ❶. *it has* ❷. *it is*

Ország László – Magay Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*it's*)

Mint láttuk, a címszavak kiválasztása közben minden percben döntéseket kell hoznunk, el kell dönteni, mit vegyünk fel és mit hagyjunk ki. Három dolgot

³³ Uo., 185–186.

³⁴ Uo., 186–190.

azonban mindig szem előtt kell tartani: mekkora a szótár mérete; milyen célra íródik a szótár; ki a szótár célközönsége. Különösen nehéz dolgunk van akkor, amikor egy általános szótárat szerkesztünk, hiszen ebben az esetben az élet szinte minden területéről kell szavakat válogatnunk és az olvasóknak bemutatnunk.³⁵ Sokrétű feladat tehát egy általános angol–magyar, magyar–angol kéziszótárához kiválasztani a címszavakat. Rendkívül sokféle forrásból kell a válogatásnak megtörténnie. A lexikográfusok gyakran használják kiindulásként a hasonló kétnyelvű, illetve egynyelvű szótárakat. Ebben a folyamatban nagy segítség az említett korpuszok használata is. Újságokat, napilapokat, regényeket, szakfolyóiratokat és egyéb kiadványokat is át kell nézni, akár az új szavak, akár az új jelentések felkutatása érdekében.³⁶ Mindemellett el kell fogadni a lexikográfusok által gyakran idézett mondatot és elfogadott tényt, miszerint minden szótár már a megjelenése pillanatában elavult, hiszen óráról órára keletkeznek, bukkannak fel új szavak vagy régi szavak új jelentései.³⁷

A fent említett kérdéseket a 2. és 3. fejezetben konkrét példákkal illusztrálva fogom bemutatni.

1.3. ÁBÉCÉREND

Befejezve a címszavak kiválasztását, a szavakat a szótárnak megfelelő sorrendbe kell tenni, hogy a keresett szót a használók könnyen megtalálják. A szótárakban a szavakat általában szigorú ábécérendben találjuk meg. Ez azt jelenti, hogy a *power* ('hatalom') szócikket követi a *powerboat* ['(nagyteljesítményű) motorcsónak'], majd a *power cut* ('áramszünet') következik. Ha tehát nem szigorú ábécérendbe lennének szedve a címszavak, akkor a *power* szót a *power cut* követné, és csak utánuk jönne a *powerboat*. Ez a fajta elrendezés a sorba rendezésnél mindig a szót veszi alapul. A szigorú ábécérend nagy előnye, hogy az olvasónak nem kell tudnia, hogy az alapszó után következő képzett szavak, összetételek egybe vagy külön vannak-e írva (esetleg kötőjellel, ami tovább-bonyolítja a helyzetet).³⁸ A vonzatos igék (*phrasal verbs*) azonban általában nem az előbb említett szigorú ábécérend szerint helyezkednek el, hanem saját igéjük után közvetlenül, egy csokorba gyűjtve, ábécérendben. Tehát például a *bear up* vonzatos ige nem a *bearing* címszó után következik, hanem a *bear* ige szócikke után a *bear to* és *bear upon* vonzatos igék között.

Nagyban segíti az olvasókat a keresésben a tipográfia, például az, hogy a címszavakat a szótárak kövér vagy félkövér betűstílussal szedik, sőt már a Magyarországon

³⁵ Ali M. Al-Kasimi: *Linguistics and Bilingual Dictionaries*, Leiden, E. J. Brill, 1977, 31.

³⁶ Csengery Kinga – Ittész Nóra (szerk.): *Mutatványok az Akadémiai nagyszótárból*, Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet, 2002, 7–9.

³⁷ Magay: *Szó, ami szó*, 57–58.

³⁸ Landau: *Dictionaries*, 82–84.

megjelenő szótárak is használják a színes címszavakat. Hazánkban a Grimm Könyvkiadó tanulószótáraiban használta először a színes (kék) címszavakat.

1.3.1. Homonímia

Léteznek olyan címszavak, amelyek szótári alakja azonos (*vár, fog, nyúl* vagy az angol *flat*), tehát a két (vagy akár több) címszó azonos alakú, de nem rokon jelentésű. A homonímiát a szótárak legtöbbször felső indexbe tett arab számokkal jelölik. A szám állhat a címszó előtt, de ahogyan a következő kép is mutatja, gyakoribb, hogy a címszó után helyezkedik el.³⁹

5. kép. *flat*¹-*flat*².

flat¹ [flæt] **I. mn 1. a)** lapos, sík, sima, leereszkedett, *glé* defektes [*autógumi*]; ~ **country** sík/lapályos vidék, síkság; **the** ~ **galopp** lóversenyszezon; ~ **roof** lapos tető; tetőterasz; **beat/make** ~ (le)lapít; **go** ~ leenged, kipukkad [*autógumi*] **b)** lapjával/laposan fekvő; **fall** ~ **on the carpet** végigesik/végigterül a szőnyegen **c)** *fényk* életlen [*kép*] **2. a)** *átv* kifejezett, határozott, egyenes, nyílt; ~ **decision** egyértelmű/végleges döntés/elhatározás **b)** változatlan, egyöntetű, egységes; ~ **price** egységár, átalányár **3. a)** sekélyes [*elme*], egyhangú, élettelen, színtelen; **the market is** ~ lanyha a piac; **in a** ~ **voice** színtelen hangon **b)** tompa, fakó [*szín, hang*]; **become** ~ fényt/színét veszti; **life is** ~ unalmas az élet **c)** ízetlen, erőtlén, áporodott [*ital*]; ~ **to the taste** ízetlen **4. a)** *zene* félhanggal leszállított [*hang*]; **A** ~ **asz b)** *zene the piano is* ~ a zongora lehangelődött **5. fényk** ~ **field** képmező, képsík **II. hsz 1. biz** nyíltan, kereken, határozottan; **biz go** ~ **against orders** kereken/nyíltan ellene szegül a parancsnak/utasításnak; **in ten seconds** ~ kerek(en) tíz másodperc alatt; **szl** ~ **broke** [*pénztelen*] teljesen le van égve **2.** laposan, lapjával; **lie down** ~ **on the ground** elnyúlik a földön **3. a)** *zene sing* ~ hamisan énekel **b)** **biz fall** ~ hatástalan marad [*pl. vicc*]; bukik [*színdarab*]; kudarcba fullad **4.** teljesen, abszolúte **5.** pontosan **III. fn 1.** lap(os felület); **the** ~ **of the hand** tenyér; **on the** ~ vízszintesen; *sp* sík pályán **2. a)** síkság, lapály, alföld **b)** homokzátony, homokpad **3. a)** *szín* állódíszlet, színpal, tolófal; **the** ~ **s** a kulisszák/színpfalak, háttér **b)** *hajó* → **flat boat c)** *vasút* → **flatcar 4. tsz flats szl** [*kártya*] zsuga **5. US** (gumi)defekt **6. szl** [*rászedhető ember*] balek, pali **7. zene b, bé** [*módosító jel*] **IV. -tt- A. tsi 1.** lapít, hengerel [*fém*] **2.** fénytelenít [*felületet*], tompít [*színt*] **B. tni US biz** ~ **out** füstbe megy, kudarcba fullad, megghiúsul [*vállalkozás*] • *fn flatness hsz flatly*

flat² [flæt] *fn GB* (főbérleti) lakás; **residential** ~ lakás; **block of** ~ **s** bérház(tömb)

Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*flat*¹–*flat*²)

³⁹ Svensén: *Practical Lexicography*, 64.

Vannak szótárak (például Varga–Lázár: *Angol–magyar szótár*, 2000), ahol etimológiától, jelentéstől stb. függetlenül csak a szófajokat veszik figyelembe, nem foglalkoznak a homonímia kérdésével. Véleményük szerint a kétnyelvű kéziszótár használóit a történeti, etimológiai szempont valószínűleg nem érdekli, hiszen számukra lényeges információtöbblettel nem szolgál. Ez az elgondolás jelentéskülönbségeknek fogja fel a homonimákat (egy szócikken belül van például a *date* 'datolya' és 'dátum').⁴⁰ Csak az azonos alakú, de különböző szófajhoz tartozó szavak kerülnek külön szócikkbe. A következő kép példákat is hoz erre, ahol a kétféle megoldást láthatjuk szembeállítva egymással.

6. kép. *flat/flat'–flat², flag/flag'–flag⁴.*

flat [flæt] FNÉV

① lakás ② síkság, lapály ③ lapos felület, lap *the police hit the people with the flat of their swords* a rendőrök kardlappal ütötték az embereket ④ defekt [keréké] ⑤ bé [zenei módosítójel] ⑥ állódiszlet, színfal

flat MNÉV

① lapos *flat roof* lapostető ② sima, sík, egyenletes ③ kieresztett levegőjű, lapos [pl. kerék] *have a flat tyre* defektje van, defektes *go flat* leenged [gumi] ④ kimerült [pl. elem] *go flat* kimerül [pl. akkumulátor] ⑤ erejét veszített, romlott [pl. ital] ⑥ unalmas, élettelen, lapos ⑦ alacsony [zenében], fél hanggal leszállított *G flat* gesz ⑧ kifejezett, határozott *that's flat* ez az utolsó szavam *flat refusal/denial* kerek-perccel visszautasítás/ tagadás *the piano is flat* a zongora le van hangolódva

KIFEJEZÉSEKBEN: *fall flat* dugába dől, kudarcba fullad, nincs sikere

flat HAT.SZÓ

① laposan, lapjával *lay/spread smth flat* (laposan) kiterít (amin: *on*) ② nyíltan, kereken *I told him flat that* {MONDAT} kerek-perccel megmondtam neki, hogy {MONDAT} ③ hamisan [énekel, zenél] ④ teljesen, egészen *go flat against the rules* éppen a szabályokkal ellentétesen cselekszik *be flat broke* teljesen le van égvé [anyagilag]

flat IGE

① lelapul, lelaposodik ② lapát ③ fél hanggal leszállít

flat' [flæt] I. mn 1. a) lapos, sík, sima, leereszkedett, gk defektes [autógumi]; ~ **country** sík/lapályos vidék, síkság; **the ~ galopp** löversenyszezon; ~ **roof** lapos tető; tetőterasz; **beat/make** ~ (le)lapát; **go** ~ leenged, kipukkad [autógumi] b) lapjával/laposan fekvő; **fall** ~ **on the carpet** végigesik/végigterül a szőnyegen c) **fények** életlen [kép] 2. a) átv kifejezett, határozott, egyenes, nyílt; ~ **decision** egyértelmű/végleges döntés/elhatározás b) változatlan, egyöntetű, egységes; ~ **price** egységár, átalányár 3. a) sekélyes [elme], egyhangú, élettelen, szintelen; **the market is** ~ lanya a piac; **in a ~ voice** szintelen hangon b) tompa, fakó [szín, hang]; **become** ~ fényt/színét veszti; **life is** ~ unalmas az élet c) izetlen, erőten, áporodott [ital]; ~ **to the taste** izetlen 4. a) **zene** félhanggal leszállított [hang]; A ~ **sz** b) **zene** **the piano is** ~ a zongora lehangolódott 5. **fények** ~ **field** képmező, képsík II. **hsz** 1. **biz** nyíltan, kereken, határozottan; **biz go** ~ **against orders** kereken/nyíltan ellene szegül a parancsnak/utasításnak; **in ten seconds** ~ kerek(en) tíz másodperc alatt; **szl** ~ **broke** [pénztelen] teljesen le van égvé 2. laposan, lapjával; **lie down** ~ **on the ground** elnyúlik a földre 3. a) **zene** **sing** ~ hamisan énekel b) **biz fall** ~ hatástalan marad [pl. vicc]; bukik [színdarab]; kudarcba fullad 4. teljesen, abszolúte 5. pontosan III. **fn** 1. lap(os felület); **the ~ of the hand** tenyér; **on the ~** vízszintesen; **sp** sík pályán 2. a) síkság, lapály, alföld b) homokzátóny, homokpad 3. a) **szính** állódiszlet, színfal, tolófal; **the ~s** a kulisszák/színfalak, háttér b) hajó → **flat boat** c) **vasút** → **flatcar** 4. **tsz flats** **szl** [kártya] zsuga 5. **US** (gumi)defekt 6. **szl** [rászedhető ember] balck, pali 7. **zene** b, bé [módosító jel] IV. -tt- A. **tsi** 1. lapít, hengerel [fémet] 2. fénytelenít [felületet], tompít [színt] B. **tni** **US** **biz** ~ **out** füstbe megy, kudarcba fullad, megghiúsul [vállalkozás] • **fn flatness** **hsz flatly**

flat² [flæt] **fn** GB (főbérleti) lakás; **residential** ~ lakás; **block of ~s** bérház(tömb)

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*flat*)

Ország László – Magay Tamás – Futász
Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*flat'–flat²*)

⁴⁰ Lev V. Malakhovskij: Homonyms in English Dictionaries, in Robert Burchfield (ed.): *Studies in Lexicography*, Oxford, Clarendon Press, 1987, 36–51.

flag ^{flæg} / FNÉV

❶ zászló, lobogó *fly the* {MNÉV} *flag* kitűzi a {MNÉV} lobogót, {MNÉV} zászló alatt közlekedik/hajózik ❷ szetter/ szarvas farka ❸ könyvjelző ❹ nőszírom, írisz ❺ kőlap, kőkocka ❻ taxi zászlója [amit lecsapnak]

KIFEJEZÉSEKBEN: *keep the flag flying* rendületlenül küzd *show the flag* fitogtatja erejét [r.szerint katonailag] *strike the/ ÷one's flag* megadja magát, bedobja a törülközőt

flag ^{IGE}

❶ fellobogóz ❷ zászlójelet ad ❸ zászlóval megállít [járművet] ❹ zászlójjel leleplezőbe csal [állatot] ❺ könyvjelzőt helyez el ❻ (le)lóg, lekonyul ❼ (le)lankad, elgyöngül *flag down flag smth down* leint [pl. taxit]

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*flag*)

flag¹ [flæg] **I. fn a)** zászló, lobogó, jelzőzászló; *jog ~ of convenience* kényelmi/szükségleti lobogó; *~ of truce, white* ~ fehér zászló; békezászló; *with ~s flying* kibontott/lobogó zászlókkal; *átv* diadalmasan; *hajó fly a ~* lobogót kitűz/felhűz; *átv* *biz* *keep the ~ flying* lankadatlanul küzd tovább; *put the ~ out* *átv* kitűzi a győzelmi lobogót **b)** *infor* jelző, jelzőbit **II. tsi -gg-** 1. fellobogóz 2. **a)** zászlójeleket ad le, zászlójelzéssel közül **b)** ~ (down) járművet intéssel megállít 3. ~ *out* zászlókkal kijelöl [pályát] • **fn flagger**

flag² [flæg] **I. fn** kőkocka, járdakő, macskakő **II. tsi -gg-** (kőkockákkal) kikövez • **mn flaggy**

flag³ [flæg] **fn** 1. *növ* nőszírom, írisz 2. *növ* levél [pl. *gabonaneműek*]

flag⁴ [flæg] **tni -gg-** 1. csüng, ernyedten/petyhüdtlen lelóg, lekonyul 2. *átv* (el)lankad, elbágyad, vontatottá válik

Ország László – Magyar Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*flag*¹–*flag*⁴)

Ettől a szabálytól akkor sem térnek el, ha a két azonos alakú szó kiejtése különbözik. Tehát a *tear* főnév, aminek magyar jelentése 'könny' és az ugyancsak *tear* főnév, amelynek magyar jelentése 'szakadás, repedés', ugyanabban a szócikkben találhatók meg. Mivel a két jelentés különbözik, a jelentésszám után jelzik az eltérő kiejtést.

7. k ép. *tear/tear*¹–*tear*².**tear** ^{FNÉV}

❶ [təʊ] könny *burst into tears* könnyekre fakad, elsírja magát *no-one shed any tears for him* senki nem ottont érte könnyeket *reduce smb to tears* megrikát vkit *tears of joy* örömkönnyek *be in tears* sír ❷ [təʊ] szakadás, repedés, hasadás

tear [təʊ], **tore** [tɔː], **torn** [tɔːn] ^{IGE}

❶ [véletlenül ill. szándékosan] (el)/le/szét]szakít, (fel)/le/ki/el/szét]tép, (el)/meg]szagat, szétszagat *tear the letter into pieces* darabokra tépi a levelet *they tore his new novel to shreds* kíméletlenül szétszedték/megbíralták az új regényét *tear a hole in* ÷one's dress kiszakítja a ruháját *tear the photo out of the paper* kitépi a fényképet az újságából *tear smth open* vmit feltép *the roof was torn off by the hurricane* a tetőt letépte a hurrikán ❷ *tear smb from* smb elszakít vkit vkitől ❸ *tear* ÷oneself away from a place kelletlenül/nehezen elszakad vhonnan ❹ szakad, hasad *this material tears easily* ez az anyag könnyen szakad ❺ *be torn between smth and smth* vívódik vmi és vmi között ❻ tép, rohan, viharzik KIFEJEZÉSEKBEN: *tear smb limb from limb* elagyabugyal vkit *tear* ÷one's hair ont haját tépi (idegességében) *tear smb off a strip / tear a strip off* smb leford/leszid/legorombít vkit *tear* smb's

tear¹ [təʊ || tɪr] **I. fn** 1. **a)** könny(csepp); *crocodile ~s* krokodilkönnyek; *be close to ~s, be on the verge of ~s* majd elsírja magát; *bore sy to ~s* halálra untat vkit; *burst into ~s* könnyekre/sírva fakad; *fight back ~s* könnyeivel küszködik; *move sy to ~s* könnyekig meghat/megindít vkt; *shed ~s* könnyeket ont **b)** *GB* *kif it'll (all) end in ~s* kb. (ennek) sírás lesz a vége 2. egy csepp [*bor stb.*] **II. tni** könnyezik

tear² [təʊ || tɛr] **I. pt** **tore** [tɔː || tɔr], **pp** **torn** [tɔːn || tɔrn] **A. tni** 1. **a)** (el)szakít, szétszakít, elszagat, megszagat, eltép [*szövetet, ruhát*]; ~ (**sg**) *open* felszakít, feltép [*borítékot stb.*]; *orv* *torn tendon* ínszakadás **b)** szétrombol (vmt); *szl* *that's torn it* ez betett neki; már csak ez hiányzott; ez aztán mindennek a teteje 2. *átv* ~ **sg** *apart* darabokra szagat 3. ~ **sg** *into pieces* apró darabokra tép szét vmit 4. kitép, kiszakít, kihasi; ~ *one's hair* haját tépi 5. elnyú (vmt) 6. *szl* *tabu ~ sy's ass* [*leszid*] lebasz, lehord a sárga földig 7. *tni* 1. szakad, hasad 2. kopik, elhasználdik 3. *szl* [*rohan*] nyargal, száguld, repeszt, tép, döngöt [*járművel*] **II. fn** 1. **a)** elszakadás, beszakadás **b)** elszakítás, beszakítás, eltépés 2. szakadás, repedés, hasadás, tépés [*ruhán stb.*] 3. *tex* kopás, elhasználódás; *tp* *wear and ~* elhasználódás 4. *biz* *go full ~* teljes sebességgel/gőzzel halad/megy; *biz* repeszt, tép [*járművel*]; *rohan, száguld* 5. düh, erős felindultság 6. *szl* *on a ~* [*iszik*] elhajol, piál ni megy • **fn** *tearer* **mn** *tearable*

tear *about* *tni* fel-alá szaladgál, összevissza rohangál **tear** *across* *tsi* 1. kettészakít (vmt) 2. átrohan (vmt) **tear** *down* *tsi* 1. letép, leszakít 2. **a)** lebont, lerombol [*épületet*] **b)** szétszerel, szétszed [*gépet*]

hord/leszid/legorombít vkit *tear smb's heart out* nagyon elszomorít / szomorúsággal tölt el vkit
tear down tear smth down lerombol
tear into tear into smb/smith nekítámad/nekiesik vkinek/vminek
tear off tear smth off gyorsan leír/elkészít, összeüt vmit
tear up tear smth up ❶ elszakít, összetép
 ❷ megsemmisít [pl. megállapodást]

Varga György – Lázár A. Péter:
 Angol–magyar szótár (*tear*)

tear in, tear into *tni* 1. *biz ~ in the room* beront/berohan/berobban a szobába 2. *biz ~ into sy* alaposan lehord vkt, rámászik vkre
tear off *A. tsi* letép, leszakít *B. tni biz* elsiet, elrohan, elszáguld; → **tear-off**
tear out *A. tsi* kitép, kiszakít; ~ *out one's hair* kitépi a haját *B. tni biz ~ out (of the room)* kirohan a szobából

Ország László – Magay Tamás –
 Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
 Angol–magyar kéziszótár (*tear¹– tear²*)

1.4. A SZÓCIKKEK

A szótár makrostruktúrájának tárgyalása után a következőkben a mikrostruktúrával foglalkozom. Szó lesz tehát az egyes szócikkek megtervezéséről, struktúrájuk és különböző elemeik kiválasztásáról és jellemzőiről, illetve azokról a kritériumokról, amelyeknek meg kell felelniük.

1.4.1. Fonológiai információk

Az angol szótárakban különösen fontos a kiejtés pontos jelölése, mivel az angol szavak kiejtése különbözik azok írásképtől. Általánosságban érvényes, hogy az angol nyelvben nincsenek kiejtési szabályok.⁴¹ Azonos betűk más és más hangokat jelölhetnek. Máskor pedig különböző betűkapcsolatok kiejtése megegyezik. A kiejtéssel a passzív (dekódoló) szótárak foglalkoznak, általában a címszó után közvetlenül közlik. A kiejtésnek valójában fontosabb szerepe lenne az aktív (kódoló) szótárakban, azonban praktikus okokból, ezt a passzív szótárakban tüntetik fel. Nehézkessé válna a használat és zavarossá tenné a szócikket, ha egy magyar–angol kéziszótárban az ekvivalensek után mindenhol közölnénk a kiejtést.⁴²

Az angolpárú szótárírási hagyományok szerint a kiejtések átírásánál az IPA jelei használatosak (a legutóbbi évek angol szótárainak hagyományát követve) és a brit kiejtést tekintik kiindulópontnak. A Magyarországon kiadott szótárakban elsőként 1948-ban,⁴³ Ország László használt IPA-jelölést.⁴⁴ A kiejtési jeleket

⁴¹ Patrick Hanks: Lexicography: Overview, in Keith Brown (ed.): *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Amsterdam, Elsevier, 2006, 113–128.

⁴² Svensén: *Practical Lexicography*, 69–73.

⁴³ Magay Tamás: *A kétnyelvű szótárírás törvényszerűségei (Ország László szótárjai)*, kandidátusi értekezés, Budapest, 1979, 2–7.

⁴⁴ Ország László még középiskolai tanárként nyelvkönyveihez szójegyzékeket szerkesztett, és ezekben már korábban, 1939-ben használta az IPA-átírást.

a szótárak általában szögletes zárójelben [] vagy két ferde vonal / / között, ritkábban kerek zárójelben () adják meg. A beszélt nyelv percepciójához és (adekvát) produkciójához elengedhetetlen az egyes szavak szóhangsúlyának ismerete. Míg a magyarban a hangsúly a szó első szótagjára esik, addig az angolban a szóhangsúly elhelyezése bonyolultabb szabályok szerint történik. A szótárak a főhangsúlyt a hangsúlyos szótag előtt álló egyenes felső vesszővel jelölik, a mellékhangsúlyokat pedig egyenes alsó vesszővel. Előfordul, hogy a szótárak kiejtésváltozatokat is közölnek, ilyenkor a kettőt egy *vagy* kötőszó, esetleg egy vessző vagy kettős virgula || választja el. Napjainkban egyre fontosabb, hogy a szótárak a brit kiejtés mellett az amerikai kiejtést is megadják. Vannak szótárak, ahol ezt mindig megteszik, de vannak olyanok is, amelyek az amerikai kiejtést csak a „nem megjósolható” esetekben jelölik, és ezt szótári rövidítéssel jelzik is (például Varga–Lázár: *Angol–magyar szótár*, 2000).

Kiejtési információ nem kizárólag csak a címszó után fordulhat elő. A szótárak például az igei szócikkeken belül, a rendhagyó múlt idejű alakok kiejtését is közlik. Főneveknél a rendhagyó többes számú alak megadása után is található kiejtési információ, illetve ugyanez igaz a melléknevekre is, ahogyan azt a következő példák is mutatják.

8. kép. *go, mouse, good.*

go¹ [gou] **I.** *i pt went* [went], *pp gone* [gon || gən], *esz*
2.szem/régi **goest**, *esz* 3.szem **goes** **A.** *tñi* **1. a)** megy, jár;

Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*go*)

mouse [maus] **I.** *fn tsz mice* [maɪs] **1.** egér **2.** félénk/
csendes ember; **little ~ of a thing/girl** félénk/csendes/
hangtalan leányka, egérke [*kislányra*] **3.** *infor* egér **4.** *szi*
monokli [*véraláfutásos szem*] **II.** *tñi* **a)** egerészik **b)** ~
(*about*) *biz* ólálkodik, leselkedik • *fn mouser* *mn/hsz*
mouselike

Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*mouse*)

good [gud] **I.** *mn kfok better* ['betə || –ər], *ffok best*
[best] **1. a)** jó, kitűnő;

Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*good*)

Hagyománynak számított, hogy a szótárak nem adták meg a kiejtést azokhoz az összetett szavakhoz, amelyeknek tagjai címszóként is megtalálhatók a szótárban,

mivel ezek önálló egységként visszakereshetők.⁴⁵ Ez bonyolította és lassította a használatot, ezért manapság egyre gyakrabban látni példát arra is, hogy az összetett szavak mellett is található kiejtés – ezzel is segítve, gyorsítva a használatot.

A szótárhasználat terén végzett kutatásom során azt tapasztaltam, hogy sajnos sok diáknak okoz gondot a fonetikai jelek értelmezése. Véleményem szerint a szótárak és a szótárszerkesztők ezen nem tudnak változtatni, bármennyire is igyekeznénk felhasználóbarátabb szótárt összeállítani. A kiejtést minden új szónál meg kell tanulni, ezeket pedig az angol nyelvkönyvek, szótárak (legyen egynyelvű vagy kétnyelvű), online szótárak, lexikonok és az egyéb segédkönyvek minden esetben fonetikai jelekkel írják le. Tehát már a nyelvtanulás korai szakaszában, az iskolában fontos elsajátítani ezeket az ismereteket, hiszen ennek hiánya a későbbi nyelvtanulást gátolni fogja.⁴⁶

1.4.2. Grafémikai információk

Jelen kötet a grafémikai információk témakör alatt kizárólag az eltérő írásváltozatokkal és azok közlésével foglalkozik.

A több központú nyelvek esetében, ahol egyszerre több állami változat (standard) létezik, a szótáraknak írásváltozatokat is kell közölniük. Különösen érvényes ez az angol szótárakra, ahol az írásváltozatok legtöbbször a brit és az amerikai eltéréseket tükrözik.⁴⁷ 1755-ben jelent meg Dr. Samuel Johnson *Dictionary of the English Language* (Az angol nyelv szótára) című szótára. Dr. Samuel Johnson munkája óriási hatással volt a lexikográfiára, hatása még ma is érezhető.⁴⁸ A *Dictionary of the English Language* gyökeresen különbözött az addigi munkáktól. A nyelv egészének tudományos jegyzéke kívánt lenni, szótára a használatban előforduló példák korpuszára épült, és magában foglalta az irodalmi nyelvhasználatot is. Idézeteinek fele Shakespeare-től, Miltontól, Pope-tól, Drydentől, Bacontól és a Bibliából származik, tehát a „legjobb” írók nyelvét tartalmazza. A szótárak ezután váltak mértékadóvá és bizonyos fokig a nyelvtudás mércéjévé. Céljuk egyre inkább preskriptív lett, kimondatlanul is a standard, a

⁴⁵ A kiejtést a többelemű címszók esetében egyes szótárak csak akkor adják meg, ha ez eltér az alkotó elemek szokásos kiejtésétől (például Varga–Lázár: *Angol–magyar szótár*, 2000).

⁴⁶ Márkus Katalin – Szöllősy Éva: Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól, in Magay Tamás (szerk.): *Szótárak és használóik. Lexikográfiai füzetek* 2, Budapest, Akadémiai, 2006, 95–116.

⁴⁷ Landau: *Dictionaries*, 77.

⁴⁸ A szótárak a többjelentésű szavakat számozott jelentésekre osztják, és az egyes jelentéseket példamondatokkal illusztrálják. Mindezt Dr. Johnson író, lexikográfus 18. századi munkája alapján.

„helyes” nyelvhasználat elérését irányozták meg. Ez főként Nagy-Britanniára volt jellemző, az Egyesült Államokban Noah Webster helyesírással, nyelvtannal foglalkozó munkái tekinthetőek az amerikai angol első leírásainak. Ezek a munkák teremtettek az amerikai nyelvváltozatok számára identitást és státust. 1828-ban jelent meg szótára *An American Dictionary of the English Language* (Az angol nyelv amerikai szótára) címmel.⁴⁹ Az angol többközpontúságának bizonyítékeként a brit és az amerikai angol külön ágon változott. A különbségre korábban már említettem tipikus lexikai példákat: *aeroplane* ('repülőgép') és az *airplane* ('repülőgép'); *pyjamas* ('pizsama') és a *pajamas* ('pizsama') stb. A szótárak ezeket a változatokat mind a magyar–angol, mind az angol–magyar részben megadják és az amerikai változatot szótári rövidítésekkel jelzik. Bizonyos analogikus változások előre „kiszámíthatóak”, például:

- a legtöbb *-our* végződésű brit angol változat (*colour, flavour, honour, neighbour*) amerikai angol párja *-or* végződésű (*color, flavor, honor, neighbor*)
- a *-re* végződésű brit angol változat (*centre, kilometre, litre*) amerikai angol párja *-er* végződésű (*center, kilometer, liter*)
- az amerikai helyesírás legtöbbször csak az *-ize* végződést engedi meg, például *organize, realize, recognize*, brit használatban azonban az *-ize* és az *-ise* végződés is megengedett (*organize/organise, realize/realise, recognize/recognise*)

Ha a szerkesztők úgy döntenek, hogy ezeket a változatokat fontosnak tartják és felsorolják, akkor a szótáraknak ezeket és a hasonló eseteket következetesen fel kell tüntetniük. Ilyenkor a brit változat jelöletlen, az amerikai változat mellett pedig áll egy földrajzi besorolás (*US* vagy *AmE*). Ahogyan a következő kép mutatja, az amerikai változat csupán egy utaló szócikk, ahol a brit változathoz irányít a szótár, a szócikk helytakarékosága miatt csak itt van kidolgozva. A magyar–angol részben pedig helytakarékosági okokból sok esetben csak az eltérő végződést közlik.

9. kép. *liter* ~ *litre*, *color* ~ *colour*, *liter* ~ *szín*

liter ['li:tə || 'li:tər] *US* → **litre**¹

litre ['li:tə] *fr* *liter* [= 1,75 *pint*]

Ország László – Magay Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*liter*)

Ország László – Magay Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*litre*)

⁴⁹ Uo., 77.

color ['kɒlə || -ər] *US* → **colour**

Ország László – Magay Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*color*)

colour ['kɒlə || -ər], *US color* **I. fn** **1.** szín; **paint in bright** ~s vmt derűs színekkel ecsetel **2.** festőanyag, festék; **box of** ~s festékdoboz **3.** arcszín; **change** ~ elvörösödik, elpirul; **elsápad; lose** ~ elsápad **4. a) tsz colours** nemzeti színek; **the national** ~s nemzeti színű zászló; **biz pass (an examination) with flying** ~s könnyen átmegy (a vizsgán); **kötőő eredményteljesen teszi le (a vizsgát); sail under false** ~s idegen lobogó alatt fut [*hajó*]; **hamis színben tünteti fel magát b) sp** színek, mez [*csapaté*] **c) szín** [*kártyában*] **5. a)** színezet, látzat, arculat; **local** ~ sajátos (helyi) színezet; **biz come out (v. show oneself) in one's true** ~s igaz valójában mutatkozik meg; **leveti az álarcot; meg-** mutatja valódi énjét **b)** kifogás, ürügy, hamis látzat **6. zene** hangszín **II. mn** színes, szín- **III. A. tsz 1.** színez, színt ad, (be)fest, kiszínez **2. pej** szépitget, kiszínez, hamis beállításban ad elő; ~ **a lie** hazugságot elkövető **B. mi 1.** színeződik, festődik (vm), érik [*gyümölcs*] **2.** elpirul, elvörösödik, kipirul

Ország László – Magay Tamás – Futász
Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*colour*)

liter *n* litre, *US* liter; **5** ~ **bor** 5 litres of wine

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (*liter*)

szín¹ *n* **1.** *ált colour (US -or); (árnyalat) tint, hue, shade; (ruhafestési) dye; (autóé) paint-work (colour v. US color); ~ét vesztette* it has faded/discoloured (*US -ored*), it has lost its colour (*US -or*); **~ét sem láttam már 2 hete** I haven't seen anything of him/her for a fortnight; **~ét sem láttam a pénznek** I haven't seen any sign/trace of the money **2. (arcszín) complexion; look; jó ~ben van** look well; **rossz ~ben van be*/look off colour (US -or); biz look seedy/rough, look a bit green about the gills 3. (látzat) (outward) appearance, look; olyan ~e van a dolognak, mintha ...** it looks as if ...; **jó/kedvező ~ben tüntet fel vmt put*** a good complexion on sg, put* sg in a favourable light; **a legjobb**

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (*szín*)

Az *organize, realize, recognize* angol igék esetében más a helyzet, ezeknél az igékénél a szócikken belül (általában a kiejtés jelölése után) megadják az *-ise* végű írásmódot is, azonban itt a minősítés már felesleges. A magyar–angol részben általában már csak az *organize, realize, recognize* alakok vannak ekvivalensként megadva, mivel ezek a gyakoribb változatok. Vannak szótárak, ahol az *-ise* végződésű változatok a szócikken belül egyik szótári részben sem jelennek meg.⁵⁰ A következő kép ezeket a különbségeket szemlélteti.

⁵⁰ Ezekre az eltérésekre a szótár elején, a bevezetőben a szerkesztők felhívják a figyelmet, valamint minden oldalon, a lapok alján található példák is figyelmeztetnek erre (Varga–Lázár: *Angol–magyar szótár*, 2000, xiv; Varga–Lázár: *Magyar–angol szótár*, 2000, viii).

10. kép. *organize, szervez*

organize /ˈɔːɡənaɪz/ ① (meg)szervez, (meg/el)rendez ② (el)intéz, rendez ③ szervezkedik

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*organize*)

organize ['ɔːɡənaɪz || 'ɔr–], **-ise** i **A.** **tsi** 1. **pol** (meg)szervez [*pártot, szervezetet*] 2. **a)** (meg)rendez [*kiállítás, bált*] **b)** beoszt [*szabadidőt*] **c)** *biz* beszeres vmit, gondoskodik vmiről 3. **organikussá/szervessé tesz** **B.** **tni** 1. **szervessé válik/lesz**, **szerves anyaggá válik/lesz** 2. **a)** **organizálódik**, **alakul** **b)** **szerveződik**, **szervezetbe tömörül**, **szervezkedik** 3. **szervez(ői munkát végez)** • **mn** **organizable**

Ország László – Magay Tamás – Futász
Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*organize*)

szervez ① *organize, arrange, stage* ② ^{RH} [*intézményt:*] *found, establish, set smth up*

Varga György – Lázár A. Péter:
Magyar–angol szótár (*szervez*)

szervez i 1. [*programot, konferenciát stb.*] *organize, [kisebb találkozózt stb.] arrange; társasutazást ~ organize a package/conducted tour* 2. [*intézményt*] *set* up, found, establish; → hadsereg*

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (*szervez*)

A múlt idejű igék esetében változatok is előfordulhatnak. Például a *dive* ('fejest ugrik') ige múlt idejű (*past tense*) alakja az amerikai angolban főként *dove*, a brit angolban legtöbbször *dived*. A kétféle változatot a szótárak legtöbbször megadják, de az amerikai minősítés ilyenkor sokszor elmarad, talán a zsúfoltság elkerülése érdekében, bár megfelelő tipográfiával ezen lehet segíteni.⁵¹ Erre mutat példát a következő kép.

11. kép. *dive*

dive [darv] **I.** i *pt/pp* **dived**, *pt/US* **dove** [douv] **A.** **tni** 1. **a)** fejest ugrik, beugrik [*vízbe*], lemerül, alámerül [*tengeralttjáró*], lebukik, alábukik [*búvár*] **b)** bukik, zuhan [*repülőgépet*]; ~ **down on the enemy** ellenfélre lecsap/rácsap [*repülő*] **c)** belemerül, beleveti magát; *biz ~ into a mystery* beleveti magát (v. belemerül) egy titok/rejtély kibogozásába 2. *biz ~ into the bushes* eltűnik a bokrok közt; *biz ~ into one's pocket* gyorsan a zsebébe nyúl **B.** **tsi** *US* *biz* bemerít, bedob [*vízbe*] **II.** **fn** 1. **a)** lemerülés, alámerülés, alábukás [*víz alá*], leszállás [*búvárré*]; *biz make a ~ into one's pocket* gyorsan belenyúl a zsebébe **b)** *sp* ugrás, fejes(ugrás), műugrás; **high** ~ toronyugrás **c)** *US* *sp* tigrisugrás [*tornában*] 2. *kat* zuhanórepülés, zuhanás 3. *US* *szl* [*rosszhírű szórakozóhely*] lebuja, késdobló 4. *sp* *szl* tettetett kiütés [*ökölvívásban*], megjátszott szabálytalanság, műesés [*labdarúgásban*]; **take a ~** [*kiütést színlel, műesést végez*] eldobja magát, színészkedik

Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*dive*)

⁵¹ Mivel a magyar–angol részben a szócikk átláthatósága érdekében a rendhagyó igéket csillaggal, rombuszsal vagy egyéb jelekkel jelölik a szótárak, a rendhagyó alakok csak a függelékben szerepelnek, ahol azonban az eltérő változatokat mindig felsorolják.

Hasonló a *travel* ('utazik') ige, melynek ragozott alakjai a brit angolban *travelled* és *travelling*, az amerikai változat azonban *traveled* és *traveling* lesz; a tövégi mássalhangzó megkettőződése elmarad az amerikai változatoknál, például *cancel* (*cancelled, cancelling – canceled, canceling*), *quarrel* (*quarrelled, quarrelling – quarreled, quarreling*). A szótárak ebben is eltérően foglalnak állást. Ha következtetések akarunk lenni, akkor erre a különbségre is mindig fel kell hívni a figyelmet. A következő kép mutat erre egy példát.

12. kép. *travel*

travel ['trævl] **I. GB -II-, US -I- A. tsi 1.** beutazik [területet] **2.** megtesz [távolságot] **3.** hajt [nyájt] **B. tni 1. a)** utazik, utazás(oka)t tesz; ~ **by air** repülőgéppel/repülővel utazik/ megy, repül; ~ **first class** első osztályon utazik; **wine that won't** ~ nem szállítható bor **b)** gazd házal, utazik; ~ **in soap** szappanban utazik, szappant árul [kereskedelmi utazó] **2. a)** megy, jár, halad **b)** terjed [hír, hang, fény]; **light ~s faster than sound** a fény a hangnál gyorsabban terjed **3. műsz** mozog, jár [alkatrész] **II. fn 1.** utazás **2.** forgalom [főútvonalon]

Ország László – Magyar Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*travel*)

A magyar–angol részben is gyakran feltüntetik a szerkesztők ezeket az eltéréseket. Magyar Tamás – Ország László 2000-ben kiadott magyar–angol kéziszótára például a tövégi mássalhangzójukat kettőző angol igékben betűvastagítás jelzi a kettőzést. Az ezzel ellentétes amerikai használatot pedig az képen látható módon tünteti fel.

13. kép. *utazik*

utaz|ik i 1. (*vhova*) go* to, leave* for; **mikor ~ik?** when are you leaving?; **hova ~ik?** where are you going?, where are you off to?; **holnap Prágába ~ik** he leaves for Prague tomorrow **2.** [*turisztikai célból*] travel, go*/be* travelling (US -I-), be* touring (round) [a place]; **sokat ~ik** do* a lot of travelling, travel (US -I) a lot, move about a lot, be* always on the move; **Európába ~ik** be* travelling/going round Europe, be* touring Europe; **külföldre ~ik** travel

Magyar Tamás – Ország László: Magyar–angol kéziszótár (*utazik*)

A legfontosabb a következetesség. Ha a szótár úgy dönt, hogy az amerikai változatot is szerepelteti, akkor azt mindenhol következetesen meg kell tennie. Fontos az is, hogy ilyen esetben az eltérő alakok az angol–magyar részben

címszóként is szerepeljenek, hiszen a szótárhasználó csak így találja meg a keresett szót (legyen az brit vagy amerikai angol).⁵²

1.4.3. Grammatika

Ebben a részben értelemszerűen a szótárban található nyelvtani információkról lesz szó. A hagyományos felosztást követve először a morfológiát, majd a szintaxist érintő kérdésekkel fogok foglalkozni. Az értekezésben csak a lexikográfia szemszögéből fontos kérdéseket érintem, azokat, amelyek segítségével gyakorlati kérdéseket szemléltetni is tudom.

1.4.3.1. Morfológia

Howard Jackson a szótárban található grammatikai információkat a következőképpen foglalja össze. A szótárhasználó négyféle grammatikai információt várhat el a szótártól. A szótár először is megadja a szavak analóg képzési formájától eltérő alakokat (inflexió); közli a szófajjal kapcsolatos információkat; megadja a szó szintaxisát érintő információkat (tárgyas vagy tárgyatlan ige stb.); végül példamondatok segítségével explicit módon is közöl grammatikai információkat.⁵³

Ebben az alfejezetben az első két kérdéssel, az inflexióval és a szófaj megadásával fogok foglalkozni. A szintaxist – annak komplexitása miatt – a következő részben tárgyalom majd. A morfológiai kategóriák közül csupán azokkal foglalkozom, amelyek a magyar–angol, angol–magyar szótárírás szempontjából fontosak (így például nem foglalkozom a címszavak szótári alakjait érintő, a szótárírás szempontjából irreleváns kérdésekkel). Mivel a szótár célközönsége magyar anyanyelvű, ezért a nyelvtani információk általában az angol nyelvet érintik. Az angol anyanyelvi használónak nem kell elmagyarázni, hogy például a *knowledge* szó egy nem megszámlálható főnév vagy a *mouse* főnév többes száma rendhagyó, azonban a magyar nyelvtanulóknak ezek a nyelvtani információk nagyon lényegesek.

⁵² A fent említett példák a következő fejezetekben, a különböző szótárak összehasonlító elemzése során folyamatosan visszatérnek majd. Ezzel szeretném bemutatni, hogyan regisztrálják a különböző kéziszótárak ezeket a változatokat.

⁵³ Howard Jackson: *Grammar in the Dictionary*, in Christopher Ilson – Robert Brumfit (eds.): *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, Oxford, Pergamon Press, 1985, 53–59, 54.

Mivel a Magyarországon megjelenő magyar–angol, angol–magyar szótárak célközönsége túlnyomórészt a magyar „felhasználó”, ezért a nyelvteni információknak, a szófajok neveinek magyar nyelvűnek kell lennie (*fn*, *mn*). A szótárakban a kiejtést (vagy ha van, akkor az eltérő írásváltozatot) a címszó szófaji jelölése követi. Vannak olyan szótárak, ahol a többbelemű szavak kiejtése nincs megadva, ebben az esetben a címszó után közvetlenül a szófaj áll. Ha a címszó több szófajú, akkor két megoldás lehetséges. Az egyik lehetőség, hogy a különböző szófajokat egy címszón belül, római számokkal, betűkkel vagy különböző szimbólumokkal különítik el. A másik pedig, hogy a több szófajú szavak mindig külön szócikkbe kerülnek. Igék esetében a tárgyias és tárgyatlan használatot nem minden szótár jelzi rövidítésekkel. A szerkesztők ilyenkor arra hivatkoznak, hogy ez a jelentésből, a példákból stb. mindig egyértelműen kiderül.⁵⁴

2000-ben jelent meg Varga György és Lázár A. Péter angol–magyar és magyar–angol szótára, melyben legtöbbször elmarad a szófaji jelölés, amit a szerzők azzal indokolnak, hogy a szófaj a legtöbb esetben egyértelműen kikövetkeztethető a jelentésből. Csak akkor adják meg a szófajt, ha a szó több szófajú. A szófaji jelölés mellett ezeket a szavakat szürke árnyékolással is jelzik, felhívva a szótárhasználó figyelmét az eltérésre.⁵⁵ A szófaj megjelölésére saját lexikográfiai tapasztalataim alapján szükség van, különösen a passzív (dekódoló) szótárakban (itt persze fontos a szótárhasználó grammatikai kompetenciája is), mivel a szófaji jelölés a szótárhasználónak azonnali információval szolgál a szófaji kategóriákkal összefüggő egyéb grammatikai információkról. Ha tehát a szótárhasználó azt látja a szótárban, hogy *car* [...] *fn* és ismeri a rövidítést, akkor grammatikai kompetenciája révén implicit módon felismeri a szó nyelvteni (és általában használati) szabályait, azaz, hogy állhat előtte határozott vagy határozatlan névelő, illetve mivel rendhagyó alakot nem közöl a szótár, ezért a többes számát is szabályosan képezheti. Tudja azt is, hogy a szó mondatba helyezve lehet alany vagy állítmány. Tehát azonnal rendszerbe tudja helyezni a szót, és már ennek a plusz információnak a birtokában kapja meg a szócikktől a jelentéseket, valamint az egyéb, részletesebb grammatikai információkat.⁵⁶

Az angol–magyar részben a főnevek esetében, a rendhagyó többes számú alakokra mindig fel kell hívni a szótárhasználó figyelmét. A rendhagyó többes számú alakok a kiejtés, illetve a szófaj után következnek. Úgy helyes, ha itt is magyar nyelvű rövidítés áll előttük, legtöbbször *tsz* vagy *tbsz*. Léteznek olyan több jelentésű főnevek, ahol jelentésenként különbözik a többes szám, például

⁵⁴ Varga György – Lázár A. Péter: *Angol–magyar szótár*, Budapest, Aquila, 2000; uők: *Magyar–angol szótár*, Budapest, Aquila, 2000, viii.

⁵⁵ Varga–Lázár: *Angol–magyar szótár*, x; uők: *Magyar–angol szótár*, v.

⁵⁶ Svensén: *Practical Lexicography*, 81–82.

a *mouse* ('egér') esetében, ahol az állat-egér többes száma *mice*, míg a számítógépes egér többes száma lehet *mouses* és *mice* is. Ilyenkor a többes számok mindig az adott jelentésnél szerepelnek, a jelentésszám után. Azoknál a főneveknél, ahol a rendhagyó és a szabályos alak egyaránt használatos, mindkét alakot meg kell adni: *curriculum* ('tananyag, tanterv'), *curricula* vagy *curriculum*s. A magyar–angol részben helytakarékossági okokból, valamint a szócikk átláthatósága érdekében a legtöbb szótár csillaggal, kis karikával vagy egyéb jelek segítségével hívja fel a használó figyelmét arra, hogy a főnév rendhagyó. A rendhagyó alakokat a függelékből lehet kikeresni. Gyorsítaná azonban a szótárhasználatot, ha ezek a rendhagyó alakok az ekvivalensek után szerepelnének, így ehhez az információhoz azonnal hozzá lehetne férni (és a szótár terjedelmét sem növelné különösen). Léteznek olyan tipográfiai megoldások, melyekkel átlátható és könnyen kezelhető marad a szócikk még akkor is, ha ezek a rendhagyó alakok mindig az angol ekvivalens után fel vannak sorolva.

A rendhagyóan képzett melléneveknél a kiejtést, illetve a szófajra vonatkozó információkat az angol–magyar részben a közép- és felsőfok rendhagyó alakja követi, melyeket sokszor rövidítések vezetnek be (*kfok*, *ffok*).

Rendhagyó igék esetében a szótár az angol–magyar részben a kiejtés, illetve a szófaj után felsorolja a múlt idő (és/vagy múlt idejű melléknévi igenév) rendhagyó alakjait. A rendhagyó alakokat bevezető rövidítések ilyenkor lehetnek angol nyelvűek (az angol egynyelvű szótárakban használatos *pt*, *pp*), mivel ezek a grammatikai tulajdonságok a magyarra nem, csupán az angol nyelvre jellemzőek. A szótárakban a rendhagyó igék általában a függelékben összegyűjtve is szerepelnek, a könnyebb tanulhatóság érdekében ilyenkor hasznos, ha a rendhagyó alakok mellett a kiejtést is megtaláljuk. Helytakarékossági okokból, valamint a szócikk átláthatósága érdekében a magyar–angol részben az angol rendhagyó igéket csillag, rombusz vagy egyéb jelek segítségével jelöli a szótár. A rendhagyó igék pedig a függelékből kikereshetők.

A szótárak egyre gyakrabban veszik fel (követve az egynyelvű szótárak példáját) azokat az alakokat is, amelyek ugyan nem rendhagyóak, de a múlt idő képzése során írásukban változás megy végbe (*apply* ige múlt idejű alakja *applied*). A szótárhasználó ezzel fontos helyesírási információkhoz juthat. A 2000-ben, Varga–Lázár szerkesztésében megjelent angol–magyar és magyar–angol szótárban a szerkesztők az oldalak alján végigfutó példákkal hívják fel a nyelvtanulók figyelmét arra, hogy például igéknél az *-ing* végződés előtt eltűnik a néma *-e* (*make* – *making*); ragozott alakokban a tövégi *-y* *-ie*-re változik (*baby* – *babies*; *cry* – *cries* – *cried*; *happy* – *happier* – *happiest*).⁵⁷

⁵⁷ Varga–Lázár: *Angol–magyar szótár*, xiv; uő: *Magyar–angol szótár*, viii.

A szótárban található morfológiai információk nagyon fontosak a nyelvtanulók számára, ezért minden szótárnak igyekeznie kell ezt az igényt maximálisan kielégíteni. A szótárakban szereplő információk közül ez lehet az első olyan fontos pont, ahol a nyelvtanulók szemszögéből is érdemes vizsgálni a kérdést. A bevezetőben már említett, 2004-ben végzett szótárhasználati kutatáshoz kapcsolódó kérdőív feladatai között szerepeltek múlt időre és többes számra vonatkozó feladatok (lásd *Függelék II.*) is. Angol mondatokat adtunk meg, amelyekben minden ige zárójelben volt. Ezeket az igéket kellett a diákoknak múlt időbe tenni és mondatba illeszteni. Az igék között voltak rendhagyó múlt idejű igék (*meet, met, met*), illetve olyan igék is, amelyeknek a szóvégi mássalhangzója a múlt idő képzésekor megkettőződik (*hug, hugged*). A visszakapott feladatlapok között mindössze öt volt hibátlan. A tanulók több mint 60%-a az igék többségénél helytelenül képezte a múlt időt. A feladatot szótár segítségével kellett megoldani. A rendelkezésre álló szótárakban természetesen szerepeltek a rendhagyó alakok és a szóvégi mássalhangzó-kettőződésre is felhívták a figyelmet. A feladatlapot olvasva úgy tűnik, hogy a diákok a rendhagyó igék múlt idejével általában tisztában voltak, hiszen ezeket korábban már tanulniuk kellett. Amikor azonban nem voltak biztosak az ige múlt idejű alakjában, a szótár használata helyett inkább találgattak. Ahogy korábban már említettem, a feladatok között voltak többes számra vonatkozó kérdések is. Főneveket kellett többes számba tenni. A főnevek között voltak rendhagyó többes számú, illetve idegen eredetűek is. Sajnos ez a feladat is sok diáknak okozott gondot. A tanulók több mint 60%-ánál a válaszok fele hibás. A múlt idővel kapcsolatos feladatoknál tapasztaltakat figyelhetjük meg itt is. Amikor nem voltak biztosak a rendhagyó alakokban, akkor megpróbáltak találgatni, a szótár használata legtöbbször fel sem merült bennük. Az eredményekből sajnos az látszik, hogy hiányzik a nyelvtanulókból a tudatos szótárhasználatra való igény. Az iskolai órákon legtöbbször szinte semmit vagy csak nagyon keveset beszélnek a szótárakról, így a diákok a szótárhasználat gyakorlatát sem tudják megfelelően elsajátítani. Véleményem szerint a tanulók figyelmét már az iskolában fel kellene hívni a szótárak szerepére, hogy a későbbiekben is eredményesen tudjanak szótárak segítségével nyelveket tanulni.⁵⁸

1.4.3.2. Szintaxis

A szófaj és az inflexió tárgyalása után most a szintaxisról lesz szó. Ahogyan azt Al-Kasimi *Linguistics and Bilingual Dictionaries* című művében megjegyzi,

⁵⁸ Márkus–Szöllősy: *Angolul tanuló középiskolásaink*, 107–109.

fontos, hogy a szótár minden információt megadjon a nyelvtanulónak anélkül, hogy egyéb nyelvtankönyvekhez kelljen fordulniuk.⁵⁹

A szótáraknak a szócikkekben közölniük kell az adott címszóval kapcsolatos legfontosabb, szintaxisra vonatkozó információkat. Ez különösen fontos az aktív (kódoló) szótárakban, hiszen nem elég az angol ekvivalens ismerete, a nyelvtanulónak tudnia kell azt nyelvtanilag helyes mondatba illeszteni.⁶⁰ Yakov Malkiel már 1971-ben felhívta a figyelmet arra, hogy a nyelvtanulók (akikből legtöbbször hiányzik a lelkesedés és a megfelelő nyelvészeti adottság) nem szeretik, ha megszakítják őket és nyelvtankönyvekhez kell fordulniuk, mivel ez időigényes. A használó titkos vágya, hogy azonnal és egy helyen összegyűjtve megkapja a szükséges grammatikai és lexikai segítséget.⁶¹ A szótáraknak pedig igyekezniük kell ezt az igényt kielégíteni. Nyelvtannal kapcsolatos információk nemcsak a szócikkekben, hanem a szótár elején, a bevezető és a szótár bemutatása után is előfordulhatnak. Készíthető egy grammatikai összefoglaló, amelyben érdemes összegyűjteni az angol nyelv legfontosabb morfológiai és szintaktikai szabályait. Egyre gyakoribb az is, hogy a szótárban elszórva (például ún. információs ablakokban) találhatunk hosszabb-rövidebb nyelvtani összefoglalókat (például a Grimm tanulószótáraiban). Ezek az információk mind fontosak, azonban fontosabb, hogy a szótárhasználó az adott szócikkben megtalálja, illetve megértse azokat a legfontosabb szintaktikai információkat, amelyek támogatják az idegen nyelven való szóbeli vagy írásbeli megnyilatkozást.⁶²

Igék esetében például nem elég csupán a tranzitivitással foglalkozni, hiszen attól még a nyelvtanulók nem tudnak helyes mondatokat képezni. Úgy az igék, mind a melléknevek esetében fontosak a vonzatok, hiszen szintaktikai környezetbe helyezésnél ez lehet az egyik legfontosabb tudnivaló. Mivel a grammatikai információk a magyar–angol részben különösen fontosak, ezért a vonzatokkal kapcsolatos információk itt általában tipográfiailag is ki vannak emelve. Lássunk erre két példát:

14. kép. elrémmül

elrémmül be scared (amitől: *of*), be frightened/horrified (amitől: *at/by*)

Varga György – Lázár A. Péter:
Magyar–angol szótár (*elrémmül*)

elrémmül *i* (*vmtől*) be* scared (of), be* frightened/horrified (at/by)

Magay Tamás – Országh László:
Magyar–angol kéziszótár (*elrémmül*)

⁵⁹ Al-Kasimi: *Linguistics*, 50–52.

⁶⁰ Alice Yin-wa Chan – Andrew Taylor: Evaluating Learner Dictionaries: What the Reviews Say, *International Journal of Lexicography*, vol. 14, 2001/3, 163–176.

⁶¹ Al-Kasimi: *Linguistics*, 50–52.

⁶² Laura Salerno: Grammatical Information in the Bilingual Dictionaries. A Study of Five Italian-French Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 12, 1999/3, 209–220.

Az angol–magyar részben is hasznos, ha a vonzatok ki vannak emelve, azonban előfordul, hogy a vonzatokat ebben a részben csak implicit módon, példamondatok illusztrálják.

A melléknevek esetében egy másik nagyon fontos szintaxisra vonatkozó információt is meg kell adnunk akkor, ha a melléknév nem jelzőként, hanem értelmezőként használatos, például a *nagy horderejű* ('of great importance/significance') melléknév mondatba foglalva a főnév után fog állni. Ezeknél a mellékneveknél mindig rövidítéseket kell alkalmaznunk (amivel felhívjuk a használó figyelmét az eltérő használatra), és a példamondat is elengedhetetlen, hiszen nem biztos, hogy pontosan és helyesen értelmezi a használó ezeket a rövidítéseket.

Az angol nyelvben találhatók olyan főnevek, amelyek ugyan formailag többes számúak, jelentésben azonban inkább az egyes szám felé hajlanak (illetve mondatba helyezve utánuk egyes számú igei alak áll) és megszámlálhatatlanok. Ilyen például a *news* ('hír, újság'), *billiards* ('biliárd'), *measles* ('kanyaró') stb. Mondatba helyezve: *What is the news?* ('Mi újság?')

A fenti példával ellentétben bizonyos főnevek alakilag egyes számúak, ám jelentésük miatt többes számúnak számítanak (azaz utánuk mindig többes számú állítmány áll), például: *police* ('rendőrség'). Mondatba helyezve: *The police were quick.* ('A rendőrség gyors volt.')

Bizonyos főnevekhez egyes és többes számú ige is kapcsolódhat attól függően, hogy a főnév egyedi vagy gyűjtőnévi jelentésben használatos. Ilyen például a *family* ('család'), *government* ('kormány'), *army* ('hadsereg'). A használatbeli különbséget két példával illusztrálom: *My family lives in London.* ('A családom Londonban lakik.') *The family are in the garden.* ('A családtagok a kertben vannak.')

A főnevek egy része pedig csak többes számban használható. Ilyenek például a *trousers* ('nadrág'), *glasses* ('szemüveg'), *shoes* ('cipő') stb. Egyes számú használatkor az *a pair of* kvantorral együtt fordul elő: *a pair of trousers* ('[egy] nadrág'); *a pair of glasses* ('[egy] szemüveg'). Mondatba foglalva: *I need a new pair of glasses.* ('Szükségem van egy új szemüvegre.')

⁶³

Csak néhány példát említettem, amivel érzékeltetni szerettem volna, hogy a főnevek mondatba helyezése sokszor egészen bonyolult is lehet. Ezekre a fontos szintaktikai információkra a szótáraknak minden esetben fel kell hívniuk a nyelvtanuló figyelmét. Legfőképp az aktív (kódoló) szótárakban fontos,

⁶³ Az itt említett példák a következő fejezetekben folyamatosan vissza fognak térni. Segítségükkel fogom majd bemutatni, hogy a szótárak a gyakorlatban miként tájékoztatják a szótárhasználókat ezekről a szintaktikai információkról.

hogy minden hasonló esetben megadjuk a szükséges információt, ami nyilvánvalóan a passzív szótárakban is hasznos lehet.⁶⁴ A szótárhasználó figyelmét erre többféleképpen is fel lehet hívni. Rövidítéseket (*esz, tsz* stb.) használhatunk az ekvivalensek mellett, majd ezután példamondatokkal is be kell mutatni a helyes használatot.

A szótárhasználati kutatáshoz kapcsolódó feladatokkal (lásd *Függelék II.*) szerettük volna tesztelni, hogy a nyelvtanulók a szótárban szereplő szintaxisra vonatkozó információkat mennyire tudják értelmezni és hasznosítani. Ebből a célból a feladatok között szerepelt fordítási feladat is. Magyar mondatokat kellett angolra fordítani. A feladat nehézségét az adta, hogy a diákoknak meg kellett állapítani, hogy az alany után egyes vagy többes számú ige áll-e. Tehát ahhoz, hogy a mondatokat helyesen le tudják fordítani, tudniuk kellett, hogy például a *police* ('rendőrség') szó mellett az ige mindig többes számban áll, azonban a *news* ('hír, újság') szó után az ige már egyes számban szerepel. A 122 feladatlap között nem volt olyan, ahol mind a hat mondatot helyesen fordították volna le. A hibák általában megegyeztek („*The police was severe.*” „*The police was strict.*” „*Your scissors is blunt.*”). Annak ellenére, hogy szótár is rendelkezésükre állt, a főnevek után található rövidítéseket nem tudták értelmezni, a példamondatokra pedig nem figyeltek oda. Az már a nyelvtanárok feladata lenne, hogy a tanulók figyelmét felhívják a szótárakban közölt fontosabb nyelvtani információkra, mivel maguktól azokat nem tudják értelmezni, és így az egyébként lényeges információk felett egyszerűen átsiklik a figyelmük.⁶⁵ Az eredményből a lexikográfusok is tanulhatnak. A szócikkekben található grammatikai információkat a lehető legegyszerűbben kell megfogalmaznunk és csak akkor szabad rövidítéseket alkalmazni, ha nem létezik egyéb megoldás. A használt rövidítéseknek pedig mindig egyértelműnek kell lenniük.

1.4.4. Szemantika

A következőkben a szótárakat szemantikai szempontból fogom vizsgálni. Mivel kétnyelvű szótárakról van szó, ezért többek között a fordítások (célnyelvi megfelelők, ekvivalensek) minőségével, mennyiségével, a poliszemiával és a jelentésmegkülönböztetéssel fogok foglalkozni, valamint szó esik majd a szótár metanyelvéről és minősítési rendszeréről is.

⁶⁴ Marcel Lemmens – Herman Wekker: *Grammar in English Learners' Dictionaries*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1986, 17–21.

⁶⁵ Márkus–Szöllősy: *Angolul tanuló középiskolásaink*, 108.

1.4.4.1. Ekvivalensek

Míg a jelentésközvetítés az egynyelvű szótárakban definíciók, értelmezések formájában történik, addig a kétnyelvű szótárak fordításokat (célnyelvi megfelelőket, ekvivalenseket) rendelnek az adott címszóhoz. A kétnyelvű szótárak egy forrásnyelvet (*source language*) és egy célnyelvet (*target language*) tartalmaznak. Ha a használó nyelve és a szótár forrásnyelve megegyezik, aktív, vagyis kódoló szótárról beszélünk. Ha azonban a szótárhasználó nyelve a célnyelvvel egyezik meg, a szótárat passzívnak, vagyis dekódolónak tartjuk.⁶⁶ Az előbb elmondottakból is kiderül, hogy a kétnyelvű szótárak két nyelv szókészletét dolgozzák fel azzal a céllal, hogy a használót segítsék az egyik nyelvről a másikra való fordításban.

Egy kétnyelvű szótár szerkesztésének ebben a fázisában is rendkívül fontos kérdés, hogy ki a szótár célközönsége, milyen anyanyelvű használó fogja majd forgatni. Ha a szótár forrásnyelve az angol, használói pedig a célnyelvet beszélők (tehát a magyar anyanyelvűek), akkor a fő kérdésünk az, hogy mit jelent az adott szó. Az anyanyelvről (magyarról) idegen nyelvre fordító szótár esetében pedig a kérdés inkább úgy szól: hogyan mondjuk?⁶⁷

A szerkesztőknek meg kell találniuk mindkét nyelven a helyes és pontos ekvivalenseket, és el kell fogadnunk azt is, hogy a teljes fedés a legtöbb esetben nem érhető el, különösen nem az elvont vagy átvitt jelentésű szavaknál. Ezek esetében ugyanis szinte lehetetlen megtalálni a mindenben, vagyis jelentésben, hangulatban, stílusban stb. azonos, azaz „adekvát megfelelőt”. A probléma természetesen sokrétű, de a gyökere mindenképpen az adott két nyelvközösség nyelvi tudatában jelentkező különbségekre vezet vissza. Gondolhatunk az eltérő földrajzi elhelyezkedésre, Anglia elszigeteltségből adódó sajátosságaira (ezért például gazdag a hajózási szókincs), a két ország eltérő gazdasági, társadalmi és politikai rendszerére. Vegyünk egy egyszerű hétköznapi példát, akár a tegezés és a magázás kérdését, ami mára az angolból teljesen eltűnt. Elmondható tehát, hogy két különböző nyelvről, két különböző nemzetről van szó, ezért a különbségek az élet szinte minden területét érintik.⁶⁸

Az egy szó egy ekvivalens ideális esete csak ritkán valósítható meg (például *sztetoszkóp* – *stethoscope*; *leap year* – *szökőév*). Többségében nem egy, hanem sokkal több ekvivalenst kell megadnunk. A túl kevés ekvivalens esetében fennáll a veszély, hogy a szerkesztőnek nem sikerül kimerítenie a forrásnyelvi szó jelentéstartalmát, azonban a túl sok ekvivalens sem szerencsés, mivel azzal

⁶⁶ Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 39–41.

⁶⁷ Magay: *A kétnyelvű szótárírás*, 102.

⁶⁸ Uo., 103–107.

a szótárhasználó dolgát nehezítjük a helyes ekvivalens kiválasztásában. Az ekvivalensek felsorolásánál tehát fontos a mennyiségi és talán még fontosabb a minőségi tényező. Ez utóbbin a behelyettesíthetőséget és a használhatóságot kell érteni. Fontos ugyanis, hogy a szótárhasználó a fordításnál ezeket az ekvivalenseket be tudja illeszteni a szövegbe, és valóban használni tudja azokat.⁶⁹

Ideális esetben tehát megvalósul az egy szó egy ekvivalens esete, amikor az ekvivalensnek sikerül százszázalékos fedést elérnie. Példa lehet erre: *record player* ('lemezjátszó'), *armed forces* ('fegyveres erők'), *throw in the towel* ('bedobja a törülközőt'), *not see the wood for the trees* ('a fától nem látni az erdőt') stb. Ha jobban megnézzük a példákat, akkor láthatjuk, hogy itt tükörfordításokról (*calque*) van szó, amelyek száma azonban a szótár teljes anyagát tekintve elenyésző.⁷⁰

Bár ritkán, de előfordulhat az is, hogy a szónak egyetlen magyar megfelelője van, ami tulajdonképpen nem más, mint maga az angol szó, ami lehet, hogy már a magyar helyesíráshoz igazodott, például: *influenza* ('influenza'), *camping* ('kemping'), *motel* ('motel'), *television* ('televízió'), *jazz* ('dzsessz'), *tennis* ('tenisz') stb. Az említett hasonlóságok miatt azonban mindig figyelni kell az álbarátokra (*faux amis*).⁷¹

A szótárhasználók számára nagyon hasznos lehet, ha a szerkesztők a szótárban a fent említett álbarátokra is felhívják a figyelmet. Például az angol *traffic* magyarul nem *trafik*, az *artist* magyarul nem *artista*, a *cakes* magyarul nem *keksz* stb. A 2000-ben megjelent Varga–Lázár-féle *Angol–magyar és Magyar–angol szótárban* a szerzők igyekeztek minél több esetben bemutatni ezeket az álbarátokat, ezzel is segítve a félrefordítások elkerülését.

15. kép. *artist*

artist /'ɑ:tɪst/ ❶ művész ❷ festő(művész)
❶ ~~NEM artista~~

Varga György – Lázár A. Péter: Angol–magyar szótár (*artist*)

A szótár egészét tekintve az ekvivalensek voltaképpen hozzávetőleges ekvivalenseknek (*near equivalents*) tekinthetők, nagyon gyakoriak a szótárakban, ezek a jellemzőek. Mindamellet a szótárszerkesztő fő célja, hogy minél pontosabb megfelelőt találjon, ami sokszor nagyon nehéz. Gondoljunk például az ételek neveire: *sausage* ('kolbász, virsli, hurka'), *stew* ('ragu, pörkölt'). De hozhatunk magyar példákat is. Hogyan fordítsuk a magyar *főzelék*, *túrós csusza*, *töltött paprika* és hasonló szavakat angolra? Hozzávetőleges ekvivalenseket kell

⁶⁹ Uo., 108–110.

⁷⁰ Uo., 170–172.

⁷¹ Uo., 170–173.

megadnunk, hiszen ezek általában olyan kultúrspecifikus szavak (*culture-bound lexemes*), amelyek olyan tárgyat, fogalmat jelölnek, amelyek csak az egyik kultúrában léteznek. A kultúrspecifikus szavak gyakoriak például az oktatás, politika, gazdaság, jog stb. területén, de például az adott kultúra ételeit vagy a szokásaival kapcsolatos szavait is nehéz lefordítani. A már említett kulturális különbségek miatt nem tudjuk egy adott ekvivalenssel tökéletesen lefedni a szót, ezért sokszor több ekvivalenst (melyek tulajdonképpen szinonimák) kell megadnunk, megpróbálva kimeríteni a forrásnyelvi szó jelentéstartalmát.⁷²

Ekvivalensek hiánya esetén körülíró értelmezéseket kell alkalmaznunk. Ezeket érdemes csúcsos zárójelben < > vagy szögletes zárójelben [], az ekvivalensektől eltérő betűtípussal stb. megadni, hogy tipográfiaiilag is elkülönüljenek az ekvivalensektől. Ezek a lefordíthatatlan elemek tulajdonképpen olyan szavak, amelyek a másik nyelvben nem léteznek, teljesen ismeretlenek és valójában a másik nyelven nincs is nevük. Ilyenkor nem tehet mást a kétnyelvű szótár: az egynyelvű szótárakhoz hasonló értelmezéseket alkalmaz. A fent említettekhez hasonlóan itt is a gazdaság, oktatás, vallás stb. köréből kerülnek ki a szavak, de léteznek olyan, az adott kultúrára jellemző szokások vagy akár ételek, amikre nem tudunk ekvivalenst megadni.⁷³ A lexikográfusok igyekeznek ezt a megoldást elkerülni, de ha azt akarjuk, hogy a használó mindig megkapja a helyes információt, akkor néha nem adódik más megoldás.

1.4.4.2. Jelentések elkülönítése

A szavak lehetnek egyjelentésűek vagy többjelentésűek. Amennyiben a szó többjelentésű, a címszón belül a különböző jelentéseket legtöbbször arab számok vezetik be. Az 1755-ben megjelent a *Dictionary of the English Language* (Az angol nyelv szótára) Dr. Samuel Johnson munkája, melyben a szavak különböző jelentéseit már számozással (arab számok) különíti el. Pár évvel korábban, 1749-ben jelent meg Benjamin Martin szótára, itt találkozhatunk legelőször számozott jelentésekkel, azonban az ötlet,⁷⁴ miszerint a jelentéseket számokkal kell elkülöníteni, tulajdonképpen Johnstontól származik.⁷⁵

⁷² Al-Kasimi: *Linguistics*, 61.

⁷³ Peter Sherwood: *Bilingual Dictionaries and Bilingual Grammars: Some Reflections on English and Hungarian Materials*, *Angol Filológiai Tanulmányok*, vol. 14, 1981, 93–107.

⁷⁴ 1747-ben jelent meg Samuel Johnson *Plan of a Dictionary of the English Language* című írása, amelyben leírja készülő szótárának szerkesztési elveit és módszereit.

⁷⁵ Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 271.

Az általános kétnyelvű kéziszótárak a jelentések sorrendjének megállapításában általában a gyakorlati, nem pedig a tudományos (történeti, etimológiai) elvet követik. A jelentések sorrendjénél legfontosabb a gyakoriság, lehetőleg a leggyakoribb jelentés legyen az első, majd a kevésbé gyakori és végül a ritkább szavak jöjjenek, a konkrétól az absztrakt (átvitt) jelentések felé, illetve célszerű az általánostól a speciális (szaknyelvi) irányba haladni.⁷⁶

A szótárban szótári minősítéseket, irányítószókat vagy glosszákat (a kéziszótárakat nézve ritkán, de képeket is) alkalmaznak a jelentések elkülönítésére, illetve a jelentések pontosítására. Korábban már kitértem rá, hogy mivel a Magyarországon megjelenő magyar–angol, angol–magyar szótárak célközönsége a magyar szótárhasználó, ezért a nyelvtani információk, a szófajok nevei stb. magyar nyelvűek. Ugyanez igaz az irányítószókra és az egyéb szótári minősítéseknél használt rövidítésekre is. Az irányítószók használata nagyon fontos, segítségükkel tudja a lexikográfus megjelölni az adott ekvivalens használhatósági körét, ezzel is elkülönítve a többi ekvivalenstől. Az irányítószók segítségével a szótárhasználók gyorsabban megtalálják a szótárban a helyes ekvivalenst, használatuk tehát elengedhetetlen a nyelvtanulóknak készülő kétnyelvű szótárakban. Az irányítószó lehet egy szó, egy közeli szinonima, de ha szükséges, akár többszavas értelmezés is. Ezek többféleképpen jelenhetnek meg a különböző szótárakban, azonban lényeges, hogy egyszerű és félreérthetetlen legyen. Gyakori hiba az irányítószók megadásánál, hogy túlbonyolítják azokat. Egy példát említenék: felvesz ... 3. (*kabátot, nadrágot*) ... A hiba természetesen az, hogy ennél sokkal egyszerűbben meg lehet adni az irányítószót erre a jelentésre, például a gyűjtőnév (*ruhát*) használatával. Ezzel gyorsabban, világosabban és egyszerűbben el tudjuk vezetni az olvasót a pontos jelentéshez. Főnévi címszók esetében az irányítószók leggyakrabban a következők: fogalomkör-szűkítő megjegyzés, magyarázat vagy a használati kör megjelölése, például a *barázda* címszó alatt 1. (*földben*) ... 2. (*arcon*) ... 3. (*lemezen*) ... Azonban előfordulhat az is, hogy az irányítószó tulajdonképpen a címszó szinonimája, például: lakás ... 2. (*tartózkodás*) ... Az irányítószók gyakran, főként az igéknél, a címszóval alkotott szókapcsolat (vagy kollokáció) szerves alkotóelemei, például a *játszik* szócikkben (*szerepet*) *act, play*. Igék esetében az irányítószó tehát lehet egy utalás a cselekvés tárgyára vagy módjára, például: kivág ... 2. (*fát*) ... Lehet azonban a cselekvő alanyra való utalás is, például: származik ... 1. (*személy*) ...; illetve akár a címszó szinonimája, például: kiutal ... 1. (*odaítél*) ... Melléknévi címszók esetében az irányítószó gyakran az adott melléknévvel leggyakoribb kapcsolatban álló főnév feltüntetése, például: alapos ... 1. (*ember*) ... 2. (*ok*) ...; de itt is lehet egy szinonima, például: tiszta ...

⁷⁶ Uo., 250–252.

1. (*nem piszkos*) ... 2. (*tisztaságszerető*) ... Gyakori a mellékneveknél is a fogalomkör-szűkítő megjegyzés, erre példa: piszkos ... 2. (*erkölcsileg*) ...⁷⁷

Az ekvivalensek elkülönítésének másik módja a szótári minősítések használata, itt a legtöbb esetben a szótárak rövidítéseket alkalmaznak, amelyekkel a szavakhoz „ragasztják”, vagyis „címkézik” őket (*labelling*). Ezek a rövidítések általában megegyeznek (vagy nagyon hasonlóak) a többi, akár egynyelvű, akár többnyelvű szótárban használt szótári rövidítéssel. Fontos, hogy a szótárhasználó (ha nem ismerné a rövidítéseket) ki tudja keresni a szótárból, tehát a szótár bevezetőjében fel kell sorolni azokat.⁷⁸ Szótári minősítésen tulajdonképpen a különféle csoportnyelvekre és nyelvi rétegekre utaló jelek összességét értjük. A szaknyelvi minősítések például a szavak fogalmi tartalmát fejezik ki, utalnak arra, hogy az adott ekvivalens mely szakterületen használatos, például: *digitalizálás infor* (informatika, számítástechnika), *díjcsomag gazd* (gazdaság, kereskedelem), *derma orv* (orvostudomány), *fairy ring növ* (növénytan), *gyromagnetic fiz* (fizika).⁷⁹ Használatuk azért is fontos, mert például a *gyromagnetic* magyar jelentése *giromágneses*. Lehetséges, hogy ez a szótárhasználót nem vezeti el a szükséges információkhoz, tehát a minősítés egy támpontot ad abban, hogy pontosan mely területen használatos a szó, ahol bővebb információhoz juthat. Ezen kívül még a többjelentésű szavaknál is érdemes használni, hiszen a jelentésselkülönítés egy egyszerű módja lehet.⁸⁰

A szótári minősítések másik nagy csoportja a stílusminősítés (például *biz*, *szl*, *pej*, *ir*), a stiláris érték jelölése. Stílusminősítéseket kell használnunk például a durva, illetve vulgáris szavaknál, ezzel is fontos információt szolgáltatva a nyelvtanulónak. Különösen akkor fontos ez, ha a forrásnyelvi címszó és az ekvivalens stiláris értéke között különbség van, ilyenkor erre mindig fel kell hívni a nyelvtanuló figyelmét, nehogy a szó használatakor hibát kövessen el. Ha az ekvivalens stiláris értéke megegyezik a forrásnyelvi szó stiláris értékével, akkor általában nincs szükség minősítésre.⁸¹

Ide tartoznak még a földrajzi besoroláshoz használt regionális rövidítések is. Mint korábban már említettem, az amerikai, kanadai, ausztrál stb. változatokat minősíteni kell, például: *dooryard US* (amerikai angol), *moose Kan* (kanadai angol), *ocker Ausz* (ausztrál angol).

⁷⁷ Magay: *A kétnyelvű szótárírás*, 110–112.

⁷⁸ Juhani Norri: Regional Labels in Some British and American Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 9, 1996/1, 1–27.

⁷⁹ Magay: *A kétnyelvű szótárírás*, 112–125.

⁸⁰ Uo., 64–65.

⁸¹ Norri: *Regional Labels*, 1–2.

A minősítések esetében (is) sokszor az egyéni megítélés szükséges, a lexikográfusnak kell döntenie, hogy ellátja-e az adott ekvivalenst minősítésekkel vagy sem. Mint a lexikográfia összes területén, itt is fontos a következetesség.⁸² Szótáranként nagyon eltérő lehet a bennük használt minősítések, rövidítések száma. Vannak, akik csak a legszükségesebb esetben használják azokat és igyekeznek minél kevesebb rövidítést alkalmazni. A szaknyelvi minősítések például egyre ritkábban és kisebb számban fordulnak elő. Ezt azzal indokolják, hogy a szótárhasználó figyelme úgysíts átlik felette, esetleg értelmezni sem tudja, tehát a legtöbb helyen felesleges. A másik felfogás szerint a szótári minősítések használata elengedhetetlen, mivel nagyban segíti a szótárhasználót a keresés és az értelmezés során. Segítségükkel a keresés és az értelmezés még pontosabb, gyorsabb és sikeresebb lesz.⁸³ A 2. és 3. fejezetben gyakorlatban is látunk példákat ezekre az eltérésekre.

1.4.5. Illusztratív példamondatok

Minél gazdagabb a szótár illusztrációs anyaga, annál biztosabbak lehetünk benne, hogy a használók szívesen forgatják és elégedettek lesznek a szótárral. A pontos fonológiai információk, valamint gazdag morfológiai és szintaktikai információk nem elegendők, igyekezni kell az adott ekvivalensre minél több példát hozni, ahol be tudjuk mutatni, hogy milyen szövegkörnyezetben fordulnak elő.

A példamondatok illusztrálják, illetve pontosítják a helyhiány miatt sokszor csak rövidítésekkel megadott morfológiai és szintaktikai információkat. Ezenkívül színesítik és érdekesebbé teszik az egyébként száraz, egymásután felsorolt grammatikai és szemantikai információkat, valamint – nem mellékesen – erősítik a kommunikatív kompetenciát is. Használatban mutatják be az angol szavakat, ezzel elősegítve az idegen nyelven való megnyilatkozást. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy az illusztratív példamondatok különösen az aktív (kódoló) szótárban fontosak, de természetesen a passzív (dekódoló) szótárban is jó, ha minél nagyobb számban szerepelnek. A példák segítségével a szótárhasználó biztos lehet benne, hogy a megfelelő angol ekvivalenst fogja kiválasztani és helyesen is fogja azt használni. Az illusztratív példamondatok sokrétűen segítik a szótárhasználatot, segítenek a jelentések elkülönítésében is, és a szótárhasználókat megerősítik a helyes ekvivalens kiválasztásában.⁸⁴

⁸² Magay: *A kétnyelvű szótárírás*, 112–125.

⁸³ Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 511–513; 227.

⁸⁴ Chan–Taylor: *Evaluating Learner Dictionaries*, 171.

Szintaktikailag a példamondatok lehetnek hiányos vagy egész mondatok. Helykímélő megoldás a hiányos mondatok felsorolása, de fennáll annak a veszélye, hogy egyes szótárhasználók nem tudják pontosan értelmezni a szerkezetet és azok mondatná alakításakor hibázhatnak. Például a következő esetekben: *hasten ... 3. hasten to do smth siet vmit megtenni ...*, *love ... 2. szerelem be in love with smb szerelmes vkibe ...*, *mix up ... 1. get/be mixed up összezavarodik, megzavarodik ...* Az angol szótárakban gyakori a *one's* és a *oneself* használata. Sokszor olvashatjuk tehát a következőket: *eltéved lose one's way; összeszedi magát get oneself together*. Itt a *one's* jelentése: *az alanyé (birtokos)*; a *oneself* jelentése pedig: *(az alany) magát (visszaható névmás)*. A megfejtésük pedig: *Én eltévedek. I lose my way; Összeszeded magadat. You get yourself together*. Használatuk sokszor elkerülhetetlen, mivel a jelentések megadásánál ezekben az esetekben általánosítanunk kell.⁸⁵

Helykímélés céljából léteznek egyéb megoldások is. A következő kép azt mutatja be, amikor a tetszőleges (mellék)mondat használatára {MONDAT} jellel utalnak. A megoldás vitatható, azonban segítségével több példával tudjuk illusztrálni az adott ekvivalenst. Nagyszerű helykímélő megoldás, valamint a haladó nyelvtanulóknak már nem okoz gondot az értelmezése, illetve a szerkezet helyes alkalmazása.

16. kép. *afraid*

afraid /ə'freɪd/ *be afraid (of smth/smb)* fél
(vmitől/vkitől) *be afraid that* {MONDAT}
(attól) fél, hogy {MONDAT} *don't be afraid*
ne félj! *be afraid to do / of doing smth*
fél / nem mer megtenni vmit *I'm afraid*
{MONDAT} attól tartok, hogy {MONDAT}, saj-
nos {MONDAT}

Varga György – Lázár A. Péter: Angol–magyar szótár (*afraid*)

Az egynyelvű szótárak legtöbbször egész mondatokkal illusztrálják az adott jelentéseket. A kézisztárakban is gyakori az egész mondatok használata. Bár nem túl helykímélő megoldás, de a használók szempontjából sokszor a kínáló legjobb megoldás: *have ... 4. megenged, eltűr I won't have that ezt nem tűröm; laugh ... nevet, kinevet vkit ... nobody laughs at his jokes senki sem nevet a viccein; next to ... 2. után, mellett next to German, I like history best a német mellett/után a történelmet szeretem a legjobban*.⁸⁶

A következő részben lesz szó a frazeológiáról, ahol az állandósult szókapcsolatokat, idiómákat, közmondásokat és a vonzatos igéket fogom tárgyalni. Fontos,

⁸⁵ Svensén: *Practical Lexicography*, 90–97.

⁸⁶ Uo., 90–97.

hogy az állandósult szókapcsolatok és a példamondatok (alkalmi vagy szabad, kötetlen szókapcsolatok) vizuálisan egymástól elkülönüljenek a szótárakban. A mondat elemei a legkülönbözőbb kombinációkban fordulhatnak elő, ám vannak olyan szavak is, amelyek viszonylag rendszeresen fordulnak elő egymás mellett. Például: *javaslatot tesz; szánalmat ébreszt; fegyvert fog* stb. A szókészleti elemek szokásos együtt-előfordulását kollokációnak nevezzük. A *javaslat* szócikk alatt tehát a szótár jó, ha felveszi példái közé a *javaslatot tesz* kifejezést. Így tehát a példák egy része tulajdonképpen kollokáció (részben kötött, de még „átlátszó” szókapcsolat). Jelen kötet ezért a kollokációkat mindig az illusztratív példamondatok témakör alatt tárgyalja. Minden nyelvben vannak azonban olyan szókészleti elemek, amelyek a gyakori együtt-előfordulás során már állandósult szókapcsolattá forrtak össze (*fixed expression*), például: *csütörtököt mond, fogához veri a garast* stb. Ezekről az állandósult szókapcsolatokról a következő részben lesz szó.⁸⁷ Az állandósult szókapcsolatokat jelentésszerkezetük miatt legtöbbször nem helyes, ha az egyes jelentések alá soroljuk be, ezért a legújabb szótárakban már azt láthatjuk, hogy ezek szerkezetileg különálló egységként szerepelnek.

Az ekvivalensektől és a különböző nyelvtani információktól a példamondatoknak is jól el kell különülniük, amit például egymástól eltérő betűtípussal, illetve színek használatával tudunk elérni. 2006-ban jelent meg Mozsárné Magay – P. Márkus *Angol–magyar/Magyar–angol tanulószótára*, amiben az ekvivalensek kék színnel jelennek meg, a példamondatok színe mindig fekete és a betűtípusuk is eltérő. Az ekvivalensek tehát kitűnnek a szócikkből, jól elkülönülnek a grammatikai információktól és a példamondatoktól. Megemlíthetjük még Magay Tamás 2010-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótárát*, ahol a kiadó által megjelentetett korábbi kéziszótárakhoz képest új tipográfiával találkozhatunk. A szótárban a kifejezések, a példamondatok és a jelentésváltozatok számai piros kiemeléssel szerepelnek. Fontos tehát a jól kiválasztott tipográfia, nehogy elveszzen a használó a különböző információk rengetegében.

A szótárhasználati kutatásban a kérdőívekre kapott válaszok fele fogalmaz meg hiányokat a szótárakkal kapcsolatban. Hiányként megemlítik például, hogy több kifejezést, illusztratív példamondatot és szókapcsolatot szeretnének látni a szótárakban.⁸⁸ A lexikográfusoknak törekedniük kell tehát ezt az igényt a lehető legjobban kielégíteni, a szócikkekben minél több illusztratív példamondatot szerepeltetni.

⁸⁷ Rosamund Moon: Monosemous Words and the Dictionary, in Anthony P. Cowie (ed.): *The Dictionary and the Language Learner*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1998, 3–4.

⁸⁸ Márkus–Szöllősy: *Angolul tanuló középiskolásaink*, 103–104.

1.4.6. Frazeológia

Minden nyelvváltozat (standard, az egyéb földrajzi nyelvjárások vagy a stílusok) bővelkednek idiomatikus kifejezésekben, állandósult szókapcsolatokban, közmondásokban. Sokak közülük gyakran használt kifejezések, másokat csak ritkán használunk, mégis szükségünk van rájuk, ha igényesen szeretnénk kifejezni magunkat. Az állandósult szókapcsolatok szótározása két okból is szükséges. Egyrészt azért, mert a szótár nyelvéírást végez, így nem hagyhatja ki anyagából a többszavas lexikai egységeket sem, hiszen ezek éppúgy a köznyelv részét képezik, mint a szavak. Másrészt pedig ezek az állandósult szókapcsolatok bemutatják, hogy a szavak és jelentéseik hogyan viselkednek az élő nyelvben. A szótárhasználó nyelvi kompetenciáját fejlesztheti, szókinsztét gazdagíthatja, színesítheti a segítségével. Mivel állandósult szókapcsolatokról beszélünk, a legtöbb ide tartozó kifejezést, nyelvi egységet szó szerint kell megtanulni, a szótáraknak pedig segíteniük kell ebben a nyelvtanulókat.

Idiómák alatt azokat az állandósult szókapcsolatokat értjük, melyekben az egyes szavak jelentése nem tükrözi az adott lexikai egység értelmét (a részek jelentésének összege nem egyenlő az egész jelentésével). Például az angol *let the cat out of bag* ('titkot kikotyog, eljár a szája'). Némely esetben lehetőség van szinonimák használatára, mint például a *carry/take coals to Newcastle* ('Dunába vizet hord') kifejezésben.⁸⁹

A közmondások olyan hosszabb egységek (egész mondatok, a legkötöttebb frazeológiai egységek), ahol nincs lehetőség sem lexikai, sem grammatikai variabilitásra. Népi bölcsességeket, illetve általános igazságokat tartalmaznak, miközben értelmük általában az egyes szavak jelentéséből is könnyen kiolvasható. Lássunk egy példát: *The early bird catches the worm*. ('Ki korán kel, aranyat lel'.) Nagyon jó, ha a közmondások rövidítésekkel vagy egyéb jelöléssel is el vannak látva, hiszen ezzel el lehet különíteni őket a többi frazeológiai egységtől.⁹⁰

A fentiek mellett a szótárakban találhatók még vonzatos igék (*phrasal verbs*) is. Angol szövegekben a vonzatos igék használata nagyon gyakori. Ugyanazon igének akár több vonzata is lehet, amelyek módosítják, sőt teljesen megváltoztathatják annak eredeti jelentését. Általában az igéknek kikövetkeztethető (run + away = fut + el => elfut) és idiomatikus (run + over = fut + át => elüt, elgázol) jelentése is van, tehát az idiomatikus jelentésekre a lexikográfusnak különösen

⁸⁹ Svensén: *Practical Lexicography*, 108–109.

⁹⁰ Uo., 110–111.

figyelni kell. A vonzatos igék legtöbbször az igei szócikkek végén, ábécérendben vannak felsorolva, behúzással szedve, ahogyan azt a következő kép mutatja.⁹¹

17. kép. *dust***dust** *IGE*

① leporol, portalanít ② beporoz, behint
[pl. cukorral, növényvédőszerrel]
dust down *dust smth/smb down* ①
letöröl, portalanít ② lehord, leszid
dust off *dust smth off* leporol, újra elő-
vesz
dust up *dust smb up* megtámad, rátámad
vkire

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*dust*)

dust [dast] **I. fn 1. a** por; **storm of ~** porfelhő; **biz bite the ~** fűbe harap, otthagya a fogát; **kick up ~**, **raise a ~** nagy botrányt/jelenetet rendez; **shake off the ~ from one's feet** elporzik; sértődötten távozik; **biz throw ~ in sy's eyes** port hint vk szemébe **b**) por(itott anyag) **2.** hímport, virágpó **3.** hamvak [*halotté*] **4.** portalanítás, leporolás [*bútoré*] **II. A. tsi 1.** (le)porol, kiporol; **biz ~ sy's coat/jacket** kiporolja vknek a fenekét, elver vki **2.** behint [*sóval, liszttel, cukorral*]; **cake ~ed with sugar** cukorral meghintett sütemény **3.** porral befed/betakar, beporoz **B. tni szl** [*legyőz*] lemos, megzakó **• mn dustless**
dust down *tsi 1.* leporol **2.** leszid, megfedd
dust off *tsi 1.* leporol **2.** *biz ~ off one's feet* örökre hátat fordít vmnek
dust out *tni US szl* [*megszöktik*] meglép, meglóg, elpárolog

Ország László – Magay Tamás – Futász
Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*dust*)

Amint arról már az előző részben szó volt, fontos, hogy az állandósult szókapcsolatok és a példamondatok vizuálisan elkülönüljenek egymástól. A nyelvtanulóknak tudniuk kell, hogy míg egy példamondat bármelyik elemét kicserélhetik, addig az állandósult szókapcsolatokat abban a formában kell megtanulniuk, ahogy azokat a szótár közli.⁹² Jó megoldás erre az egynyelvű szótárak már korábban is alkalmazott módszere, miszerint az állandósult szókapcsolatokat nem a szócikkekben elszórva, hanem a szócikkek végén, szimbóllummal, rövidítéssel stb. bevezetve sorolják fel (lehetőség szerint ábécérendben). A 2000-ben megjelent Varga–Lázár-féle *Angol–magyar szótár* is hasonlóképpen különíti el az állandósult szókapcsolatokat, mindig a szócikkek végén, KIFEJEZÉSEKBEN bevezetéssel adja meg.

18. kép. *hatch***hatch** /hætʃ/ *FNÉV*

① (ki)költés ② kikelés ③ egy fészekalja tojás ④ nyílás, lejáró [pl. hajón, falon]
serving hatch átadóablak, tálalóablak
[pl. konyha és étkező között] ⑤ víz-
szintesen osztott ajtó alsó fele ⑥ retesz
⑦ zsilipkapu
KIFEJEZÉSEKBEN: **down the hatch!** fenékgi,
egészségünkre

Varga György – Lázár A. Péter: Angol–magyar szótár (*hatch*)

⁹¹ Atkins–Rundell: *The Oxford Guide*, 224; 493.

⁹² Svensén: *Practical Lexicography*, 110.

A szótárhasználati kutatás eredményeként is arra jutottunk, hogy a válaszolók közel fele szerint nehéz a kifejezések keresése a szótárakban. Felhozzák indoklásként az általam is sokat emlegetett tipográfiai és elrendezésbeli problémákat: „a kifejezések nincsenek kiemelve”; „nincsenek elég jól rendszerezve”; „nem mindig áttekinthetők”; „el vannak dugva”. A probléma tehát világos, a kifejezéseket, állandósult szókapcsolatokat stb. nagyon körültekintően kell kezelni. A szerkesztőnek igyekeznie kell minél felhasználóbarátabb megoldásokat találni.⁹³

Mindemellett fontos, hogy a kézisztárakban minél több állandósult szókapcsolat szerepeljen, ezzel is gazdagítva, színesítve a szótár anyagát s egyszersmind a nyelvtanuló szókincsét. A szótárakban igen nagy eltéréseket találhatunk az elrendezési elvvel és formai megjelenésükkel kapcsolatban. A 2. és 3. fejezetben gyakorlatban is bemutatom milyen konkrét megoldások léteznek.

1.4.7. Bevezető és függelék

A fejezet utolsó témájaként a szótárak bevezetőjében (*front matter*) és a függelékében (*back matter*) megjelelő információkról lesz szó. Bár a fejezet utolsó alfejezeteként szerepelnek, ez nem jelenti azt, hogy az eddig tárgyalt témákhoz képest kevésbé lennének fontosak. A bevezetőben és a függelékben előforduló információhalmaz sokrétűségét mutatja, hogy a többi alfejezetben is tettem már róluk említést.

Bár az átlagos szótárhasználó nem tud különbséget tenni az egyes szótárak között, fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy minden szótár egyedi. A jó szótár a célközönséget tekinti a legfontosabbnak, ezért a szótárban található feldolgozott anyag és annak elrendezése szótáranként különbözik. A szótárt két részre lehet osztani, az első maga a szótári rész, ami A–Z-ig vagy A–Zs-ig terjed, a másik pedig az összes ezen kívül eső anyag (bevezető, függelék, illetve a szótárban elszórva található összes információ). Egyre gyakoribbá válik a nyelvvel és a kultúrával kapcsolatos érdekes összefoglalóknak a szótári részben történő elhelyezése. Ezek gyakran rövid nyelvtani összefoglalók, kulturális vagy enciklopédikus információk. A bennük található információk egyrészt hasznosak a nyelvtanulóknak, hiszen, ha nyelvtani bizonytalanságaik lennének, akkor nem kell egyéb nyelvtankönyvekhez fordulniuk, másrészt ezek az információk színesítik a szótárt, gazdagítják a szótárhasználó tudását.

A bevezető a szótár egészéről szól, elolvasása és tanulmányozása pedig elengedhetetlen minden szótárhasználó számára. A szótár legelején általában

⁹³ Márkus–Szöllősy: *Angolul tanuló középiskolásaink*, 100–101.

a szerzők előszavát olvashatjuk, majd ezt követően útmutatást kaphatunk a szótár használatával kapcsolatban. A szótár új vonásairól is szó eshet, ha a szótárnak már volt(ak) korábbi kiadása(i). A szócikkek felépítéséről (címszó, szófaj, jelentések, állandósult szókapcsolatok, nyelvtani információk, szótári minősítések, utalások rendszere stb.) is képet kapunk, illetve arról, hogy mit hol keressünk a szótárban. A kiejtési jelekről is találunk itt ismertetőt (abban az esetben, ha angol–magyar szótárról van szó). A szótári rész előtt fog még szerepelni a szótári minősítések és rövidítések listája azok feloldásával, valamint a szótárban használt jelek (tilde, különböző zárójelek stb.) magyarázata. Ha a használó valóban haszonnal és sikerrel szeretné forgatni a szótárt, akkor a bevezető elolvasása elengedhetetlen, hiszen e nélkül nem fogunk minden, a szótárban közölt információt megérteni és hasznosítani. Már Johnson idejében hagyománynak számított, hogy a szótárak elején szó esett az angol nyelvtanról és nyelvtörténetről. A szótár elején (esetleg a szótár végén függelékben) ma is sokszor találunk nyelvtannal kapcsolatos összefoglalókat.⁹⁴

A függelékben általában rengeteg további információt, összefoglalókat (nyelvtani összefoglalók, rendhagyó igék listája, főnevek rendhagyó többes száma, országok nevei és a belőlük képzett melléksnevek stb.), hasznos táblázatokat (mértékegységek, pénzrendszer stb.), képeket (meghatározott témakörök szavai) vagy akár térképeket is találhatunk.

Nemzetközi felmérések és kutatások bizonyítják, hogy sajnos a szótárhasználók nagyon kis százaléka olvassa el a bevezetőt.⁹⁵ A magyarországi szótárhasználati kutatásban (*Függelék II.*) is azt az eredményt kaptuk, hogy a szótárak alig egynegyedének olvasták el a bevezetését, illetve a használati útmutatóját. A nyelvtanulók kétharmada hasznosnak találta az itt található információkat, azonban minden hetedik tanuló arra panaszkodott, hogy bonyolult a használati útmutató szövegezése. Nagyon öröndetes, hogy a Puskás Tivadar Távközlési Technikum diákjai közül páran jelezték, hogy a bevezetőt el kellett olvasniuk. Tehát az itt oktató tanárok az órán felhívták rá a diákok figyelmét, és kötelezővé tették a bevezető elolvasását, majd a szótár használatáról a tanórán is beszéltek. Ebből is látszik, hogy akad olyan nyelvtanár, aki tudatosan neveli a nyelvtanulókat a szótárhasználatra. Ezt mindenképpen követendő példának tartom.

Az eredményekből van mit tanulni a lexikográfusoknak is. A bevezető és a használati útmutató sok középiskolás nyelvtanuló számára nehezen érthető, ezért a szótárszerkesztők legtöbbször nem érik el vele a céljukat. A használati útmutatót érdemes mindig a lehető legrövidebben és legegyszerűbben megfogalmazni

⁹⁴ Landau: *Dictionaries*, 115.

⁹⁵ Svensén: *Practical Lexicography*, 16.

és csak annyira részletezni, amennyire szükséges. Talán a rövid, célratörő, példákkal illusztrált útmutatók elolvasására többen vállalkoznak.⁹⁶ Egy másik megoldás lehetne, hogy a nyelvtanárok nagyobb hangsúlyt fektessenek a szótárhasználat oktatására és gyakorlatára. Sajnos a legtöbb ember természetesnek veszi, hogy mindenki rendelkezik a szótárhasználat képességével, azonban a gyakorlatban azt tapasztalom, hogy ez nem így van. A szótárhasználatot tanítani kell, ezt a képességet is el kellene sajátítani minden nyelvtanulónak. A nyelvórákon a tanár feladata lenne a tanulókat bevezetni a szótárak használatába, beszélni a szótárakról és a bennük található információkról, hiszen nemcsak az idegen nyelv tanulásában, hanem a(z) (anya)nyelvi nevelésben is nagyon fontos szerepet játszanak a szótárak. Erre érdemes lenne az órákon egy kevés időt szánni, érdekes feladatokkal és gyakorlatokkal megadni nekik azt az alapot, amire később már egyedül is tudnak építkezni.⁹⁷

⁹⁶ Landau: *Dictionaries*, 116.

⁹⁷ Uo., 117.

2. FEJEZET

Ebben a fejezetben az Akadémiai Kiadónál megjelent négy kéziszótárról lesz szó. Két angol–magyar és két magyar–angol kéziszótárat hasonlítok össze az 1. fejezet szempontjai alapján, amelyet gyakorlati példákon keresztül illusztrálok.

2.1. TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK (MAGYAR–ANGOL, ANGOL–MAGYAR SZÓTÁRAK 1945 ELŐTT)

Mielőtt azonban elkezdéném az Akadémiai Kiadó szótárainak elemzését, vázlatosan áttekintem a magyarországi angol szótárirodalmat. Ennek segítségével képet alkothatunk arról a háterről, amiből a mai szótárak kifejlődhetnek.

Magyarországon az angol nyelv iránti érdeklődés és annak iskolán kívüli tanulása valószínűleg a 17. században kezdődött el. A reformáció az angol–magyar kapcsolatok megerősödését hozta. Különösen a 17. század első felében, számos magyar teológus folytatott tanulmányokat angliai egyetemeken. Azok, akik nem jutottak el Angliába, itthon tanulták a nyelvet, többnyire könyvből. Az első magyarországi angol nyelvtant Komáromi Csipkés György, a debreceni kollégium professzora állította össze 1664-ben.⁹⁸

Magyarország Habsburg-uralom alá kerülése után változott a helyzet, mivel a bécsi udvarnak nem tetszett, hogy a magyarok olyan néppel tartanak fenn jó kapcsolatot, amely a katolikus vallással szemben a protestantizmust részesítette előnyben. Így tehát ez a korszak az angol–magyar szellemi kapcsolatok megszakadásával járt. Az 1770-es és 1780-as években, amikor Bécs is az angol eszméáramlatok hatása alá került, szerencsére változás következett be. Ekkor már nemcsak teológusok, hanem a felvilágosodás hívei, szabadabb gondolkodású főurai is útra keltek Angliába. Az egyre sűrűsödő utazások következményeképpen a magyarországi angol nyelvtanulás újra elkezdődhetett.⁹⁹

A reformkorszakban az angol irányú érdeklődés még erősebben érződött. Széchenyi István reformtörekvéseiben, egész gazdasági programjában az angol

⁹⁸ Magay Tamás: Angol–magyar és magyar–angol szótárak hazánkban 1945 előtt, in Pais Dezső (szerk.): *Nyelvtudományi értekezések*, 57. szám, Budapest, Akadémiai, 1967, 5–9.

⁹⁹ Uo.

példát tartotta szem előtt. Dessewffy József a nyelvtanuláshoz szükséges szótárak szerkesztését sürgette 1820. április 6-án Márton Józsefhez írt levelében. Magyarországon az angol legtöbbször második vagy harmadik idegen nyelv volt, akik tehát angolul tanultak vagy olvastak, angol–latin, angol–német vagy angol–francia szótárakat használtak.¹⁰⁰

Az első angol–magyar szótár végül 1860-ban jelenhetett meg.¹⁰¹ Dallos Gyula kétrészesnek tervezett (angol–magyar és magyar–angol) szótárából végül csak egy füzet jelent meg az angol–magyar részből. Az első kötetet (angol–magyar) három részre szeretne volna osztani, azonban csak az első füzet (*A-Crack*) jelenhetett meg. Bár a szerző szándékában egy teljes angol–magyar és magyar–angol szótár megszerkesztése állt, mindmáig nem sikerült kideríteni annak okát, hogy a következő kötetek kiadására miért nem került sor. Címzavait összehasonlítva a később megjelent szótárakkal, megállapíthatjuk, hogy abban az esetben, ha a szerző befejezte volna a szótárt, a leggazdagabb címszóanyagú mű lett volna. Címzavainak kiválasztásában többnyire William James *Vollständiges Wörterbuch der englischen und deutschen Sprache* című szótárára támaszkodott. Dallos következetesen csak közneveket szótárzott (Jameshez hasonlóan, bár James a függelékben közölt tulajdonneveket). Címzavait szigorú ábécérendben helyezte el. Minden címszót új sorban, nagybetűvel kezdett, a szócikk végére pedig pontot tett. A kiejtéséknél mindig a bevett angol kiejtést regisztrálta. Kiejtésjelölése a magyar hangrendszeren alapult, tehát az angol hangokat magyar megfelelőikkel, illetve megközelítőkkel jelölte. A kiejtés közvetlenül a címszó után állt, dőlt betűvel szedve. A szerző minden címszó után megadta a szófaji hovatartozást jelölő rövidítést, melyek magyar nyelvűek: *fn*, *mn* stb. (azonban ezek listáját nem közölte szótára elején). A jelentések elkülönítésére nem használt számokat, a különféle szófaji kategóriákat is csak a megfelelő szófaji rövidítéssel jelölte. Egy-egy szófajon belül pontosvesszővel különítette el a jelentésváltozatokat, a szinonim értékű ekvivalensek közé pedig vesszőt tett. A jelentések sorrendje a következő: mindig a legáltalánosabb, leggyakoribb jelentésekkel kezdte, majd a szaknyelvek következtek, végül az átvitt értelműek zárták a sort. Frazeológiából csupán a legszükségesebb szókapcsolatokat vette fel (ugyanaz jellemző James szótárára). A korabeli angol kétnyelvű szótárakra ugyanis még nem jellemző, hogy a frazeológiára különösebb hangsúlyt fektettek volna.¹⁰²

Az első teljes magyar–angol és angol–magyar szótár írója Bizonfy Ferenc. Az angol–magyar kötet 1878-ban jelent meg, a magyar–angol pár évvel később,

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ Uo., 8.

¹⁰² Uo., 11–24.

1881-ben. Bizonfy angol–magyar szótárában nem hagyta el teljesen a tulajdonnevek szótározását, rendszertelenül ugyan, de találunk a szótárban tulajdonneveket. Elvértve feltüntetett amerikanizmusokat is, de nem minősítette azokat amerikainak (még az írásváltozatokat sem). Azt, hogy milyen külföldi szótárak voltak a forrásai, mikre támaszkodott, pontosan nem tudjuk. A szerző a címszavakat, Dalloshoz hasonlóan, a gyakorlati módszer szerint rendezte el, bár szótára elején találhatunk példákat a bokrosító megoldásra is. A címszavak elrendezése kérdésében tehát valószínűleg menet közben változtatott elvein és a bokrosítást hagyva, áttért az ábécérend szerinti elrendezésre. Kiejtésjelölése kevésbé átgondolt és következetes, mint Dallosé, és az összes címszó kiejtését nem adta meg (általában csak a tőszavaknál szerepel kiejtés). A kiejtést követően minden címszó után megadta a szófaji hovatartozást jelölő angol nyelvű rövidítést. Az egyes szófajokat nem tagolta számokkal, csak a szófajt jelző rövidítéseket tette ki ezekben az esetekben. A szófajon belüli jelentések elkülönítésére sem használt számokat. Egy-egy szófajon belül pontosvesszővel különítette el a jelentésváltozatokat, a szinonimáértékű ekvivalensek közé pedig vesszőt tett (éppúgy, mint Dallos). Az ekvivalensek helyett magyarázó körülírást adott meg azokban az esetekben, ahol nem talált megfelelő ekvivalenst. Az állandósult szókapcsolatok mellett példamondatokban is szemléltette az angol szavak jelentését és használatát.¹⁰³

Bizonfy volt az első magyar–angol szótár írója. A címszavak kiválasztásában leginkább Ballagi Mór szótárára támaszkodott. A tulajdonnevek közül szintén csak a legfontosabbakat szótárázta. Ballagival szemben sem a szófajok, sem a jelentésváltozatok tagolására nem használt számokat. A lefordíthatatlan magyar szavak esetében ekvivalens helyett magyarázó körülírást adott. A szótárban szereplő frazeológia bőséges, színes és sokrétű.¹⁰⁴

E. W. James és Endrei Zalán *Az angol és magyar nyelv új szótárának szerzői*, mely 1907-ben jelent meg Budapesten. A James–Endrei-szótár minden bizonnyal fő forrásként használta a William James-féle angol–német szótárt. Függelékükben közölnek földrajzi és keresztnéveket, amelyet egészében James szótárából vettek át. A címszavakat szigorú ábécérendben találjuk meg. A kiejtést a szótár nem közli, amit azzal indokolnak, hogy a kiejtést nem lehet írásban tökéletesen meghatározni. A szófajra vonatkozó rövidítést a címszó után, zárójelben, magyarázattal találhatjuk meg. A tipográfia területén lényeges újításokat találunk, például a címszó félkövér és kis kezdőbetűvel szerepel; először szerepel tilde (~) a címszó helyettesítésére; a frazeológia ritkított szedésű; a homonimák esetében szögletes zárójelbe tett arab számokat alkalmaz. Szót érdemel mindezek mellett,

¹⁰³ Uo., 25–35.

¹⁰⁴ Uo., 35–40.

hogy a stiláris értékek jelölése céljából rövidítéseket vett fel. Függetlenül attól, hogy ezeket mennyire következetesen használta, mindenképpen nagy fejlődésnek számít, hogy a stiláris értékek jelölésének egészen széles skáláját használta.¹⁰⁵

Az első angol születésű lexikográfus Magyarországon Yolland Arthur Battishill volt. Yolland magyar és angol szótárának első része, az angol–magyar rész, 1908-ban jelent meg (az első kiadás címlapján legalábbis ez áll). Yolland az első, aki angol–magyar viszonylatban feltüntette forrásait. Legfőbb támasza a Grieb–Schröer-féle angol–német szótár volt. Yolland előszavából kiderül, hogy a címszóválogatásnál különösen figyelt a kereskedelmi és jogi kifejezésekre, valamint a szólásokra. Szótárában stiláris és szaknyelvi rövidítéseket is használ. Szép számmal találhatunk kereskedelmi, jogi és az orvostudomány körébe tartozó szavakat, a műszaki nyelv szavai részesültek talán a „legmostohább elbánásban”. A sportszavakat illetően a tenisz és a labdarúgás magyarországi meghonosításában Yollandnak nagy érdeme volt. A címszavak nagy kezdőbetűvel szerepelnek, és a homonimákat általában nem külön címszóként adta meg. Csak kivételes esetben és inkább a szótár második felében élt a kerek zárójelbe tett arab számmal, amit a külön sorban megismételt címszó után tett. Yolland az etimológiai elveken alapuló bokrosító módszert alkalmazta, amit helytakarékossgal indokolt. A rendelkezésére bocsátott oldalszámon a lehető legtöbb információt szerette volna közölni. A kiejtés jelölésében, Bizonfy szótárához hasonlóan, magyar betűkkel próbálta visszaadni az angol hangokat. A szófajok jelzésére rövidítéseket használt. Többszófajúság esetén az egyes szófajok jelzése előtt egy tilde (~) ismételte meg az adott címszót. Az egyes szófaji kategóriákon belül a különféle jelentésváltozatokat római számokkal tagolta. A római számokon belül a szinonimákat pontosvessző, az értelemárnyalatokat kettőspont választotta el. A jelentésváltozatok sorrendjét általában a gyakoriság határozta meg. A lefordíthatatlan elemeket illetően Yolland is kénytelen volt körülírást alkalmazni. Yolland kétféle stiláris rövidítést vett fel: *költői* és *nép* (azaz népies szó v. kifejezés: slang; vulgar). Tehát igencsak elkülönülő stiláris rétegeket vont össze. Felvette még a *ritka* és *elavult* jelzést, valamint az *am* (amerikai); *skót* és *tájnyelvit*. Yolland szótárázta a legszükségesebb frazeológiai egységeket, fordulatokat, anglicizmusokat is, melyek legtöbbször csak állandósult szókapcsolatok voltak. Ritkán fordulnak elő szabad, alkalmi szókapcsolatok, olyanok, amelyek egy-egy jelentést szövegkörnyezetben szemléltetnek.¹⁰⁶

A magyar–angol rész csak 1924-ben jelent meg. Itt forrásmunkáit már nem jelöli meg. Ballagi Mór szótárát és a Kelemen-féle szótárt azonban minden bizonnyal használta. A tulajdonnevek közül csak a legfontosabbakat vette fel.

¹⁰⁵ Uo., 41–48.

¹⁰⁶ Uo., 51–75.

Az ábécérend szigorú megtartása mellett, ahol lehetett, bokrosított. Egyetlen jelentős tipográfiai különbséget fedezhetünk fel, mégpedig azt, hogy a címszavak félkövérek, ami nagyban segíti a szavak megtalálását a sokszor hasábokon, oldalakon át futó szóbokorban. A címszavak nagy kezdőbetűvel kezdődnek, és szófajukat minden esetben megadja a megfelelő angol nyelvű rövidítéssel. A szófajok megkülönböztetésére bevezette az A., B., C. stb. alkalmazását, a jelentésváltozatokat az angol–magyar részhez hasonlóan római számokkal tagolta. A stiláris rétegek jelzésére használt rövidítések közül csak a *vulg* került felvételre (ez a magyar–angol részben is három különböző réteget képvisel). A vonzatokat igyekezett pontosan jelölni és a főneveknél is mindig jelölte azokat, amelyek után az ige mindig többes számban áll (hiszen aktív szótár lévén ezek különösen fontosak). A lefordíthatatlan elemeknél igyekezett kerülni a körülírást, illetve ahol tudott, ott a körülírás mellett egy közelítő ekvivalenst is szerepeltetett. A magyar–angol részben már sokkal bőségebben szótárazott idiomatikus anyagot is.¹⁰⁷

A fent említetteken túl jelentek meg kis- és zsebszótárak is (például Derrick Gyula vagy T. E. Welsh – Joó István zsebszótára), amiket jelen munkámban nem tartok fontosnak hosszabban megemlíteni.

2.2. AZ AKADÉMIAI KIADÓNÁL MEGJELENT ANGOL–MAGYAR KÉZISZÓTÁRAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA (1981–1999)

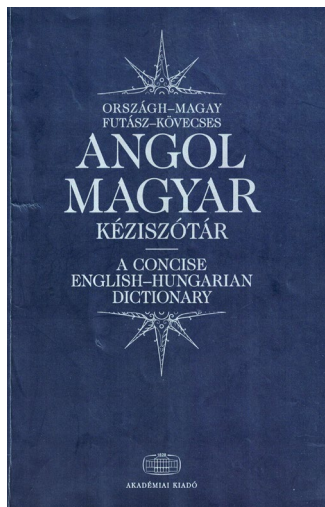
A második világháborút követő évtizedekben a politika az élet minden területére hatással volt, a szótárírásban is történtek változások. Az idegen nyelvi tanszékeket a negyvenes évek végén megszüntették, a nyelvtanulást ellenőrzés alá vonták, a kiadókat pedig államosították. A teljes magyar könyvkiadás néhány nagy állami kiadó kezében összpontosult (a tudomány területén az Akadémiai Kiadó működött). Az Akadémiai Kiadón belül megalakult a szótárszerkesztőség és elkezdődött a különböző nyelvek kis-, közép- és nagyszótárainak szerkesztése. Ország László, Magay Tamás, Halász Előd és Eckhardt Sándor váltak a következő évtizedek meghatározó lexikográfusaivá.¹⁰⁸

Az Akadémiai Kiadónál 1957-ben jelenik meg az első *Angol–magyar kéziszótár*, ami Ország László szerkesztésével készült. Több kiadása is volt, majd 1981-ben jelent meg az átdolgozott kiadás. A szótár szerkesztője Magay Tamás, főszerkesztője pedig Ország László volt. 1999-ben jelenik meg az új *Angol–magyar*

¹⁰⁷ Uo., 75–90.

¹⁰⁸ Borbás László: Szótári kultúra, in Oszetzky Éva – Pálffy Miklós – Borbás László: *Szótárszerkesztés, szótárkiadás*, Szeged, Grimm, 2004, 147–148.

kéziszótár (főszerkesztők: Országh László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán), mely tulajdonképpen nem az 1981-ben megjelent kéziszótár átdolgozása, hanem az 1998-ban, a Klasszikus Nagyszótárak sorozatban megjelent Országh–Magay-féle *Angol–magyar nagyszótár* anyagára épül (Magay Tamás személyes közlése alapján¹⁰⁹). Az 1981-es *Angol–magyar kéziszótárt* fogom tehát az 1999-ben megjelent kéziszótárral összehasonlítani, illetve a változásokat és az újításokat szemléltetni.

Az 1981-ben megjelent *Angol–magyar kéziszótár* (továbbiakban AkK1981) a bevezetővel és a függelékkel együtt 1053 oldal (ebből a szótári rész 1033 oldal). Kemény kötésű formában jelent meg. Az 1999-ben megjelent *Angol–magyar kéziszótár* (továbbiakban AkK1999) 1147 oldal terjedelmű (ebből a szótári rész 1133 oldal). Papír- és kemény kötésű kiadásban is megjelent. Mindkét kötetet jó minőségű, szép papírra nyomtatták, az átdolgozott kiadás lapjai azonban sokkal vékonyabbak (bár ugyanúgy strapabíró).

Az AkK1981-ben egy oldalon megközelítőleg 3970 leütés van (szóközzel együtt), míg az AkK1999-ben ennél sokkal több, megközelítőleg 8490 (szóközzel együtt). A bevezetőben közölt adatok szerint az 1981-es kiadású kéziszótárban 37 ezer címszó és 20 ezer állandósult szókapcsolat található, míg az 1999-ben megjelent kézi-szótár 60 ezer címszót és több mint 100 ezer idiomatikus szókapcsolatot tartalmaz.

¹⁰⁹ Konzultációim során Magay Tamás a készülő monográfiámat különféle dokumentumokkal (szerkesztési szabályzatok, hivatalos levelezései az Akadémiai Kiadóval, szerkesztőségi körlevelek) segítette. Személyes közlés alatt ezen dokumentumok tartalma értendő.

2.3. CÍMSZAVAK

A tudomány és a technika mai szintű fejlődése következtében, különösen a nyolcvanas évek után, már-már napról napra jelentek és jelennek meg új szavak. Az óriási mértékű információrobbanás és a globalizáció következtében ezeket nap mint nap halljuk és gyakran használjuk is, beépülnek a mindennapos nyelvhasználatba. Emiatt a szakszavak sokszor általánossá válnak. Az AkK1999 szerkesztői nagyszerűen kiegészítették a kéziszótárt ezekkel a szavakkal, illetve bizonyos régies, elavult szavakat töröltek a címszólistából.¹¹⁰

Az AkK1999-ben már nem szerepelnek például a következő szavak: *enfeoff* ('hűbérül ad'), *eftsoon(s)* ('azon nyomban'), *haply* ('véletlenül, talán'), *jitney* ('ötcentes'), *Indiaman* ('indiai vizeken járó kereskedelmi hajó'), *toft* ('dombocska, tanya'), *howbeit* ('bár, noha'), *pardoner* ('bűnbocsánatárus'), *sea-coal* ('kőszén'), *tanner* ('hatpenny'), *webster* ('takács') stb.

Többek között a következő új szavak kerültek a helyükre: *mad cow disease* ('kergemarha-kór'), *digitalize* ('digitalizál'), *eco-label* ('ökocímke'), *e-commerce* ('elektronikus/internetes kereskedelem'), *ecotourism* ('ökoturizmus'), *genetic engineering* ('géntechnológia, génsebészet'), *global village* ('világfalú'), *Internet access* ('internet-hozzáférés'), *microwave oven* ('mikrohullámú sütő'), *ozone hole* ('ózonlyuk'), *skinhead* ('bőrfejű'), *web browser* ('böngésző'), *web page* ('weboldal') stb.

Az AkK1999-ben nem szerepelnek címszóként azok a képzett angol szavak, amelyek jelentése kikövetkeztethető egy másik, képzett vagy tőszó, valamint a hozzárendelt angol képző jelentéseiből. Ezeket a származékszavakat annak a szócikknek a végén sorolja fel (félkövér betűstílussal szedve), amelyből az adott származékszó jelentése legkönnyebben kikövetkeztethető. Például: *climate* ... • *mn* *climatic* *hsz* *climatically*. A címszótól egy fekete kör (•) választja el őket (ahogyan a következő képen is látható). A származékszavak után csak a szófajról kapunk információt. Kár, hogy a szótár ezeknél a szavaknál a szófaji besorolás mellett a kiejtést nem adja meg, ahogyan azt az egynyelvű szótáraknál megszokhattuk. Ez az elv természetesen sok esetben nem alkalmazható. Vegyük például a *sincere* ('őszinte') szót. A *sincerely* lehet egy belőle képzett szó. Ebben az esetben azonban, a képzett szónak is címszónak kell lennie, hiszen magyar megfelelőjénél el kell mondanunk, hogy levélzáró formulaként (*sincerely yours* ['őszinte tisztelettel']) használatos. Ez a megfelelő azonban nem következtethető ki, tehát a *sincere* és a *sincerely* is önálló címszóként

¹¹⁰ Futász Dezső és Kövecses Zoltán a szótárhoz írt előszavából kiderül, hogy az 1999-ben megjelent angol–magyar szótár az 1998-ban Magay Tamás átdolgozásában, a Klasszikus Nagyszótárak sorozatban megjelent Ország–Magay: *Angol–magyar nagyszótár* anyagára épül. Ez tehát biztosíték arra, hogy az új kiadású kéziszótár címszóállománya friss, és tartalmazza a szótárhasználó számára fontos szavakat.

szerepelnek. Az AkK1981 nem ezt a módszert alkalmazza, a *climate* és a *climatic* is önálló címszó, a *climatically* azonban már nem szerepel a címszavak között.

Az AkK1981-ben azokat az összetett szavakat, amiket külön kell írni, például *data processing*, helytakarékosági okok miatt a *data* szócikk alatt találjuk meg; a *medicine chest* pedig a *medicine* alatt szerepel. Gyorsítja a keresést és nagyban segíti a használatot az a napjainkban használatos elv, hogy az összetett szavakat (függetlenül attól, hogy egybe, külön vagy kötőjellel kell írni) címszóként kell feltüntetni. Az AkK1999 is ezt teszi, tehát a *data processing*, a *medicine chest* és a többi összetett szó is megtalálható önálló címszóként. A következő képen láthatjuk a különbséget a két kéziszótár között. Az AkK1981-ben a *glass eye*, *glass fibre*, *glass wool* szavak a *glass* szócikken belül szerepelnek. Az AkK1999-ben már önálló szócikkek. Megfigyelhetjük még azt is, mennyivel több címszó szerepel az újabb kiadásban.

19. kép. *glass*–*glassy*

glass [gla:s; US -æ-] **I. n** 1. üveg; ~ *eye* üvegszem; ~ *fibre* (v. US *fiber*) üvegszál; ~ *shade* üvegbúra; ~ *wool* üvegyapot 2. pohár; (*table*) ~ pohárkészlet; a ~ *of water* egy pohár víz; *he had a ~ too many* felöntött a garatra 3. (*looking*-) ~ tükör 4. (*weather*-) ~ barométer; *the ~ is falling* esik a barométer 5. **glasses** *pl* szemüveg; csiptető **II. vt** ~ *in* beüvegez

glass-blower *n* üvegfújós
glass-case *n* üvegszekrény, vitrin
glasses-in ['gla:st-; US -æ-] *a* beüvegezett
glassful ['gla:stul; US -æ-] *a* pohárnyi
glasshouse *n* üvegház; *people who live in ~s should not throw stones* akinek vaj van a fején ne menjen a napra
glassman ['gla:smən; US 'glæ-] *n* (*pl* -men -mən) üvegkereskedő, üveges
glass-paper *n* dörzspapír, üvegpapír
glassware *n* üvegáru
glass-works *n* üveghuta
glasswort ['gla:swə:t; US 'glæ-] *n* ballagófü
glassy ['gla:s; US -æ-] *a* 1. üveges, üvegszerű 2. kifejezéstelen; élettelen [tekintet stb.]

glass [gla:s || glæs] **I. fn** 1. üveg [anyag] 2. **a)** pohár **b)** pohárkészlet, üvegáru 3. **a)** ablaktábla **b)** kocsiablak **c)** óraüveg **d)** lámpaüveg **e)** képüveg **f)** búra; *under* ~ üveg/búra alatt, vitrinben 4. **a)** (optikai) lencse **b)** nagyítóüveg **c)** távcső, látcső **d)** **glasses** szemüveg, pápaszem, (orr)csiptető, cvikker 5. tükör 6. barométer 7. *kert melegház, üvegház; grown under* ~ üvegházban/melegházban nevelt/termelt **II. tsí** 1. *régi* beüvegez, bevág [ablakot] 2. *vál* **a)** (vissza)tükröz, visszaver **b)** ~ *oneself in the water* nézi tükörképét a vízben • *fn glassful*

glass-blowing *fn* üvegfúvás • *fn glass-blower*
glass case *fn* üvegszekrény, vitrin
glass ceiling *fn* (személyes előmenetel útjában lévő láthatatlan akadály; a cél nem érhető el pl. faji megkülönböztetés miatt)
glass cloth *fn* 1. pohártörölő (ruha) 2. csiszolóvászon, üvegvászon 3. *tex* üvegszálból szőtt anyag
glass cutter *fn* 1. üvegező (munkás) 2. **a)** üvegvágó (gyémánt) **b)** üvegvágó (szerszám)
glass eye *fn* üvegszem, műszem
glass fiber US → **glass fibre**
glass fibre *fn* üvegszál, üvegyapot
glass-gall *fn* üvegsalak
glass-grinding *fn* üvegsziszolálás
glasshouse *fn* GB 1. *kert* üvegház, melegház; *közm they who live in ~s should not throw stones* akinek vaj van a fején, ne menjen a napra 2. üvegyár 3. *szl* [katonai fegyvertípus] hűvös, futkosó
glassine ['glæs:ɪn || glæ'si:n] *fn* pergamin [átlátszó pergamén]
glass-making *fn* üvegyártás, üvegtechnika, üvegipar
glasspaper *fn* üvegpapír, csiszolópapír
glass snake *fn* áll páncélos seltopuzik; US amerikai üvegyík
glassware *fn* üvegáru, üvegtárgyak
glass wool *fn* üvegyapot
glassy ['gla:si || 'glæsɪ] **I. mn** 1. **a)** üveges [szem stb.], üvegszerű **b)** sima, tükörszerű, átlátszó 2. *átv* kifejezéstelen [tekintet], élettelen **II. fn** Ausz *biz* 1. üveglyöly 2. (just) *the* ~ a legkíválóbba • *fn glassiness*

Ország László:
Angol–magyar kéziszótár
(*glass*–*glassy*)

Ország László – Magay Tamás – Futász
Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*glass*–*glassy*)

A brit és amerikai eltéréseket mindkét szótár fontosnak tartja feltüntetni, az eltérő változatok tehát címszóként is szerepelnek. Például a *pajamas* (amerikai változat) mint utaló szócikk mindkét kéziszótárban szerepel. Jelentését azonban csak a brit változat, a *pyjamas* alatt találjuk meg. Az *airplane* (amerikai változat) is szerepel mindkét szótárban címszóként, de ebben az esetben mindkét szótár megadja az ekvivalenst ebben a szócikkben is. Az *aeroplane* (brit) természetesen mindkét szótárban szerepel, a jelentéssel együtt. Az *aluminum* (amerikai) és *aluminium* (brit) változatot is felveszi a címszavak közé mindkét szótár. Az AkK1981-ben az *aluminum* változat alatt megtaláljuk a jelentést, csakúgy, mint az *aluminium* változatnál. Az AkK1999-ben az *aluminum* utaló szócikk és a jelentést a brit változat alatt találjuk meg. Fontos, hogy a szótár minden ponton egységes legyen. A fent említett brit és az amerikai változatok esetében az a leggyakoribb megoldás, hogy az amerikai változat szócikke csak egy utaló szócikk, a jelentés és az egyéb információk pedig a brit változat alatt vannak megadva. Ha viszont a szerzők úgy döntenek, hogy az adott szó jelentését és a hozzá tartozó információkat mindkét szócikkben közlik, akkor azt minden esetben meg kell tenni. A *colour* – *color*, *honour* – *honor*, *labour* – *labor* eltérő változatok esetében mindkét szótár hasonlóan jár el. Az amerikai (*color*, *honor*, *labor*) változatok szerepelnek címszóként, ahol egyszerű utalást találunk a brit változathoz, ahol a jelentések meg vannak adva. (Bővebben lásd 2.5.2. *Grafémikai információk* alatt.)

Az *organize* – *organise*; *realize* – *realise* stb. változatok esetében az AkK1981-ben nem szerepelnek az *-ise* végződésű (ritkábban előforduló) alakok. Az AkK1999-ben sem szerepel, csak az *organize*, *realize* stb. változat a címszavak között, azonban ezen szócikkeken belül jelzik (*-ise* rövidítéssel), hogy van a szónak egy másik írásmódja is: *organize* ... *-ise* ... 1. (meg)szervez ...

A főnevek rendhagyó többes számú alakjai (például *teeth*, *geese*), valamint az igék rendhagyó múlt idejű alakjai (például *went*, *gone*; *drank*, *drunk*) mindkét szótárban címszóként is szerepelnek.

Az angolban nagyon gyakori összevonásokat is fontosnak tartották felvenni mindkét kiadásban, például az AkK1981-ben a következő szócikkeket találhatjuk: *it'll ...* = *it will/shall*; *we're ...* = *we are*; *weren't ...* = *were not*. Az AkK1999 kicsit eltér ettől: *it'll ...* *röv* 1. *it will* → *will* (utalás a *will* szócikkhez) 2. *it shall* → *shall* (utalás a *shall* szócikkhez); *we're ...* *röv* *we are* → *be* (utalás a *be* szócikkhez); *weren't ...* *röv* *were not* → *be* (utalás a *be* szócikkhez). Nagyon jó, és indokolt, hogy az AkK1999 szerkesztői két jelentésre bontották a szócikket az *it'll* esetében (ha szükség volt rá, akkor ezt minden hasonló esetben megtették) és utalásokkal látták el ezeket a szócikkeket.

Mindkét kiadásban szerepelnek tulajdonnevek (például földrajzi és személynevek), valamint a címszavak között rövidítéseket (*et al.*, *etc.*, *p.m.*) és betűszókat (*BBC*, *NASA*) is találhatunk még. Az AkK1999-ben a szerkesztők ezeket is szép számmal frissítették: *EU*, *ECU*, *http*, *IMF* stb.

2.4. ÁBÉCÉREND

A szócikkek félkövéren szedett címszó vezeti be. A címszavak elrendezésében mindkét kéziszótár a gyakorlati módszert alkalmazta, azaz szigorú ábécérendben sorolja azokat. A vonzatos igéket (*phrasal verbs*) a szóban forgó kéziszótárak nem tekintik önálló címszónak. Az igei szócikkek végén helyezkednek el, beljebb kezdve (félkövéren szedve), kiragadva a szigorú ábécérendből. Ezzel a keresést lényegesen megkönnyítik. Az AkK1999-ben már élelregiszter is segíti a szótári keresést.

2.4.1. Homonímia

Homonimák esetében, tehát az alakilag megegyező, de egymással nem rokon jelentésű címszavaknál, mindkét kéziszótár a címszó után álló felső indexszámot használ. A következő kép mutat erre példát.

20. kép. *flag¹–flag⁴, flag¹–flag⁴*

flag¹ [flæg] **I. n 1.** zászló, lobogó; *US F~ Day* <Jún. 14., az amerikai nemzeti lobogó 1777-es törvénybe iktatásának emléknapja> → *flag-day*; ~ *of truce*, *white* ~ fehér zászló, béke-zászló; *lower/strike the ~* megadja magát; *fly a ~* (1) zászlót kitűz (2) lobogó alatt hajózik; *with ~s flying* (1) lobogó zászlókkal (2) átv diadalmasan 2. hosszúszerű angol vizsla farka **II. vt -gg-** 1. fellobogóz 2. zászlójele(ke)t ad (le); ~ (*down*) *a train* vonat megállít

flag² [flæg] **n** nőszírom, írisz

flag³ [flæg] **I. n = flagstone** **II. vt -gg-** kikövez

flag⁴ [flæg] **vi -gg-** 1. (ernyedten) lelóg, lekonyul; csapkod [vitorla] 2. átv (el)lankad, elbágyad, elgyengül

flag¹ [flæg] **I. fn a)** zászló, lobogó, jelzőzászló; *jog ~ of convenience* kényelmi/szívésségi lobogó; ~ *of truce*, *white* ~ fehér zászló; békezászló; *with ~s flying* kibontott/lobogó zászlókkal; átv diadalmasan; *hajó fly a ~* lobogót kitűz/felhúz; átv *biz keep the ~ flying* lankadatlanul küzd tovább; *put the ~ out* átv kitűzi a győzelmi lobogót **b)** *infor* jelző, jelzőbit **II. tsi -gg-** 1. fellobogóz **2. a)** zászlójeleket ad le, zászlójelzéssel közöl **b)** ~ (*down*) járművet intéssel megállít **3. ~ out** zászlókkal kijelöl [*pályát*] • **fn flagger**

flag² [flæg] **I. fn** kőkocka, járdakő, macskakő **II. tsi -gg-** (kőkockákkal) kikövez • **mn flaggy**

flag³ [flæg] **fn** 1. növ nőszírom, írisz 2. növ levél [*pl. gabonaneműeké*]

flag⁴ [flæg] **tni -gg-** 1. csüng, ernyedten/petyhüdtlen lelóg, lekonyul 2. átv (el)lankad, elbágyad, vontatottá válik

Ország László – Magay Tamás – Futász
Dezső – Kövecses Zoltán:

Angol–magyar kéziszótár (*flag¹–flag⁴*)

Ország László:

Angol–magyar kéziszótár (*flag¹–flag⁴*)

2.5. A SZÓCIKKEK

A következőkben bemutatom, hogy az AkK1999-ben milyen változtatásokat vittek végbe a szerkesztők, mennyivel lett felhasználóbarátabb és milyen információkkal lett gazdagabb a kéziszótár.

2.5.1. Fonológiai információk

A címszavak kiejtését mindkét kéziszótár szögletes zárójelben, az IPA átírási rendszere szerint közli. A brit angoltól eltérő amerikai ejtészváltozatokat is következetesen feltüntetik (igaz, helykímélés céljából néha csak az eltérő kiejtés egyes elemeit, például: Masonic [mə'sɒnɪk; *US* – 'sɒ–] (AkK1981) → [mə'sɒnɪk; || – 'sɒ–] (AkK1999). Ahogy az a példában is látszik, az AkK1981-ben az amerikai kiejtészváltozatnál mindig *US* minősítés szerepel, az újabb kiadásban a brit és az amerikai variánst kettős virgula (||) különíti el. Az AkK1981-ben csak a főhangsúly ['] jelölték, az AkK1999-ben a főhangsúly mellett mindig jelölik az első mellékhangsúlyos [,] szótagot is.

A kéziszótárak az olyan összetett szavak esetében nem adják meg a kiejtésre vonatkozó információkat, ahol a kompozitum kiejtése az azt alkotó elemeknél megtalálható (például *eyebrow* = *eye* + *brow*) megtalálható. Mindig feltüntetik azonban az összetett szavak kiejtését, ha az összetételt alkotó elemekben változás történik (például *cupboard*).

A kiejtés minden esetben a címszó után áll, kivéve, ha az egyes szófajoknak vagy jelentészváltozatoknak eltérő a kiejtése. Ilyen esetben a kiejtés a római számmal jelzett szófajok vagy arab számmal jelzett jelentészváltozatok után áll.

A kiejtés sorrendjében mindig a brit az első. Az AkK1981-ben pontosvessző és *US* minősítés különíti el a két kiejtészváltozatot. Az AkK1999-ben kettős virgula (||) választja el a változatokat és sokkal több esetben közli a brit és az amerikai eltéréseket is. A kiejtést az AkK1999-ben megtaláljuk azokban az utaló szócikkekben is, ahol az amerikai írásváltozatnál csak utalás szerepel a brit változathoz (labor ['leɪbə || – ər] *US* → labour). Az AkK1981-ben ezeknél a címszavaknál nincs kiejtési információ (labor → labour).

Az AkK1981-hez képest történtek a kiejtésben is változások, ezeket az újabb kiadásban mindig jelezték is, valamint az AkK1999-ben mindig a leggyakoribb kiejtészváltozatot találjuk meg elsőként például: Sunday ['sʌndɪ v. –deɪ] (AkK1981) → ['sʌndeɪ, –di] (AkK1999); transistor [træn'sɪstə*] (AkK1981) → [træn'zɪstə, –sɪ–] (AkK1999).¹¹¹

¹¹¹ Vö. Shigeru Takebayashi: LPD and EPD15: a Comparative Review, *International Journal of Lexicography*, vol. 11, 1998/2, 126–127.

Az újabb kiadásban a kiejtési információknál – ahogy az a fenti példán is látható – már nem szerepel csillag (*). A csillag azt jelölte, hogy az *r*-re végződő szavak szóvégi *r*-je néma, így kiejtésben a szó valójában magánhangzóra végződik. Azonban, ha a szó után összefüggő beszédben magánhangzóval kezdődő szó következik, akkor kötőhangként ki kell ejteni. Például: *for* [fo:*], de folyamatos beszédben lehet: [fɒr'instəns]. Az AkK1999-ben ezzel a külön jelöléssel már nem bonyolították a kiejtésre vonatkozó információkat.

2.5.2. Grafémikai információk

A címszavaknál már érintettük a különböző írásváltozatokra vonatkozó információkat. Elmondható, hogy a brit és amerikai eltéréseket mindkét szótár következetesen feltünteti. A *pajamas* főnév mint amerikai változat utaló szócikként szerepel az AkK1981-ben: *pajamas* → *pyjamas*. A *pyjamas* címszó alatt találjuk meg az ekvivalenst: *pyjamas*, *US pajamas* ... *pizsama*, tehát a brit változat mellett feltünteti még az amerikaiat is. Az AkK1999-ben a *pajamas* szócikk a következő: *pajamas* ... *US* → *pyjamas*, szintén utaló szócikk, de itt a brit változat is félkövérrel van szedve és a *US* minősítés is szerepel. A *pyjamas* szócikkben pedig ez áll: *pyjamas* ... *pizsama*, itt tehát – indokolt módon – már fölöslegesnek tartották feltüntetni az eltérő amerikai változatot. Legyen a következő példa az *airplane* – *aeroplane* változatok. Az AkK1981-ben az amerikai változatnál is megtaláljuk a jelentést: *airplane n US* repülőgép. A brit változat, az *aeroplane* szócikk a következő: *aeroplane* ... repülőgép. Az *airplane* szócikkben az AkK1999 is megadja a jelentést és az *US* minősítés is szerepel: *airplane fn US* repülőgép. Az *aeroplane* szócikk pedig a következő: *aeroplane* ... repülőgép. Érdekes még egy következő, az *aluminum* – *aluminium* példán is megnézni a különbségeket. Az AkK1981-ben is megtaláljuk az ekvivalenst az amerikai változatnál: *aluminum n US* alumínium; a brit változat esetében pedig ez áll: *aluminium* ... alumínium. Az újabb kiadásban az amerikai változat utaló szócikként szerepel: *aluminum* ... *US Kan* → *aluminium*; az *aluminium* szócikkben pedig ez áll: *aluminium* ... *fn* vagy alumínium.¹¹² A fent említett példákból kiderül, hogy az AkK1999-ben az amerikai változatok általában utaló szócikként, valamint következetesen *US* minősítéssel jelölve szerepelnek. A brit változatoknál (passzív szótár lévén) már nincs szükség megadni az amerikai változatokat. Az AkK1981-ben szereplő apróbb következetlenségeket tehát a legtöbb esetben sikerült kiküszöbölni.

¹¹² A példák kiválasztásakor – egyfajta mérceként – a leggyakrabban használatos szavakra törekedtem. Ezért az itt tárgyalt példák jelen kötetben többször is visszatérnek majd.

A *colour* – *color*, *honour* – *honor* változatok (lásd 1.4.2. *Grafémikai információk*) esetében az AkK1981-ben a *color* címszó után egy utalás áll, ami alapján tudjuk, hogy a *colour* szónál találjuk meg a jelentést (*color* → *colour*). A *colour* szócikk alatt pedig a következő áll: *colour*, *US color* ... szín. A *honour* – *honor*, *labour* – *labor* stb. esetében is ezt az elvet követték. Az AkK1999-ben az előbbihez hasonlóan a *color* (vagy *honor* és *labor*) címszó után (*US* minősítéssel ellátva) egy utalást láthatunk a brit változathoz: (*color* ... *US* → *colour*). A jelentéseket és az egyéb információkat mindig a brit változatok alatt találjuk meg. A *colour* szócikk alatt ugyan szerepel az amerikai változat is (a fent említett módon), azonban ez a többi esetben már elmarad, hiszen a passzív szótárban erre az információra nincs szüksége a szótárhasználónak. Az AkK1999-ben az amerikai változatoknál mindig szerepel az *US* minősítés, míg az AkK1981-ből ez következetesen hiányzik. Nagyon hasznos, hogy a szerkesztők ezeket pótolták és javították.

A *travel*, *cancel* stb. igék esetében, amikor az amerikai írásmódban a szóvégi mássalhangzó kettőződése elmarad, a degeminációt mindkét szótár hasonló elgondolás szerint – rövidítések segítségével – jelöli. A *travelled* és *traveller* szavak esetében eltérő módon (zárójel segítségével és a szócikken belül *US* minősítéssel ellátva), de mindkét szótár jelzi az eltérő írásmódot. Az újabb kiadásban ennek a jelölése véleményem szerint felhasználóbarátabban történik, ahogyan az a következő képen is megfigyelhető.

21. kép. *travel*–*traveller*

travel ['trævl] **I. n** 1. utazás; ~ *agency/bureau* utazási iroda; ~ *books, books of* ~(s) útleírások 2. járás, menet [gépalaktrészé] **II. v** -**II-** (*US* -**I-**) **A. vi** 1. utazik; ~ *by air* repülőgéppel utazik/megy 2. utazik [kereskedelmi utazó]; ~ *in soap* szappanban utazik 3. jár, megy 4. terjed [hang, hír] **B. vt** 1. beutazik, bejár [területet] 2. megtesz [távolságot]
travel(l)ed ['trævəld] **a** sokat utazott, világlátott
travel(l)er ['trævlə*] **n** 1. utazó; ~'s *cheque, US traveler's check* utazási csekk 2. (*commercial*) ~ kereskedelmi utazó; ügynök 3. csúszógyűrű 4. mozgódaru, futódaru

Országh László:
Angol–magyar kéziszótár
(*travel*–*traveller*)

travel ['trævl] **I. GB -II-, US -I- A. tsi** 1. beutazik [területet] 2. megtesz [távolságot] 3. hajt [nyájat] **B. tni** 1. **a)** utazik, utazás(oka)t tesz; ~ *by air* repülőgéppel/repülővel utazik/megy, repül; ~ *first class* első osztályon utazik; *wine that won't* ~ nem szállítható bor **b)** *gazed* házal, utazik; ~ *in soap* szappanban utazik, szappant árul [kereskedelmi utazó] 2. **a)** megy, jár, halad **b)** terjed [hír, hang, fény]; *light* ~s *faster than sound* a fény a hangnál gyorsabban terjed 3. *misz* mozog, jár [alkatrész] **II. fn** 1. utazás 2. forgalom [főútvonalon]
travel agency *fn* utazási iroda
travel agent *fn* utazási ügynök
travel bureau → **travel agency**
travel document *fn* útiokmány
travelled ['trævəld], *US traveled* **mn well** ~ sokat utazott, világlátott
traveller ['trævlə* || -ər], *US traveler* **fn** 1. **a)** utas, utazó, utas(ember); *átv pol fellow* ~ útitárs, szimpatizáns; *közm* ~s *tell fine tales* messziről jött ember azt mond, amit akar **b)** *gazed* (*commercial*) ~ kereskedelmi utazó/ügynök **c)** *Ausz biz* csavargó 2. *misz* **a)** mozgó szerkezet, futómű, futómacska **b)** mozgódaru, futódaru

Országh László – Magyar Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár
(*travel*–*traveller*)

Az *organize* – *organise*, *realize* – *realise* stb. változatok esetében az AkK1981-ben nem szerepelnek az *-ise* végződésű (ritkábban előforduló) alakok. Az AkK1999-ben is csak az *organize*, *realize* stb. változat található meg a címszavak között, azonban itt a szócikkeken belül már jelzik (*-ise* rövidítéssel), hogy a szónak van egy másik írásmódja is: *realize* ... *-ise* ... 1. megvalósít, keresztülvisz ...

2.5.3. Grammatika

Ebben a részben a szócikkekben található nyelvtani információkról lesz szó. Először a morfológiát, majd a szintaxist érintő kérdésekkel foglalkozom, illetve ezeket fogom példák segítségével bemutatni.

2.5.3.1. Morfológia

A szófaji besorolás jelölése vagy a kiejtés után, vagy – kiejtés hiányában – a címszó után következik. Az AkK1981-ben a szófaji és az egyéb grammatikai rövidítések angol nyelvűek (például: *v* verb – ige, *n* noun – főnév, *a* adjective – melléknév), az újabb kiadásban azonban ezt magyar nyelvűre változtatták. Indokolt volt a változtatás, hiszen a kéziszótárat a magyar anyanyelvű közönségnek szánták, ebben az esetben pedig a grammatikai információknak is magyar nyelvűnek¹¹³ kell lennie (például: *i* ige, *fn* főnév, *mn* melléknév, *tsz* többes szám).¹¹⁴

Azoknál a főneveknél, amelyek többes száma rendhagyó, a kiejtést és a szófaji besorolást a rendhagyó alakok felsorolása követi. Az AkK1981-ben például: *child* ... (*pl* ~ren 'tʃɪldr(ə)n); *ox* ... (*pl* ~en 'ɒks(ə)n); *sheep* ... (*pl* ~). Láthatjuk, hogy helytakarékosági okokból ebben a kéziszótárban a címszavak helyett a rendhagyó alakok megadásánál tildét (~) használtak. Ez a megoldás ugyan helykímélő, de a sok információ gyakran összekeveredik, és bizonyos esetekben a használó nem biztos, hogy helyesen tudja értelmezni. A rendhagyó alakok után, ha szükséges, a kiejtés is meg van adva, de mivel nincs zárójelbe téve, tovább nehezíti az eligazodást. Az AkK1999 szerkesztői változtattak ezen: *child* ... *fn* *tsz* *children* ['tʃɪldr(ə)n]; *ox* ... *fn* *tsz* *oxen* ['ɒksn]; *sheep* ... *fn* *tsz* *sheep*. Minden esetben kiírják a teljes rendhagyó alakot, tehát a használó biztosan nem fogja félreértelmezni a szótári jeleket, valamint a kiejtést már szögletes zárójelben találjuk meg, ami azt eredményezi, hogy az információk világosak, átláthatóak

¹¹³ Al-Kasimi: *Linguistics*, 51.

¹¹⁴ Kivétel ez alól a *pt*, *pp* angol nyelvű rövidítés (erről bővebben lásd 1.4.3.1 Morfológia fejezetben).

és könnyen megtalálhatóak. Abban az esetben, ha a szabályos és a rendhagyó alak is használatos, az AkK1981 vagy mindkettőt, vagy csak a gyakrabban használatosat tünteti fel: curriculum ... (*pl* –la – lə); bureau ... (*pl* ~x v. ~s 'bjʊəro ʊz); medium ... (*pl* ~s – z v. media 'mi:djə). Így azonban még átláthatatlanabb lett az információhalmaz. Bár minden fontos információt tartalmaz, mégis próbára teszi még a gyakorlottabb szótárhasználót is (különösen nehezíti az értelmezést, hogy a kiejtés nincs megfelelően elkülönítve). Az AkK1999-ben ezen is sikerült változtatni: curriculum ... *fn tsz* curriculums v. curricula [–kjələ]; bureau ... *fn tsz* bureaux [–ro ʊz], bureaux; medium ... *tsz* media [–diə], mediums. A szabályos és a rendhagyó alakok mindenhol fel vannak tüntetve, nem használnak rövidítéseket, és a kiejtés is jól elkülönül, miáltal a szócikk ezen része sokkal átláthatóbb, és az információk mindenki számára érthetőek.

Igék esetében, a rendhagyó múlt idejű alakokat mindkét szótárban az adott szócikkeken belül találjuk meg. Nézzünk rá pár példát az AkK1981-ben: deal ... II. v (*pt/pp* dealt delt); dig ... II. v (*pt/pp* dug dʌg); go ... II. v (*pt* went went, *pp* gone gɒn, *US* – ɔː–; egyes szám 3. szem.: goes go ʊz); plead ... (*pt/pp* ~ed 'plɪdɪd; *US* pled [pled] is). A tilde (~) alkalmazása itt is gyakori és a kiejtési adatok az egyéb információktól szinte soha nincsenek zárójellel elkülönítve, ami megnehezíti az értelmezést. A *go* ige esetében felhívja a szótár a használók figyelmét, hogy a helyes alak egyes szám 3. személyben *goes* (bár érdekes, hogy ez az információ már magyar nyelvű), valamint azt is jelöli a szótár, ha az amerikai angolban használatos múlt idejű alak eltér a brit változattól. Az AkK1999-ben ismét világosabb és átláthatóbb lett a szócikkek ezen része, a különböző információkat sikerült nagyon jól elkülöníteni: deal ... I. *i pt/pp* dealt [delt]; dig ... I. *pt/pp* dug [dʌg]; go ... I. *i pt* went [went], *pp* gone [gɒn || gʌn], *esz* 3. *szem* goes); plead ... *pt/pp* pleaded, *US* pled [pled].

A rendhagyó alakokat a mellékneveknél is mindig feltüntetik. Az AkK1981-ben a *good* szócikkben ez áll: good ... (*comp* better 'betə*, *sup* best best); bad ... (*comp* worse wɜːs, *sup* worst wɜːst). Az újabb kiadásban a magyar rövidítések használatán túl, a kiejtések megfelelő elkülönítése ismét megtörtént:¹¹⁵ good ... I. *kfok* better ['betə || –ər], *ffok* best [best] ; bad ... I. *mn kfok* worse [wɜːs || wɜːrs], *ffok* worst [wɜːst || wɜːst].

Ahogy azt már az elméleti bevezetőben említettem (lásd 1.4.3.1. *Morfológia*), a kéziszótárak egyre gyakrabban veszik fel a morfológiai információk közé azokat az alakokat is, amik ugyan nem a rendhagyó képzésre vonatkoznak, de ragozásuk során írásukban változás megy végbe (például *apply* – *applied*, *make*

¹¹⁵ Ahogy a példából is kiderül, és a 2.5.1. *Fonológiai információk* alatt már szó esett róla, az újabb kiadásban több esetben jelzik a különböző ejtészváltozatokat.

– *making, baby – babies, happy – happier – happiest*). Ezek a nyelvtanulók számára fontos helyesírási információkkal szolgálhatnak, azonban az itt tárgyalt kéziszótárak nem hívják fel külön erre a használók figyelmét. Ennek ellenére példáik között sokszor megjelennek ezek az információk. Mindkét szótár felhívja viszont a figyelmet azokra az esetekre, amikor a címszó szóvégi mássalhangzója megkettőződik. A következő módszert alkalmazzák erre: *quip ... II. tni –pp–gúnyolódik; quit ... I. -tt, pt/pp quitted, US quit ...* Tehát a nyelvtanuló keresés közben tájékoztatást kap erről a hasznos információról is. Ez segíti abban, hogy írásban ne kövessen el erre vonatkozó hibákat.

2.5.3.2. Szintaxis

Bár a vizsgált szótárak passzív szótárak, a morfológia mellett mégis több, szintaxisra vonatkozó információt is találunk bennük. Mind az igék, mind a mellénevek, illetve főnevek esetében fontosak a vonzatok, hiszen mondatba helyettesítésüknél ez az egyik legfontosabb tudnivaló. A vonzatokat, amennyiben fontosnak tartják kiemelni, akkor az ekvivalens után zárójelezik, ezzel is segítve a könnyebb hozzáférést és megtanulásukat: *coincide ... vi 1. egybevág; összeillik, megegyezik (with vmvel) ... (AkK1981); talk ... II. vi/vt 1. beszél (vmt about vmről/vkről) ... (AkK1981); talk ... II. fn 1. beszélgetés, társalgás (with vkvel; about vmről) ... (AkK1999)*. Mivel a szóban forgó szótárak passzív szótárak, tehát az idegen nyelv megértést szolgálják, a vonzatok inkább példákban fordulnak elő, hiszen a használó a fordítás során is így fog vele találkozni, és arra kíváncsi, hogy az adott szöveggörnyezetben pontosan hogyan fordítható le. Erre a kérdésre az illusztratív példamondatok (2.5.5.) és a frazeológia (2.5.6.) témakörben fogok bővebben kitérni.

Az angol nyelvben léteznek olyan főnevek is, amelyek formailag többes számúak, de mondatba helyezve utánuk egyes számú igei alak áll, valamint emellett megszámálhatatlanok. Ezekkel a főnevekkel kapcsolatban a nyelvtanulók gyakran követnek el hibát, éppen ezért minden szótárnak jeleznie kell ezt a szintaktikai információt. Az AkK1981-ben például a *billiards* és *measles* főnevek esetében sem rövidítések, sem példamondatok nem utalnak arra, hogyan tudja a szótárhasználó helyesen mondatba helyezni. A *news* esetében sincs erre irányuló nyelvtani rövidítés, azonban a szócikken belül található példamondatok utalnak erre, például: *what's the news? mi újság?* Az AkK1999-ben erről a fontos nyelvtani információról már rögtön a szófaji besorolás után tájékoztatják a szótárhasználót: *news ... fn esz 1. hír, újság ...; billiards fn esz billiárd(játék) ...; measles fn esz 1. orv kanyaró ...*

A *police* főnév esetében ennek az ellenkezője történik, hiszen a főnév formailag egyes számú, azonban mindig többes számú állítmányt vonz. Az AkK1981-ben: *police ... I. n 1. rendőrség; the police are standing by* a rendőrség készenlétben áll ... Bár a szintaxisra vonatkozó információk közlésére sem rövidítést, sem egyéb jelölést nem alkalmaz a szótár, a szócikkben következő példamondat bemutatja ezt a jelenséget. Az AkK1999 szerkesztői felismerték itt is a hibát: *police ... I. fn tsz rendőrség ...* Itt már közvetlenül a szófaj után jelzik, hogy a címszót többes számú főnévként kell kezelni, tehát a nyelvtanuló figyelmét biztosan nem kerüli el ez a fontos információ. Mint mindig, természetesen itt is érdemes a *tsz* jelölésen túl példamondattal is szemléltetni ezt a szintaktikai információt.

A *family* ('család'), *government* ('kormány'), *army* ('hadsereg') stb. szavaknál (amikor választhatunk, hogy egyes számú vagy többes számú igét használunk utánuk, hiszen beszélhetünk egyedi és gyűjtő jelentésre gondolva) már nem jelzi egyik szótár sem azt, hogy egyes és többes számú igével is használatos. Egyértelmű példákat, amelyek erről adnának információt, egyik szótárban sem találunk.

A csak többes számban használható főnevek esetében (*trousers* ['nadrág'], *glasses* ['szemüveg'], *shorts* ['rövidnadrág'] stb.) az AkK1981-ben a következőket olvashatjuk: *trouser ... n (pair of) ~s nadrág ...; glass ... 5. glasses pl szemüveg ...; short ... III. n ... 4. shorts pl rövidnadrág ...* Tehát a *pl* rövidítés a *glasses* és a *shorts* esetében már megadja a többes számra vonatkozó információt, bár példát egyes számú használatára¹¹⁶ csak a *nadrág* jelentésnél találunk. Az AkK1999-ben már mindenhol megtaláljuk a *tsz* rövidítést is, azonban példa az egyes számú használatra itt is csak a *nadrág* jelentés alatt van: *trousers ... fn tsz (hosszú) nadrág; a pair of trousers* egy (hosszú)nadrág ...; *glass ...4. ... tsz glasses* szemüveg ...; *short ... III. fn ... 7. tsz shorts* sort ... A rövidítések használata az AkK1999-ben nagy segítség, hiszen fontos szintaxisra vonatkozó információkat kapunk közvetlenül a szócikk legelején. Ezeket a rövidítések segítségével közölt információkat véleményem szerint érdemes mindig példával is illusztrálni, hiszen csak így lehetünk biztosak abban, hogy a grammatikai információkat a gyakorlatlanabb használók is értelmezni tudták. Fontosak tehát a példamondatok, azonban a szócikkben közölt grammatikai információkat nem helyettesíthetik.¹¹⁷

¹¹⁶ Egyes számú használat esetében a grammatikailag helyes alakok a következők: *a pair of trousers* ['(egy) nadrág'], *a pair of glasses* ['(egy) szemüveg']. Mondatba foglalva: *I need a new pair of glasses.* ('Szükségem van egy új szemüvegre.')

¹¹⁷ Uo., 91.

2.5.4. Szemantika

A következőkben a két kéziszótár szemantikai szempontú vizsgálatát végzem el. Példákon szemléltetem, hogy a fordítások (célnyelvi megfelelők, ekvivalensek) miben változtak, illetve hol kellett változtatni rajtuk. Az összehasonlítás során poliszemiáról és jelentésmegkülönböztetésről is szó lesz, csakúgy, mint a szótár metanyelvéről és a minősítési rendszeréről is.

2.5.4.1. Ekvivalensek

A címszó jelentésének megfelelő magyar szót vagy szavakat (mindkét szótárban) az angol címszó szófájának (és esetleges minősítésének) jelölése vagy a jelentésszám után találjuk meg. A két szótár megjelenése között közel húsz év telt el, ezért nemcsak új címszavak kerültek be a szótárba, hanem az AkK1999-es átdolgozott kiadásban a jelentések is megújultak. Az elavult vagy a szóképzleti perifériára került jelentéseket elhagyták a szótárból, helyükre pedig új jelentés/jelentések (mai szóhasználatot tükröző magyar megfelelők) kerültek.

Néhány példa az elavult, illetve kevésbé gyakori jelentések közül, amiket az AkK1999-ből töröltek: *entreat* ('bánik vkivel'), *pard* ('leopárd'), *parliamentarian* ('Stuart-ellenes'), *propriety* ('tulajdon, birtok'), *seminary* ('leánynevelő intézet'), *tarpaulin* ('vízhatlan tengerérszapska') stb.

Helyükre pedig új jelentések kerültek: *disc* ('sp súlyemelőtárcsa; infor CD'), *mouse* ('infor egér'), *originate* ('származtat, keletkeztet [vmből]'), *pard* ('pajtás; cégtárs'), *printer* ('nyomtató'), *propriety* ('helyesség [viselkedés]; helyénvalóság [cselekedet]'), *save* ('infor element'), *weed* ('átv gaz, kóros jelenség, kártékony elem') stb.

Helyenként változtak a magyar megfelelők is, tükrözve az eltelt évek változásait: *paste (fel)ragaszt, csirizel* (AkK1981) → *(fel)ragaszt, ráragaszt* (AkK1999), *roomy tágas, téres, nagy* (AkK1981) → *tágas, nagy, kényelmes* (AkK1999), *ruffle fodroz, fodorít* (AkK1981) → *fodroz, fodorba rak* (AkK1999) stb.

A fent említett változtatásokon kívül fontos még megemlíteni, hogy a szótár címszavainak többségében sokkal több ekvivalenst ad meg az egyes jelentéseknél (az AkK1981-hez képest), valamint a jelentések száma is sokszor magasabb az egyes címszavakon belül. A következő kép ezt mutatja be. A képet táblázat követi, ami a *rebellion–rebuild* szócikkek szófajok, jelentések és az ekvivalensek száma szerinti¹¹⁸ kiértékelését tartalmazza.

¹¹⁸ Az AkK1999-ben az egyes jelentések további jelentésárnyalatokra vannak bontva, például: **rebellion** ... 2. a, ellenszegülés, ellenállás b, jog makacsság ... Ezekben az esetekben egy jelentésnek számítanak a jelentésárnyalatokra bontott jelentések is.

22. kép. rebellion–rebuild.

rebellion [rɪˈbeljən] *n* 1. (fel)lázadás, felkelés, zendülés 2. ellenállás
rebellious [rɪˈbeljəs] *a* 1. lázadó, zendülő 2. ellenszegülő, engedetlen
rebelliousness [rɪˈbeljəsni:s] *n* 1. lázadó szellem 2. engedetlenség
rebind [riˈbaɪnd] *vt* (pt/pp -bound -bound) újra beköt, újraköt
rebirth [riˈbɜːθ] *n* újjászületés, megújulás
reborn [riˈbɔːn] *a* újjászületett
rebound¹ *n* [riˈbaʊnd] 1. visszaugrás, -pattanás 2. *take sy on the ~* a kellő lélektani pillanatban vesz rá vkt vmre II. *vt* [rɪˈbaʊnd] 1. visszapattan, -ugrik 2. visszaháramlik [rossz cselekedet stb. *on, upon* vkre] 3. feléled, új erőre kap
rebound² [riˈbaʊnd] → *rebind*
rebuff [rɪˈbʌf] I. *n* visszautasítás II. *vt* visszautasít, elutasít
rebuild [riˈbɪld] *vt* (pt/pp -built -built) újjáépít

Ország László:
 Angol–magyar kéziszótár
 (rebellion–rebuild)

rebellion [rɪˈbeljən] *fn* 1. (fel)lázadás, felkelés, zendülés; *in open ~* nyílt lázadásban (álló) 2. **a** ellenszegülés, ellenállás **b**) jog makacsság, kontumax [*vádolt meg nem jelenése*] • *fn* **rebellionist**
rebellious [rɪˈbeljəs] *mn* 1. lázadó, rebellis; *jog ~ assembly* (több mint 12 személy titkos összejövelele törvénybe ütköző cselekedet elkövetése céljából) 2. ellenszegülő, ellenálló, engedetlen; *a ~ temperament* ellenszegülő/fegyelmezetlen természet 3. *orv* makacs [*pl. láz*] • *fn* **rebelliousness**
rebid I. *fn* [riˈbɪd] *ját* színvisszavétel [*bridzsben*] II. *tsi* [riˈbɪd] 1. újból fogad 2. színt visszavesz [*bridzsben*] • *mn* **rebidable**
rebind [riˈbaɪnd] *tsi* pt/pp **rebound** [rɪˈbaʊnd] 1. újra átköt [*csomagot*] 2. újraköt [*könyvet*] 3. újra abrondoz/ráfoz [*kereket*] • *fn* **rebinding**
rebirth [riˈbɜːθ] || [riˈbɜːrθ] *fn* újjászületés, megújulás, újjáéledés, felelevenedés
reblock [riˈblɒk] || – [blɒk] *tsi* átalakít [*kalapot*]
reblow [riˈbluːm] *tni* átv újból kivirít, újra kivirágzik
reblow [riˈblɒsm] || – [blɒsm] → **reblow**
reboil [riˈboɪl] **A.** *tsi* újra felforr **B.** *tni* **a**) átv újra felforr **b**) újra forr [*bor*]
reborn [riˈbɔːn] || [riˈbɔːr] *mn* újjászületett
reboot [riˈboʊt] || – [boʊt] *tsi* új palackokba önt [*bor*], újra palackoz
rebound I. *tni* [rɪˈbaʊnd] 1. visszaugrik, hátraugrik, visszapattan [*labda, puskagolyó stb.*] 2. *fiz* visszaverődik, visszatükröződik 3. újra felelevenedik/feléled II. *fn* [riˈbaʊnd] 1. visszaugrás, hátraugrás, visszapattanás [*labda, puskagolyó stb.*], *sp* lepattanó [*labda*] [*kosárlabdában*]; *biz take sy on the ~* kihasználja vk (pillanatnyi) hangulatát/gyengeségét; *biz átv take the ball on the ~* azonnal megragadja az alkalmat (v. él a lehetőséggel); *take an offer at ~* ajánlatot megfontolás nélkül elfogad 2. *fiz* visszaverődés, visszatükröződés, reflektálódás
rebound-check *fn* visszafutásgátló, ütközőbak
rebroadcast I. *fn* [riˈbrɔːdkɑːst] || – [kæst] [*tv, rádió*] műsorismétlés; *táv* relés rádióközzvetítés/tévéadás II. *tsi* [riˈbrɔːdkɑːst] || – [kæst] újra közvetít/sugároz, lead, (felvételtől) megismétel [*adást*]
rebuff [rɪˈbʌf] I. *fn* 1. **a**) (kemény/gyoromba) visszautasítás, elutasítás, barátságtalan fogadtatás **b**) *gazd* átvétel megtagadása 2. kellemetlenség, balsiker, váratlan meghiúsulás [*reményeké, terveké*]; *meet with ~, suffer a ~* durván/gyorombán elutasítják; bosszúság/kellemetlenség éri; felsül II. *tsi* 1. (keményen/gyorombán) visszautasít, elutasít 2. *kita-szít, eltaszít*
rebuild [riˈbɪld] *tsi* pt/pp **rebuilt** [riˈbɪlt] **a**) újjáépít, újraépít, újra felépít, helyreállít **b**) átépít, átalakít • *fn* **rebuilding**

Ország László – Magay Tamás –
 Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
 Angol–magyar kéziszótár
 (rebellion–rebuild)

1. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek számának összehasonlítása
(rebellion–rebuild).

Címszó	Szófajok száma (AkK1981– AkK1999)	Jelentések száma (AkK1981– AkK1999)	Ekvivalensek száma (AkK1981–AkK1999)
rebellion	1 – 1	2 – 2	4 – 7
rebellious	1 – 1	2 – 3	4 – 6
rebelliousness	1 – 0*	2 – 0	2 – 0
rebid	0 – 2 (fn/i)	0 – 1/2	0 – 3
rebind	1 – 1	1 – 3	2 – 4
rebirth	1 – 1	1 – 1	2 – 4
reblock	0 – 1	0 – 1	0 – 1
rebloom	0 – 1	0 – 1	0 – 2
reboil	0 – 1	0 – 2	0 – 3
reborn	1 – 1	1 – 1	1 – 1
rebottle	0 – 1	0 – 1	0 – 2
rebound	2 (fn/i) – 2 (fn/i)	2/3 – 2/3	7 – 14
rebound-check	0 – 1	0 – 1	0 – 2
rebroadcast	0 – 2 (fn/i)	0 – 1/1	0 – 7
rebuff	2 (fn/i) – 2 (fn/i)	1/1 – 2/2	3 – 12
rebuild	1 – 1	1 – 1	1 – 6

* önálló címszóként nem szerepel

A táblázat szemléletesen tükrözi a korábban már elmondottakat, miszerint a címszavak és a jelentések száma is magasabb az AkK1999-ben, ezenkívül sokkal több ekvivalens közül választhatunk. A negyedik oszlopban a teljes szócikk alatt szereplő ekvivalensek számát tüntettem fel, nem tartottam fontosnak különválasztani, hogy a különböző szófajok és jelentések hány új ekvivalenssel bővültek (mivel ez a képről kiderül). Nagyon ritka a szótárakban az egy címszó egy ekvivalens esete. Legtöbbször nem egy, hanem sokkal több ekvivalenst kell megadnunk a szócikkekben. A túl kevés ekvivalens esetében fennáll a veszély, hogy a szerkesztőnek nem sikerül kimerítenie a forrásnyelvi szó jelentéstartalmát, és a szótárhasználó nem talál megfelelő és jól behelyettesíthető ekvivalenst a szótárban. Ezért az ekvivalensek megadásánál, ahogy már említettük, egyaránt fontos a mennyiségi és a minőségi tényező, aminek az AkK1999 tökéletesen megfelel.¹¹⁹

Ha nincs az angol címszó adott jelentésének pontos magyar megfelelője (lásd 1.4.4.1. *Ekvivalensek*), akkor az adott jelentést körülírva, csúcsos zárójelben < > találjuk meg mindkét szótárban. Az AkK1981-ben például: fish and chips

¹¹⁹ Magay: *A kétnyelvű szótárírás*, 108–110.

<zsírban sült halszeletek zsírban sült burgonyaszeletekkel, angol népeledel>. Vannak olyan címszavak, ahol a körülírás mellett, *kb.* (körülbelül) minősítéssel találunk egy ekvivalenst is, ami közelít a jelentéséhez, például: *subdeb n US biz kb.* bakfis; <társasági életbe még be nem vezetett fiatal lány>; és vannak esetek, amikor körülírásra nincs szükség, de a *kb.* minősítés jelzi, hogy a magyar nyelvű fordítás nem teljesen egyenértékű az angol címszóval: *National Health Service (NHS) kb.* társadalombiztosítás, SZTK. Az AkK1999-ben is találunk körülírásokat hasonló esetekben, például: *hula fn* <hawaii tánc>, *exurb fn* <városon kívüli (drága) kerület> *kb.* kertváros. A kultúrspecifikus szavak körülírásán is változtattak, javítottak az AkK1999-ben: *fish and chips* <zsírban sült halszeletek zsírban sült burgonyaszeletekkel, angol népeledel> (AkK1981) → *fish and chips fn* sült hal hasábburgonyával [*angol népeledel*] (AkK1999), *chain-smoker n* <aki egyik cigarettáról a másikra gyújt> (AkK1981) → *chain-smoker fn* láncdohányos [*aki egyik cigarettáról a másikra gyújt*] (AkK1999), *sporran n sk kb.* tüsző [erszény] (AkK1981) → *sporran fn skót* <skót felföldiek övről elöl lelógó szőrös bőr erszénye> tüsző (AkK1999), *scone n kb.* lángos [árpalisztból] (AkK1981) → *scone fn gaszt* fánk (AkK1999). Vannak olyan szavak, mint például a *láncdohányos*, amiket a nyolcvanas években még nem használtak, azóta viszont már beépültek a magyar szókincsbe, így már nincs szükség körülírásra (szögletes zárójelben azért még találunk rá magyarázatot). A *scone* esetében pontosították a jelentést, illetve a *sporran* szócikk is sokkal informatívabbá vált.

2.5.4.2. Jelentések elkülönítése

A homonimákat mindkét szótár a címszó után feltüntetett felső indexszámmal jelöli (lásd 2.4.1. *Homonimák*). Amennyiben a szócikknek több szófaja van, a különböző szófajokat mindkét kéziszótár római számokkal különíti el egymástól, azaz az egyes szófajokat nem tárgyalja külön szócikkekben: *cotton ... I. fn ... II. mn ... III. tsi ...* (AkK1999). Korábban, az AkK1981-ben a szófajok sorrendje kötött volt: *a* (melléknév), *adv* (határozószó), *prep* (előjárószó), *n* (főnév), *v* (ige). A több szófajú szavak felépítése az AkK1999-ben nagyot változott. Már nem egy merev, a nyelvhasználatot nem mindig tükröző kötött sorrend diktál, hanem a gyakorlati szempontok. A szófajok felsorolása az AkK1999-ben mindig az adott szócikkre legjellemzőbb szófajjal kezdődik. Egy példa erre a különbségre: *drink ... I. n ... II. v ... A. vt ... B. vi ...* (AkK1981), *drink I. i ... A. tsi ... B. tni ... II. fn ...* (AkK1999). Amennyiben az igei címszó egyszerre lehet tranzitív és intranszítív is, mindkét kiadás A. és B. betűkkel különíti el azokat. A keresést tehát ez az elrendezés megkönnyíti, hiszen az újabb kiadásban a gyakoriság az elsődleges

szempont. A legtöbb egynyelvű szótár is ezt a fajta elrendezést használja, hiszen így a szótárhasználónak valószínűleg a lehető legkevesebbet kell elolvasnia a szócikkből ahhoz, hogy megtalálja a keresett információt.

A szófajokon belüli különböző jelentéseket arab számokkal különíti el mindkét szótár: arboreal ... *mn* 1. fa-, fa jellegű 2. *áll* fák ágai között lakó, fán élő (AkK1999). A fent már említett gyakorisági szempont vezérelte a szerkesztőket akkor is, amikor a jelentések sorrendjén az AkK1981-hez képest változtattak. Az újabb kiadásban már az adott jelentés használata és gyakorisága szerint alakították ki a jelentések sorrendjét. Előfordul, hogy egy jelentésen belül szorosan összefüggő aljelentések (vagy jelentésárnyalatok) vannak, melyeket az AkK1999-ben a, b, c, stb. betűkkel különítettek el: denounce ... *tsi* ... 2. a) feljelent [*bűnözőt*]... b) leleplez [*csalót stb.*] Az AkK1981-ben az ilyen és hasonló jelentésárnyalatokat pontosvesszővel különítették el: denounce ... *vt* 1. feljelent; leleplez [*csalót stb.*]

A stílusminősítések és szaknyelvi rövidítések használata több okból is fontos a szótárakban, többek között a jelentések elkülönítésében is nagy segítséget nyújt. Az AkK1981 nem használ szaknyelvi rövidítéseket. Az újabb kiadásban ezen is változtattak, a *glacial* szócikkben például a következőket olvashatjuk: *glacial* ... 2. *geol* jégkori, glaciális ... 3. *vegy* jegeces. Ahogy a használó szeme végigfut a jelentéseken, kiderül, hogy az egyes jelentésekben melyik szakterületről van szó, és kiválaszthatja az általa keresett megfelelőt. Előfordulhatnak olyan esetek is, amikor a nyelvtanuló az adott ekvivalenst hiába keresi ki, még mindig nem tudja, hogy mit jelenthet az adott szó: *enzyme fn biol* *vegy* *enzim*. Az ilyen esetekben segíthet a szakterület megnevezése, amiből kiderül, hogy az adott címszó és az ekvivalens milyen szakterületen használatos, hol lehet bővebben utánanézni. Az újabb kiadásban a szaknyelvi rövidítések használata tehát egyszerűsíti és gyorsítja a keresést. Az elmondottakat két további példával illusztrálnám: *diaphragm* ... *n* 1. rekeszizom 2. (fény)rekesz (AkK1981), *diaphragm* ... 1. *orv* rekeszizom 2. a, *növ* válaszfal [*növényi szövetekben*] ... b, *áll* válaszfal [*kagylóé*] 3. a, *fényk* (fény) rekesz ... (AkK1999). Míg az első szócikkben a helyes ekvivalens megtalálásában semmi nem vezeti a szótárhasználót, addig a második szócikkben pontosan megtalálja azokat az információkat, amikre az ekvivalens kiválasztásában szüksége lehet.

A szótárhasználó szempontjából fontosak a stílusminősítések is, hiszen ezek tájékoztatják a szótárhasználót az adott szó használati szabályairól.¹²⁰ A stílusminősítések például elengedhetetlenek a következő szócikkekben: *goggle-box fn biz* televízió(készülék), *cribber* ... 3. *szl* betörő, *goalie fn sp biz* kapus, *billy fn* ... 2. *US szl* gumibot (AkK1999). Használunk kell a *biz* és *szl* rövidítéseket

¹²⁰ Norri: *Regional Labels*, 1–2.

(bizalmas, szleng), hiszen a magyar ekvivalenssel nem tudjuk pontosan visszaadni az angol címszó standardtól eltérő stílusértékét. Az AkK1981-ben a szleng minősítést nem rövidítéssel jelzik, hanem minden szleng szó előtt kis négyzet áll: *dibs ... n □ pénz, guba*. Mindkét szótár használ még *vulg* (durva) rövidítést is, ami az AkK1999-ben már magyar nyelvű: *durva*. A következő stílusminősítések csak az AkK1999-ben szerepelnek: *iron* (ironikus), *pej* (pejoratív), *tréf* (tréfás), *vál* (választékos), *hiv* (hivatalos). Egy passzív szótárban sokszor rendkívül hasznos lehet a használatuk: lorn *mn vál tréf* elhagyatott; lone lorn creature szegény elhagyatott teremtes, expedition ... *tréf* go on a fishing expedition céltudatosan/rámenősen kérdez (AkK1999).

A földrajzi besorolások közül az AkK1981 csak *GB* (brit szóhasználat) és *US* (amerikai szóhasználat) minősítéseket használ. Az AkK1999-ben ezt kibővíteték *Ausz* (ausztrál), *India*, *Kan* (kanadai), *W* (walesi) nyelvváltozatokra. A szótár fontosnak tartotta a brit angoltól eltérő változatokat is szerepeltetni, természetesen csak azon szavak esetében, amelyekkel a magyar nyelvtanuló is találkozhat az angol nyelv elsajátítása során.

Az ekvivalensek elkülönítésében nagyon fontos még az irányítósók (glosszák) használata is. Az irányítósók segítségével a szótár meg tudja adni az adott ekvivalens használhatósági körét, így a szótárhasználók gyorsabban megtalálják a helyes ekvivalenst. Az irányítósó lehet egy szó, például egy közeli szinonima, de akár többszavas értelmezés is (lásd 1.4.4.2. *Jelentések elkülönítése*).¹²¹ Az AkK1999-ben sokkal több esetben használnak glosszákat a jelentések pontosítására és elkülönítésére, mint a korábbi kiadásban. Következzen erre pár példa: *businesslike ... 1. gyakorlatias 2. üzletszerű 3. komoly 4. szakszerű, szabatos [stílus]* (AkK1981), *businesslike ... 1. ... gyakorlatias [ember] 2. üzletszerű [elintézés, ügylet] 3. komoly ... [modor]* (AkK1999), *excavate ... vt kiás, kiváj, feltár [romokat]* (AkK1981), *excavate ... A. tsi a) kiás, kiváj ... [földréteget], kikotor ... [csatornát] b) feltár [romokat] c) alámos [vízpartot] B. tni ásásokat végez* (AkK1999), *sprinkle ... II. A. vt (meg)hint, (be)szór, permetez B. vi it sprinkles szemerkél, permetez (eső)* (AkK1981), *sprinkle ... II. A. tsi 1. a, szór, hint [kavicsot, sőt], önt, locsol [vizet] ... b, meghint, megszór [liszttel], meglocsol, megöntöz 2. szétoszt [kis adagokat] ...* (AkK1999). Az új kiadásban tehát sokkal több az ekvivalenseket pontosító magyarázat, ami segít a helyes ekvivalens gyorsabb megtalálásában.

¹²¹ Michael Rundell: Dictionary Use in Production, *International Journal of Lexicography*, vol. 12, 1999/1, 41–42.

2.5.5. Illusztratív példamondatok

Mindkét szótár példákkal is bemutatja, hogy az angol címszó milyen tipikus szövegkörnyezetben fordul elő, illetve segítségükkel a címszóra vonatkozó nyelvtani szabályokat illusztrálja, valamint – a példáknak – a jelentéselkülönítésben is fontos szerepük van. Mivel vizsgált szótáraink passzív szótárak (az idegen nyelv megértést szolgálják), ezért a példamondatokban sok, a nyelvtanra vonatkozó információ jelenik meg. Korábban a grammatikai információk témakörben (lásd 2.5.3.2. *Szintaxis*) már említettem, hogy az igék és a melléknevek esetében is rendkívül fontosak a vonzatok, hiszen mondatba helyettesítésüknél ez az egyik legfontosabb információ. Mindkét angol–magyar kéziszótárban a szintaxisra (például a vonzatokra) vonatkozó egyéb információk is sokszor csak a példamondatokban fordulnak elő, így segítve a címszó különböző szövegkörnyezetben való lefordítását: *require ... vt* 1. (meg)követel, (meg)kíván, kér, elvár; *require sg of sy vmt* (meg)kíván/ (meg)követel vktől; *require sy to do sg* megkívánja/megköveteli vktől, hogy vmt megtegyen ... (AkK1981), *afraid ... A be afraid off fél* (vmtől, vktől); *be afraid that ...* (attól) fél, hogy ...; *don't be afraid!* ne félj! ... (AkK1981), *participate ... tni* részt vesz; *participate in a discussion* vitában/tárgyaláson vesz részt (AkK1999).

Bizonyos, a ragozási paradigmán kívül eső főnevek mondatba helyezése gondot okozhat a nyelvtanulóknak (lásd 1.4.3.2. *Szintaxis*), mint például a *news*, *police*, *family*, *trousers* stb. szavak. Ezeknél a főneveknél a szócikkekben megjelenő nyelvtani információ mellett nagyon fontos, hogy a szótárhasználat példamondatok is segítsék megértésükben: *what's the news?* mi újság?, *the police are standing by* a rendőrség készenlétben áll stb. Sajnos sok esetben épp ezeknél a főneveknél hiányoznak a példamondatok.

Ahogy azt már a grammatikai információk témakörénél említettem (lásd 1.4.3.1. *Morfológia*), a kéziszótárak egyre gyakrabban veszik fel azokat az alakokat is a morfológiai információk közé, amelyek ugyan nem a rendhagyó képzésre vonatkoznak, de ragozásuk során írásukban változás megy végbe (például *apply – applied*; *make – making*; *baby – babies*; *happy – happier – happiest*). Ezek fontos helyesírási információk lehetnek a nyelvtanulók számára, és bár az általam tárgyalt kéziszótárak nem szerepeltetnek ilyen morfológiai információkat, a példamondatokban gyakran előfordulnak: *make out ... B. vi* halad, boldogul; *how are things making out?* hogy mennek/alakulnak a dolgok? (AkK1981); *apply ... A. tni* 1. vonatkozik, érvényes; *this also applies to you* ez rád is vonatkozik (AkK1999).

Az AkK1999 elődjéhez képest a példamondatok közé sokkal több kollokációt vett fel. Fontos, hogy a szótárban minél több, használatban gyakran előforduló kollokáció szerepeljen, hiszen a nyelvtanuló számára ezek kiszámíthatatlanok.

Mindkét szótárban szerepel például: *allow for*, *approve of*, *adhere to*, *access to*, *alien to*, *angry with* stb. a példák között. Nagyban segíti a szótárhasználót, hogy az AkK1999-ben ezek bemutatására több hosszabb példa is szerepel: *approve ... B. vi approve of* helyesel, beleegyezik ... (AkK1981), *approve ... B. tni approve of* sg helyesel jóváhagy (vmt); *I approve of him* egyetérték vele, megfelelőnek tartom (vmre) (AkK1999), *adhere ... 2. adhere to sy/sg* ragaszkodik vkhez/vmhez, kitart vk/vm mellett; elfogad [tervet]; *adhere to a promise* állja az ígéretét (AkK1981), *adhere .. tni 1. adhere to sg* (következétesen) ragaszkodik vmhez, tartja magát vmhez; *the instructions must be carefully adhered to* az utasításokat pontosan be kell tartani; *adhere to one's decision* kitart elhatározása mellett; *adhere to one's principles* kitart elvei mellett; *adhere to his promise* állja/megtartja az ígéretét/szavát; *adhere to a treaty* jog csatlakozik [szerződéshez] (AkK1999). A lexikai kollokációk esetében is hasonló a helyzet, ezért mindkét szótár igyekezett minél többet beválogatni közülük. Mindkét kéziszótárban szerepel például: *make a mistake* ('téved; hibát követ el'), *cause sy damage* ('árt/kárt okoz vknek'), *break a code* ('titkosírást megfejt'), *take/have a bath* ('megfürdik') stb. Azonban az AkK1999-ben sokkal több lexikai kollokációt találhatunk: *make a decision* ('dönt, elhatározásra jut'), *receive a rebuke* ('megdorgálják, megróják'), *resist temptation* ('kísértésnek ellenáll') stb. még nem szerepeltek az AkK1981-ben.

Nagyban segíti a szótárhasználót az AkK1999 megváltozott tipográfiája is, mivel a példamondatok és kollokációk vastagon vannak szedve, jól elkülönülnek a szócikkben szereplő egyéb információktól, ezért könnyen megtalálhatók.

2.5.6. Frazeológia

A kollokációk mellett nagyon fontos az állandósult szókapcsolatok, idiómák, közmondások és vonzatos igék (*phrasal verbs*) minél nagyobb számban való szerepeltetése (lásd 1.4.6. Frazeológia). Mindkét szótárban találunk belőlük bőségesen: *get cold feet* ('megijed; inába száll a bátorsága'), *put a good/brave/bold face on it* ('jó képet vág a dologhoz'), *like a cat on hot bricks* ('tűkön ülve'), *let the cat out of the bag* ('kikotyogja/kifecsegi a titkot'), *pig in a poke* ('zsákba-macska'), *lose heart* ('elveszíti a bátorságát; elkedvetlenedik') stb. Sajnos több gyakran használt idióma is hiányzott az AkK1981-ből, amelyeket az újabb kiadásban pótoltak: *have one foot in the grave* ('fél lábbal a sírban van'), *have one's heart in one's mouth* ('torkában dobog a szíve'), *miss the boat* ('elszalaszt egy jó alkalmat'), *the coast is clear* ('tisztá a levegő; nincs veszély a láthatáron') stb.

Mindkét szótárban találhatunk közmondásokat is, az AkK1981-ben ezeket még nem különítették el a többi példától, az újabb kiadásban azonban már

bevezették a *közm* rövidítést: *stitch ... I. n 1. öltés [tűvel]; szem [kötésben] ... a stitch in time saves nine* az idejében tett intézkedés nagy erőmegtakarítás (AkK1981), *stitch ... I. fn 1. a, öltés, tűzés ... közm a stitch in time saves nine* amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra (AkK1999).

A kézis�ótárak a vonzatos igékből is igyekeztek minél többet felvenni. A 2. táblázat ezek számbeli különbségeit mutatja be. A táblázat azokat a gyakori igéket mutatja be, amelyekhez nagyszámú vonzatos ige kapcsolódik.

2. táblázat. Vonzatos igék száma.

IGE	AkK1981	AkK1999
come	20	31
cut	8	16
get	22	23
have	6	7
let	9	10
take	20	19

Összességében elmondható, hogy a vonzatos igék feltüntetésekor sokszor nem túl nagy a számbeli különbség, viszont az AkK1999-ben a vonzatos igék szócikkei sokkal részletesebben ki vannak dolgozva, valamint sokkal több példával vannak illusztrálva, mint a korábbi kiadásban. A vonzatos igék mindkét szótárban az igei szócikkek végén, ábécérendben vannak összegyűjtve, ezért nagyon könnyen hozzáférhetők és kikereshetők.

Végezetül a következő táblázatban szeretném számszerűen szemléltetni, hogy az újabb kiadásban mennyivel több példamondatot, kollokációt és állandósult szókapcsolatot találunk.¹²² A táblázatban a *lose* és a *lot* címszavak között található szócikkek adatai szerepelnek. A táblázat azokat a címszavakat tartalmazza, ahol mindkét szótárban találhatunk példamondatokat az adott címszó bemutatására.

¹²² Nem választom külön az illusztratív példamondatokat, kollokációkat, idiómákat és közmondásokat a táblázatban, mivel ez az összehasonlítás szempontjából lényegtelen. Azt szeretném illusztrálni, hogy a szerkesztők az adott szócikkeken belül hány példán (függetlenül a típusától) mutatják be az adott szó használatát.

3. táblázat. Példák száma (*lose–lot*).

CÍMSZÓ	AkK1981	AkK1999
lose	16	53
loser	1	6
losing	0	3
loss	6	22
lost	2	11
lot	9	32

Mindkét szótár apró hibájaként említhetjük, hogy sajnos az idiómák nincsenek megfelelően, azaz tipográfiaiilag elkülönítve az illusztratív példamondatoktól. Egyformán vastag szedésű minden példamondat, kollokáció és az állandósult szókapcsolat is. Sem tipográfiaiilag, sem szerkezetileg nem különül el a kettő.¹²³

2.5.7. Bevezető és függelék

Az AkK1981 a *Bevezetéssel* kezdődik, amelyet Ország László három további részre oszt (összeállította Ország László 1981. január 17-én).

Az első rész címe „Mit tartalmaz a Kéziszótár”, amelyben a főszerkesztő rövid összefoglalást ad a szótárról. Indokoltnak és időszerűnek tartotta a kéziszótár felújítását, hiszen az elmúlt harminc év alatt az angol szókészlet folyamatosan változott, így már régóta igény volt egy friss angol–magyar kéziszótárra. Rengeg új címszó, szókapcsolat, frazeológiai adat, jelentésváltozat stb. került be az új kéziszótárba, valamint bővítették a vonzatközlés anyagát is. Ezeken kívül sok helyen a magyar ekvivalensek pontosítására is szükség volt. Törtöltek a szótárból minden olyan címszót és jelentésváltozatot, amely elavult, illetve csak ritkán használatos. Ebben a részben az olvasó információt kap arról is, hogy a szótárban hol találja meg az angol szókapcsolatokat, valamint azt is megtudhatja, hogy a kéziszótár csak a leggyakoribb származékszavakat veszi fel címszavai közé (helytakarékosági okokból). A Kéziszótár célcsoportjáról így ír a főszerkesztő: „A Kéziszótár, miként a korábbi kiadásai is, az elemi fokú angol nyelvi tájékozottsággal már bíró s angol tudásukat (főleg olvasmányi élmények alapján) továbbfejleszteni szándékozó magyar anyanyelvűek számára készült.” Végül pontos

¹²³ Pajzs Júlia: Ország László–Magay Tamás: Angol–Magyar Nagyszótár. Ország László–Futász Dezső–Kövecses Zoltán: Magyar–Angol Nagyszótár, *Magyar Nyelvőr*, 12. évf., 1999, 245–248.

adatokat is kapunk a Kéziszótár anyagát illetően: 37 ezer vastagbetűs címszó; 200 angol ige szócikke végén 1310 vonzatos ige; 1400 angol tulajdonnév; 1100 „betűrövidítés”; 20 ezer állandósult szókapcsolat; illetve 4 ezer esetben az eltérő amerikai kiejtést is megadja a szótár.¹²⁴

A második rész címe „Az írásjelek”, amelyben a vessző, pontosvessző, tilde és a zárójelek stb. használatáról olvashatunk pár példával illusztrálva.¹²⁵

A harmadik részben „Visszatekintés” cím alatt, a főszerkesztő köszönetet mond mindazoknak, akik a szótár elkészülésében segítettek, elsősorban Magay Tamásnak és Mentlné Láng Ibolyának.¹²⁶

A bevezetőt a „Kiejtés jelölése” követi, melyben szó esik arról, hogy a szótárhasználó hol találja meg a kiejtési adatokat, valamint feltünteti az ehhez használt forrásokat. A kiejtési jelekhez magyarázatot is csatol, amelyben mindegyik jelről elmagyarázza, hogy ejtése milyen magyar hanghoz hasonlít, és miben különbözik.¹²⁷

A kiejtésre vonatkozó információk után a rövidítések és jelek listáját találjuk meg azok feloldásával. Itt ér véget a 8 oldalas bevezető, amelyet a szótári rész követ.¹²⁸

A bevezetőben Ország László röviden összefoglalja a szótár jellemzőit, megjelöli a célközönséget, pontos számokban meghatározza a szótár anyagát, azonban a kevésbé gyakorlott szótárhasználók szempontjából fontos lett volna példákkal illusztrálva bemutatni a használóknak, hogy pontosan mit, hol és hogyan talál meg a szótár egészében és az egyes szócikkeken belül.

A függelékben először a legfontosabb angol képzők, jelek és végződések listáját olvashatjuk magyarázattal és fordítással ellátva. Ezt követi a mértékegységek listája az átszámításokkal együtt. A szótár a forrásmunkák felsorolásával fejeződik be.

Az AkK1999 az *Előszó*val kezdődik, amely igen röviden és tömören, számokban kifejezve kezdi a szótár jellemzését, miszerint a szótárban 60 ezer címszó és több mint 100 ezer idiomatikus szókapcsolat található (Futász Dezső és Kövecses Zoltán írták 1999 júniusában).¹²⁹

Ezt követi a *Bevezetés*, ahol a szótár új vonásairól ismertetik a szótárhasználót. Információt kapunk arról, hogy a szócikkek belső struktúrája miben és mennyiben változott, milyen új szavak és jelentések kerültek a szótárba, valamint a megváltozott minősítési rendszert is röviden összefoglalják. Ezt követi

¹²⁴ Ország László (szerk.): *Angol–magyar kéziszlótár*, Budapest, Akadémiai, 1981, 5.

¹²⁵ Uo., 6.

¹²⁶ Uo., 7.

¹²⁷ Uo., 8–10.

¹²⁸ Uo., 11–12.

¹²⁹ Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán: *Angol–magyar kéziszlótár*, Budapest, Akadémiai, 1999, V.

A *szócikkek felépítése* című rész, ahol részletesen, példákkal illusztrálva olvashatunk a szótárban megtalálható összes információról: címszó; kiejtés; írásváltozatok; rendhagyó alakok; szófaj; minősítések; jelentés és magyar megfelelő; példák és idiomatikus szókapcsolatok; utalások; képzett szavak és végül a vonzatos igék. A sorrend logikus, hiszen a szócikkekben belül közölt (lehetséges) információk sorrendjét követi, és az összes információt példával is szemlélteti.¹³⁰

Ezt követően az *Előszó (Preface)*, és *Bevezetés (Introduction)* című részt angol nyelven is közzéteszik.

Az *Ismertető a kiejtési jelekről (Note on the Transcription Symbols)* példákkal gazdagon illusztrálva összefoglalja a kiejtési információkkal kapcsolatos összes tudnivalót, majd a kiejtési jelek magyarázata következik.¹³¹

Végezetül a *Minősítések és rövidítések (Labels and Abbreviations)*, valamint a *Jelek (Signs)* listáját olvashatjuk a feloldásukkal együtt, amit a szótári rész követ.

A függelék négy részből áll, elsőként az angol segédigék ragozási táblázatát adják meg a szerkesztők, majd a második részben az angol rendhagyó igék listája következik magyar jelentésükkel együtt. A harmadik részben a leggyakoribb mértékegységeket találjuk meg összegyűjtve (súlyok, űrmértékek hosszmértékek, területmértékek, köbmértékek stb.), utolsóként pedig a pénzrendszerről kapunk összefoglalót.¹³²

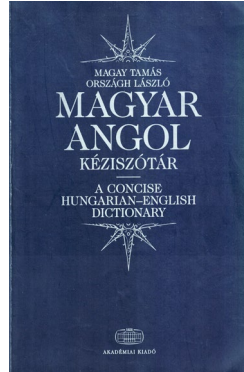
A bevezetőről összességében elmondható, hogy nagyon könnyen érthető, logikus felépítésű és a példák segítségével még a kevésbé jártas szótárhasználó is eligazítást nyer a szótárban szereplő információk rengetegében. Elolvasása után a szótárhasználó tudni fogja mit, hol keressen, és a benne szereplő összes információt megtanulja értelmezni. A függelék is sokkal több információt tartalmaz az AkK1981-hez képest, például a rendhagyó igék táblázata különösen hasznos lehet a nyelvtanulóknak. Ezt a táblázatot azonban érdemes lett volna még kiegészíteni az igék és a rendhagyó alakok kiejtésével is.

¹³⁰ Uo., VII–XIII.

¹³¹ Uo., XXIII–XXIV.

¹³² Uo., 1137–1154.

2.6. AZ AKADÉMIAI KIADÓNÁL MEGJELENT MAGYAR–ANGOL KÉZISZÓTÁRAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA (1990–2000)

A következő részben az Akadémiai Kiadónál 1990-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótárt* (főszerkesztők: Magay Tamás, Országh László) hasonlítom össze a felújított és átdolgozott, 2000-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótárral* (főszerkesztők: Magay Tamás, Országh László). A 2000-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótár* esetében is felmerült a kérdés, hogy inkább az 1998-ban megjelent *Magyar–angol nagyszótárt* kellene kivonatolni, semmint felújítani az 1990-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótárt*. A főszerkesztő, Magay Tamás azonban több ponton alátámasztotta, hogy ez hibás döntés lett volna, hiszen az 1990-es kéziszótár nem tartozott az elavult szótárak közé. Emellett „a szótárt A–Z-ig olyan magas színvonalú anyanyelvi lektor lektorálta, mint Peter Sherwood, aki hallatlan magas szintű nyelvi kompetenciával és lelkiismeretességgel minden adatot ellenőrzött, és kiegészített, ahol kellett. Egyébként ez volt az első Országh-szótár, amelynek anyanyelvi lektora [...] volt” (Magay Tamás személyes közlése alapján). A kéziszótár elismertségét pedig az is fémjelzi, hogy az Oxford University Press is átvette, kiadta, és nyilván örömmel vették volna ennek a felújított változatát is. A 2000-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótár* végül nem a nagyszótár kivonatolt változata lett, hanem az 1990-es kéziszótár átdolgozott, kibővített és felújított változata.

Az 1990-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótár* (továbbiakban AkK1990) a bevezetővel és a függelékkel együtt 1152 oldal (ebből a szótári rész 1128 oldal). Keménykötésű formában jelent meg. A 2000-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótár* (továbbiakban AkK2000) átdolgozott, kibővített és felújított kiadás, terjedelmét tekintve 840 oldal (ebből a szótári rész 805 oldal). Papír- és keménykötésű kiadásban is megjelent. Mindkét kötet jó minőségű, szép papírra lett

nyomva, az átdolgozott kiadás lapjai azonban sokkal vékonyabbak (bár ugyanúgy strapabíró). Méretre az új kiadás nagyobb, de a vékonyabb papír miatt nem annyira vastag, mint az AkK1990. Az AkK1990-ben egy oldalon megközelítőleg 4872 leütés van (szóközzel együtt), míg az AkK2000-ben már megközelítőleg 8640 (szóközzel együtt).

2.7. CÍMSZAVAK

Az AkK2000 előszavából megtudhatjuk, hogy a korábbi (AkK1990) átdolgozott kiadás jelen szótár „előhírnökének” számít, de az óriási méretű tudományos és technikai fejlődés következtében egy tíz évvel korábban megjelent szótár elavultnak tekinthető. Magay Tamás az AkK1990 felújításának terve és szerkesztési elvei között olvasható, hogy „a legfontosabb feladat a címszóanyag felújítása, bővítése. Ez képezi a felújító munka legnagyobb részét. [...] Az új címszavak jellege morfológiailag nagyrészt összetétel, tartalmilag valamely szakterülethez kötődő szó, ill. szóösszetétel” (Magay Tamás személyes közlése alapján). Csak néhányat említenék, a főszerkesztő által fontosnak ítélt területek közül: informatika, számítástechnika, elektronika, gazdasági élet, közlekedés, oktatásügy (Magay Tamás személyes közlése alapján). A cél tehát az volt, hogy az utóbbi évek alatt felgyülemlett és használatba került szavak, szóösszetételek, jelentések és szókapcsolatok az új kiadásban regisztrálásra kerüljenek. Mint minden átdolgozott kiadásnál, itt is meg kellett szabadulni a szókincs azon elemeitől, amelyek a köznyelv perifériájára szorultak. A bevezetőben rövid ízelítőt kapunk az új, illetve újonnan felvett szavakból és kifejezésekből: *akciós ár, baba-mama szoba, civil szervezetek, drogfüggő, internet, internet-hozzáférés, internetezik, klónoz, kommandós, őrző-védő szolgálat, parlagfű, Európai Unió, EU-tagság, e-mailezik, vidékfejlesztés, esélyegyenlőség, távoktatás, távmunka, normatív támogatás, aranygól, autópálya-matrica* stb. Láthatjuk tehát, hogy az élet szinte minden területéről (kereskedelem, közigazgatás, orvostudomány, számítástechnika, távközlés, környezetvédelem, pénzügy, sport stb.) válogattak a szerkesztők új címszavakat a szótárba. A fent említett szavak mára már részei a mindennapjainknak, így érthető, hogy egy kéziszótár méretű szótárnak regisztrálnia kellett azokat.¹³³

A megváltozott politikai rendszer és az ezzel együtt járó változások következtében sok címszót kellett törölni. Ízelítőül párat sorolnék fel ezek közül: *munkakönyv* ('kb. work card'), *munkásállam* ('workers' state'), *munkáskáder* ('worker-cadre'), *munkásmozgalom* ('working-class movement'), *szocialista*

¹³³ Magay Tamás – Ország László: *Magyar–angol kéziszótár*, Budapest, Akadémiai, 2000, V.

tulajdon ('state/socialist property'), *úttörőmozgalom* ('pioneer movement'), *úttörőtábor* ('pioneer camp') stb. Néhány, ebből a korszakból származó szó, például: *KGST/Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa* ('Council for Mutual Economic Assistance'), *munkástanács* ('workers' council') stb. a szerkesztők döntése következtében maradt a címszavak között, hiszen történelmünk részei, ezért szókincsünkől sem kopott ki teljesen, azonban ezek a szavak, illetve kifejezések *tört* (történelmi fogalom vagy esemény) minősítést kaptak. A szerkesztők szintén felvettek olyan fontos, a nem túl távoli múltban gyakran használt szavakat, amik az előző kiadásokban nem jelentek (jelenhettek) meg, például: *pufajka* *fn tört pol* <nickname of pro-Soviet militiamen in post-1956 Hungary, named after the quilted jacket (pufajka) they wore> (AkK2000). Indokolt a szerkesztők döntése, hiszen történelmünk és múltunk részei ezek a szavak, ezáltal mind a mai napig hallani róluk a tévében, rádióban, újságokban, emléküket nem törölhetjük el.

Mindezek mellett, ahogyan a bevezetőből is idéztam, rengeteg új, a mai modern életünket tükröző szavak kerültek a címszavak közé, például: *bankjegy-automata* ('cash dispenser'), *bankkártya* ('credit card'), *biobolt* ('organic food store'), *csontkovács* ('osteopath'), *egészségbiztosítás* ('health insurance'), *humán-erőforrás-gazdálkodás* ('human resource management'), *klónozó* ('clone'), *marketingpolitika* ('marketing policy/strategy'), *rendszergazda* ('system administrator'), *tanúvédelem* ('witness protection'), *titokminiszter* ('secret service minister'), *világháló* ('World Wide Web') stb.

Mindkét szótár felveszi címszavai közé a leggyakoribb földrajzi neveket (*Alpok* 'the Alps'), keresztnéveket (*Károly* 'Charles') és betűszókat (*MTA* 'the Hungarian Academy of Sciences') is. Mint az angol–magyar kéziszótár újabb kiadásánál, itt is megfigyelhetjük, hogy új címszavakkal bővült a kéziszótár: *bt./betéti társaság* ('deposit company, limited partnership'), *IQ/intelligenciahányados* ('intelligence quotient'), *RRT/részletes rendezési terv* ('(detailed) development plan') stb.

A következő táblázat egy véletlenszerűen kiválasztott, a *klasszis–klór* címszavak között található anyagot dolgoz fel. A vastagon szedett szavak még nem szerepelnek az AkK1990 címszavai között.

4. táblázat. Címszavak összehasonlítása (klasszis–klór).

AkK1990	AkK2000
klasszis	klasszis
klassziszjátékos	klassziszjátékos
–	klasszul
–	klausztrófóbia
klauzula	klauzula
klaviatúra	klaviatúra
–	kleptománia
–	kleptomániás
klerikális	klerikális
klerikalizmus	klerikalizmus
klérus	klérus
kliens	kliens
klientúra	klientúra
klikk	klikk
klíma	klíma
klímaberendezés	klímaberendezés
klimatikus	klimatikus
klimatizáció	klimatizáció
klimatizál	klimatizál
klimatizálás	klimatizálás
–	klimatizált
klimax	klimax
–	klimpíroz
klinika	klinika
klinikai	klinikai
klinikus	klinikus
–	klinkertégla
–	klipsz
klíring	klíring
klisé	klisé
–	klón
–	klónoz
–	klónozás
klór	klór

Az AkK2000 szóanyagáról összefoglalva elmondható, hogy sokkal bővebb, már az új évezred szótárhasználóinak igényeit kielégíteni szándékozó kéziszótár.

2.8. ÁBÉCÉREND

A szócikkeket félkövér betűvel szedett címszó vezeti be. A címszavak elrendezésében mindkét kéziszótár a gyakorlati módszert alkalmazta, tehát szigorú ábécérendben találjuk meg azokat. Az AkK2000-ben már élregiszter segíti a címszavak kikeresését.

2.8.1. Homonímia

A homonimákat mindkét szótár felső indexszámmal jelöli, ahogyan azt a következő kép mutatja.

23. kép. ár¹–ár³

ár¹ *n* (árúé) price, cost; **mi az ~a?** what is the price (of it)?; **10 forint az ~a** it costs 10 forints; **~(a): 5 Ft** price, 5 fts; **milyen ~on?** at what price?, for how much?; **bármely ~on** at any cost, at all costs, whatever the cost may be; **magas ~on** at a (high) price; **~on alul ad el** sell* at a sacrifice, sell* below cost (price); **vmnek az ~án,** **azon az ~on** (hogy) at the expense of; **nagy ~a van** it commands a high price; **ennek nagy ~a lesz** we shall have to pay dearly for that; **~at leszállít** reduce/cut* the price; **jó ~at ér el** fetch a good price; **~at közöl** quote a price
ár² *n* (áradás) inundation, flood; (folyón) current; (tengeré) tide; **~ és apály** ebb and flow; **úszik az ~ral** go*/swim* with the tide, go* with the stream; **~ ellen úszik** go* against the stream; **beszéd ~ja** stream/flow/spate of words
ár³ *n* (cipészé) awl; (fűző) bodkin

ár¹ *fn* [árúé] price, cost; **mi az ~a?** what is the price (of it)?, how much is it?; **1000 forint az ~a** it costs 1000 forints; **~(a): 500 Ft** price 500 fts; **milyen ~on?** at what price?, for how much?; **bármely ~on** at any cost, at all costs, whatever the cost may be; **magas ~on** at a (high) price; **~on alul ad el** sell* at a sacrifice, sell* below cost (price); **akciós ~on** at a bargain price; **vmnek az ~án,** **azon az ~on** (, hogy) at the expense of; **nagy ~a van** it commands a high price; **ennek nagy ~a lesz** we shall have to pay dearly/a high price for that; **a hibánkért nagy ~at fizettünk** we paid in full for our mistake; **~at leszállít** reduce/cut* the price; **jó ~at ér el** fetch a good price; **~at közöl** quote a price
ár² *fn* [áradás] inundation, flood, [folyón] current, [tengeré] tide; **~ és apály** ebb and flow; **úszik az ~ral** go*/swim* with the tide, go* with the stream; **az ~ral szemben átv** upstream, against the grain; **~ ellen úszik** go* against the stream; **sodródik az ~ral** drift with the current; **beszéd ~ja** stream/flow/spate of words
ár³ *fn* [cipészé] awl, [fűző] bodkin

Magay Tamás – Ország László:

Magyar–angol kéziszótár (2000) (ár¹–ár³)

Magay Tamás – Ország László:
 Magyar–angol kéziszótár (1990) (ár¹–ár³)

2.9. SZÓCIKKEK

A következőkben ismertetem hogy a szócikkeken belül milyen változtatásokat láttak szükségesek a szerkesztők, mennyivel lett felhasználóbarátabb, illetve milyen információkkal lett gazdagabb és színesebb az AkK2000.

2.9.1. Fonológiai információk

Ahogy korábban már az első fejezetben, a *Fonológiai információk* (lásd 1.4.1.) alatt említettem, az angol szavakra vonatkozó kiejtési információk mindig az angol–magyar részben vannak megadva. Hangsúlyjelölést azonban mindkét magyar–angol kéziszótárban találunk. Az angol szavak hangsúlyát mindkét kéziszótár a hangsúlyos szótag magánhangzójának, ill. magánhangzóinak dőlt szedésével jelzi. A következő kép ezt mutatja be (a *ramble* és *wander* esetében a dőlt *a* jelzi, hogy az mindkét igenél az első szótagon van a hangsúly).

24. kép. *barangol*

barangol *v* ramble, roam, wander, rove **barangol** *i* ramble, roam, wander, rove (*mindegyik: about*)
(*mind: about*)

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (1990)
(*barangol*)

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (2000)
(*barangol*)

A szerkesztők ezenkívül mindkét szótár bevezetőjében a magyar szavakra vonatkozó kiejtési információkat is összegyűjtötték, gondolva az esetleges angol anyanyelvű szótárhasználókra. A magyar beszédhangok fonetikus átírása, ami részletesen, példákkal és magyarázatokkal ellátva illusztrálja a magyar szavakra vonatkozó kiejtést, mindkét szótárban, a szótári rész előtt található.

2.9.2. Grafémikai információk

Mindkét szótár fontosnak tartja a brit és az amerikai változatok feltüntetését, ezért a brit után mindig megtaláljuk az *US* minősítéssel ellátott amerikai változatokat is: gumibroncs ... tyre, *US* tire (AkK1990), gumibroncs ... tyre, *US* tire (AkK2000); alumínium ... aluminium, *US* aluminum (AkK1990), alumínium ... aluminium, *US* aluminum (AkK2000), repülőgép ... *GB* (aero)plane, *US* airplane (AkK1990), repülőgép ... *GB* (aero)plane, *US* airplane (AkK2000) stb. Az itt felsorolt változatokat mindkét szótár vesszővel elválasztva egymás után sorolja fel. Ahogy az már említettem (1.4.2. *Grafémikai információk*), bizonyos analogikus változások „kiszámíthatóak”, ebben az esetben a szótár az amerikai változatokat zárójelbe teszi, és ahol lehet rövidített alakban jeleníti meg: központ ... centre (*US* center) (AkK1990), központ ... centre (*US* center) (AkK2000), kilométer ... kilometre (*US* -ter) (AkK1990), kilométer ... kilometre (*US főleg* kilometer) (AkK2000), színház ... theatre (*US* -ter) (AkK1990), színház ... theatre (*US* -ter) (AkK2000), szín ... colour (*US* -or) (1990), szín ... colour (*US* -or) (AkK2000),

szomszéd ... neighbour (*US* -bor) (AkK1990), szomszéd ... neighbour (*US* -bor) (AkK2000). A 25. kép is ezt mutatja be.

25. kép. íz–szín, liter

íz¹ *n* 1. (*ennivalóé*) taste, flavour (*US* -or), relish; **vml**yen ~ **e** van taste like/of sg, **szín**¹ *fn* 1. *ált* colour (*US* -or); (*árnyalat*) tint, hue, shade; (*ruhafestési*) dye; (*autóé*) paint-work (colour v. *US* color);

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (1990) (*íz*¹)

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (2000) (*szín*¹)

liter *n* litre, *US* liter; **5** ~ **bor** 5 litres of wine **liter** *fn* (*röv l*) litre, *US* liter (*röv l*); **5** ~ **bor** 5 litres of wine

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (1990) (*liter*)

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (2000) (*liter*)

Mindkét szótár jelzi a végmássalhangzójukat kettőző angol igéket (ahogyan azt a következő részben is bemutatom, a kettőzést betűvastagítás jelzi – példánkban a vastag betűvel szedett *l*), illetve az ezzel ellentétes amerikai használatot: *veszekedik* ... quarrel (*US* -l) (AkK1990); *veszekedik* ... quarrel (*US* -l) (AkK2000); *utazgat* ... travel (*US* -l) (AkK1990); *utazgat* ... travel (*US* -l) (AkK2000) stb.

Nem tüntetik fel azonban a szótárak az *-ise*; *-ize* végződésű alakokat. Csak a *recognize*; *realize*; *organize* stb. alakok jelennek meg, hiszen ezek a gyakoribb változatok (lásd 1.4.2. *Grafémikai információk*).

2.9.3. Grammatika

A következőkben bemutatom, hogy a magyar–angol szótárak (aktív szótárak lévén) milyen fontos grammatikai információkat tartalmaznak.

2.9.3.1. Morfológia

A szófaji besorolás mindkét szótárban a címszót követi. Az AkK1990-ben a szófaji és egyes grammatikai rövidítések angol nyelvűek (például: *v* verb/ige; *n* noun/főnév; *a* adjective/melléknév; *pl* plural/többes szám). Az AkK2000-ben ezt magyar nyelvűre változtatták, csakúgy, mint az angol–magyar kéziszótár esetében. Indokolt volt a változtatás, hiszen a szótár célközönsége magyar anyanyelvű, ebben az esetben pedig a grammatikai információknak is magyar nyelvűnek kell lenniük (az AkK2000-ben például: *i* ige; *fn* főnév; *mn* melléknév stb.).

Az angol főnevek rendhagyó voltát egy felső indexbe tett – posztponált helyzetű – karika (°) jelzi. A rendhagyó alakok kikereshetőek a függelékből. Bár a főnevek alakjai így is kikereshetők, szótárhasználati szempontból jobb (a szótárhasználó szempontjából nyilvánvalóan egyszerűbb és gyorsabb) megoldás lett volna, ha a rendhagyó alakokat akár zárójelben az ekvivalens után tüntették volna fel (ez a megoldás nem növelte volna túlságosan a terjedelmet). A többi esetben (az idegen, például latin eredetű szavaknál) a többes számot a főnév után zárójelben megtalálhatjuk. A következő kép hoz erre példákat:

26. kép. *gyerek, kaktusz*

gyerek *n* 1. child°; [*fiú*] boy; [*leány*] girl; **a** ~**ek** the children, *biz* the kids 2. [*vk gyere-*

gyerek *fn* 1. child°, [*fiú*] boy, [*leány*] girl; **a** ~**ek** the children, *biz* the kids 2. [*vk gyereke*] sy's child°; ~**et vár**

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kézisótár (1990) (*gyerek*)

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kézisótár (2000) (*gyerek*)

kaktusz *n* cactus (*pl* -es v. *cacti*)

kaktusz *fn* cactus (*tsz* -es v. *cacti*)

Magay Tamás – Ország László: Ma-
gyar–angol kézisótár (1990) (*kaktusz*)

Magay Tamás – Ország László: Ma-
gyar–angol kézisótár (2000) (*kaktusz*)

A rendhagyó igéket mindkét szótár csillaggal (*) jelöli, a rendhagyó alakok pedig a függelékből kikereshetők:

27. kép. *iszik*

isz|ik 1. *vi/vt, ált* drink*; ~**ik vmből** (1) **isz|ik** *i* 1. *ált* drink*; ~**ik vmből** (i) [*italból*] drink* (of) sg

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kézisótár (1990) (*iszik*)

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kézisótár (2000) (*iszik*)

A 2004-ben végzett szótárhasználati kutatás eredményei azt mutatták, hogy a megkérdezettek a kézisótárban használt jelek közül főként a csillagot (*), illetve a kis karikát (°) tudták a legkevésbé értelmezni. Ez is alátámasztja azt az állítást, hogy jobb lett volna a főnevek rendhagyó többes számú alakját mindig zárójelben megadni az adott főnév után. Ez nem növelte volna túlságosan a terjedelmet, a használók szempontjából pedig ez a megoldás egyszerűbb (és gyorsabb) lett volna. Ugyanez a rendhagyó igéknél már nem lehet megoldás, mert azzal az ekvivalensek átláthatatlanná, zavarossá válnának.¹³⁴

A végmássalhangzójukat kettőző angol igék esetében mindkét kézisótár betűvastagítással jelzi azt. Ahogy azt a következő kép mutatja, a drop és a let esetében a szóvégi mássalhangzó vastagon szedett, tehát helyesen, például

¹³⁴ Márkus–Szöllősy: *Angolul tanuló középiskolásaink*, 99–100.

dropping, letting lesz a ragozott alakok írásmódja. Így fontos helyesírási információval szolgálnak a nyelvtanulóknak, akik erről a bevezetőben is olvashatnak.

28. kép. *elejt*

elejt v **1.** (*esni hagy*) drop, let* drop/fall **elejt** i **1.** [*esni hagy*] drop, let* drop/fall **2.** [*vadat*] kill,
 Magay Tamás – Ország László: Magay Tamás – Ország László:
 Magyar–angol kéziszótár (1990) (*elejt*) Magyar–angol kéziszótár (2000) (*elejt*)

2.9.3.2. Szintaxis

Az angol igei és melléknévi címszó után mindkét szótár feltünteti azok vonzatait is, mégpedig a címszó után zárójelezve. Aktív szótárakról van szó, tehát a nyelvtanulóknak nagyon fontos információk ezek, hiszen amikor majd mondatba helyezik az angol ekvivalenst, akkor ezen az információ birtokában tudnak majd helyes mondatokat alkotni: ömlik ... flow (*vmből* from, *vmbe* into sg); run* (*vmbe* into), találkozik ... meet* (*vkvel* sy), beszélget ... (*vkvel*) have* a talk/chat with sy, alkalmas ... (*vmre*) (be*) suitable, fit, right (*mindegyik*: for sg), fed ... [*takar*] cover (*vmvel* with sg), kifárad ... (*vmtől*) tire (of); become*/get*/grow* tired (of/from), be* exhausted (by/from) stb.

A vonzatos igék (*phrasal verbs*) használatát mindkét szótár egyértelműen közli. Ahol az előjáró vagy határozószó (azaz a vonzat) egy egységet alkot az igével, ott nincs zárójelbe téve: beszáll ... [*vonatba, buszba*] get* on(to)/in(to) [the train/bus] ... [*repülőgépbe*] go* on board [the aeroplane], get* on/onto [the plane], board [the plane], kiszáll ... [*járműből*] get off/out (*vhol* at), get out of [a/the bus etc.] stb.

A főnevek után álló *tsz* (az AkK1990-ben még angol nyelvű: *pl*) rövidítés, azt jelzi, hogy az ekvivalens után többes számú igei szerkezetnek kell állnia: rendőrség ... police *pl* (AkK1990), rendőrség ... police *tsz* (AkK2000), fegyverkezés ... military preparations *pl* (AkK1990), fegyverkezés ... military preparations *tsz* (AkK2000).

Az *esz* (az AkK1990-ben még angol nyelvű: *sing.*) rövidítés esetében az igei szerkezetnek egyes számúnak kell lennie:¹³⁵ fénytán ... optics *sing.* (AkK1990), fénytán ... optics *esz* (AkK2000), matematika ... mathematics *sing.* (AkK1990), matematika ... mathematics *esz* (AkK2000).

¹³⁵ Abban az esetben, ha a főnév a számát tekintve egyezik mindkét nyelvben, akkor természetesen az *esz* és *tsz* rövidítés fölösleges lenne, így nincs külön feltüntetve.

Bizonyos főneveknél választhatunk, hogy egyes számú vagy többes számú igét használunk utánuk. Ilyen például a *family*, ahol mindkét kéziszótár a *család* szócikk alatt hívja fel erre a figyelmet: család ... family; (*uralkodói*) dynasty; (a) családom my family (*sing. ha az egészre, pl ha tagjaira gondolunk*) ... családom (minden tagja) korán kelő my family are all early risers ... (AkK1990); család ... family; [*uralkodói*] dynasty; (a) családom my family [*esz ha az egészre, tsz ha tagjaira gondolunk*] ... családom (minden tagja) korán kelő my family are all early risers ... (AkK2000). Nagyon jó (felhasználóbarát) megoldás, hogy nem egyszerűen az *esz* v. *tsz* rövidítéseket adták meg nyelvtani információként, hanem röviden össze is foglalták a kettő közti különbséget, amelyeket a későbbiekben példával is illusztráltak.

A csak többes számban használható főnevek, például: *trousers* ('nadrág'), *glasses* ('szemüveg') esetében a többes számra mindig felhívják a figyelmet (*pl* vagy *tsz* rövidítéssel), illetve általában megadják az egyes számú használatukat is: nadrág ... (*hosszú*) a pair of trousers; trousers *pl*, US pants *pl*, (*könnyebb, mindennapi használatra*) slacks *pl*, a pair of slacks (AkK1990), nadrág ... [*hosszú*] a pair of trousers; trousers *tsz*, US pants *tsz*, [*könnyebb, mindennapi használatra*] slacks *tsz*, a pair of slacks (AkK2000), szemüveg ... spectacles *pl*, glasses *pl* (AkK1990), szemüveg ... spectacles *tsz*, glasses *tsz* (AkK2000).

Melléknevek esetében az *ut* (az AkK1990-ben *ut.*) jelölés arra hívja fel a szótárhasználó figyelmét, hogy nem jelzőként, hanem értelmezőként használható: alkalmatlan ... *vmre* unfit (for), unsuited (to/for) *ut.* (AkK1990), alkalmatlan ... [*vmre személy*] unfit(ted)/unsuitable for *ut*, unsuited to *ut* (AkK2000), csuromvizes ... wet through *ut.*, soaked to the skin *ut.* (AkK1990), csuromvizes ... wet through *ut*, soaked/drenched to the skin *ut* (AkK2000), keddi ... of Tuesday *ut.* (AkK1990), keddi ... of Tuesday *ut* (2000).

2.9.4. Szemantika

A következőkben a két magyar–angol kéziszótárt szemantikai szempontból fogom vizsgálni.

2.9.4.1. Ekvivalensek

Az AkK2000-ben az angol ekvivalensek száma bővült az AkK1990-hez képest. Sok helyen a megváltozott életünk és a tudományos-technikai fejlődés tette szükségessé a jelentések és az ekvivalensek bővítést. Új angol ekvivalensek kerültek felvételre: *egér* ('infor (computer) mouse'), *felfüggesztés* ('műsz suspension'),

felhatalmazás ('jog [okmány] *authority, authorization, mandate, warrant*'), *felosztás* ('[rendszerelés] *classification*'), *felszabadul* '[gáz, hő] *be released/discharged*'), *felszabadult* ('[gondtalan] *carefree, light-hearted*'), *felvétel* ('[pénzfelvétel] *withdrawal*'), *kalapács* ('*sp hammer*'), *kártya* ('(cash/credit) *card*'), *sárkány* ('rep [törzs és a szárnyak] *airframe*'), *szív* ('szl [kábitószert] *smoke*') stb.

A fent említett változtatásokon kívül még fontos megemlíteni, hogy az egyes szócikkeken belül az AkK1999-hez hasonlóan, az AkK2000 is sokkal több ekvivalenst ad meg (az AkK1990-hez képest), valamint a jelentések száma is sokszor bővült. Az 5. táblázat ezt mutatja be. A két kéziszótár (AkK1990 és AkK2000) néhány szócikkét hasonlítom össze szófajok, jelentések és az ekvivalensek száma szerint.¹³⁶ A táblázat egy véletlenszerűen kiválasztott részt, a *felfordul*–*felrobbant* címszavak között található szócikkek adatait tartalmazza.

5. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek száma (*felfordul*–*felrobbant*).

Címszó	Szófajok száma (AkK1990 – AkK2000)	Jelentések száma (AkK1990 – AkK2000)	Ekvivalensek száma (AkK1990 – AkK2000)
felfordul	1 – 1	3 – 4	7 – 12
felfordulás	1 – 1	1 – 1	3 – 5
felfut	1 – 1	3 – 4	5 – 7
felfüggesztés	1 – 1	3 – 4	3 – 4
felhalmoz	1 – 1	2 – 2	5 – 6
felhalmozás	1 – 1	1 – 2	2 – 3
felhatalmaz	1 – 1	1 – 1	2 – 3
felhatalmazás	1 – 1	1 – 2	1 – 5
felment	1 – 1	4 – 4	7 – 8
felmentés	1 – 1	2 – 3	5 – 8
felmond	1 – 1	4 – 5	15 – 20
felmondás	1 – 1	2 – 2	4 – 5
felnagyít	1 – 1	2 – 2	3 – 4
félnótás	1 – 2 (mn/fn)	1 – 1/1	1 – 2
felriaszt	1 – 1	1 – 1	6 – 7
felrobban	1 – 1	1 – 1	3 – 5
felrobbant	1 – 1	1 – 1	3 – 4

¹³⁶ Az egyes szócikkek alatt szereplő ekvivalensek számát tüntettem fel a negyedik oszlopban, nem tartottam fontosnak különválasztani, hogy a különböző szófajok és jelentések hány új ekvivalenssel bővültek.

Amennyiben a magyar címszónak (esetleg kifejezésnek) nincs angol ekvivalense, mindkét kéziszótár az egy nyelvű szótárakban használt körülírást alkalmaz. Ezek a körülírások csúcsos zárójelbe < > vannak téve, tehát az ekvivalensektől jól elkülönülnek: mákos tészta <vermicelli dusted with ground poppy-seed and sugar>; dobostorta *fn* <round layered chocolate cake with hard caramel top>; pörge kalap <small, curly-brimmed felt hat>. Mindkét szótár alkalmazza a *kb.* (körülbelül) rövidítést is abban az esetben, ha az angol ekvivalens és a magyar szó nem teljesen egyenértékű, de az angol ekvivalens közelít a magyar jelentéshez: márványsajt *fn* ... *kb.* blue Stilton; művelődési ház *kb.* community (arts) centre; pogácsa *fn kb.* savoury scone; érettségi bankett *kb.* school-leavers' party; kalács *fn kb.* milk loaf; szilvás gombóc *kb.* plum-dumpling(s).

2.9.4.2. Jelentések elkülönítése

A homonimákat mindkét magyar–angol kéziszótár felső indexszámmal jelöli (lásd 2.8.1. *Homonímia*), valamint az egyes szófajokat római számokkal különíti el: dán I. *mn* ... II. *fn* ... A címszavak különböző jelentései elkülönítésére pedig arab számokat használnak: dán ... II. *fn* 1. (*ember*) Dane 2. (*nyelv*) Danish (language) (AkK1990), dán ... II. *fn* 1. [*ember*] Dane 2. [*nyelv*] Danish (language) (AkK2000). Az AkK1990-ben az igei szócikkekben belül rövidítésekkel is megkülönbözteti a tárgyas (*vt* transitive verb) és tárgyatlan (*vi* intransitive verb) használatot: ráz 1. *vt* shake* ... 2. *vi* (*jármű*) jolt 3. *vi* (*áram, vezeték*) shock be* live. Az AkK2000 a különböző jelentéspontok alatt már nem jelöli külön a tárgyas és tárgyatlan használatot: ráz *i* 1. shake* ... 2. [*jármű*] jolt 3. [*áram, vezeték*] shock be* live.

Ahogy a példában is láthatjuk, mindkét szótár a jelentések után szóhasználati tájékoztatást is ad, úgynevezett fogalomkör-szűkítő irányítószavakat (glosszákat) alkalmaznak. Ezek a glosszák az egyes jelentéseken belül, az angol ekvivalensek előtt is állhatnak, ezzel segítve a szótárhasználatot a megfelelő ekvivalens gyors és helyes kiválasztásában: feloszlátás ... (*testületé*) dissolution, (*cégé*) liquidation, (*tömegé*) dispersal (AkK1990); feloszlátás ... [*testületé*] dissolution, [*cégé*] liquidation, winding up, [*katonai alakulaté*] disbanding, [*tömegé*] dispersal (AkK2000). A példákon jól látszik, hogy a glosszákat az AkK1990-ben még kerek zárójelben találjuk meg. A későbbi kiadásban ezt szögletes zárójelre változtatták, így jobban elkülönülnek a glosszák a vonzatokra vonatkozó információktól, illetve a zárójelbe tett fakultatív elemektől, amelyeket mindkét kéziszótár kerek zárójelben ad meg. A jelentéselkülönítésben tehát a glosszáknak nagyon fontos szerepük van. Egy hosszabb szócikk esetében elég csak a jelentésszámok után álló glosszákat elolvasni, máris kiderül, hogy az általunk keresett angol

ekvivalenst hol találhatjuk meg: *felmér i 1. [földterületet] ... 2. [lehetőséget] ...*, *toll fn 1. [madáré] ... 2. [írásra] ...*, *költ i 1. [verset] ... 2. [hírt, mesét] ...*, *elvet i 1. [magot] ... 2. [eldob] ...*; 3. *[elutasít] ...* stb.

Gyakori, hogy emellett mindkét szótár szögletes zárójelbe tett szöveggörnyezeti szavakkal egészíti ki az angol ekvivalenst, melyek továbbsegítik a helyes szó-, illetve nyelvhasználatot: *benyújt ... (kérelmet) put* in, US file [an application]; (doktori értekezést) submit [a thesis for the PhD degree] (AkK1990)*, *benyújt ... [kérelmet] put* in, US file [an application]; (doktori értekezést) submit [a thesis for the PhD degree] (AkK2000)*.

A szaknyelvi minősítéseknek is többek között jelentésselkülönítő szerepük van: *csúcs ... 5. pol summit (meeting) 6. sp record ... (AkK2000)*, *hímnem ... 1. biol male sex 2. nyelv masculine gender ... (AkK2000)*, *kivizsgál ... 1. (vmit) examine ... 2. orv (vkit) check up ... (AkK2000)*, *futó .. 1. sp runner 2. [sakkban] bishop (AkK2000)*. A *pol* (politika, politológia), *sp* (sport), *orv* (orvostudomány), *biol* (biológia); *nyelv* (nyelvtudomány) rövidítések rövidebbek, mint a glosszák, tehát tömörebben, mégis ugyanolyan egyértelműen elkülönítik a különböző jelentéseket, mint a glosszák. Az egyes jelentéseken belül az ekvivalensek helyes kiválasztásában is segítenek, például: *kürt fn 1. zene horn, kat bugle ...* Mindkét szótár alkalmaz szaknyelvi minősítéseket, az AkK2000 szerkesztői bővítették is számukat, például a *gaszt* (gasztronómia), *körny* (környezetvédelem), *űr* (űrkutatás) rövidítések még nem szerepeltek az AkK1990-ben.

A stílusminősítések az arab jelentésszámok után, illetve az ekvivalensek előtt fordulnak elő. Sokszor segíthetnek a jelentésselkülönítésben, valamint a helyes ekvivalens kiválasztásában. Különösen fontosak akkor, amikor az ekvivalensek között fontos stílári különbségek vannak, és ez a címszóból nem derül(het) ki: *poronty .. 1. biz (gyermek) kid, mite, elit brat (AkK1990)*, *poronty ... 1. biz [gyermek] kid, mite, pej brat (AkK2000)*. A *biz* (bizalmas) és a *pej* (pejoratív) (az AkK1990-ben még *elit* – elitelő/rosszalló értelemben) rövidítések egyértelművé teszik a különbségeket. A *tréf* (tréfás) minősítést is mindkét szótár alkalmazza, ha a stílust fontos meghatározni: *lovag ... átv tréf sy's boyfriend/steady*. A *szl* (szleng) minősítéssel pedig mindkét szótár jelzi a szótárhasználónak, hogy az adott angol ekvivalens nem használható minden beszédhelyzetben: *kiakaszt ... [feldühít] szl piss off ... (AkK2000)*. Az AkK1990-ben a szleng minősítés nem rövidítés formájában jelent meg, hanem minden szleng szó előtt egy kis négyzet (□) áll.

Az időbeliségre utaló kis keresztet (†) az AkK2000-ben *elav* (elavult) és *régi* (régi használat) rövidítésre cserélték a szerkesztők.

A regionális minősítések megmutatják a szótárhasználónak, hogy az adott ekvivalens az angol melyik földrajzi változatában használatos, így (írásban vagy

szóban) ki tudják választani a szótárhasználók, hogy az adott helyzetben melyik a számukra megfelelő ekvivalens: gumiabroncs ... *tyre*, *US tire*, londiner ... *boy*, *page*, *porter*, *US bellhop*, második emelet *second floor*, *US third floor*. Az AkK1990-ben csak a *GB* és *US* minősítések szerepelnek. A későbbi kiadás *ausztrál* (ausztériai angol), *kanadai* (kanadai angol), *skót* (skóciai angol) regionális változatokkal bővült, ezzel is igyekezve kielégíteni a növekvő igényeket.

2.9.5. Illusztratív példamondatok

Mindkét szótár igyekszik az angol ekvivalenseket használatban is bemutatni, ezzel a korábban már közölt nyelvtani információkat erősítik meg, illetve segítenek azok megértésében, valamint bemutatják, hogy az adott ekvivalens milyen tipikus szöveggörnyezetben fordul elő. Az illusztratív példamondatokat mindkét szótár szerkesztői igyekeztek úgy kiválasztani, hogy a mindennapi kommunikációt segítsék vele, így erősítve a szótárhasználó kommunikatív kompetenciáját. Például a *bank* szócikk alatt mindkét kéziszótárban szerepelnek a bankkal kapcsolatos legfontosabb mondatok: „*bankba teszi a pénzét*”; „*melyik bankban tartod a pénzed?*”; „*a Midland bankban tartja a pénzét*”; a *késik* szócikk alatt: „*két órát késett*”; „*a forgalom miatt késtem*”; „*(a vonat) 25 percet késik*”; „*két órát késett a vonat*”; „*a köd miatt késnek a gépek/járatok*”; „*késik az óráim*”; „*öt percet késik az órája*”.

A nyelvtani információk bemutatására is (lásd 2.9.3.2. *Szintaxis*) nagyon hasznos példamondatok kerültek mindét szótárba: rendőrség ... *police pl* ... a rendőrség keresi *the police are after him* (AkK1990), rendőrség ... *police tsz* ... a rendőrség keresi *the police are after him* (AkK2000), család ... *family*; (*uralkodói*) *dynasty*; (a) családom *my family (sing. ha az egészre, pl ha tagjaira gondolunk)* ... családom (minden tagja) korán kelő *my family are all early risers* ... (AkK1990), család ... *family*; [*uralkodói*] *dynasty*; (a) családom *my family [esz ha az egészre, tsz ha tagjaira gondolunk]* ... családom (minden tagja) korán kelő *my family are all early risers* ... (AkK2000). A főnevek után álló egyes, illetve többes számú igei szerkezetekre legtöbbször csak rövidítésekkel (*esz*, *tsz*, *sing.*, *pl*) hívja fel mindkét szótár a figyelmet. Ezekben az esetekben hasznosabb lett volna, ha (több) illusztratív példamondatokat adnak meg. Ugyanez mondható el a melléknevekről is. Melléknevek esetében, ahogyan azt láttuk, az *ut* (az AkK1990-ben *ut*.) jelölés arra hívja fel a szótárhasználó figyelmét, hogy nem jelzőként, hanem értelmezőként használható. Sajnos ebben az esetben is csak kevés szócikkben találunk példát, amely illusztrálná az *ut* rövidítés pontos jelentését.

Mindkét kézisztár igyekezett minél több kollokációt szótárazni, például: javaslat ... javaslatot tesz put forward a proposal (for sg), propose a/the motion (that), száncalom ... száncalmat ébrcst (vkben) move sy to pity, fegyver ... fegyvert fog vk ellen take up arms against sy stb.

A kollokációk és az illusztratív példamondatok is vastag betűvel vannak szedve, így mindkét szótárban jól elkölönülnek a körülöttük lévő egyéb információktól.

2.9.6. Frazeológia

Mindkét magyar–angol kézisztár használja a *kif* rövidítést ott, ahol a magyar adatot (szót vagy szókapcsolatot) az angolban sajátos idiómával tudja csak viszszaadni: izgalom ... izgalomban van ... be excited, be upset; *kif*be (all) in a flutter; költség ... fedezi/vállalja vmnek a költségeit cover/meet the cost(s)/expense(s) of sg, *kif biz* foot the bill. Nagyon fontos, hogy ezeket az angol állandósult szókapcsolatokat, idiómákat külön jelölik a szótárak, mivel a szótárhasználónak nagyon hasznos információval szolgálnak: ez alapján tudja csak pontosan és helyesen használni majd az adott az angol ekvivalenst.

A lexikográfusok egyre nagyobb számban szótárazzák a többszavas kifejezéseket, állandósult szókapcsolatokat, hiszen mind az aktív, mind a passzív szótárban nagyon fontos szerepük van.¹³⁷ Az általam vizsgált két magyar–angol szótárban is megfigyelhető a különbség, az AkK2000-ben sokkal nagyobb számban találunk meg gyakran használt többszavas kifejezéseket, állandósult szókapcsolatokat. Az AkK1990-ből még kimaradt, de az AkK2000-ben már szótárazták a következőket: *futkos mint a mérgezett egér* ('run around like mad'), *elküld melegebb éghajlatra* ('send sy (straight) to hell'), *tök égő* ('dead embarrassing'), *fonák helyzetben van* ('be in a false position'), *minden erejét megfeszítve dolgozik* ('keep one's nose to the grindstone'), *rájön a dolog nyitjára* ('get the hang of sg') stb.

Megváltozott életünk és a megváltozott politikai rendszer miatt a már elavult kifejezéseket törölték az AkK2000-ből: *mezőgazdaság szocialista átszervezése* ('socialist transformation of agriculture'), *a szocializmus építése* ('the building of socialism') stb.

Ahogy már arról volt szó (lásd 2.9.3.2. *Szintaxis*), a vonzatos igék (*phrasal verbs*) használatát egyértelműen közli mindkét szótár. Ahol az előljáró vagy határozószó (vagyis a vonzat) egy egységet alkot az igével, ott nincs zárójelbe

¹³⁷ Michael Rundell: Dictionary Use in Production, *International Journal of Lexicography*, 12. évf., 1999/1, 34–51.

téve, például: beszáll ... [*vonatba, buszba*] get on(to)/in(to) [the train/bus] ... A szótárhasználónak tehát egyértelmű, hogy vonzatos igéről van szó, az ekvivalenst a regisztrált módon kell megtanulnia. A szöveggörnyezettel kapcsolatban pedig az irányítószók segítenek.

Mindkét szótárban szép számmal találunk közmondásokat is: korpa ... *közm* aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók *kb.* he must have a long spoon that sups with the devil, who keeps company with the wolf will learn to howl, nevet ... *közm* az nevet legjobban, aki utoljára nevet he who laughs last laughs longest, veréb ... *közm* jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzök a bird in the hand (is worth two in the bush), verem ... aki másnak vermet ás, maga esik bele hoist with one's own petard, the biter bit (AkK1990), verem ... *közm* aki másnak vermet ás, maga esik bele hoist with one's own petard, a case of the biter bit (apró módosítás az AkK2000-ben). Az AkK1990 a közmondások elkülönítésére még nem használja a *közm* rövidítést.

Összességében elmondható, hogy az AkK2000 szerkesztői igyekeztek még több illusztratív példamondatot, kollokációt, idiómát, vonzatos igét és közmondást felvenni a szótárba, ezzel is színesítve és gazdagítva a szótár egészét.

2.9.7. Bevezető és függelék

Az AkK1990 bevezetője 12 oldal terjedelmű. Az első oldalon olvasható a *Tartalom (Contents)*, mégpedig magyar és angol nyelven is. Ezt követi az *Előszó (Preface)* magyar és angol nyelven is (összeállította Magay Tamás). A következő rész címe *A szótár használatáról (Using the Dictionary)*, ahol a szerkesztők 12 pontban mutatják be a szótár használatát (minden oldal kéthasábos, az egyik hasáb magyar szövegét a másik hasáb angol fordítása követi). A tárgyalt témakörök vázlatosan: címszó, homonimák, szófajok, jelentések, ekvivalensek, irányítószavak, kifejezések, nyelvtani információk, szótári minősítések, utalások, hangsúlyjelölés. Ezt a magyar kiejtésre vonatkozó információk követik angol nyelven, végezetül a rövidítések és jelek listája következik, feloldásukkal együtt, angol és magyar nyelven. A bevezetőből kiderül minden, amit a szótárhasználat során tudnunk kell ahhoz, hogy minden információt sikeresen és gyorsan megtaláljunk a szótárban. A szótárhasználatra vonatkozó rész példákkal szemlélteti az egyes pontokat, így még a kevésbé jártas szótárhasználó is könnyen el tud igazodni a szótárban.

A függelék három részből áll. Az első részben megtaláljuk az angol rendhagyó igék listáját azok magyar jelentéseivel, ezt követi az angol rendhagyó főnevek listája, szintén magyar jelentésükkel, és végül, a harmadik részben olvashatunk

a magyarországi mértékek angol megfelelőiről. A függelékben található angol rendhagyó igék és rendhagyó főnevek listáját esetleg ki lehetett volna egészíteni azok kiejtésével is, így a nyelvtanulók könnyebben tudnák használni.

Az AkK2000 bevezetője 20 oldal terjedelmű. Az *Előszó* (összeállította Magay Tamás) után következő rész címe *A szótár használatáról*, ahol a szerkesztők 12 témakörre bontva mutatják be a szótár használatát. A tárgyalt témakörök: címszavak, szófajok, jelentések, ekvivalens helyett értelmezés, kifejezések, nyelvtani információ: alaktan és mondattan, angol szövegkörnyezeti szavak, minősítés, helynyerő megoldások, utalás, hangsúlyjelölés. Ezután az *Előszó (Preface)* és *A szótár használatáról (Using the Dictionary)* című rész olvasható angolul is. A magyar kiejtésre vonatkozó információk következnek angol nyelven, majd a rövidítések és a jelek lettek összegyűjtve feloldásukkal együtt. A bevezető elolvasása nagyon hasznos minden szótárhasználó és leendő szótárhasználó számára. A szerkesztők itt is példákkal illusztrálva segítik a szótár megismerését, és eligazítást nyújtanak az egyszerű és gyors használathoz.

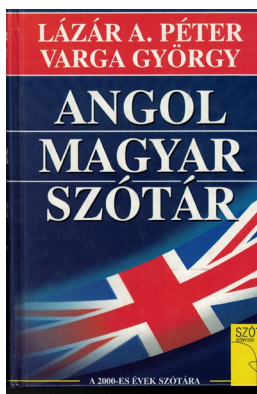
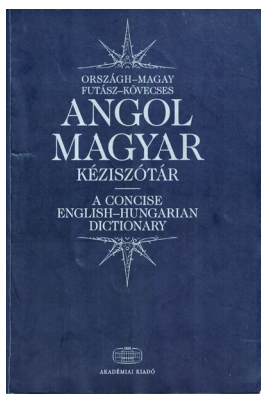
A függelék az angol rendhagyó igék listájával kezdődik, ahol a magyar megfelelők is szerepelnek (sajnos a rendhagyó alakok itt is kiejtés nélkül szerepelnek). Ezt követi az angol rendhagyó főnevek listája (itt sincs feltüntetve a kiejtés), majd végezetül a magyarországi mértékek angol megfelelőit gyűjtötték össze a szerkesztők. A két magyar–angol kéziszótárban tehát a függelék nagyjából megegyezik.

3. FEJEZET

Munkám következő részében az előző fejezetekben ismertetett módszer segítségével három kézisztótárt fogok összehasonlítani. A részletes elemzésbe a következő szótárakat vontam be: az Akadémiai Kiadónál 1999-ben megjelent *Angol–magyar kézisztótár*; az Aquila Kiadónál 2000-ben megjelent *Angol–magyar szótár*¹³⁸ és a Könyvmíves Kiadónál 2002-ben megjelent *Angol–magyar kézisztótár*.

3.1. HÁROM ANGOL–MAGYAR KÉZISZTÓTÁR ÖSSZEHASONLÍTÁSA (1999–2002)

Az 1990-es évek elején több magánkézben lévő kiadó alakult, amelyek igyekeztek a nehézkes és rosszul működő állami vállalatokat mind a kiadás, mind a terjesztés területén felváltani. Ezek között jó néhány olyan kiadó is akadt, melyek szótárkiadással is foglalkoztak. Rajtuk keresztül lehetőség nyílt a szótárak egy új generációjának megjelenésére.¹³⁹

2000. február 9-én újra megalakult¹⁴⁰ a Magyar Tudományos Akadémia Szótári Munkabizottsága, mely mindmáig a Nyelvtudományi Bizottság alá rendelt

¹³⁸ A külső borítón *Angol–magyar szótár* szerepel, a belső oldalon pedig már *Angol–magyar kézisztótár*.

¹³⁹ Oszetzký Éva – Pálffy Miklós – Borbás László: *Szótárszerkesztés, szótárkiadás*, Szeged, Grimm, 2004, 147–148.

¹⁴⁰ Hasonló munkabizottsága korábban már kétszer is volt az MTA-nak. A második az 1980-as évek elején szűnt meg.

testületként működik. A munkabizottság alapvető célja, hogy „szótári ügyekben az igényesség és korszerűség szemléletmódját érvényesítő, elméleti irányultságú tanácsadó testületként tevékenykedjék”.¹⁴¹ A munkabizottság több tagjában is felmerült az ötlet, miszerint a szótárakat érdemes lenne megmértetni, ezzel is segítve az egyre színvonalasabb, korszerűbb és igényesebb szótárak megszületését. A szótárversenyt először 2007-ben írták ki, ami az osztatlan sikerre való tekintettel az azt követő években is folytatódhatott. 2007-ben a Varga György – Lázár A. Péter-féle *Magyar–angol szótár*, majd 2008-ban az *Angol–magyar szótár* is díjazott volt.¹⁴² Ez indokolja tehát az első választásomat. Azonban az igényes és magas színvonalú szótárak mellett kevésbé igényes kiadványok is megjelentek a piacon. Ezek a szótárak nem vállalkoznak a megmértetésre, hiszen legtöbbször csak azért jönnek létre, mert a piacnak szüksége van „olcsóbb” szótárakra is. Ezeket az olcsóbb szótárakat sokan megveszik, mivel csalogató áruk fontos szempont lehet a hozzá nem értőknek. Választottam tehát ezek közül a szótárak közül egyet¹⁴³ (Takács Erika: *Angol–magyar, Magyar–angol kéziszótár*), a gyakorlati példák pedig majd igazolják a most elmondottakat. Ezeket a kéziszótárakat fogom a méltán nagy hírű és a legjobb színvonalat képviselő Akadémiai Kiadónál megjelent kéziszótárakkal összehasonlítani.

Az Akadémiai Kiadónál 1999-ben megjelent *Angol–magyar kéziszótár* (főszerkesztők: Országh László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán) 1147 oldal terjedelmű (ebből a szótári rész 1133 oldal). Puha és kemény kötésű kiadásban is megjelent. A kötet jó minőségű, szép papírra lett nyomva. Az Aquila Kiadónál 2000-ben megjelent *Angol–magyar szótár* (szerkesztők: Lázár A. Péter – Varga György) 1465 oldal terjedelmű (ebből a szótári rész 1429 oldal). Kemény kötésű formában jelent meg, és – az Akadémiai Kiadóhoz hasonlóan – jó minőségű, szép papírra lett nyomva. A Könyvmíves Kiadónál 2002-ben megjelent *Angol–magyar kéziszótár* (szerkesztő: Takács Erika) 574 oldal terjedelmű (ebből a szótári rész 547 oldal). Kemény kötésű formában jelent meg és kemény tapintású, sárgás, környezetbarát papírra lett nyomva, ami talán nem a legjobb választás egy kéziszótár esetében. Méretre mindhárom kiadvány nagyjából megegyezik.

Az Akadémiai Kiadó szótárában egy oldalon megközelítőleg 8490 leütés van (szóközzel együtt). A bevezetőben közölt adatok szerint az 1999-ben megjelent

¹⁴¹ Gerstner Károly: A Kiváló Magyar Szótár versenyről, *Modern Nyelvoktatás*, 15. évf., 2009/1–2, 131–136.

¹⁴² Uo.

¹⁴³ A rendszerváltás után a következő kéziszótárak jelentek még meg: Bíró Lajos Pál – Willer József: *Angol–magyar kéziszótár*, *Magyar–angol kéziszótár* (1996), Borók Jutka – Adeola Fashola: *Angol–magyar kéziszótár* (1998) és *Magyar–angol kéziszótár* (2000). Véleményem szerint az itt említett kevésbé színvonalas kéziszótárak közül Takács Erika kéziszótára a legelfogadhatóbb.

kéziszótár hatvanezer címszót tartalmaz. Az Aquila Kiadó szótárában egy oldalon megközelítőleg 4028 leütés van (szóközzel együtt). A bevezetőben közölt adatok szerint az 2000-ben megjelent kéziszótár több mint hetvenkétezer címszót tartalmaz. A Könyvmíves Kiadó szótárában egy oldalon megközelítőleg 5192 leütés van (szóközzel együtt). A hátsó oldalon közölt adatok szerint az 2002-ben megjelent kéziszótár húszezer címszót tartalmaz. Következzen egy táblázat, ami az eddig közölt adatokat foglalja össze.

6. táblázat. A kéziszótárak oldalszám,
leütések száma és címszavak száma szerinti összefoglalása.

	Oldalszám	Leütések száma	Címszó
Akadémiai Kiadó	1147	8490	60 ezer
Aquila Kiadó	1465	4028	72 ezer
Könyvmíves Kiadó	574	5192	20 ezer

Ahogy a táblázatból is kiderül, az Akadémiai Kiadó és az Aquila Kiadó szótáraihoz képest a Könyvmíves Kiadó szótára méretét és feldolgozott anyagát tekintve is sokkal kisebb. A szótárak Svensén által kialakított, méret szerinti felosztását alapul véve, a Könyvmíves Kiadónál 2002-ben megjelent *Angol–magyar kéziszótár* nem tekinthető kéziszótárnak, a 15–35 ezer címszót feldolgozó, 250–500 oldalas szótárak valójában a zsebszótárak és a kéziszótárak között helyezhetők el.¹⁴⁴ Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy még a lexikográfusok is sokszor eltérő számokat adnak meg a szótárak méretre vonatkozó kategóriáinak meghatározásánál. Földes Csaba 2004-ben megjelent *A szótárak nagyságrendi osztályozásáról és elnevezéséről* című tanulmányában foglalja össze ezt a problémát:

[...] a szótárpiacon – részben szándékosan előidézett, részben spontán kialakult – terminológiai káosz uralkodik. Ebben a zavaros helyzetben, amely megítélésem szerint etikai kérdéseket is felvet, a szótártani kutatásoknak a lexikográfia és a kommersz közötti erőterében iránymutató impulzusokat és koncepcionális javaslatokat [...] kellene kimunkálnia mind az egynyelvű, mind a kétnyelvű szótárírásban.¹⁴⁵

Nem áll rendelkezésünkre egyetlen olyan általános érvényű szempontrendszer sem, amely alapján a szótárakat méretük alapján be tudnánk sorolni. Ez is egy megoldásra váró probléma, amelyen minél előbb változtatni kellene. Addig a Könyvmíves Kiadó szótárát is a kéziszótárakkal együtt kell tárgyalnom.

¹⁴⁴ Svensén: *Practical Lexicography*, 36–37.

¹⁴⁵ Földes Csaba: A szótárak nagyságrendi osztályozásáról és elnevezéséről, in Tóth Szergej – Fóris Ágota – Földes Csaba (szerk.): *Lexikológiai és Lexikográfiai látkép: Problémák, paradigmák, perspektívák*, Szeged, Generalia, 29–38.

3.2. CÍMSZAVAK

A kéziszótárak célközönségüket tekintve megegyeznek. Magyar anyanyelvű használóknak szánták a szótárakat, akiknek életük, munkájuk vagy tanulmányaik során szükségük lehet az angol nyelvre. Körültekintően kellett tehát a szerkesztőknek kiválasztani a szótárba bekerülő címszavakat, hogy az élet minél több területét sikerüljön lefedni velük. A 7. táblázatban összegyűjtöttem néhány, a mai életünkre jellemző aktuális szót.

7. táblázat. Címszavak összehasonlítása.

AkK1999	AqK2000	KK2002
bar code	bar code	0
cash dispenser	cash dispenser	0
conference call	conference call	0
data protection	data protection	0
digitalize	digitalize	0
eco-friendly	eco-friendly	0
ecotourism	ecotourism	0
genetic engineering	genetic engineering	genetic szócikkben*
global warming	global warming	global szócikkben**
Internet	Internet	0
Internet access	0	0
microwave oven	microwave oven	microwave szócikkben***
oil slick	oil slick	0
organic	organic	organic
ozone	ozone	0
ozone hole	ozone hole	0
PIN code	PIN code	0
web page	web page	0

* A genetic szócikkben szerepel

** A global szócikkben szerepel

*** A microwave szócikkben szerepel

Az eredmények magukért beszélnek: az Akadémiai Kiadó (továbbiakban AkK1999) és az Aquila Kiadó (továbbiakban AqK2000) szótáraiban megtalálhatjuk mindazokat az új szavakat, amelyek mindennapi, modern életünk részei lettek, mindennap használjuk és halljuk ezeket a szavakat, így a kéziszótárakban is szerepelniük kell. A Könyvműves Kiadó (továbbiakban KK2002) szótárából olyan alapvető szavak is hiányoznak, mint az *Internet* és az *ozone*. Bár a szerkesztő

érvelhet azzal, hogy ezek nemzetközi szavak, így mindenki érti azokat, ám egy színvonalas kéziszótárból nem hiányozhatnak, mivel rengeteg összetételük létezik (*Internet access, ozone hole, ozone layer, ozone shield* stb.), amelyeket viszont már regisztrálni kell.

Az AkK1999-ben nem szerepelnek címszóként azok a képzett angol szavak, amelyek jelentése kikövetkeztethető egy másik, képzett vagy képzetlen szó, valamint a hozzárendelt angol képző jelentéseiből. Ezeket a származékszavakat annak a szócikknek a végén sorolja fel, amelyből az adott származékszó jelentése legkönnyebben kikövetkeztethető. Például: *climate ... • mn climatic hsz climatically*. A származékszavak után csak a szófajról kapunk információt, amiből a szótárhasználó ki tudja következtetni a jelentést. A következőkben bemutatom, hogy az AqK 2000 és a KK2002 hogyan kezeli ezeket a származékszavakat. Az M betűben haladva kiválasztottam néhány olyan származékszót, amelyek az AkK1999-ben a címszavak végén szerepelnek (csak szófajjal megjelölve), és bemutatom, hogy a másik két kéziszótár hogyan regisztrálja ezeket.

8. táblázat. Származékszavak (*macroeconomic–maltreatment*).

AkK1999	AqK2000	KK2002
macroeconomic	önálló szócikk*	0
maddenning	önálló szócikk	0
maggoty	önálló szócikk	önálló szócikk
magianism	0	0
magistrateship	0	0
magistrature	0	0
magmatic	0	0
magnesian	0	0
magnestic	0	0
magnetics	0	0
magnetically	0	0
magnificence	önálló szócikk	0
magnifier	önálló szócikk	0
maintainable	0	önálló szócikk
malarial	önálló szócikk	0
malarian	0	0
malleability	önálló szócikk	0
maltreatment	önálló szócikk	0

* Az önálló szócikk mindig azt jelenti, hogy a szó szerepel címszóként, tehát a kiejtés és a szófaj mellett a jelentése is megvan adva.

Az AqK2000 és a KK2002 szerkesztői ritkábban ugyan, de a fontosabb származékszavakat felveszik a címszavak közé, önálló szócikként tárgyalva azokat. Az itt tárgyalt mindkét megoldásnak van előnye és hátránya is. Az AkK1999 által használt megoldás mindenképpen helykímélő, viszont a kevésbé jártas szótárhasználó vagy kevésbé tudatos nyelvhasználó nem biztos, hogy pusztán a szófajból ki tudja következtetni a származékszó jelentését. Mindemellett fontos, hogy a kiejtés is szerepeljen ezeknél a szavaknál. Különösen fontos felvenni tehát a címszavak közé a gyakoribb, mint például a *maggoty*, *magnifier*, *maltreatment* szavakat, hiszen így a szófaj, a kiejtés és a pontos jelentés is szerepel az önálló szócikkben.

Gyorsítja a keresést és nagyban segíti a használatot az a napjainkban használatos elv, mely szerint az összetett szavakat címszóként kell feltüntetni (függetlenül annak írott alakjától, azaz hogy egybe, külön vagy kötőjellel kell írni). Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben a szerkesztők is ezt az elvet követték, a KK2002-ben, ahogy a következő képen is látható, legtöbbször még a régebbi felfogás szerint jártak el. Így például a *global* szócikken belül található meg a *global warming*, illetve a *microwave* szócikken belül a *microwave oven* is. Ez megnehezíti a keresést, hiszen egy hosszabb szócikkben nehéz megtalálni az általunk keresett szót, így lehet, hogy a használó keresése is sikertelen lesz.

29. kép. *global–global warming*

global ['gləubl] *mn* **1.** az egész világra kiterjedő, az egész földfelületet behálózó, világméretű **2.** teljes, össz-, globális [*súly stb.*] • *hsz* **globally**
globalize ['gləubləɪz], **-ise** *tsi* globálissá tesz, globalizál
 • *fn* **globalization, -isation**
global village *fn* világfalu
global warming *fn* körny globális felmelegedés

Ország László – Magay Tamás – Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
 Angol–magyar kéziszótár (*global–global warming*)

global /'gləubl/ **①** globális, világméretű,
 világ- **②** átfogó, globális
globalism /'gləublɪzəm/ globalizmus,
 globális gondolkodás
globalist /'gləublɪst/ globalista, globa-
 lisztikus
globalization /'gləubləɪ'zeɪʃən/ globali-
 záció
global music világzene, nemzetközi (au-
 tentikus) népzene
global village világfalu
global warming globális felmelegedés

Varga György – Lázár A. Péter:
 Angol–magyar szótár (*global–global warming*)

global ['gləʊbl] *mn.* 1. világméretű 2. teljes,
össz- || ~ **warming**: általános felmelegedés

Takács Erika: Angol–magyar kéziszótár (*global*)

A brit és amerikai eltéréseket mindhárom kéziszótár fontosnak tartja feltüntetni, az eltérő változatok tehát címszóként is szerepelnek. Így mindhárom kéziszótárban megtalálhatjuk például a *pajamas* (amerikai) változatot. Az AkK1999-ben (*US* minősítéssel ellátva) és a KK2002-ben (nincs jelölve, hogy amerikai változat) utaló szócikként szerepel, míg az AqK2000-ben a szerkesztők az amerikai változat alatt is megadják *US* minősítés után a magyar ekvivalenst. Az *airplane* (amerikai változat) címszó is mindhárom szótárban szerepel. Csak az AkK1999 jelöli a címszót *US* minősítéssel, azonban ebben az esetben sehol nem utaló szócikk, mindhárom szótár ebben a szócikkben is megadja a magyar ekvivalenst. Az *aeroplane* (brit változat) is természetesen mindhárom szótárban szerepel – minősítés nélkül címszóként a magyar megfelelővel együtt. Az AkK1999 és az AqK2000 a *tire* (amerikai) és *tyre* (brit) változatot is felveszi a címszavak közé. Az AkK1999-ben utaló szócikként szerepel az amerikai változat, az AqK2000 *US* minősítés után megadja a magyar megfelelőt is. A KK2002-ben csak a brit változatot találhatjuk meg. Az *aluminum* (amerikai) és *aluminium* (brit) változatokat az AkK1999 és az AqK2000 is felveszi címszóként, a KK2002-ben csak a brit változatot találjuk meg. Az AkK1999-ben az *aluminum* utaló szócikk (szerepel az *US* minősítés), a jelentést a brit változat, az *aluminium* alatt találjuk meg. Az AqK2000-ben az *US* minősítés elmarad az amerikai változatnál, de a jelentést mindkét helyen megtaláljuk. Az eddigi adatokból jól látszik, hogy a KK2002-ben nem szerepelnek minden esetben a brit és amerikai változatok. Következetlenségnek tartom például, hogy amíg a *tire* (amerikai) és *tyre* (brit) változat nem szerepel, addig a *pajamas* – *pyjamas* és az *airplane* – *aeroplane* változatok fel lettek véve. Az AkK1999 és az AqK2000 szerkesztői következetesen minden esetben felveszik a brit és amerikai változatokat is. Az AqK2000 egységesen, mindkét változatnál megadja a magyar ekvivalenst, míg az AkK1999-ben az amerikai változatok általában utaló szócikként szerepelnek. Mindkét megoldás elfogadható, a lényeg, hogy a szótárak következetesek legyenek.

A *colour* – *color*, *honour* – *honor*, *labour* – *labor* eltérő változatok esetében az AkK1999-ben, ahogyan korábban már láttuk, az amerikai változatok (*color*, *honor*, *labor stb.*) minden esetben címszóként szerepelnek (*US* minősítéssel), ahol egyszerű utalást találunk a brit változatra (a magyar megfelelőket pedig itt találjuk meg). Az AqK2000 szerkesztői nem veszik fel címszavaik közé az eltérő amerikai írásmódú változatokat. A KK2002-ben pedig ismét sok következetlenséget találunk. Legtöbbször nem szerepelnek a *color*, *honor*, *flavor stb.* (amerikai) változatok. Azonban megtalálhatjuk például a *labour* – *labor* és a *neighbor* – *neighbour* változatokat,

teljesen eltérő elv szerint felvéve. A *labor* szócikk a következőképpen kezdődik: *labor* v. *labour* ... *fn* ...; a *neighbour* szócikk pedig: *neighbo[u]r* ... *fn* ... Mindkét megoldás kerülendő és nagyon félrevezető. Az első esetben a *labor* szócikknek vagy utalnia kellett volna a brit változatra vagy egy *US* minősítés után a magyar megfelelőket is felvéve ki kellett volna (a brit változat megadása nélkül) dolgozni a szócikket. Ezután természetesen a *labour* (brit) változatot is az ábécérend szerinti megfelelő helyen meg kellett volna adni, ahol a kiejtési információ után az eltérő amerikai írásváltozatot is fel lehetett volna tüntetni, majd a szófaj után itt is következhetek volna a magyar ekvivalensek. A *neighbo[u]r* címszó ebben a formájában ugyan tájékoztatja a szótárhasználót, hogy az *u* elhagyható, de szótárakban célszerűbb ezeket a változatokat különválasztani (és minősíteni, hogy a szótár megadja minden szükséges információt a használatnak) vagy a célközönség szerint eldönteni, hogy melyik változat kerüljön felvételre.

Az *organize* – *organise*, *realize* – *realise*, *recognize* – *recognise* stb. változatok esetében egyik kiadó szótára sem veszi fel külön az *-ise* végződésű (ritkábban előforduló) alakokat címszavai közé. Az AkK1999-ben azonban az *-ize* végződésű alakok szócikkein belül mindig jelzik (*-ise* rövidítéssel), hogy van a szónak egy másik írásmódja is. A KK2002-ben egy esetben találtam utalást az eltérő írásmódra: *realize* ... *i GB -ise-* ... A többi szócikken belül ezt az információt már nem találjuk meg.

Az AkK1999 és az AqK2000 szerkesztői következetesen minden esetben felveszik a főnevek rendhagyó többes számú alakjait (például *teeth*, *geese* stb.), valamint az igék rendhagyó múlt idejű alakjait (például *went*, *gone*; *drank*, *drunk* stb.), legtöbbször természetesen csak utaló szócikként. A KK2002 sokszor nem tünteti fel címszóként ezeket a rendhagyó alakokat. A főnevek közül például az *oxen*, *mice* és a *teeth* szerepel a címszavak között, *ld.* rövidítéssel az *ox*, *mouse* és *tooth* főnevekre utalva, azonban például a *geese*, *lice* és a *children* rendhagyó alakoknál ezt már nem teszi meg. Az igék esetében például a *built*, *ran*, *wept*, *woke*, *woken*, *went* és a *gone* alakokat felveszi, de már a *dug*; *dealt*; *drew*, *drawn*; *held*; *swam*, *swum* hiányzik.

Az AkK1999 és az AqK2000 minden esetben felveszi szócikkeik közé az angolban nagyon gyakori összevonásokat is: *it's*, *it'll*, *we're*, *we'll* stb. A KK2002-ben – teljesen rendszertelenül – néha szerepelnek, néha pedig nem. Felveszik például az *it's*, *it'll*, *you're*, *you'll* alakokat, de a *he's*, *he'll*, *she's*, *she'll*, *we're*, *we'll* már hiányoznak.

Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben a vonzatos igéket (*phrasal verbs*) nem tekintik önálló címszónak. Közvetlenül az igei szócikkek végén, beljebb kezdve, félkövér betűvel ábécésorrendben sorolják fel őket, ezzel is könnyítve a keresést (lásd 3. kép). A KK2002-ben a vonzatos igék az igei szócikkek végén vannak felsorolva. Két függőleges vonal választja el őket egymástól és a többi

szókapcsolattól, amelyeket szintén itt találunk meg. Ebben a „rendszerben” nem sikerült felfedeznem semmilyen logikai sorrendet, a szókapcsolatok keverednek a vonzatos igékkel, és ahogy a példából is látszik, nagy zűrzavar nehezíti a szótárhasználó munkáját.

30. kép. *cut*

cut [kat] *i.* **1.** vág, nyír, szel, megszeg; nyes
2. metsz; csiszol **3.** megcsap, végig-
 húz/vág; csíp, metsz, mar; meghúz **4.** ki-
 szab **5.** *kártya* elemel, elbliccel; meglóg ||
 ~ **sg up:** felvág || ~ **sg off:** levág || ~ **sg**
back: visszanyes vmit || ~ **sg out:** kivág
 vmit || ~ *it fine:* éppcsak, hogy sikerült
 neki || ~ **sy/sg short:** félbeszakít || *to ~ a*
long story short: száz szónak is egy a
 vége || ~ **down on sg:** vmit belemetsz || ~
down sg: levág vmit || **be ~ out for sg:**
 vmire termett

Takács Erika: Angol–magyar kéziszótár (*cut*)

Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben nagy számban szerepelnek tulajdonnevek (például földrajzi nevek és személynevek), rövidítések (*et al.*, *etc.*, *p.m.*, *a.m.* stb.), valamint betűszók (*BBC*, *NASA*, *EEC*, *DCL*, *IMF* stb.) is a címszavak között, gazdagítva és színesítve a már eddig is bőséges és gondosan összeválogatott címszóállományt. A KK2002-ben is megtaláljuk a fontosabb földrajzi és keresztneveket, rövidítéseket (*etc.*, *p.m.*, *a.m.* stb.), valamint a fontosabb betűszókat (*BBQ*, *AIDS*, *PM* stb.). Címszóállománya a másik két kéziszótárhoz viszonyítva a harmada, így a hiányosságok ezen a területen is érződnek. A KK2002 címszóállományát vizsgálva, sajnos láthattuk, hogy milyen sok az átgondolatlanság és a következtelenség, ami a használók szótárhasználatát csak nehezíti.

3.3. ÁBÉCÉREND

A szócikkeket mindhárom kéziszótárban félkövér betűstílussal szedett címszó vezeti be. A címszavak elrendezésében a gyakorlati módszert alkalmazták, tehát szigorú ábécérendben találjuk meg a címszavakat. Ahogyan azt korábban már említettem (lásd 3.2. *Címszavak*), a vonzatos igéket az AkK1999 és az AqK2000 nem tekinti önálló címszónak. Közvetlenül az igei szócikkek végén, beljebb kezdve (félkövér betűstílussal szedve) sorolják fel, kiragadva őket a szigorú ábécérendből.¹⁴⁶

Mindhárom kéziszótárnál életriszter segíti a szótárban történő keresést.

¹⁴⁶ A KK2002-ben a vonzatos igék nincsenek külön összegyűjtve és ábécérendben felsorolva, hanem mindig az igei szócikkek végén, a példák, idiómák stb. között elvegyülve szerepelnek.

3.3.1. Homonímia

Homonimák esetében, tehát azoknál a címszavaknál, amelyek alakilag meg-
egyeznek, de egymással nem rokon jelentésűek, az AkK1999 felső indexszámot
használ. Az *ear* főnév esetében láthatjuk, hogy két külön szócikk alatt találjuk
meg különböző jelentéseit. Ezt az elvet követi a KK2002 is – példaként lásd alább
az *ear* főnevet –, de sajnos semmiféle jelölést nem alkalmaz a két szócikk elkülö-
nítésére (sem számmal, sem más módon nem jelöli a szócikkeket).

31. kép. *ear*¹–*ear*², *ear*

ear¹ [ɪə || ɪr] **1. fn 1. a)** fül; **external/outer** ~ külső fül, fülkagyló; **internal** ~ belső fül, labirint(us); **middle** ~ középfül, füllobüre; **dilatator** ~ mite fülrühösség; **ál-latorv** ~ tag füljelző; **be all** ~s csupa fül, fülel; **were your** ~s **burning last night?** nem csuklottál tegnap este? (sokat emlegettünk); **close one's** ~s **to the truth** elzárkózik az igazság elől; **cock/prick/pin back one's** ~s hegyezi a fülét; fülel; **give/lead one's** ~ **to sy** meghallgat vkt; **give a cold** ~ **to a request** mereven elutasít egy kérést; **give sy a thick** ~ leken/odaszó egyet vknek; **I would give my** ~s **for it** mindent megadnék érte; **have itching** ~s pletykaéhes; eszi a kíváncsiság; **US hold one's** ~ **to the ground** fülel, figyel; **keep one's** ~s **open** nyitva tartja a fülét; éberen figyel; **talk to deaf** ~s süket füleknek beszél, akár a falnak beszélne; **turn a sympathetic/ready** ~ **to sy's request** meghallgatja vk kérését; készséggel meghallgat vkt; **the ceiling fell about our** ~s fejünkre dőlt a ház; a világ összeomlott körülöttünk; **our plan fell about our** ~s dugába dőlt (v. füstbe ment) a tervünk; **go in at one** ~ **and out at the other** egyik füln be a másikon ki; **that is for your private** ~ bizalmasan közlöm, ez maradjon kettőnk között; **laugh from** ~ **to** ~ úgy nevet, hogy a füléig szalad a szája, szélesen vigyorog; **a smile from** ~ **to** ~ széles mosoly; **speak in(to) sy's** ~ fülebe sűg vknek; **throw out sy on his** ~ úgy kirúgja, hogy a lába se éri a földet, kipenderít vkt; **it has come to my** ~ **that** tudomásomra/fülembe jutott, hogy, azt hallot-tam, hogy; **up to one's** ~s feje búbjáig; **listen with all one's** (v. **with both**) ~s teljes odaadással hallgatja, csupa fül; **közm walls have** ~s a falnak is füle van; **be wet behind the** ~s zöldfülű, kezdő b) fül, hallás; **have an** ~ **for music**, **have a fine/good** ~ jó hallása van, jó a zenei hallása; **have no** ~ nincs hallása, botfülű; **have sharp** ~s éles füle/hallása van; **play by** ~ hallás után játszik /hangszeren/ **2.** fül, fogó, fogantyú /vázázé, edényé/ **11. tsi** fülel ellát, fület tesz (vmre)
• **mn eared, earless**

ear² [ɪə || ɪr] **fn** kalász [búzázé], cső [kukoricázé] • **mn**

Országh László – Magyar Tamás

– Futász Dezső – Kövecses Zoltán:

Angol–magyar kéziszótár (*ear*¹–*ear*²)

ear [ɪə(r)] **fn, 1.** fül **2.** kopolytű, fülnyúlvány **3.** fogantyú, fül || **about one's** ~s: füle körül || **we are all** ~s: csupa fül vagyunk || **cock sy's** ~s: hegyezi a fülét || **play sg by** ~: hallás után játszik vmit || **come to/reach one's ears**: fülebe jut vkinek || **have an** ~ **for sg**: jó a hallása vmire || ~s **burning**: égő fülel || **fall on deaf** ~s: süket fülekre talál || **a flea in the** ~: bolha a fülben || **give one's** ~s: meghallgat || **have/keep one's** ~ **to the ground**: fülel || **have the** ~ **of head over** ~s: fülíg van vmiben || **in at one** ~ **out at the other**: az egyik füln be, a másikon ki || **prick one's** ~s: hegyezi a fülét || **set by the** ~s: egymásnak uszítja az embereket || **throw out on one's** ~: kipenderít || **turn a deaf** ~: süket fülekre talál || **up to the** ~s: ki sem látszik belőle || **wet behind the** ~s: vaj van a füle mögött

Takács Erika:

Angol–magyar kéziszótár (*ear*)

Az AqK2000 etimológiától, jelentéstől stb. függetlenül csak a szófajokat veszi figyelembe, nem foglalkozik a homonímia kérdésével (lásd 1.3.1. *Homonímia*). Csak az azonos alakú, de különböző szófajhoz tartozó szavak kerülnek külön szócikkbe, ahogyan azt a következő kép is mutatja.

32. kép. flat, ear

flat /flæt/ ^{FNÉV}

① lakás ② síkság, lapály ③ lapos felület, lap *the police hit the people with the flat of their swords* a rendőrök kardlappal ütötték az embereket ④ defekt [kerék] ⑤ bé [zenei módosítójel] ⑥ állódíszlet, színpal

flat ^{ANÉV}

① lapos flat roof lapostető ② síma, sík, egyenletes ③ kieresztett levegőjű, lapos [pl. kerék] *have a flat tyre* defektje van, defektes *go flat* leenged [gumi] ④ kimerült [pl. elem] *go flat* kimerült [pl. akkumulátor] ⑤ erejét vesztett, romlott [pl. ital] ⑥ unalmas, élettelen, lapos ⑦ alacsony [zenében], fél hanggal leszállított *G flat* gesz ⑧ kifejezett, határozott *that's flat* ez az utolsó szavam *flat refusal/denial* kerék-percc visszautasítás/ tagadás *the piano is flat* a zongora le van hangolódva

KIFEJEZÉSEK: *fall flat* dugába dől, kudarcba fullad, nincs sikere

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (flat)

ear /iə/ ① fül *be all ears* csupa fül *go in (at) one ear and out (at) the other* egyik fülén be, a másikon ki *fall on deaf ears* süket fülekre talál *prick up one's ears* hegyezi a fülét ② hallás [pl. zenei, nyelvi] *have a good ear for languages* jó nyelvérzéke van ③ figyelem, odafigyelés *give/lend an ear to smb* meghallgat vkit *gain the ear of smb* meghallgatásra talál vkinél ④ fogó, fül [edényé] ⑤ (gabona)kalász

KIFEJEZÉSEK: *be out on one's ear* kiteszik a szűrét, kipenderítik *be up to one's ears in smth* nyakig van vmivel *by ear* kotta nélkül, hallás után *play it by ear* a körülményeknek/helyzetnek megfelelően cselekszik *be wet behind the ears* zöldfülű, kezdő *keep one's ear to the ground* odafigyel, fülét/szemét nyitva tartja *set smb by the ears* összeugraszt, egymásra haragít *turn a deaf ear to smth* nem törődik valamivel, rá se hederít *you can't make a silk purse out of a sow's ear* kutyából nem lesz szalonna

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (ear)

Ettől a szabálytól akkor sem térnek el, ha a két azonos alakú szó kiejtése különbözik. Tehát a *tear* főnév, amelynek magyar jelentése 'könny', és az ugyancsak *tear* főnév, amelynek magyar jelentése 'szakadás, repedés', ugyanabban a szócikkben található meg. Mivel a két szó jelentése különbözik, a jelentésszám után jelzik az eltérő kiejtést (a következő kép ezt mutatja be). A KK2002 ebben az esetben az eddigi elvétől eltérően szintén ugyanabban a szócikkben tárgyalja a *tear* főnév két jelentését, az eltérő kiejtést pedig nem közli. Ahogy a példából is látjuk, a 'könny' jelentéshez (a kiejtése helyesen [tɪə]) teljesen más, a második jelentésre vonatkozó kiejtést adja meg.

33. kép. tear

tear ^{FNÉV}

① /tɪə/ könny *burst into tears* könnyekre fakad, elsrja magát *no-one shed any tears for him* senki nem ontott érte könnyeket *reduce smb to tears* megrikat vkit *tears of joy* örömkönnyek *be in tears* sír ② /teə/ szakadás, repedés, hasadás

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (tear)

tear [teə(r)] *fn*, 1. könny || *shed crocodile ~s*: krokodilkönnyeket sír, hullat, őszintétlenül, tetteve sajnálkozik, siránkozik 2. (el)tépődés, lyuk || *reduce sy to ~s*: megrikat, könnyekre fakaszt vkit (úgy, hogy meghántja) || *bathed/ drowned/dissolved in ~s*: könnyben úszik

Takács Erika:
Angol–magyar kézisótár (tear)

Az AqK2000, ahogyan már említettük, csak a szófajokat veszi figyelembe, tehát az azonos alakú, de különböző szófajhoz tartozó szavak mindig külön szócikkbe kerülnek (szürke árnyékolás jelöli ezeket a szócikkeket). A KK2002-ben is azt láthatjuk, hogy a több szófajú szavak esetében minden szófajt külön szócikkben tárgyalnak (sajnos sem számmal, sem más módon nem jelölik ezeket a szócikkeket). Az AkK1999-ben, ha nem homonim címszóról van szó, a különböző szófajok római számmal vannak elkülönítve.

34. kép. *curl*

curl [kɜ:l || kɜrl] **I. A. tsi 1. a)** göndörít, hullámosít, becsavar [haját], kipödör [bajuszt] **b) ~ the/one's lip** ajkát biggyeszti, gúnyosan/megvetően elhúzza a száját; ~ **sg round sg** vmt vm köré csavar/teker **2. GB biz** undorít **3.** kiüt, kiterít **B. tni a)** göndörödik, csavarodik, kunkorodik [bajuszt], összecsavarodik [papírt]; **biz make a person's hair ~** megdöbönt/megrémít vkt **b)** kígyózik [füst], fodrozódik [víz] **c)** összeszugarodik, összesodródik **II. fn 1. a)** (haj)fürt, tincs **b)** karika, bodor [füstből], fodor [vízen] **2.** csavarodás, kunkorodás **3.** göndörség; **in ~** göndör, fürtös [haj]; **go out of ~** kimegy a göndörség [hajból], összekócolódik; **szl** elbágyad, elkenődik [ember] **4.** levélzsugorodás • **mn curled**
curl up A. tsi felgöngyölít; ~ **up one's lip** felhúzza a száját **B. tni 1. a)** összehúzóódik, összetekeredik, összegömbölyödik **b)** összeszik, összeszkad **2. a)** félrevonul, kényelembe helyezi magát **b)** összekuporodik [lábait felhúzva] **3. biz** teljes vereséget szenved **4. a)** GB **biz** undorodik **b)** zavarba jön **5. biz** kifekszik [ütéstől]

Országh László – Magyar Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*curl*)

curl [kɜ:l] *i*, bodorít, göndörít, hullámosít, becsavar; fodroz; **1.** göndörödik, csavarodik, kunkorodik, kígyózik, fodrozódik; zsugorodik, megtáskásodik, összegömbölyödik **2. skót** játék || ~ **up:** felkunkorodik || ~ **sg:** begöndörít vmit || ~ **sy's hair:** dauerolja vki haját
curl [kɜ:l] *fn*, **1.** fürt, tincs, csiga **2.** karika, bodor, fodor **3.** csavarodás **4.** göndörség **5.** levélzsugorodás

Takács Erika:
Angol–magyar kéziszótár (*curl*)

curl /kɜ:l/ *FNÉV*
1 göndör (haj)fürt **2** karika *curls of smoke* füstkarikák **3** (gúnyos) ajakbiggyesztés

curl /ɜ:/ *IGE*
1 göndörít(tet) [haját] **2** göndörödik, csavarodik **3** tekeredik *smoke curling out of the chimney* a kéményből tekeredő füst **4** csavar, görbít *curl one's lip* ajkát biggyeszti, gúnyosan elhúzza a száját
curl up összekuporodik, összegömbölyödik

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*curl*)

Azonban a KK2002 szerkesztője itt is sokszor eltér ettől a szerkesztési elvtől: *chime ...fn/i*, *1. harangjáték ... 2. rég* összhang ... / *1. harangoz ... 2. megegyezik*. Már nem tárgyalja az angol címszót külön szócikkben, hanem perjel választja el a szófajokat és a különböző szófajok szerinti jelentéseket, ami rettentően

zavarossá és kuszává teszi a szócikket. Más esetekben azonban még ettől az elvtől is eltér: drip ... *fn*, 1. csepegés ... 2. csepp ... || *i*, 1. csepeg ... 2. csurog 3. csepegtet. A szócikk elején tehát már nincs felsorolva a két különböző szófaj, hanem kettős virgula választja el a szófajokat. A szótár rendszertelenül és átgondolatlanul kezeli ezt a kérdést is.

3.4. A SZÓCIKKEK

A következőkben bemutatom, hogy a szócikkeken belül a három kézisztár milyen információkat tart fontosnak felvenni, mennyire felhasználóbarát a szócikkek felépítése és a különböző információk közlése.

3.4.1. Fonológiai információk

A címszavak kiejtését mindhárom kézisztár az IPA átírási rendszere szerint közli és a brit kiejtést tekinti kiindulópontnak. Az AkK1999-ben és a KK2002-ben a kiejtést a címszavak után szögletes [] zárójelben találjuk meg, az AqK2000 perjelek / / között adja meg a címszavak után a kiejtésre vonatkozó információkat. Mindhárom szótárban jelzik a főhangsúly ['] mellett az első mellékhangsúlyos [,] szótagot is.

Az AqK2000-ben a fonetikai jelek magyarázatát a szótári rész minden páratlan oldalának alján feltünteti (lásd *Függelék III.*).

Az AkK1999 rendszerszerűen feltünteti a brit angoltól eltérő amerikai ejtészváltozatokat is (helykímélés céljából néha csak az eltérő kiejtés egyes elemeit), például: Masonic [mə'sɒnɪk || – 'sɑ–]; dance [dɑ:ns || dæns]. Ahogy az a példában is látszik, a brit és az amerikai variánst kettős virgula (||) különíti el. Az AqK2000 ritkábban, de a nem megjósolható esetekben mindig feltünteti az amerikai ejtészváltozatot is: lieutenant /leftenənt/, US /lu:'tenənt/. A brit és az amerikai változatot US minősítéssel különíti el. A brit és az amerikai változatoktól független ejtészváltozatokat is feltünteti mindkét fent említett szótár, de ebben az esetben az AkK1999 vesszővel választja el őket, míg az AqK2000-ben VAGY szerepel: Sunday ['sʌndeɪ, –dɪ]; macramé /mə'krɑ:mi/ VAGY / 'mækrəmeɪ/. A KK2002-ben nem találunk információt a különböző ejtészváltozatokról.

Az AkK1999 és az AqK2000 nem adnak meg kiejtést abban az esetben, ha olyan összetett szavakról van szó, melyek kiejtése az összetételt alkotó elemeknél megtalálható. Azonban mindig feltüntetik az összetett szavak kiejtését akkor, ha az összetételt alkotó elemekben változás történik (például *cupboard*). A KK2002

minden esetben megadja a szavak kiejtését (még a fent említett összetett szavak kiejtését is), ami segíti a szótárhasználót, hiszen minden esetben megtalálja a keresett információt, így nem kell a szótárban máshol is utánanézni a kiejtésnek.

Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben mindig a legfrissebb kiejtési szótárak szerinti gyakoribb kiejtést adják meg (illetve mindig a gyakoribb változat az első, ha több változatot is felsorol): Sunday ['sʌndeɪ, -dɪ] (AkK1999), Sunday / 'sʌndeɪ/ (AqK2000), nephew ['nefju:] (AkK1999), nephew / 'nefju:/ (AqK2000). A KK2002-ben előfordul, hogy a ritkább (illetve régebbi) kiejtési változatot közlik, például: nephew ['nevju:].¹⁴⁷

A kiejtésre vonatkozóan az AkK1999 és az AqK2000 igyekszik a szótárhasználók igényeit maximálisan kielégíteni. A KK2002-ben a kiejtésre vonatkozó információk, mint láttuk, csak a legszükségesebb tudnivalókat közlik, illetve ez a minimális információ is sokszor pontatlan és elavult.

3.4.2. Grafémikai információk

A brit és amerikai eltéréseket mindhárom kéziszótár fontosnak tartja feltüntetni (lásd 3.2. *Címszavak*), az eltérő változatok tehát címszóként is szerepelnek. Megtalálhatjuk például a *pajamas* (amerikai) változatot mindhárom kéziszótárban, de a címszó csak az AkK1999-ben és az AqK2000-ben lett *US* minősítéssel ellátva. A *pyjamas* szócikkben egyik szótár sem adja meg külön ismét a brit mellett az eltérő amerikai változatot. Az *airplane* (amerikai változat) is szerepel mindhárom szótárban mint címszó, de most már csak az AkK1999-ben van a címszó *US* minősítéssel ellátva. Az *aeroplane* (brit változat) is természetesen mindhárom szótárban szerepel címszóként, és a szótárak ebben az esetben sem adják meg az amerikai változatot még egyszer a brit változat mellett. A *tire* (amerikai) és *tyre* (brit) változatok már csak az AkK1999-ben és az AqK2000-ben lettek a címszavak közé felvéve. Az AkK1999 és az AqK2000 is használja az *US* minősítést. A *tyre* (brit) szócikkében az amerikai változat szintén nem szerepel egyik szótárban sem. A KK2002-ben csak a brit változatot találhatjuk meg, semmi utalás nincs arra, hogy létezik egy eltérő amerikai változat is. Az *aluminum* (amerikai) és *aluminium* (brit) változatokat az AkK1999 és az AqK2000 is felveszi címszóként, de csak az AkK1999-ben van az *aluminum* változat *US* minősítéssel ellátva. Az *aluminium* (brit) változat szócikkében már nem adják meg az eltérő amerikai változatot a szótárak. A KK2002-ben csak az *aluminium* (brit)

¹⁴⁷ A kiejtési változásokról bővebben: Takebayashi: *LPD and EPD15*, 125–136.

változatot találhatjuk meg, semmi utalás nincs arra, hogy létezik egy eltérő amerikai változat is. A KK2002-ben sajnos azt láthatjuk, hogy átgondolatlanul bánnak a fent említett amerikai változatokkal, soha nem minősítik, illetve néha rendszertelenül keveredik a címszólistába. Az AkK1999 és az AqK2000 következetesen, minden esetben felveszik a fent említett brit és amerikai változatokat. Az AqK2000-ben néha elmarad az utalás arra, hogy amerikai változatról van szó, azonban az AkK1999-ben az *US* minősítés mindig következetesen szerepel.

A *honour* – *honor*, *labour* – *labor*, *kilometre* – *kilometer*, *litre* – *liter* stb. eltérő változatok esetében az AkK1999-ben minden esetben az amerikai változatok (*color*, *honor*, *labor*, *kilometer*, *liter* stb.) szerepelnek utaló szócikként (*US* minősítéssel). A brit változatok szócikkeiben legtöbbször nincs utalás az eltérő amerikai írásváltozatra. Az AqK2000 szerkesztői nem veszik fel címszavaik közé az eltérő amerikai írásmódú változatokat, és a brit változatok szócikkeiben sem jegyzik meg külön az eltérő amerikai írásmódot, helyette a témakört a szótár bevezetőjében „Brit és amerikai írásmód” címmel tárgyalja. Itt a szerkesztők meg is jegyzik, hogy abban az esetben, ha megjósolhatatlan eltérés van a brit és az amerikai helyesírás között, akkor az amerikai írásmódot is megadják. Ezzel elmentében, a szabályos eltérésekre a szótári részben minden páros oldalon, a lap alján figyelmeztetnek: *GB colour*, *centre*, *dialogue* = *US color*, *center*, *dialog* (lásd Függelék III.).¹⁴⁸ A KK2002-ben ismét sok következetlenséget találunk. Legtöbbször nem szerepelnek a *color*, *honor*, *flavor* stb. változatok. Azonban megtalálhatjuk például a *labour* – *labor* és a *neighbor* – *neighbour* változatokat teljesen eltérő elv szerint felvéve. A *labor* szócikk így kezdődik: *labor* v. *labour* ... *fn*; a *neighbour* szócikk pedig: *neighbo[u]r* ... *fn*. Mindkét megoldás kerülendő és nagyon félrevezető (lásd 3.2. *Címszavak*). Az említettek ellenére, például a *center* utaló szócikként szerepel: *center* ... *fn*, = *US centre*.¹⁴⁹ A *centre* (brit) változat alatt már nem szerepel az eltérő amerikai változat. A *kilometer* (amerikai) írásváltozat nem szerepel címszóként, azonban a brit változat alatt ez láthatjuk: *kilometre*, *US kilometer* ... *fn*, kilométer. A *litre* – *liter* írásváltozatoknál ismét más megoldással találkozunk: *liter* ... *fn*, *ld.* *litre*. Elmarad az *US* minősítés, és már nem egyenlőségjel (=), hanem *ld.* szerepel utalásként. A *litre* (brit) változat alatt nincs felvéve az eltérő amerikai változat. Összegezve elmondhatjuk, hogy mindenféle elgondolás nélkül, véletlenszerűen kezelik az eltérő írásváltozatokat, és az utalási rendszer sem következetes.

¹⁴⁸ Varga–Lázár: *Angol–magyar*, xiv.

¹⁴⁹ Az *US* minősítés a *centre* szó előtt nagyon félrevezető, mert így a szótárhasználónak úgy tűnhet, hogy a *centre* az amerikai változat.

Az *organize* – *organise*, *realize* – *realise*, *recognize* – *recognise* stb. változatok esetében egyik kiadó szótára sem veszi fel külön a címszavak közé az *-ise* végződésű (ritkábban előforduló) alakokat. Az AkK1999-ben azonban az *-ize* végződésű alakok szócikkein belül mindig jelzik (*-ise* rövidítéssel), hogy a szónak létezik egy másik standard írásmódja is: *organize* ..., *-ise i* ... stb. Az AqK2000 bevezetőjében a szerkesztők a „Helyesírási tudnivalók” alatt felhívják a szótárhasználó figyelmét az eltérő változatokra. Itt arról is tájékoztatást kapunk, hogy mindig a *-z* betűs változatot szótárasták. Az erre vonatkozó figyelmeztetéseket szintén megtaláljuk a szótári rész minden páros oldalán, a lap alján: *organiSe* ☞ *organiZe*, *realiSation* ☞ *realiZation* (lásd *Függelék III.*).¹⁵⁰ A KK2002-ben egy esetben találtam csak utalást az eltérő írásmódra: *realize* ... *i GB -ise-* ... A többi szócikken belül ezt az információt már hiába keresik a szótárhasználók.

A *travel*, *cancel*, *quarrel* stb. igék esetében a szócikkeken belül csak az AkK1999 jelzi következetesen az amerikai írásmódban elmaradó szóvégi mássalhangzó-kettőződést: *travel* ... *GB -ll-*, *US -l-* ... A KK2002-ben is láthatunk rá példát: *travel* ... *i*, (*pt/pp GB travelled US traveled*), de például a *cancel*; *quarrel* esetében ezt az információt már nem találjuk meg. A KK2002-ben sajnos ezt az információt is csak véletlenszerűen és minden rendszer nélkül adják meg.

3.4.3. Grammatika

A következő részben a szócikkekben található nyelvtani információkról lesz szó. Először a morfológia, majd a szintaxist érintő kérdések következnek (mindhárom kéziszótáron példák segítségével mutatom be a sajátosságokat).

3.4.3.1. Morfológia

Az AkK1999-ben és a KK2002-ben a kiejtést követő információk után, mindig a szófaji besorolás következik. Amennyiben a címszó kiejtése nincs megadva az AkK1999-ben (lásd 3.3.1. *Fonológiai információk*), akkor a címszó után közvetlenül a szófaji minősítés következik. Mivel mindkét kéziszótárat a magyar anyanyelvű közönségnek szánták, ezért a szófajra vonatkozó információk is magyar

¹⁵⁰ Uo., xiv.

nyelvűek (például: *i* ige, *fn* főnév, *mn* melléknév)¹⁵¹ – erről bővebben Al-Kasimi *Linguistics and Bilingual Dictionaries* című művében olvashatunk. Az AqK2000-ben legtöbbször elmarad a szófaji jelölés, ezt azzal indokolják, hogy a legtöbb esetben a jelentésből a szófaj egyértelműen következik. Csak akkor adják meg a szófajt,¹⁵² amikor a szó több szófajú. A szófaji jelölés mellett ezeket a szavakat szürke árnyékolással is jelzik, felhívva a szótárhasználó figyelmét az eltérésre.¹⁵³ A szófaj megjelölésére saját lexikográfiai tapasztalataim alapján szükség van, különösen a passzív (dekódoló) szótárakban (itt persze fontos a szótárhasználó grammatikai kompetenciája), mivel a szófaji jelölés a szótárhasználónak azonnali információval szolgál a szófaji kategóriákkal összefüggő egyéb grammatikai információkról (lásd 1.4.3.1. *Morfológia*).

Azoknál a főneveknél, amelyek többes száma rendhagyó, az AkK1999 és az AqK2000 mindig megadják a rendhagyó alakokat. A rendhagyó alakok után, ha szükséges, megadják a kiejtést is: *child ... fn tsz children* ['tʃɪldr(ə)n] (AkK1999), *child ... TBSZ children* / 'tʃɪldrən/ (AqK2000), *ox ... fn tsz oxen* ['ɒksn] (AkK1999), *ox ... TBSZ oxen* / 'ɒksən/ (AqK2000), *sheep ... fn tsz sheep* (AkK1999), *sheep ... TBSZ sheep* / ʃi:p/ (AqK2000). Mindkét szótárban minden esetben megadják a teljes rendhagyó alakot, valamint zárójelben megtaláljuk a kiejtést is. Az információk világosak, átláthatóak és könnyen megtalálhatóak. Azokban az esetekben, ha a szabályos és a rendhagyó alak is használatos, mindkét alakot feltüntetik: *curriculum ... fn tsz curriculums* v. *curricula* [–kjələ] (AkK1999), *curriculum ... TBSZ curriculums* VAGY *curricula* /kə'ɾɪkjələ/ (AqK2000), *bureau ... fn tsz bureaux* [–ro ʊz], *bureaus* (AkK1999), *bureau ... TBSZ bureaux* VAGY *bureaus* / 'bjʊərəʊz/ (AqK2000), *medium ... tsz media* [–diə], *mediums* (AkK1999), *medium ... TBSZ media* / 'mi:diə/ (AqK2000). A KK2002-ben teljesen véletlenszerűen, de előfordul, hogy megadják a rendhagyó többes számú alakokat: *ox ... fn, (tsz oxen)* ökör, *mouse ... fn, (tsz mice)* 1. egér; *fish ... fn, (tsz fish / fishes)* hal, *curriculum ... fn, (tsz curricula)*. A következő szócikkekben azonban már hiányoznak a rendhagyó alakok: *child ... fn*, gyermek, *sheep ... fn*, birka, juh, *goose ... fn*, 1. liba, *bureau ... fn*, fiókos szekrény. Rendszertelenül, de előfordulnak olyan szócikkek, ahol a rendhagyó alakokat megtaláljuk, azonban a kiejtést soha nem tüntetik fel.

Az AkK1999 és az AqK2000 szerkesztői igék esetében mindig felsorolják a rendhagyó múlt idejű alakokat (kiejtésükkel együtt). A szócikkek ezen részei ismét világosak és átláthatóak, a különböző információkat sikerült nagyon jól

¹⁵¹ Kivétel ez alól a *pt*, *pp* angol nyelvű rövidítés, melyeket az AkK1999-ben és a KK2002-ben is megtalálunk (lásd 1.4.3.1. *Morfológia*).

¹⁵² A szófajra vonatkozó információk magyar nyelvűek, például: IGE; FNÉV; MNÉV.

¹⁵³ Uo., iv.

elkülöníteni: deal ... I. *i pt/pp* dealt [delt] (AkK1999), deal ... dealt /delt/, dealt /delt/ (AqK2000), dig ... I. *pt/pp* dug [dʌg] (AkK1999), dig ... dug /dʌg/, dug /dʌg/ (AqK2000), go ... I. *i pt* went [went], *pp* gone [gɒn || gʌn], *esz 3. szem* goes (AkK1999), go ... went / went/, gone /gɒn/ (AqK2000),¹⁵⁴ plead ... *pt/pp* pleaded, *US* pled [pled] (AkK1999), plead ... pled /pled/ VAGY pleaded, pled /pled/ VAGY pleaded (AqK2000).¹⁵⁵ A KK2002-ben teljesen rendszertelenül, bár ismét előfordul, hogy kiejtés nélkül ugyan, de megadják a rendhagyó múlt idejű alakokat: be ... *i, (pt/pp was/were, been)*, bear ... *i, (pt/pp bore, borne)*, take ... *i, (pt/pp took/taken)*. A szótár egészét nézve, a legtöbb esetben ez elmarad: deal ... *i*, vkivel bánik, dig ... *i*, 1. ás, túr, go .. *i*, megy, jár, plead ... *i*, 1. *jog* véd, képvisel, put ... *i*, 1. tesz, odarak.

Az AkK1999 és az AqK2000 a mellékneveknél is mindig feltünteti a rendhagyó alakokat: good ... I. *kfok* better ['betə || -ər], *ffok* best [best] (AkK1999), good ... better / 'betə/, best /best/ (AqK2000), bad ... I. *mn kfok* worse [wɜ:s || wɜrs], *ffok* worst [wɜ:st || wɜrst] (AkK1999), bad ... worse /wɜ:s/, worst /wɜ:st/ (AqK2000). A KK2002-ben például a *good* és a *bad* esetében nincsenek feltüntetve a rendhagyó alakok, azonban a *far* szócikkben megtalálhatjuk azokat: far ... (farther/further, farthest/furthest).

Ahogy az már az elméleti bevezetőben említettem (lásd 1.4.3.1. *Morfológia*), a kéziszótárak egyre gyakrabban veszik fel azokat az alakokat is a morfológiai információk közé, amelyek ugyan nem a rendhagyó képzésre vonatkoznak, de toldalékolásuk során írásukban változás megy végbe (például *apply – applied, make – making, baby – babies, happy – happier – happiest*). Az AqK2000-ben a szerkesztők a „Helyesírási tudnivalók” alatt, a bevezetőben felhívják erre a nyelvtanulók figyelmét. Emlékeztetőül: a szótári részben minden páros oldalon a lap alján olvashatjuk: make–making, baby–babies, cry–cries–cried, happy–happier–happiest. A szóvégi mássalhangzó kettőződéséről is ugyanitt olvashatunk: hiT–hiTTing, loG–loGGed, thiN–thiNNer–thiNNest (lásd *Függelék III.*).¹⁵⁶ Ezért külön az érintett szócikkekben már nem esik róla szó. Az AkK1999 szerkesztői mindig az adott szócikkben hívják fel a figyelmet azokra az esetekre, amikor a címszó szóvégi mássalhangzója megkettőződik. Erre a következő módszert alkalmazták: quip ... II. *tni* –pp– gúnyolódik, quit ... I. –tt–, *pt/pp* quitted, *US* quit ... A nyelvtanuló szótározás közben tájékoztatást kap erről a plusz információról is, és ez segíteni fogja abban, hogy írásban ne kövessen el erre vonatkozó hibákat. Hosszú keresés után a KK2002-ben is rábukkanhatunk hasonló

¹⁵⁴ Bár nem tartom nagy hibának, de a *goes* alakról nem tesznek említést.

¹⁵⁵ Elmarad az utalás arra, hogy a *pled* az amerikai angolban használatos.

¹⁵⁶ Uo., xiv.

helyesírási információkra: cancel ... *i*, (*pt/pp* cancelled), thin ... *mn*, (*kfok* thinner, *ffok* thinnest), family ... *fn*, (*tsz* families).

Míg az AkK1999 és az AqK2000 szerkesztői minden fontos morfológiai információról tájékoztatják a szótárhasználókat, addig a KK2002 a morfológiai információkat rendszertelenül és felületesen kezeli, semmiféle szabályt, illetve rendszert nem követve. A szótárhasználó ezért nagyon kevés esetben és csak véletlenszerűen jut hozzá a szükséges információkhoz.

3.4.3.2. Szintaxis

Bár az itt vizsgált szótárak passzív szótárak, az AkK1999-ben és az AqK2000-ben több, szintaxisra vonatkozó információt is találunk. Mind az igék, mind a melléknevek esetében fontosak a vonzatok, hiszen mondatba helyettesítésüknél ez az egyik legfontosabb tudnivaló. A vonzatokat, amennyiben fontosnak tartják kiemelni, akkor az ekvivalens után, zárójelbe teszik, ezzel is segítve a könnyebb hozzáférést és a megtanulásukat: talk ... II. *fn* 1. beszélgetés, társalgás (*with vkvel; about vmről*) ... (AkK1999); certain ... biztos vmiben (amiben: *of/about*) ... (AqK2000). Mivel a szóban forgó szótárak passzív szótárak, tehát az idegen nyelv megértését szolgálják, ezért a vonzatok inkább példákban fordulnak elő, hiszen a használó is így fog vele találkozni fordítás során, valamint arra kíváncsi, hogy az adott szövegkörnyezetben pontosan hogyan fordítható le: certain ... biztos, bizonyos, kétségtelen; be certain of sg biztos vmben; meg van győződve vmről... (AkK1999); sure ... biztos, bizonyos ... *be/feel sure of smth* biztos vmiben ... (AqK2000). A KK2002 soha nem emeli ki a vonzatokat, de előfordul, hogy az illusztratív példamondatok bemutatják az ekvivalensek használatát. Erre a kérdésre az illusztratív példamondatok és a frazeológia témakörben fogok bővebben kitérni.

Az angol nyelvben léteznek olyan főnevek, amelyek formailag többes számúak, de mondatba helyezve utánuk egyes számú igei alak áll, és megszámlálhatatlanok. Az AkK1999-ben erről a fontos nyelvtani információról már rögtön a szófaji besorolás után tájékoztatást kap a használó: news ... *fn* *esz* 1. hír, újság, billiards *fn* *esz* biliárd(játék), measles *fn* *esz* 1. *orv* kanyaró. Bár az AqK2000-ben a *billiards* és a *measles* szócikkekben nem találunk erre való utalást, a szerkesztők a NEM MEGSZÁML. rövidítést használják például a *news* esetében: news ... NEM MEGSZÁML. hír, újság. A szerkesztők ezt a rövidítést használják a megszámlálhatatlan főnevekre, amik közül csak a legfontosabbakra hívják fel így a figyelmet. A KK2002 sem rövidítésekkel, sem példamondatokkal nem hívja fel

a nyelvtanuló figyelmét a helyes használatra, és a megszámlálhatatlan főnevek jelölésére sem dolgozott ki semmilyen rendszert.

A *police* főnév esetében ennek ellenkezője történik, hiszen a főnév egyes számúnak néz ki, azonban utána mindig többes számú állítmány áll. Az AkK1999 rögtön a szófaj után jelzi, hogy többes számú főnévként kell kezelni: *police ... I. fn tsz* rendőrség. Mint mindig, természetesen itt is érdemes ezt a szintaktikai információt a *tsz* jelölésen túl példamondattal is szemléltetni. Az AqK2000 csak példamondattal szemlélteti a címszó helyes használatát. A KK2002-ben sem rövidítés, sem példamondat nem segíti a szótárhasználót.

A csak többes számban használható főnevek esetében az AkK1999 mindig használja a *tsz* rövidítést, bár az egyes számú használatra csak ritkán találunk példamondatokat: *trousers ... fn tsz* (hosszú)nadrág; *a pair of trousers* egy (hosszú)nadrág, *glass ... 4. ... tsz glasses* szemüveg, *short ... III. fn ... 7. tsz shorts* sort. Az AqK2000 ebben az esetben is csak példamondattal szemlélteti a címszó helyes használatát. A KK2002 ezeket a főneveket *tsz* rövidítéssel látja el, és előfordul, hogy példamondattal is illusztrálja a helyes használatot: *trousers ... fn, csak tsz* nadrág, *glasses ... fn, csak tsz* szemüveg ... *a pair of glasses* szemüveg. Vannak szócikkek, amikor a *tsz* rövidítés elmarad, de a példamondatot megtaláljuk: *shorts ... fn, rövidnadrág || the weather was rather hot, so I decided to put on a pair of shorts* nagyon meleg volt az idő, ezért úgy döntöttem, hogy rövidnadrágot veszek fel.

Az AqK2000 melléknevek esetében a HÁTRAVETVE minősítést használja akkor, ha az adott melléknevet (vagy egy bizonyos jelentését) nem jelzőként, hanem csupán értelmezőként használhatjuk: *proper ... 4 HÁTRAVETVE: a szó szoros/szűkebb értelmében vett, tulajdonképpen, maga a ... in the contract proper* magában a szerződésben. A helyes értelmezésben általában példamondatok is segítik a szótárhasználót.

A rövidítések használata a kéziszótárakban nagy könnyebbség, hiszen segítségükkel fontos, a szintaxisra vonatkozó információkat kapunk már rögtön a szócikk legelején. Ismét azt láthattuk, hogy az AkK1999-ben és az AqK2000-ben igyekeznek megfelelni a szótárhasználó igényeinek, mind rövidítésekkel, mind példamondatokkal segítik a címszavak helyes használatát. A KK2002 a nyelvtani információkat csak ritkán, akkor is rendszertelenül, átgondolatlanul és minden szabály nélkül közli.

3.4.4. Szemantika

A következőkben a három kéziszótárt szemantikai szempontokat figyelembe véve fogom vizsgálni, és példákon keresztül szemléltetem, hogy a fordítások

(célnyelvi megfelelők, ekvivalensek) mennyiségileg és minőségileg megfelelnek-e a lexikográfiai követelményeknek. Az összehasonlítások során kitérek a poliszémiára és a jelentésmegkülönböztetésre, valamint a szótárak metanyelvére és minősítési rendszerére is.

3.4.4.1. Ekvivalensek

A címszó jelentésének megfelelő magyar szót vagy szavakat (mindhárom szótárban) az angol címszó szófájának¹⁵⁷ (és esetleges minősítésének) jelölése vagy a jelentésszám után találjuk meg. Rengeteg új, a megváltozott életünket tükröző jelentéseknek kell szerepelnie a szótárakban: pl. mouse ... *infor* egér (AkK1999), mouse ... számítógépegér (AqK2000), printer ... nyomtató (AkK1999), printer ... printer, nyomtató (AqK2000), printer ... nyomtató, printer (KK2002), save ... *infor* elment (AkK1999), save ... (el)ment, kiment [fájl] (AqK2000), card ... 3. a, hitelkártya, bankkártya ... b, telefonkártya (AkK1999), card ... ❶ hitelkártya ❷ telefonkártya (AqK2000), drive ... 5. ... c, *infor* meghajtó(egység) (AkK1999), drive ... ❸ drive, (lemez)meghajtó (AqK2000). A KK2002 nem veszi fel ekvivalensei közé a mouse ... *infor* egér, a save ... *infor* elment, a card ... hitelkártya, bankkártya; telefonkártya és a drive ... (lemez)meghajtó jelentést sem.

Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben az ekvivalensek megbízhatóak, jól behelyettesíthetőek, és minden fontos jelentést, valamint ekvivalenst felsorolnak. A KK2002 nagyon fontos, a modern életünkre jellemző jelentéseket és ekvivalenseket hagy ki, ugyanakkor sok régies, elavult és a mai nyelvhasználat szempontjából felesleges jelentéseket és ekvivalenseket szótáraz: chairman ... 2. *rég* gyaloghintó-vívő; tolókcsoi-toló személy,¹⁵⁸ chime ... *rég* összhang, akkord, harmónia. Sőt találhatunk még Shakespeare műveiben használt jelentéseket is: centre ... 6. *Sh* föld, collection ... 5. *Sh* megértés. A szócikkben ilyenkor a szótár az *Sh* minősítést használja, amelyet azonban elfelejt felsorolni a szótár elején található rövidítések listájában. Sajnos nemcsak a fent említett új jelentések és ekvivalensek maradnak ki a szótárból, hanem a KER (Közös Európai Referenciakeret) szerinti A1, A2 szintű nyelvtudásra jellemző alapvető jelentések és ekvivalensek is hiányoznak:¹⁵⁹ *drink* ('ital'). A szótár forrásanyaga valószínűleg egy régi, mára már elavult szótár, és ezt egészítették ki ad hoc módon új

¹⁵⁷ Az AqK2000 sok esetben nem tünteti fel a szófajt (lásd 3.4.3.1. *Morfológia*), így az ekvivalenseket vagy a kiejtés (és esetleges minősítésének) jelölése, vagy a jelentésszám után találjuk meg.

¹⁵⁸ Amellett, hogy a mai átlag nyelvtanulónak teljesen felesleges ekvivalensek, mindkét magyar ekvivalensben helyesírási hibák vannak. Helyesen: *gyaloghíntóvívő* és *tolókocsító személy*.

¹⁵⁹ Vö. *Közös európai referenciakeret*, Strasbourg, Kulturális Együttműködési Tanács Köznevelési Bizottság Élő Nyelvek Osztálya, 2002, 133–135.

jelentésekkel és ekvivalensekkel. Érdeemes például figyelmesen átnézni a 35. kép *drink* szócikkét (szócikkeket). A KK2002-ben a *drink* szócikk mindössze 3 sor (sic!). Nemcsak alapvető jelentések és ekvivalensek hiányoznak belőle, hanem a nyelvtani információkat, illusztratív példamondatokat és a vonzatos igéket is hiába keressük. Mindössze egy állandósult szókapcsolatot sorol fel.

35. kép. *drink*

drink [drɪŋk] **I. i pt drank** [dræŋk], **pp drunk** [drʌŋk], **drunken** ['drʌŋk] **A. tsi 1. a)** iszik, vedel; ~ **one's fill** eleget iszik; ~ **(to) sy's health**, ~ **a toast of sy** iszik vk egészségére; **fit to** ~ iható, jól csúszik **b)** ~ **oneself drunk** berúg, leissza magát **2.** magába szív, felszív, elnyel [*fo-lyadékot*] **B. tni** iszik, részegeskedik; ~ **like a fish** iszik mint a kefekötő/gödény; ~ **to drown one's sorrow(s)** ivásba/borba fojtja a bánatát; **take to** ~ **ing** rászokik az ivásra **II. fn 1. a)** ital; **long** ~ (szesz ital sok vízzel); **short** ~ rövid ital; **soft** ~ alkoholmentes/üdítő ital; **have a** ~ iszik (egyet); **stand sy a** ~ fizet vknek egy pohár italt **b)** ivás, ivászat; **the ~s are on the house** az italokat a tulaj fizeti **c)** *orv* **btz** kanalas orvosság **2.** ivás, iszákosság, részegeskedés; **be in** ~, **be the worse for** ~ ittas, részeg; **be on the** ~ (állandóan) iszik; **take to** ~ rászokik az ivásra **3. the** ~ (i) *átv szl* [*a tenger*] a pocsolya (ii) *US szl* folyó, tó; **big** ~ [*tenger*] a nagy pocsolya • **mn drinkable**
drink down tsi 1. megiszik (vmt), lenyel [*italt*] **2.** eliszik [*időt*], italba fojt [*bánatot*] **3.** ~ **sy down** asztal alá iszik vkt **drink in tsi 1.** beiszik, beszív [*vízet*] **2. btz** ~ **in sy's words** (magába) issza vknek a szavait **3. btz** [*elhisz*] bekap, lenyel
drink off tsi egy hajtásra megiszik, egyszerre felhajt
drink to tni ~ **to sy** vknek az egészségére iszik
drink up tsi 1. teljesen kiiszik [*poharat*], az utolsó cseppig megiszik **2. növ** beszív, felszív [*nedvességet*]

Ország László – Magay Tamás –
Futász Dezső – Kővecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*drink*)

ink [drɪŋk] **i, 1.** iszik **2.** magába szív
részegeskedik, vedel **II** ~ **like a fish**: iszi
mint a gödény

Takács Erika:
Angol–magyar kéziszótár (*drink*)

drink /drɪŋk/ **FNÉV**
① ital *a drink of water* egy kis/pohár víz
have a drink iszik vmit/egyed *soft drink*
alkoholmentes ital ② adag ital [*r.szerint*
szesz] ③ ivás, alkoholizálás *drive smb*
to drink ivásba kerget
drink /drɪŋk/, **drank** /dræŋk/, **drunk**
/drʌŋk/ **IGE**
① iszik ② italozik, iszik, részegeskedik
drink like a fish iszik mint a kefekötő
drink ~ *oneself*: *to unconsciousness*
eszméletlenségig leissza magát *drink*
smb under the table asztal alá iszik vkit
③ iszik, üríti poharát (amire / akinek az
egészségére: *to*) *drink a toast to smb*
iszik vknek az egészségére
drink down *drink smth down* ① felhajt
[italt] ② italba fojt [*pl. bánatot, nézet-*
eltérést]
drink in *drink smth in* ① beszív, magába
szív ② alig tud betelni vmivel
drink off *drink smth off* felhajt, lehajt,
egy slukkra megiszik
drink up *drink smth up* ① az utolsó
cseppig ürít vmit ② beszív, magába
szív [*nedvességet*]

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*drink*)

A következő táblázatban összehasonlítom, hogy a három kéziszótárban hogyan alakul a szófajok, a jelentések és az ekvivalensek száma.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Az AkK1999-ben egyes jelentések további jelentésárnyalatokra vannak bontva, például: **card** ... **3. a**, hitelkártya, bankkártya ... **b**, telefonkártya. Ezekben az esetekben egy jelentésnek számítanak a jelentésárnyalatokra bontott jelentések is.

9. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek számának összehasonlítása (*drill–dual*).

Címszó	Szófajok száma			Jelentések száma			Ekvivalensek száma		
	AkK*	AqK*	KK*	AkK*	AqK*	KK*	AkK*	AqK*	KK*
drill	2 (i/fn)	2 (fn/i)	1	4/3	8/5	2	11/14	14/10	4
drink	2 (i/fn)	2 (fn/i)	1	3/3	3/3	3	7/10	4/6	4
drip	2 (i/fn)	2 (fn/i)	2 (fn/i)	2/5	5/2	2/3	7/11	8/3	4/5
drive	2 (i/fn)	2 (fn/i)	1	15/6	9/8	9	32/49	20/15	16
drivel	2 (fn/i)	2 (fn/i)	2 (fn/i)	1/2	2/2	2/2	4/5	2/3	5/5
driver	1	1	1	4	5	6	17	8	11
drizzle	2 (i/fn)	2 (fn/i)	1	2/1	1/1	1	6/6	1/2	3
drowse	2 (fn/i)	2 (fn/i)	1	1/3	1/3	2	1/5	2/3	4
drug	2 (fn/i)	2 (fn/i)	1	3/3	3/2	3	4/11	4/3	5
dry	3 (mn/fn/i)	3 (fn/mn/i)	2 (mn/i)	5/5/6	1/10/4	5/3	10/8/10	1/18/9	7/5
dual	3 (mn/fn/i)	2 (fn/mn)	1	1/1/1	1/2	1	4/2/1	2/2	4

* AkK = Akadémiai Kiadó; AqK = Aquila Kiadó; KK = Könyvműves Kiadó

A táblázatba azokat az angol címszavakat vettem fel (*drill–dual*), amik mindhárom kéziszótárban címszóként szerepeltek. Az első oszlopban szerepel a címszó, ezen kívül még három oszlop van (szófajok, jelentések, ekvivalensek száma), amit további három részre osztottam, hiszen három kiadó szótárát hasonlítom össze. Az első oszlopban az Akadémiai Kiadó, a másodikban az Aquila Kiadó, végül a Könyvműves Kiadó szerepel. Az Akadémiai Kiadó oszlopaiban például a szófajok száma oszlopban a 2 (i/fn) azt jelenti, hogy az adott szótárban a *drill* címszó két szófajra van bontva, elsőként az ige, másodikként a főnév szerepel. A jelentések száma oszlopban a 4/3 pedig úgy értelmezhető, hogy az ige alatt négy, a főnév alatt három jelentést találunk. A jelentések száma oszlopban a 11/14 azt jelenti, hogy az ige alatt tizenegy, míg a főnév alatt tizennégy ekvivalenst adnak meg a szerkesztők. A táblázatban szereplő számok szemléletesen tükrözik a korábban már elmondottakat, miszerint a szófajok száma és a jelentések száma is sokkal magasabb az AkK1999-ben és az AqK2000-ben, valamint sokkal több ekvivalens közül választhatunk. Nagyon ritka a szótárakban az egy címszó egy ekvivalens esete (lásd 1.4.4.1. *Ekvivalensek*). Legtöbbször nem egy, hanem sokkal több ekvivalenst kell megadnunk a szócikkekben. A túl kevés ekvivalens esetében fennáll a veszély, hogy a szerkesztőnek nem sikerül kimerítenie a forrásnyelvi szó jelentéstartalmát, és a szótárhasználó nem talál megfelelő és jól behelyettesíthető ekvivalenst. Az ekvivalensek megadásánál, ahogy már említettük, ezért egyaránt fontos a mennyiségi és a minőségi tényező, aminek az Akadémiai Kiadó

és az Aquila Kiadó kéziszótárai megfelelnek. A Könyvmíves Kiadó kéziszótára csak felületesen dolgozza ki az egyes szócikkeket, a jelentésekkel kapcsolatban csak a legminimálisabb információt adja meg. Sokszor még az a kevés információ is elvavult, illetve a mai nyelvtanuló számára nem releváns.

Ha nincs az angol címszó adott jelentésének pontos magyar megfelelője (lásd 1.4.4.1. *Ekvivalensek*), akkor az adott jelentést az AkK1999-ben és a KK2002-ben is körülírva, csúcsos zárójelben < > találjuk meg: hula fn <hawaii tánc> (AkK1999), exurb <városon kívüli (drága) kerület> kb kertváros (AkK1999). Ha lehet olyan magyar megfelelőt találni, ami közelít az angol megfelelőhöz, akkor kb rövidítéssel hívják fel erre a figyelmet. A KK2002-ben is találhatunk erre példát: foster ... i, 1. <vki másnak a gyermekét ideiglenesen a gondjaiba veszi/neveli (nem hivatalos módon)>. Néha bár körülírást alkalmaz, nincs csúcsos zárójelben: drugstore ... fn, gyógyszerházzal kapcsolatos vegyesbolt.¹⁶¹ Az AqK2000 nem használ csúcsos zárójelet, a magyarázatot mindig zárójel nélkül találhatjuk meg, például: charity shop jótékony célú használtcikk-kereskedés. Ez lexikográfiai szempontból hibának számít, hiszen az ekvivalenseket el kell különítenünk a körülírásoktól, erre bármilyen jelet, zárójelet, rövidítést alkalmazhatunk, az a fontos, hogy a kettő egyértelműen elkülönüljön.

Az AqK2000 szerkesztői a szócikkek után gyakran álbarátokat is felsorolnak, hiszen sok magyar és angol szó tűnhet azonosnak, pedig valójában mégsem az (például az angol *artist* szó nem *artista* magyarul). Az *adjunct* szócikk végén például a következőket olvashatjuk: adjunct ... NEM adjunktus. Nagyon hasznos információ a nyelvtanulók számára, hiszen ennek segítségével is elkerülhetők a félrefordítások. Az AqK2000 megjelenésekor a magyar–angol, angol–magyar szótárakban még újdonságnak számított az álbarátok feltüntetése, ma azonban a magyarországi piacon lévő kétnyelvű szótárakban gyakran szerepelnek.

3.4.4.2. Jelentések elkülönítése

A szófajokon belül a különböző jelentéseket mindhárom kéziszótár arab számokkal különíti el. A jelentések sorrendjét mindig az adott jelentés használata és gyakorisága szerint dolgozták ki, tehát a leggyakoribb jelentés lesz az első és a kevésbé gyakori, illetve speciális jelentéseket találjuk meg ezek után. Előfordul, hogy egy jelentésen belül szorosan összefüggő aljelentések (vagy jelentésárnyalatok) vannak, ezeket az AkK1999-ben a), b), c) stb. betűkkel különítették el: denounce ... tsi ... 2. a) feljelent [*bűnözőt*]... b) leleplez [*csalót stb*]

¹⁶¹ A körülírás itt szó szerint megegyezik az Akadémiai Kiadó szótáraiban használt körülírással.

A KK2002-ben az egyes aljelentések elkülönítésére pontosvesszőt alkalmaznak: caterpillar ... lánctalp; hernyótalpas kocsi. Sajnos ebben is sok hibát és következetlenséget követnek el, és ott is alkalmaznak pontosvesszőt az ekvivalensek elkülönítésére, ahol tulajdonképpen két különböző jelentést kellene megadni. cock-pit¹⁶² ... 2. *rég* lövegfedélzet alatti férőhely; kokpit (*autó*).¹⁶³ Az egyes jelentésen belül a különböző ekvivalenseket vessző választja el.

A stílusminősítések és szaknyelvi rövidítések használata több okból is fontos, többek között nagy segítséget nyújt a jelentések elkülönítésében: glacial ... 2. *geol* jégkori, glaciális ... 3. *vegy* jegeces (AkK1999). Azonnal, ahogy a szemünk végigfut a jelentéseken, kiderül, hogy az egyes jelentésekben melyik szakterületről van szó, és kiválaszthatjuk az általunk keresett megfelelőt (lásd 2.5.4.2. *Jelentések elkülönítése*). Ahogyan azt korábban már bemutattam, az AkK1999-ben a szerkesztők ki is használják ezt a lehetőséget, és a korábbi kiadásokhoz képest bővítették a szaknyelvi rövidítések listáját. Az AqK2000-ből teljesen hiányoznak a szaknyelvi rövidítések, a szerkesztők nem tartják fontosnak feltüntetni, hogy az adott szó mely szakterületen használatos. A KK2002-ben a szótár elején feltüntettek 15 darab szaknyelvi rövidítést, azonban ezeket csak elvéve és teljesen rendszertelenül alkalmazzák. A következő példán szeretném illusztrálni, hogy milyen fontos lenne a szaknyelvi rövidítéseknek a jelentéselkülönítésben történő használata: diaphragm ... 1. *orv* rekeszizom 2. *a, növ* válaszfal [*növényi szövetekben*] ... b, *áll* válaszfal [*kagylóé*] 3. *a, fényk* (fény)rekesz ... (AkK1999); diaphragm ... ❶ rekeszizom ❷ membrán ❸ diafragma [terhességmegelőző eszköz] ❹ (fény)rekesz (AqK2000); diaphragm ... *fn* 1. rekeszizom 2. válaszfal, rekesz 3. blende, fényrekesz; membrán 4. pesszárium (KK2002). Az AkK1999-ben minden jelentéspont után ott áll a rövid és minden fontos tudnivalót közlő szaknyelvi rövidítés. Azonnal tudjuk, mely szakterület szakszaváról beszélünk, ami az ekvivalensek kiválasztásában jelentős segítség lehet. Az AqK2000-ben egyedül a 3. jelentéspont alatt találunk magyarázatot (terhességmegelőző eszköz), ami segít az értelmezésben, azonban a KK2002-ben már semmi nem vezeti a szótárhasználót a helyes ekvivalens megtalálásában. Fontos lett volna tehát, hogy az AqK2000-ben és a KK2002-ben is használjanak szaknyelvi rövidítéseket, illetve, ha már úgy döntöttek, hogy nem használják rövidítéseket, legalább glosszáknak kellett volna segíteni a különböző jelentések közötti eligazodást.

¹⁶² Helyesen: cockpit.

¹⁶³ Mivel a *rég* minősítéssel ellátott ekvivalens ('lövegfedélzet alatti férőhely') teljesen felesleges a magyar anyanyelvű használók számára, a második ekvivalens ('kokpit') azonban már nagyon fontos a nyelvtanulók számára, a két ekvivalenst nem szabadott volna jelentésárnyalatként kezelni.

A stílusminősítések felhívják a szótárhasználó figyelmét arra, hogy az adott szó milyen beszédhelyzetben használatos. Elengedhetetlenek például a következő szócikkekben: *goalie ...fn sp biz* kapus, *billy ..fn .. 2. US szl* gumibot (AkK1999). Használunk kell a *biz* és *szl* rövidítéseket (bizalmas, szleng), hiszen a magyar ekvivalenssel nem tudjuk pontosan visszaadni, hogy az angol címszó nem standard. Az AqK2000-ben a szleng minősítés nem rövidítés formájában jelenik meg, hanem minden szleng, illetve durva szó előtt STOP felirat figyelmeztet erre: *goalie ... STOP* kapus [sportban]; *billy STOP* gumibot (AqK2000). Más stílusminősítést a STOP feliraton kívül nem használ. Ahogyan a szerkesztők a szótár bevezetőjében írják:

A (STOP) táblával jelölt szavak igen sokfélék. Mivel azonban sok az átfedés az olyan címkék között, mint a 'bizalmas', 'durva', 'fesztelen', 'kollokvialis', 'közönséges', 'pejoratív', 'sértő', 'szleng', 'tabu', szétválasztásuk csak mesterséges lehet. Az egynyelvű angol szótárak maguk is eltérő minősítést adnak. A (STOP) táblával jelölt szavak használatában tehát legfeljebb a friss kiadású egynyelvű angol szótárak igazíthatnak el.¹⁶⁴

A szerkesztők tehát igen különböző stílusokat vonnak össze a STOP tábla segítségével, mivel nem vállalják fel ezek elkülönítését. A feladatot inkább a szótárhasználóra hárítják. A használótól várják el, hogy abban az esetben, ha STOP táblát lát, nézzon utána egy egynyelvű szótárban, hogy pontosan mit jelent. Ezt egy igényes és felhasználóbarát szótár nem teheti meg. Az AkK1999 nem von össze különböző stílusokat, ezért a következő minősítéseket használja még: *durva*, *tabu*, *iron* (ironikus), *pej* (pejoratív), *tréf* (tréfás), *vál* (választékos), *hiv* (hivatalos) (lásd 2.5.4.2. *Jelentések elkülönítése*). A KK2002-ben a következő stílusminősítéseket találhatjuk meg: *durva*, *biz* (bizalmas), *szl* (szleng), *pejor* (pejoratív). Azonban a szótárban leggyakrabban a *szl* minősítést használják, függetlenül attól, hogy szleng vagy csak informális, bizalmas szóról van szó: *ice ... szl* gyémánt, ékszer, *kaput ... szl* elromlott, tönkrement.¹⁶⁵ Sajnos olyan minősítéseket is találunk a szótárban, amik időnként felbukkannak a szócikkekben, viszont a szótár elején, a rövidítések táblázatában nincsenek felsorolva: *centre ... Sh* föld (lásd 3.4.4.1. *Ekvivalensek*), *peer ... táj* kiönt, kitölt. Nagy hiba és hiányosság ez a szerkesztőtől, hogy a szabályokat felrúgva ilyen és hasonló minősítések véletlenszerűen felbukkanhatnak. Az átgondolatlanság és a következtelenség sajnos a minősítések használatában is nagyon érződik.

¹⁶⁴ Uo., xi.

¹⁶⁵ A legújabb kiadású egynyelvű angol szótárakban (Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Collins Cobuild English Dictionary, Oxford Advanced Learner's Dictionary) '*informal*' minősítést kap.

Az AkK1999-ben a földrajzi besorolások közül a *GB* (brit szóhasználat) és az *US* (amerikai szóhasználat) rövidítések mellett megtalálható még az *Ausz* (ausztrál), *India*, *Kan* (kanadai), *W* (walesi) is (lásd 2.5.4.2. *Jelentések elkülönítése*). Az AqK2000-ben a *GB* és *US* minősítéseket használják, ha a brit és az amerikai szavak megkülönböztetésére szükség van. A KK2002-ben az *US*, *GB* és *AUS* rövidítések szerepelnek, de sajnos sokszor akkor is, ha a szót nem kell amerikai vagy ausztrál angolnak tekinteni: baloney ... *US* badarság, üres beszéd.

Az ekvivalensek elkülönítésében nagyon fontos még az irányítósók (glosszák) használata. Az irányítósók segítségével a szótár meg tudja adni az adott ekvivalens használhatósági körét, így a szótárhasználók gyorsabban megtalálják a helyes ekvivalenst. Az irányítósó lehet egy szó, egy közeli szinonima, de ha szükséges, akkor akár többszavas értelmezés is (lásd 1.4.4.2. *Jelentések elkülönítése*). Az AkK1999-ben sokkal több esetben használnak glosszákat, mint a másik két kéziszótárban. Következzen erre pár példa: businesslike: 1. ... gyakorlatias [*ember*] 2. üzletszerű [*elintézés, ügylet*] 3. komoly ... [*modor*] (AkK1999), businesslike gyakorlatias, üzletszerű, tárgyszerű, szakszerű (AqK2000), excavate A. *tsi* a) kiás, kiváj ... [*földréteget*], kikotor ... [*csatornát*] b) feltár [*romokat*] c) alámos [*vízpartot*] B. *tni* ásásokat végez (AkK1999), excavate ... (ki)ás, feltár [*pl. romokat*] (AqK2000), excavate ... 1. kiás, kiváj, elhord, kiemel 2. felás, feltár, ásásokat végez (KK2002), sprinkle II. A. *tsi* 1. a, szór, hint [*kavicsot, sót*], önt, locsol [*vizet*] ... b, meghint, megszór [*liszttel*], meglocsol, megöntöz 2. szétoszt [*kis adagokat*] ... (AkK1999), sprinkle ... ❶ (meg)hint, (be)szór (amivel: *with*) ❷ permetez (amivel: *with*) ❸ ellát, megszór [*pl. beszédet hasonlatokkal*] (AqK2000), sprinkle ... 1. szór, hint 2. locsol, meghint, spriccel 3. szemerkél, permetez (KK2002). Az AqK2000-ben összesen két magyarázat segíti a szótárhasználót a fent említett példákban (feltár [*pl. romokat*], ellát, megszór [*pl. beszédet hasonlatokkal*]). A többi esetben elmaradnak az értelmezést és a helyes ekvivalens kiválasztását segítő glosszák. A KK2002-ben egyik esetben sem szerepel jelentéspontosító információ zárójelben. Az AkK1999-ben szinte minden jelentést, illetve jelentésárnyalatot pontosan elkülönítenek a glosszák, ami segít az értelmezésben és a helyes ekvivalens gyorsabb megtalálásában. Ahogy a bemutatott példákban eddig is láthattuk, a jelentések elkülönítésében az AkK1999 kimagaslík a többi szótár közül. Nagyon fontos, hogy a passzív szótárban a különböző jelentések és ekvivalensek megfelelően el legyenek különítve, hiszen ez segíti a használót a helyes döntés meghozatalában, a helyes ekvivalens gyors és pontos kiválasztásában.

3.4.5. Illusztratív példamondatok

Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben gazdag példaanyagot találhatunk az egyes szócikkekben, a KK2002 sajnos ebben is elmarad tőlük. A példamondatok bemutatják a nyelvtanulóknak, hogy az angol címszó milyen tipikus szöveggörnyezetben fordul elő (tehát nagyon fontos szerepük van a jelentéselkülönítésben), és hogy milyen nyelvtani szabályok vonatkoznak a címszóra. Mivel vizsgált szótáraink passzív szótárak (az idegen nyelv megértést szolgálják), ezért sok az olyan nyelvtanra vonatkozó információ, amely kizárólag a példamondatokban található. Korábban a grammatikai információk témakörben már említettem (lásd 3.4.3.2. *Szintaxis*), hogy az igék és a melléknevek esetében rendkívül fontosak a vonzatok, hiszen mondatba helyettesítésüknél ez az egyik legfontosabb információ. Mindhárom angol–magyar kéziszótárban a vonzatokra és a szintaxisra vonatkozó egyéb információk is sokszor csak a példamondatokban fordulnak elő, így segítve a címszó különböző szöveggörnyezetben való lefordítását: *certain ... biztos, bizonyos, kétségtelen; be certain of sg biztos vmiben; meg van győződve vmről... (AkK1999), sure ... biztos, bizonyos ... be/feel sure of smth biztos vmiben ... (AqK2000), afraid ... be afraid of sy/sg: fél vmitől (KK2002).*

Bizonyos főnevek mondatba helyezése gondot okozhat a nyelvtanulóknak (pl. *news, police, family, trousers, glasses*; lásd 1.4.3.2. *Szintaxis*). Ezeknél a főneveknél a szócikkekben megjelenő nyelvtani információ mellett nagyon fontos, hogy a szótárhasználót példamondatok is segítsék a megértésében. A *news* esetében például az egyes szótárakban a következő példamondatokat találjuk: *what's the news? mi újság?, a piece of news egy hír (AkK1999); a piece/item of news egy hír, bad news is arriving rossz hírek érkeznek, that's news to me ez újság számomra, what's the news? mi újság? (AqK2000).* A KK2002-ből hiányzik a nyelvtani információ, és példamondatot sem találunk. A *police* szócikkekben: *the police have caught them elfogta őket a rendőrség (AqK2000).* Az AkK1999 használja a *tsz* rövidítést, a KK2002-ből hiányzik a nyelvtani információ, és példamondatot sem találunk. A *trousers* szócikkekben: *a pair of trousers egy (hosszú)nadrág (AkK1999), a pair of trousers nadrág, some trousers pár nadrág (AqK2000).* A KK2002-ben szerepel a *csak tsz* rövidítés, de példamondatot már nem találunk. Jogosan várja el a szótárhasználó, hogy a fontosabb nyelvtani információkat a rövidítések mellett mindig példamondattal is illusztrálják. Míg az AkK1999 soha nem mulasztja el informálni a szótárhasználót az *esz* és *tsz* rövidítéssel, addig sajnos a KK2002 legtöbbször sem rövidítést, sem példamondatot nem közöl. Az AqK2000 rövidítések helyett legtöbbször csak példamondatok segítségével mutatja be a fent említett főnevek használatát.

A grammatikai kollokációk tekintetében elmondhatjuk, hogy az AkK1999 és az AqK2000 igyekszik a különböző jelentésekre adott példamondatai közé minél

többet felvenni belőlük, a KK2002 ugyan mennyiségben elmarad a másik két kéziszótártól, de a következők például mindhárom kéziszótárban szerepelnek: *abide by, access to, acquainted with, adhere to, allow for, approve of, avail oneself of* stb. Nagyban segíti a szótárhasználót, hogy az AkK1999-ben több hosszabb példa is szerepel ezek bemutatására: *approve ... approve of* sg helyesel jóváhagy (vmt); *I approve of him* egyetértek vele, megfelelőnek tartom (vmre), *adhere ... adhere to* sg (következétesen) ragaszkodik vmhez, tartja magát vmhez; *the instructions must be carefully adhered to* az utasításokat pontosan be kell tartani; *adhere to one's decision* kitart elhatározása mellett; *adhere to one's principles* kitart elvei mellett; *adhere to his promise* állja/megtartja az ígéretét/szavát; *adhere to a treaty* jog csatlakozik [*szerződéshez*], *abide ... abide by* sg tartja magát vmihez; *abide by the law* megtartja a törvényt; *abide by a promise* állja a szavát. Az AqK2000 és a KK2002 legtöbbször nem hoznak hosszabb példát a kollokációk bemutatására, így a nyelvtanuló gyakran nem kap pontos információt arról, hogy milyen szövegkörnyezetben fordulhatnak elő ezek a kollokációk, és más-más szövegkörnyezetben hogyan fordíthatók le.

A lexikai kollokációk esetében az AkK1999 és az AqK2000 igyekezett minél többet szerepeltetni. Mindkét kéziszótárban szerepel például: *make a mistake* ('téved; hibát követ el'), *cause sy damage* ('árt/kárt okoz vknek'), *break a code* ('titkosírást megfejt'), *take/have a bath* ('megfürdik'), *make a decision* ('dönt, elhatározásra jut'), *receive a rebuke* ('megdorgálják, megróják'), *resist temptation* ('kísértésnek ellenáll') stb. Sajnos a KK2002-ben számuk sokkal kevesebb. A fent említettek közül például csak a *take/have a bath* ('megfürdik') és a *make a decision* ('dönt, elhatározásra jut') szerepel.

Nagyban segíti a szótárhasználót az AkK1999-ben és a KK2002-ben használt tipográfia, mivel a példamondatok és kollokációk vastagon vannak szedve, tehát jól elkülönülnek a szócikkben szereplő egyéb információktól, így könnyen megtalálhatók. Az AqK2000-ben dőlt szedésűek az ide tartozó példamondatok, így szinte alig különül el a példákra adott fordítástól, illetve az ekvivalensektől (lásd *Függelék III.*).

3.4.6. Frazeológia

A kollokációk mellett nagyon fontos még, hogy minél több állandósult szókapcsolat, idioma, közmondás és vonzatos ige kerüljön a szótár anyagába (lásd 1.4.6. *Frazeológia*). Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben találunk belőlük bőségesen, például: *get cold feet* ('megijed; inába száll a bátorsága'), *put a good/brave/bold face on it* ('jó képet vág a dologhoz'), *like a cat on hot bricks* ('tűkön ülve'), *let the cat out of the bag* ('elárul/kifecseg titkot'), *pig in a poke* ('zsákbamacska'), *lose heart*

(*'elveszíti a bátorságát; elkedvetlenedik'*), *have one foot in the grave* (*'fél lábbal a sírban van'*), *have one's heart in one's mouth* (*'torkában dobog a szíve'*), *miss the boat* (*'elszalaszt egy jó alkalmat'*), *the coast is clear* (*'tisztá a levegő; nincs veszély a lát-határon'*) stb. A KK2002-ben még az alábbi, alapvető fontosságú kifejezések sem szerepelnek az előbbi felsorolásból: *put a good/brave/bold face on it* (*'jó képet vág a dologhoz'*), *lose heart* (*'elveszíti a bátorságát; elkedvetlenedik'*), *miss the boat* (*'elszalaszt egy jó alkalmat'*). Más esetekben pedig ugyan szerepel az idióma, de nem minden esetben egyértelműen jó fordítással: *coast ... the coast is clear* *tiszta a part*.

Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben bőven találhatunk közmondásokat is: *a stitch in time saves nine* (*'az idejében tett intézkedés nagy erőmegtakarítás'*), *bad news travels fast* (*'a rossz hír gyorsan terjed'*), *no news is good news* (*'ha nincs hír, az jó hír'*), *a bird in hand is worth two in the bush* (*'jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzök'*), *every cloud has a silver lining* (*'minden rosszban van valami jó'*), *every rose has its thorn* (*'nincsen rózsza tövis nélkül'*), *one swallow does not make a summer* (*'egy fecske nem csinál nyarat'*) stb. A KK2002 anyagában sokkal kevesebb közmondást találhatunk, így már kimaradtak a szótárból az előbb említett közmondások közül a következők: *bad news travels fast* (*'a rossz hír gyorsan terjed'*), *no news is good news* (*'ha nincs hír, az jó hír'*), *every cloud has a silver lining* (*'minden rosszban van valami jó'*), *every rose has its thorn* (*'nincsen rózsza tövis nélkül'*). A többi példától és szókapcsolattól csupán az AkK1999 szerkesztői különítik el a közmondásokat, mégpedig *közm* rövidítéssel.

Mindhárom szótárában találhatók vonzatos igék (*phrasal verbs*) is. A következő táblázat a számbeli különbségeket mutatja be. A táblázatba igyekeztem azokat a gyakori igéket összegyűjteni, amikhez több vonzatos ige is tartozik.

10. táblázat. Vonzatos igék száma.

Ige	AkK1999	AqK2000	KK2002
come	31	33	16
cut	16	7	6
get	23	39	26
have	7	6	3
let	10	11	6
look	19	24	17
mark	4	3	1
shoot	9	7	2
wind	6	3	1

Összességében elmondható, hogy a vonzatos igék feltüntetésekor az AkK1999-ben és az AqK2000-ben általában nem nagy a számbeli különbség, azonban a KK2002 mennyiségben lényegesen elmarad tőlük. Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben a vonzatos igék közvetlenül az igei szócikkek végén, beljebb kezdve, félkövér betűvel szedve, ábécésorrendben szerepelnek (lásd 3.2. *Címszavak*). A KK2002-ben a vonzatos igék az igei szócikkek végén vannak felsorolva. Kettős virgula választja el őket egymástól és a többi szókapcsolattól, illetve összetételektől, amelyeket szintén itt találunk meg. Nincs logikai sorrend, ami nagyban megnehezíti a szó-tárhasználó munkáját.

36. kép. *chop*

chop¹ [tʃɒp || tʃɒp] **i. i -pp- A. tsi 1.** hasogat, (fel)vág, aprít, darabol [*tűzfát, húst, zöldséget*] **2.** nyes [*teniszlabdát*] **3.** lefarag, csökkent, megrövidít; **they chopped \$100 off the budget** száz fonttal megrövidítették/megkurtították a költségvetést **B. tni** csapkod, csapdos [*tenger*] **II. fn** **1.** csapás [*fejével*] **2.** borda, hússzelet **3.** nyesés, nyesett labda **4. GB szl a)** elbocsátás **b)** gyilkosság, megölés, halál **c)** vminek a törlése/elmaradása
chop away tsi levagdos, lecsapdos [*fejével ágakat*]; átv lefarag, lemetsz(vmből)
chop down tsi kivág, kidönt [*fát fejével*]
chop in tni biz közbelép, beavatkozik, közbeszól, közbe-vág
chop off tsi levág, lecsap, leszel, lehasít
chop up tsi felaprít, apróra felvagdál

Ország László – Magay Tamás –
Futász Dezső – Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár (*chop*)

chop ^{IGÉ}
1 (fel)aprít, vagdal, (fel)vág, (szét)darabol, (fel)szeletel **2** csökkent, megszüntet *chop support/funding for smth* leáll vminek a támogatásával **3** hullámszik, felváltva mond/tesz ezt és azt
KIFEJEZÉSEK: *chop and change* véleményét változtatja
chop down chop smth down kivág [fát]
chop up chop smth up felszeletel, felvág, felaprít

Varga György – Lázár A. Péter:
Angol–magyar szótár (*chop*)

chop [tʃɒp] **i, 1.** hasogat, felvág, aprít **2.** *tenis-* nyes; széttagol; csapkod **3.** hirtelen irányt változtat/megfordul; *rég* üzletel, kereskedik || ~ **sg up:** feldarabol vmit || ~ **down trees:** fákat vág ki || ~ **and change:** viszontagságok || ~ **at sg:** rávág vmire

Takács Erika: Angol–magyar kéziszótár (*chop*)

Az AkK1999-ben és az AqK2000-ben a vonzatos igék szócikkei is sokkal részletesebben ki vannak dolgozva, és jóval több példával vannak illusztrálva, mint a KK2002-ben. A KK2002-ben a vonzatos igéknek legtöbbször csak a jelentését találjuk meg, példákat és egyéb, a használatra vonatkozó információt már hiába keresünk.

Végezetül a következő táblázatban szeretném számszerűen bemutatni, hogy a három kéziszótár a különböző szócikkekben belül hány példát (illusztratív példamondatot, kollokációt és állandósult szókapcsolatot stb.) tartalmaz.¹⁶⁶

¹⁶⁶ A táblázatban nem választom külön az illusztratív példamondatokat, kollokációkat, idiómákat és közmondásokat, mivel jelen összehasonlítás szempontjából ez lényegtelen. Azt szeretném

A táblázat a *drown* címszótól kiindulva a *duty* szócikkéig mutatja be a különbséget. A táblázat azoknak a szócikkeknek az adatait tartalmazza, amik mindhárom kéziszótárban szerepelnek, és ahol fontos, hogy példamondatok is szerepeljenek.

11. táblázat. Példák száma (*drown–duty*).

Címszó	Akadémiai Kiadó	Aquila Kiadó	Könyvmíves Kiadó
drown	1	1	0
drowse	1	1	0
duck <i>fn</i>	9	4	3
duck <i>i</i>	1	2	0
due <i>fn</i>	3	2	1
dull <i>mn</i>	7	1	0
during	2	1	0
dust <i>fn</i>	5	8	3
dust <i>i</i>	2	0	0
duty	18	7	1

A számok nagyon jól tükrözik a korábban már elmondottakat. A KK2002-ben szinte alig találunk példamondatokat, a szócikkek sem nyelvtanilag, sem szemantikailag, sem a frazeológiát illetően nincsenek megfelelően kidolgozva.

37. kép. *friend*

friend /frend/ ❶ barát *be friends with smb* jóban van / barátkozik vkivel *make friends (with smb)* összebarátkozik (vki-vel) ❷ barátja/pártolója vminek ❸ vki/vmi pártján álló ember *friend or foe?* barát vagy ellenség? ❹ hallgató, odafigyelő fél [pl. előadáson, tárgyaláson, parlamentben] *my learned friend* tanult barátom [pl. ügyvédtárs] *my honourable friend* tisztelt képviselőtársam ❺ fura alak/dolog *our friend in the pink suit* rózsaszínű ruhás barátunk
KIFEJEZÉSEKBEN: *a friend in need is a friend indeed* a bajban mutatkozik meg, ki az igazi barát *with friends like these who needs enemies?* ha az embernek ilyenek a barátai, akkor nincs is szüksége ellenségekre

Varga György – Lázár A. Péter: Angol–magyar szótár (*friend*)

illusztrálni, hogy az adott szócikkekben hány példán (függetlenül a típusától) mutatják be a szerkesztők az adott szó használatát.

Az AkK1999-ben az idiómák és az illusztratív példamondatok egyformán vastag szedésűek, sem tipográfiailag, sem szerkezetileg nem különülnek el egymástól. Az AqK2000-ben az állandósult szókapcsolatok mindig a szócikkek végén vannak összegyűjtve, a KIFEJEZÉSEKBEN felirat után. A szótárhasználó így minden, az adott szócikkhez tartozó állandósult szókapcsolatot egy helyen talál meg. Ez nagyban segíti a keresést, és a szócikk is átláthatóbbá válik.

A KK2002-ben sem a példamondatok, sem a kollokációk, sem az idiómák, sem a vonzatos igék nincsenek jól elkülönítve. Legtöbbször a szócikkek végén, ömlesztve találjuk meg őket, kettős virgulával elkülönítve. A felsorolásban nem lehet sem logikai, sem más rendszert találni.

3.4.7. Bevezető és függelék

Az AkK1999 bevezetőjét és függelékét már a 2. fejezetben bemutattam (lásd 2.5.7. *Bevezető és függelék*).

Az AqK2000-ben található bevezető tizenhat oldalnyi terjedelmű. Legelőször a szerkesztők röviden bemutatják a kéziszótárt és annak legfontosabb jellemzőit. Ezt követi egy útmutató a szótárhoz, ami a következő témákat érinti: a szótár jellemzői; szócikk és címszó; összetett szavak; címszóváltozatok; a szócikkek sorrendje; az azonos alakú címszavak elrendezése; a szócikkek felépítése; jelentések, ekvivalensek, zárójelek; idiómák és kikeresésük; összetéveszthető szópárok; nyelvtan a szócikkekben; nem-számszerű főnevek, tárgyias és tárgyatlan használat; vonzatok; többszavas igék; stílusminősítések; rövidítések a címszavakban; kiejtés és átírás; helyesírási tudnivalók; brit és amerikai írásmód. Ezután a rövidítések és jelek listája azok feloldásával szerepel, végezetül a szerkesztők megadják lexikográfiai forrásaikat.

A szótár elején a szerzők részletesen, sok példával illusztrálva bemutatják, hogy mik azok az információk, amiket a használó megtalál a szótárban. Minden szótárhasználónak érdemes elolvasni ezt a bevezetőt, hiszen a szerkesztők példák segítségével azt is bemutatják, hogy a különböző információk pontosan hol és milyen formában szerepelnek a kéziszótárban.

A függelék húsz oldal terjedelmű. Elsőként a legfontosabb rendhagyó igék listáját találhatjuk meg. Sajnos a lista nem tartalmazza az angol igék magyar fordítását, és az angol szavak mellett kiejtési információk sincsenek. Ezt követi a gyakoribb angolszász női és férfi keresztnévek listája, ahol már szerepel a nevek kiejtése is. Ezt pedig az országok nevei, a belőlük képzett melléknevek és kiejtésük listája követi. Legvégül néhány nagy számú magyar megfelelőjét találjuk meg táblázatba foglalva.

A KK2002-ben nem találunk sem előszót, sem bevezetőt, a szerkesztő és a kiadó nem kívánja megszólítani a szótárhasználókat. Nem közölnek semmiféle információt a szótárról, így a nyelvtanulók nem tudnak tájékozódni arról, hogy a szótárban mit és hol találhatnak meg. A szótári rész előtt mindössze a rövidítések jegyzéke áll (ahogy azt már eddig is sokszor elmondtam, sajnos a szótár ennél sokkal több rövidítést tartalmaz). Megtalálhatjuk még itt a könyvben előforduló fonetikai jeleket is. A rövidítések jegyzéke és a fonetikai jelek listája összesen egy oldal terjedelmű, ezt követi a szótári rész.

A függelék tizenkilenc oldal terjedelmű, és két részre oszlik. Az első részben a következő témaköröket érintő, táblázatokba foglalt nyelvtani információkat találhatunk: személyes névmások (alanyesetben, tárgyesetben), birtokos névmások, kérdő névmások, főnévi igenév, gerundium, melléknévi és határozói igenév, az angol műveltető mondatok szerkezete, tagadás, feltételes mondatok. A második részben a rendhagyó igék szerepelnek összegyűjtve, azonban magyar jelentésük és a kiejtési információk már hiányoznak.

3.5. HÁROM MAGYAR–ANGOL KÉZISZÓTÁR ÖSSZEHALONLÍTÁSA (2000)

Az Akadémiai Kiadónál 2000-ben megjelent *Magyar–angol kézisztár* (főszerkesztők: Magay Tamás – Ország László) 840 oldal terjedelmű (ebből a szótári rész 805 oldal). Puha- és kemény kötésű kiadásban is megjelent. A szótárat jó minőségű, szép papírra nyomtatták. Az Aquila Kiadónál 2000-ben megjelent *Magyar–angol szótár*¹⁶⁷ (szerkesztők: Varga György – Lázár A. Péter) 1386 oldal

¹⁶⁷ A borítón *Magyar–angol szótár*, a belső címlapon *Magyar–angol kézisztár*.

terjedelmű (ebből a szótári rész 1360 oldal). Kemény kötésű formában jelent meg, és szintén jó minőségű, szép papírra nyomták. A Könyvmíves Kiadónál 2000-ben megjelent *Magyar–angol kéziszótár* (szerkesztő: Takács Erika) 575 oldal terjedelmű (ebből a szótári rész 556 oldal). Kemény kötésű formában jelent meg, és kemény tapintású, sárgás, környezetbarát papírra lett nyomva, ami talán nem volt a legjobb választás egy kéziszótárhoz. Méretre mindhárom kiadvány nagyjából megegyezik.

Az Akadémiai Kiadó szótárában egy oldalon megközelítőleg 8640 leütés van (szóközzel együtt). A bevezetőben közölt adatok szerint a 2000-ben megjelent kéziszótár hatvanezer címszót tartalmaz. Az Aquila Kiadó szótárában egy oldalon megközelítőleg 4081 leütés van (szóközzel együtt). A bevezetőben közölt adatok szerint a 2000-ben megjelent kéziszótár több mint hatvannyolcezer címszót tartalmaz. A Könyvmíves Kiadó szótárában egy oldalon megközelítőleg 2450 leütés van (szóközzel együtt). A hátsó oldalon közölt adatok szerint a 2000-ben megjelent kéziszótár tizennyolcezer címszót tartalmaz. Következzen egy táblázat, ami az eddig közölt adatokat foglalja össze, hogy az összehasonlítást segítsem.

12. táblázat. A kéziszótárak oldalszám, leütések száma és címszavak száma szerinti összefoglalása.

	Oldalszám	Leütések száma	Címszó
Akadémiai Kiadó	840	8640	60 ezer
Aquila Kiadó	1386	4081	68 ezer
Könyvmíves Kiadó	575	2450	18 ezer

Ahogy a táblázatból is kiderül, az Akadémiai Kiadó és az Aquila Kiadó szótáraihoz képest a Könyvmíves Kiadó szótára méretét és feldolgozott anyagát tekintve sokkal kisebb, csakúgy, mint az angol–magyar rész.

3.6. CÍMSZAVAK

A mai életünkre jellemző óriási méretű tudományos és technikai fejlődés, illetve a globalizáció következtében egy kéziszótárnak nagyon nehéz megfelelnie a növekvő követelményeknek. Egy általános kéziszótárnak az élet szinte minden területéről össze kell gyűjtenie azokat a szavakat, amelyeket a leendő szótárhasználók nagy valószínűséggel keresni fognak majd benne (lásd *1.2. Címszavak kiválasztása*). Az Akadémiai Kiadó (továbbiakban AkK2000) és az Aquila Kiadó

(továbbiakban AqK2000) szerkesztői ezért rengeteg új, a mai modern életünket tükröző szavakat válogattak be a címszavak közé. A következő táblázat ezt mutatja be. Kiválasztottam néhány olyan, a mai életünkben is fontos szót, amik az ezredfordulón többnyire mint új szavak kerülhettek a szótárakba. Ahogy a táblázatból kiderül, a Könyvmíves Kiadó (továbbiakban KK2000) kéziszótárából ezek a szavak sajnos szinte teljesen hiányoznak.

13. táblázat. Címszavak a három magyar–angol kéziszótárból.

AkK2000	AqK2000	KK2000
autópálya-matrica	autópálya-matrica	0
bankjegy-automata	bankjegy-automata	0
bankkártya	bankkártya	bank szócikkben*
bankkölcsön	bankkölcsön	bank szócikkben*
bioélelmiszer	bioélelmiszer	0
biogáz	biogáz	0
csontkovács	csontkovács	0
drogfüggő	drogfüggő	drogfüggő
egészségbiztosítás	egészségbiztosítás	0
e-mailezik	e-mailezik	0
esélyegyenlőség	esélyegyenlőség	0
Európai Unió	Európai Unió	0
humán erőforrás	humán erőforrás	0
internet	internet	0
klónozik	klónozik	0
kommandó	kommandó	0
kommandós	kommandós	0
marketing	marketing	0
parlagfű	parlagfű	0
rendszergazda	rendszergazda	0
tanúvédelem	tanúvédelem	0
távoktatás	távoktatás	0
világháló	világháló	0

* A bank szócikkben szerepel

Láthatjuk tehát, hogy az AkK2000 és az AqK2000 szerkesztői az élet szinte minden területéről (közlekedés, pénzügy, kereskedelem, közigazgatás,

orvostudomány, számítástechnika, távközlés, környezetvédelem stb.) válogattak címszavakat a szótárba. A fent említett szavak az ezredfordulón már részei mindennapjainknak, ezért egy kéziszótár méretű szótárnak regisztrálnia kell őket. A KK2000-ben a szótárhasználók sajnos hiába keresik ezeket a szavakat.

Az AkK2000 és az AqK2000 az összetett szavakat is önálló címszóként veszi fel. Ez nagyban segíti a megtalálhatóságukat. A KK2000-ben, ahogy a táblázatból is kiderül, az összetett szavak gyakran nem szerepelnek önálló címszóként, hanem az egyes szócikkekben belül, bokrosítva találjuk meg őket. A *bank* szócikk alatt a következőket olvashatjuk: *bankfn*, *bank || ~számla bank account || ~kártya bank card || ~fiú young bank-clerc*¹⁶⁸ *|| ~hitel bank credit || ~betét bank deposit ...* Ez nehezíti a szótárhasználó munkáját, hiszen nem biztos, hogy a szócikkekben rá fog bukkanni ezekre az egyébként fontos összetett szavakra. Még rosszabb megoldás, amikor például a *szemtánú*, *fültánú*, *koronatanú* a *tanú* szócikk alatt szerepel. A szótárhasználó ez esetben szinte biztos, hogy nem vagy csak nagyon nehezen találja meg ezeket a szavakat. Következetlenségnek tartom ezek után azt, hogy a *szemtánú* önálló címszóként is szerepel a szótárban (a *fültánú*, *koronatanú* azonban már nem). Ezek a hibák a KK2000-ben általánosnak számítanak.

Az AkK2000 és a KK2000 szerkesztői földrajzi neveket is felvettek címszavaik közé. Az AqK2000 az országok neveit nem sorolja fel a címszavak között, hanem a függelékben összegyűjtve közli. Az AkK2000-ben és a KK2000-ben is megtalálhatjuk a fontosabb keresztneveket a címszavak között. Betűszókat mindhárom kéziszótár megad a címszavak között, azonban a KK2000-ben a másik két kéziszótárhoz képest sokkal kevesebb szerepel. Ezen a területen is rengeteg új, a mai életünkben fontos címszót kell regisztrálni: *ÁFA*, *bt.*, *HIV*, *kft.*, *kp.*, *rt.* stb. A KK2000-ben ezek közül csak az *ÁFA* szerepel.

A következő táblázat az I-betűben haladva (*ibolya–ideg*) mutatja be, hogy a három szótár címszóanyaga miben különbözik.

14. táblázat. Címszavak (*ibolya–ideg*).

AkK2000	AqK2000	KK2000
ibolya	ibolya	0
ibolyántúli	ibolyántúli	ibolyántúli
ibolyaszínű	ibolyaszínű	0
ibrik	ibrik	0
icce	0	0

¹⁶⁸ A bankfiú teljesen fölöslegesen lett felvéve a szótárba. Helyette inkább a banktisztviselő szónak kellene szerepelnie. A *clerc* részemről nem elütés, sajnos a szótárban helytelenül szerepel, helyesen *clerk* lett volna.

AkK2000	AqK2000	KK2000
icipici	icipici	0
id.	id.	0
idahói	0	0
idáig	idáig	0
iddogál	iddogál	iddogál
ide	ide	ide
0	idea	0
idead	idead	0
ideál	ideál	0
ideális	ideális	0
idealista	idealista	0
idealizál	idealizál	0
idealizmus	idealizmus	0
ideáll	ideáll	0
ideát	ideát	0
idébb	idébb	0
idebenn	idebenn	0
idebolondít	0	0
idecsal	0	0
idecsatolt	0	0
idecsatolva	0	0
ideértve	ideértve	0
idefelé	idefelé	0
idefenn	idefenn	0
idefigyel	idefigyel	0
ideg	ideg	ideg

A táblázat világosan tükrözi, hogy a KK2000-ből a címszavak közül milyen fontos szavak hiányoznak. Teljesen érthetetlen számomra például, hogy az *ibolya* szó miért nem kerül be címszóként egy kéziszótárba. A sort folytathatnám, de a fenti táblázat alapján látható, hogy milyen szegényes az a címszóállomány, amivel a KK2000-ben találkozhatunk. Nemcsak a korábban már említett, napjainkban fontos új szavak maradtak ki a szótárból, hanem sajnos olyan szavak sem kerültek be a KK2000 címszavai közé, amiknek még egy zsebszótárban is benne kell lennie: *bolti eladó, boltos, bordó, elől, előleg, előzékeny, közreműködik, kreatív, kulcstartó, neves, néptánc, népzene, notesz, nóta, nőszül, vasal, vasút, vasútállomás, város, vásárol, váza, vázlat* stb. Az AkK2000 és az AqK2000 szóanyagáról összefoglalva elmondható, hogy sokkal bővebb, már az új évezred szótárhasználóinak igényeit kielégíteni szándékozó kéziszótár.

3.7. ÁBÉCÉREND

A szócikkeket mindhárom kéziszótárban félkövér betűtípussal szedett címszó vezeti be, miközben azok elrendezésében mindhárom kéziszótár a gyakorlati módszert alkalmazta, azaz szigorú ábécérendben találjuk meg a címszavakat. Mindhárom kéziszótár esetében élszótár segíti a címszavak keresését.

3.7.1. Homonímia

A homonimákat az AkK2000 – ahogyan azt a 38. kép is mutatja – felső indexszámmal jelöli. A KK2000 is külön szócikkekben tárgyalja ezeket a címszavakat, azonban az elkülönítésükre nem alkalmaz jelölést. Az AqK2000-ben nem foglalkoznak a homonímia kérdésével, ahogy a lenti példa *ár* főnévre is mutatja.

38. kép. *ár*¹–*ár*³, *ár*

ár¹ *fn* [árué] price, cost; **mi az ~a?** what is the price (of it)?, how much is it?; **1000 forint az ~a** it costs 1000 forints; **~(a): 500 Ft** price 500 fts; **milyen ~on?** at what price?, for how much?; **bármely ~on** at any cost, at all costs, whatever the cost may be; **magas ~on** at a (high) price; **~on alul ad el** sell* at a sacrifice, sell* below cost (price); **akciós ~on** at a bargain price; **vmnek az ~án, azon az ~on(, hogy)** at the expense of; **nagy ~a van** it commands a high price; **ennek nagy ~a lesz** we shall have to pay dearly/a high price for that; **a hibánkért nagy ~at fizettünk** we paid in full for our mistake; **~at leszállít** reduce/cut* the price; **jó ~at ér el** fetch a good price; **~at közöl** quote a price
ár² *fn* [áradás] inundation, flood, [folyón] current, [tengeré] tide; **~ és apály** ebb and flow; **úszik az ~ral** go*/swim* with the tide, go* with the stream; **az ~ral szemben átv** upstream, against the grain; **~ ellen úszik** go* against the stream; **sodródik az ~ral** drift with the current; **beszéd ~ja** stream/flow/spate of words
ár³ *fn* [cipészé] awl, [fűző] bodkin

ár ❶ [ellenérték:] price, cost *alkalmi ár* special/bargain price *fogyasztói/kiskereskedelmi ár* retail price *jutányos/méltányos ár* reasonable price *nagykereskedelmi ár* wholesale price *önköltségi ár* cost price *mennyi az ára?* what price is it? how much is it? *az ára 16 dollár* it costs \$16 *milyen áron vetted?* how much did you buy it for? *áron alul ad el* sell^{RH} smth below cost (price) *alacsony áron* at a low price *magas áron* at a (high) price *bármely áron* at any price/cost, whatever the price/cost is *leszállítja az árat* reduce/cut^{RH}/decrease the price *megéri az árat* it's worth its/the price ❷ [veszteség:] expense, cost, price *azon az áron, hogy {MONDAT}* at the expense of smth *ennek nagy ára lesz* it'll have to be paid for dearly ❸ [vize:] current, flow *úszik az ~ral* go^{RH}/swim^{RH} with the tide, go^{RH} with the stream/flow *ár ellen úszik* go^{RH} against the stream ❹ [áradás:] inundation, flood ❺ [dagály:] tide ❻ [szerszám:] nail grip ❼ [cipészé:] awl ❸ [fűző:] bodkin ❹ [területmérték:] are

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (*ár*¹–*ár*³)

Varga György – Lázár A. Péter:
Magyar–angol szótár (*ár*)

ár *fn, érték* 1. *árué* price, cost || *emelkednek az ~ak:* prices are rising / going up / shooting up || *jó ~on:* at/for good price || *milyen ~on?:* at what price?, for how much? || *100 forint az ~a:* it costs 100 forints || *irány~:* starting price || *nincs ~a:* megfizethetetlen beyond/above/without price 2. *árv nagy ~at fizet vmiért:* pay a high price for sg || *a népszerűség ~a:* the price for being famous || *bármilyen ~on:* at any price || *semmi ~on:* not at any price

ár *fn, áradás* 1. flood, tide 2. *árv könnyek ~ja:* flood of tears || *~ ellen úszik:* go / swim against the stream / tide || *úszik az ~ral:* go / swim with the stream / tide || *~ apály:* ebb and flow

ár *fn, cipészé* awl

Takács Erika:

Magyar–angol kéziszótár (*ár*)

Az AqK2000-ben csupán az azonos alakú, de különböző szófajú szavak (jelentéstől és etimológiától függetlenül) kerülnek külön szócikkbe (lásd *csap* főnév és ige, valamint *arab* melléknév és főnév). Elkülönítésüket pedig szürke árnyékolás segíti. Az AkK2000, ha nem homonim címszóról van szó, akkor a különböző szófajokat római számmal különíti el (lásd *arab* melléknév és főnév), a homonimákat pedig, ahogyan azt az ábra is mutatja felső indexszámmal jelöli (lásd *csap*). A KK2000 a homonim szavak mellett (lásd *csap* főnév és ige) az azonos alakú, de különböző szófajhoz tartozó szavakat is mindig külön szócikkben tárgyalja (lásd *arab* melléknév és főnév), azonban ezek semmilyen módon nincsenek megkülönböztetve. A következő kép mutat erre példákat.

39. kép. *arab, csap*

arab I. *mn* Arabian, Arab(ic); **az** ~ **államok** the Arab states; ~ **ló** Arab (horse); ~ **nyelvész/specialista** arabist; ~ **számok** Arabic numerals II. *fn* [ember] Arab, [nyelv] Arabic

arab *FNÉV*
① [ember:] Arab ② [nyelv:] Arabic
arab *MNÉV*
Arabian, Arab(ic)

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (*arab*)

Varga György – Lázár A. Péter:
Magyar–angol szótár (*arab*)

arab *mn*, Arabian, Arabic, Arab || ~

számok: arabic numerals, arabic

figures || **~tenger**: Arabian Sea || **az**

~országok: the Arab countries || ~

nyelv: Arabic language || **~s ló**:

Arab (horse)

arab *fn*, *ember* Arab, *nyelv* Arabic

Takács Erika: Magyar–angol kéziszótár (*arab*)

csap¹ *i* **1.** [üt] strike*, hit*, slap, swipe; **az asztalra** ~ bang/hit* the table; **a homlokára** ~ott he struck his forehead; **a lángok felfelé** ~tak the flames shot upwards/heavenwards; **magasra** ~tak az indulatok (körülötte) people had heated emotions (v. strong feelings) about it, feelings ran high; **a villám a házba** ~ott the house was struck by lightning **2.** [dob] throw*, fling*, hurl, cast* **3.** szl [csen] pinch, nick; → **botrány**, → **lakoma**, → **szél**¹

csap² *fn* **1.** [folyadéknak] tap, US faucet, [hordóé] spigot; ~ra üt/ver [hordót] broach, tap [a barrel]; ~ot kinyit turn on the tap; ~ot elzár turn off the tap; otthagyt ~ot, papot he dropped everything and disappeared **2.** [fakötés] peg, pin, tenon, spigot

Magay Tamás – Ország László:

Magyar–angol kéziszótár

(*csap*¹–*csap*³)

csap *FNÉV*

1 tap, faucet *us kinyitja/elzárja a csapot*

turn on / turn off the tap **2** [hordón:]

spigot *csapra ver* broach, tap **3** [pöcök:]

peg, pin, spigot

KIFEJEZÉSEK: *otthagyt csapot, papot*

drop everything and and leave

csap *IGE*

1 [üt:] strike^{rh}, hit^{rh}, slap, swipe *az*

asztalra csap bang the table *homlokára*

csap strike^{rh} one's forehead **2**

[villám:] strike^{rh} *az épületbe csap a*

villám the building is struck by lightning **3** [dob:] throw^{rh}, toss, fling^{rh} *az*

asztalra csapja a tollat toss the pen on

the desk **4** [rendez/csinál:] have, kick

smth up *bulit csap* have/throw^{rh} a party

botrányt/balhét csap vmiért kick up a

fuss/row about smth

Varga György – Lázár A. Péter:

Magyar–angol szótár (*csap*)

csap *fn*, **1.** tap, faucet, vízelzáró cock,

spigot **2.** hordón, gázkezelőleken

switch

csap *i*, üt strike, hit, slap; *dob*, vág

throw sg (at sy), fling, hurl, cast

Takács Erika: Magyar–angol kéziszótár (*csap*)

3.8. SZÓCIKKEK

A következőkben ismertetem, hogy a három kéziszótár a szócikkeken belül milyen információkkal segíti a szótárhasználót, hogyan közli a különböző információkat, illetve melyek azok a pontok, amelyekben lényegesen eltérnek egymástól.

3.8.1. Fonológiai információk

Az angol szavakra vonatkozó kiejtési információkat mindig az angol–magyar rész tartalmazza (bővebben lásd *1.4.1. Fonológiai információk*). Az AkK2000 következetesen jelöli a hangsúlyokat: a hangsúlyos szótag magánhangzójának, ill. magánhangzóinak dőlt szedésével jelzi a szótár (lásd *2.9.1. Fonológiai információk*). Ezen kívül a szótár bevezetőjében a szerkesztők a magyar szavakra vonatkozó kiejtési információkat is összegyűjtötték, gondolva az angol anyanyelvű szótárhasználókra is. A magyar beszédhangok fonetikus átírását illetően a XVII–XVIII. oldalon példákkal és magyarázatokkal illusztrálja a magyar szavakra vonatkozó kiejtést.

Az AqK2000 és a KK2000 nem tartalmaz az angol szavak kiejtésére vonatkozó információkat. Mivel mindkét kéziszótár a magyar anyanyelvűeket tartja célközönségének, ezért nem foglalkoznak a magyar szavakra vonatkozó kiejtési információkkal.

3.8.2. Grafémikai információk

Mindhárom kéziszótár fontosnak tartja a brit és az amerikai változatok feltüntetését, ezért a brit után megtaláljuk az amerikai változatokat is: gumiabroncs ... tyre, *US* tire (AkK2000), gumiabroncs ... tyre, tire *US* (AqK2000), gumi ... pneumatic tyre / tire (KK2000), alumínium ... aluminium, *US* aluminum (AkK2000), alumínium ... aluminium, aluminum *US* (AqK2000), alumínium ... aluminium, *US* aluminum (KK2000), repülőgép ... *GB* (aero)plane, *US* airplane (AkK2000), repülőgép ... aeroplane, airplane *US* (AqK2000), repülőgép ... aircraft, airplane (KK2000) stb. Az itt felsorolt változatokat mindhárom szótár egymás után, vesszővel elválasztva sorolja fel. Míg az AkK2000 és az AqK2000 minden esetben megadja az amerikai változatot is, addig a KK2000 néha elmulasztja felvenni azt. Előfordul, hogy bár a brit helyesírást veszi alapul, a *repülőgép* címszó esetében mégis csupán az amerikai változatot adja meg, a brit *aeroplane* nincs felvéve az ekvivalensek közé. Sajnos az *US* minősítéssel is következtetlenül bánt, csak az *alumínium* szócikkben minősíti az amerikai változatot *US* rövidítéssel. Az AkK2000 és az AqK2000 az amerikai változatokat mindig *US* minősítéssel is ellátja. Az AkK2000-ben az ekvivalens előtt, míg az AqK2000-ben az ekvivalens után találjuk meg.

Ahogy az már az első fejezetben (*1.4.2. Grafémikai információk*) említettem, bizonyos analogikus változások „kiszámíthatóak”. Ezekben az esetekben a szótárban a következőket találjuk: központ ... centre (*US* center) (AkK2000), központ ... centre (AqK2000), központ ... centre (KK2000), kilométer ... kilometre

(*US főleg* kilometer) (AkK2000), kilométer ... kilometre (AqK2000), kilométer ... kilometre (KK2000), színház ... theatre (*US -ter*) (AkK2000), színház ... theatre (AqK2000)¹⁶⁹, szín ... colour (*US -or*) (AkK2000), szín ... colour (AqK2000), szín ... colour (KK2000), szomszéd ... neighbour (*US -bor*) (AkK2000), szomszéd ... neighbour (AqK2000), szomszéd ... neighbour (KK2000). Az AkK2000-ben az amerikai változatokat zárójelben találjuk meg (ahol lehet rövidített alakban és következetesen az *US* minősítéssel ellátva). Az AqK2000 nem adja meg az ekvivalensek közötti eltérő amerikai írásmódú változatokat, helyette ennek a témakörnek a szótár bevezetőjében „Brit és amerikai írásmód” címmel szentel külön fejezetet. A szerkesztők megjegyzik, hogy ha megjósolhatatlan eltérés van a brit és az amerikai helyesírás között, akkor az amerikai írásmódot is megadják. Ezzel ellentétben, a szabályos eltérésekre a szótári részben minden páratlan oldalon, a lap alján figyelmeztetnek erre: *GB* colour, centre, dialogue = *US* color, center, dialog (lásd *Függelék III.*).¹⁷⁰ A KK2000 sajnos sem a szócikkekben, sem a bevezetőben nem foglalkozik az eltérő írásmódú változatokkal.

Az AkK2000 jelzi a végmássalhangzójukat kettőző angol igéket is (a kettőzést betűvastagítás jelzi – példáuliban a vastag betűstílussal szedett *l*), illetve az ezzel ellentétes amerikai használatot: veszekedik ... quarrel (*US -l*), utazgat ... travel (*US -l*) stb. Az AqK2000-ben és a KK2000-ben ezeket az információkat nem találjuk meg.

A magyar–angol részben egyik kézisztár sem tünteti fel az *-ise* végződésű alakokat. Csak a *recognize, realize, organize* stb. alakok jelennek meg, mivel ezek a gyakoribb változatok (lásd 1.4.2. *Grafémikai információk*). Az AqK2000 bevezetőjében ezekre az eltérő változatokra a szerkesztők az „Írásváltozatok és helyesírási tudnivalók” alatt hívják fel a szótárhasználó figyelmét. A szerkesztők arról is tájékoztatnak, hogy a szótárba mindig a *-z* betűs változatot vették fel. Az erre vonatkozó figyelmeztetéseket a szótári rész minden páratlan oldalán, a lap alján feltüntetik: *organiSe* ⇄ *organiZe*, *realiSation* ⇄ *realiZation* (lásd *Függelék III.*).¹⁷¹

3.8.3. Grammatika

Ebben az alfejezetben bemutatom, hogy a három magyar–angol szótár (aktív szótárak lévén) milyen fontos nyelvtani információkat tartalmaznak.

¹⁶⁹ A *színház* címszó nem szerepel a KK2000-ben.

¹⁷⁰ Varga–Lázár: *Magyar–angol*, 2000, viii.

¹⁷¹ Uo., viii.

3.8.3.1. Morfológia

Az AkK2000-ben és a KK2000-ben a címszót a szófaji besorolás követi. Ezt mindkét kéziszótárban magyar nyelvű rövidítések jelzik (például: *i* ige; *fn* főnév; *mn* melléknév stb.) Az AqK2000-ben, az angol–magyar részhez hasonlóan (lásd 3.4.3.1. Morfológia), legtöbbször elmarad a szófaji jelölés, ezt a szerzők azzal indokolják, hogy a legtöbb esetben a jelentésből a szófaj egyértelműen következik. Csak akkor adják meg a szófajt,¹⁷² amikor a szó több szófajú. A szófaji jelölés mellett ezeket a szavakat szürke árnyékolással is jelzik, felhívva a szótárhasználó figyelmét az eltérésre.¹⁷³

Az AkK2000-ben az angol rendhagyó főnevek után egy karika (°) áll, amely jelzi, hogy a főnév rendhagyó, a rendhagyó alak pedig a függelékéből kikereshető (lásd 2.9.3.1. Morfológia). A többi esetben (idegen eredetű, például latinós többes számú) a többes számot a főnév után mindig zárójelben találhatjuk meg. Az AqK2000-ben a rendhagyó főneveket minden esetben felső indexbe írt ^{RH} rövidítéssel jelölik meg, a rendhagyó alakok pedig a függelékéből kikereshetők. A KK2000 kéziszótárában a rendhagyó főneveket soha nem jelölik, de előfordul, hogy a főnév után zárójelben megadják a rendhagyó többes számú alakot: *gyerek fn*, *child (tsz children)*, *ökör fn*, *1. ox (tsz oxen)*. Sajnos azonban a rendhagyó alakot legtöbbször nem adják meg: *ember fn*, *man*, *human being*, *fog fn*, *tooth*, *láb fn*, *1. leg*, *lábfej foot* *2. bútoré leg*, *liba fn*, *goose*, *nő fn*, *woman*, *tetű fn*, *louse*. A következő kép a *gyerek* és a *kaktusz* szócikkekben mutatja be az eltéréseket.

40. kép. *gyerek*, *kaktusz*

gyerek *fn* **1.** child°, [fiú] boy, [leány] girl; a ~**ek** the children, *biz* the kids **2.** [vk gyereke] sy's child°; ~**et vár**

Magay Tamás – Ország László:

Magyar–angol kéziszótár (*gyerek*)

gyerek **1** child^{RH}, kid, baby, [fiúgyerek:] boy (child^{RH}), [lány:] girl (child^{RH}) a *gyerekeknek* for the children/kids *gyereke születik* have a child/baby **2** [fickó:] guy, fellow, chap *rendes gyerek* he's a good/regular guy
KIFEJEZÉSEKBEN: *ne légy gyerek* don't be silly/childish / don't be (such) a child
ne a gyerek előtt little pitchers have long ears, pas devant (les enfants) *áll, mint Katiban a gyerek* it's like the Rock of Gibraltar

Varga György – Lázár A. Péter:

Magyar–angol szótár (*gyerek*)

kaktusz *fn* cactus (tsz -es v. cacti)

Magay Tamás – Ország László:

Magyar–angol kéziszótár (*kaktusz*)

kaktusz cactus^{RH}

Varga György – Lázár A. Péter:

Magyar–angol szótár (*kaktusz*)

¹⁷² A szófajra vonatkozó információk magyar nyelvűek, például: IGE, FNÉV, MNÉV stb.

¹⁷³ Uo., iv.

gyerek *fn*, 1. child (*tsz* children), kid, kiddie, kiddy *US szl.* little beggar, *GB* little bugger; *óvodáskorú:* toddler, toddler 2. *pajkos, csintalan* naughty child, little brat, little devil/imp, *GB* perisher || **felnevel egy ~et:** bring up a child

Takács Erika: Magyar–angol kéziszótár (*gyerek*)

kaktusz *fn*, cactus

Takács Erika: Magyar–angol kéziszótár (*kaktusz*)

A rendhagyó igéket az AkK2000 csillaggal (*) jelöli, a rendhagyó alakokat pedig a függelékből lehet kikeresni. Az AqK2000-ben a rendhagyó igéket felső indexbe írt ^{RH} rövidítéssel jelölik meg, a rendhagyó alakok pedig szintén kikereshetők a függelékből. Az AqK2000-ben nem jelölik a legismertebb három rendhagyó angol igét, valamint a segédigéket sem (*be, do, have, will* stb.). Arra, hogy ezek az igék rendhagyók, minden páros lap alján a következőképpen figyelmeztetnek a szerkesztők: ^{RH} = rendhagyó – (ld. Függelék) –, azonban a *be, do, have* és a segédigék rendhagyóságára nem utal ^{RH} jel (lásd Függelék III.). A KK2000-ben a rendhagyó igéket semmilyen módon nem jelölik és a rendhagyó alakokat sem sorolják fel a rendhagyó ige után a szócikkekben: *iszik i*, 1. drink, *eszik i*, eat, hall *i*, hear stb. A szótárhasználatot tehát erről a fontos információról semmilyen módon nem tájékoztatják. A következő kép az *iszik* szócikken mutatja be a különbségeket.

41. kép. *iszik*

isz|ik i 1. *ált* drink*; ~ik **vmből** (i) [*italból*] drink* (of) sg (ii) [*pohárból, forrásból*] drink* from sg; ~ik **egyed** have* a drink; **mit ~ol?** what will you drink/have?, what's yours?; **vk egészségre ~ik** drink* to sy, drink* a toast to sy, drink* the health of sy 2. [*iszákos*] drink*, be* a drunkard, *biz* booze; **nem ~ik** [*alkoholt*] be* on the wagon; **inni kezd** take* to drink*, take* to the bottle; ~ik, **mint a gödény/kefekötő** drink* like a fish

Magay Tamás – Országh László:
Magyar–angol kéziszótár (*iszik*)

iszik ❶ drink^{RH} *iszik egyed* have a drink *pohárból iszik* drink^{RH} from / out of a glass *iszik a sherryből* drink^{RH} of the sherry *mit iszol?* what will you drink/have? [szesznel:] what's yours? / what's your poison? ❷ [üríti poharát:] *vk egészségre iszik* drink^{RH} (a toast) to smb, drink^{RH} a health to smb ❸ [*iszákos:*] drink^{RH} (hard), be a drunkard / a hard drinker *inni kezd* take^{RH} to drink / the bottle *iszik, mint a gödény/kefekötő* drink^{RH} like a fish *asztal alá iszik vkii* drink^{RH} smb under the table

Varga György – Lázár A. Péter:
Magyar–angol szótár (*iszik*)

iszik *i*, **1. drink** **2. iszákos** be a drunk-
ard, *biz* booze || ~ ***mint a gödény***:
drink like a fish

Takács Erika: Magyar–angol kéziszótár (*iszik*)

A végmássalhangzójukat kettőző angol igéket csupán az AkK2000-ben jelzik (lásd 2.9.3.1. *Morfológia*). Erről a másik két kéziszótár a szócikkeken belül nem ad információt. Azonban az AqK2000-ben a szerkesztők az „Írásváltozatok és helyesírási tudnivalók” alatt, a bevezetőben, felhívják a nyelvtanulók figyelmét a fontosabb helyesírási tudnivalókra. Emlékeztetőül a szótári részben minden páratlan oldalon, a lap alján olvashatjuk: make–making, baby–babies, cry–cries–cried, happy–happier–happiest. A szóvégi mássalhangzó kettőződéséről is ugyanitt olvashatunk: hiT–hiTTing, loG–loGGed, thiN–thiNNer–thiNNest (lásd *Függelék III.*).¹⁷⁴ Éppen ezért külön, az érintett szócikkekben már nem esik róla szó.

A példákból ismét kiderül, hogy az AkK2000-ben és az AqK2000-ben minden fontos morfológiai információt megadnak a szerkesztők, a KK2000-ben legtöbbször ezeket az információkat már nem találjuk meg, illetve ezek közlése teljesen véletlenszerűen történik.

3.8.3.2. Szintaxis

Az AkK2000-ben és az AqK2000-ben az angol ige vagy melléknév után a szerkesztők megadják a szükséges vonzatokat. Aktív szótárak lévén a nyelvtanulóknak nagyon fontos információk ezek, hiszen amikor majd mondatba helyezik az angol ekvivalenst, akkor ezeknek az információknak a birtokában tudnak helyes mondatokat alkotni: ömlik ... flow (*vmból* from, *vmbe* into sg) (AkK2000), ömlik ... *vmiből vmibe ömlik* flow/run^{RH} from smth into smth (AqK2000), találkozik ... meet* (*vkvel* sy) (AkK2000), találkozik ... [vkivel:] meet^{RH} smb (AqK2000), alkalmas ... (*vmre*) (*be**) suitable, fit, right (*mindegyik*: for sg) (AkK2000), alkalmas ... suitable (amire: *to/for*), fit/right for smth (AqK2000), fed ... [*takar*] cover (*vmvel* with sg) (AkK2000), fed ... [*takar*:] cover (amivel: *with*) (AqK2000), kifárad ... (*vmtől*) tire (of); become*/get*/grow* tired (of/from) (AkK2000), kifárad ... get^{RH}/grow^{RH} tired of smth, tire of smth (AqK2000) stb. A vonzatokat mindkét kéziszótár minden esetben az adott szócikkekben közli. Az AkK2000-ben a vonzatok – következetesen – zárójelben szerepelnek magyarul és angolul is. Az AqK2000-ben ugyan mindig szerepelnek vonzatok, azonban azok közlése eltérő.

¹⁷⁴ Uo., viii.

Bár minden vonzatra vonatkozó információ kiderül belőle, az AkK2000-ben alkalmazott módszer mégis egységesebb. A KK2000-ben a vonzatokról csak ritkán tájékoztatják a szótárhasználót: ömlik ... *vmibe ömlik* run, alkalmas ... *suitable for/to, right for, fed ... cover, kifárad ... vmitől* tire, get tired.¹⁷⁵

Az előljárós igék (*phrasal verbs*) használatát egyértelműen közli mindhárom szótár. Ahol az előljáró vagy határozószó (vagyis a vonzat) egy egységet alkot az igével, ott nincs zárójelbe téve: felkavar ... *stir up* (AkK2000), felkavar ... *stir smth up* (AqK2000), felkavar ... *stir up* (KK2000), kiszáll ... [*járműből*] *get off/out* (*vhól at*), *get out of* [*a/the bus etc.*] (AkK2000), kiszáll ... [*járműből*:] *get^{RH} off/out of smth* (ahol: *at*) (AqK2000), kiszáll ... *get out/off* (KK2000) stb.

Az AkK2000-ben a főnevek után álló *tsz* rövidítés jelzi, hogy az ekvivalens után többes számú igei szerkezetnek kell állnia: rendőrség ... *police tsz*, fegyverkezés ... *military preparations tsz*. Az *esz* rövidítés esetében az igei szerkezetnek egyes számúnak kell lennie:¹⁷⁶ fénytan ... *optics esz*, matematika ... *mathematics esz*. Az AqK2000 az angol–magyar részben még jelöli a megszámlálhatatlan főneveket, erre a **NEM MEGSZÁML.** rövidítést alkalmazza (lásd 3.4.3.2. Szintaxis). A magyar–angol részben az egyes szócikkeken belül sajnos erre már nem hívják fel a figyelmet. A KK2000 sem alkalmaz rövidítéseket ezeknél a főneveknél.

Bizonyos főneveknél választhatunk, hogy egyes számú vagy többes számú igét használunk vonzatként (lásd 1.4.3.2. Szintaxis). Ilyen például: *family*, az AkK2000 a *család* szócikk alatt felhívja a figyelmet erre: család ... *family*; [*uralkodói*] *dynasty*; (a) családom *my family* [*esz ha az egészre, tsz ha tagjaira gondolunk*] ... családom (minden tagja) korán kelő *my family are all early risers*. Nagyon jó megoldás, hogy nem egyszerűen az *esz* v. *tsz* rövidítést adták meg nyelvtani információként, hanem röviden össze is foglalták a kettő közötti különbséget, amelyet még példával is illusztráltak. Az AqK2000 nem látja el rövidítésekkel ezeket az ekvivalenseket, de a példamondatokban bemutatja a különbséget (lásd 3.8.5. Illusztratív példamondatok). A KK2000 sem rövidítéssel, sem példamondatok útján nem tájékoztat erről a fontos szintaktikai információról.

A csak többes számban használható főnevek esetében, például: *trousers* ('*nadrág*'), *glasses* ('*szemüveg*') az AkK2000 mindig felhívja a figyelmet (*tsz* rövidítéssel) és sokszor segít abban is, hogy megadja az egyes számú használatukat: *nadrág ... [hosszú] a pair of trousers*; *trousers tsz*, *US pants tsz*, [*könnyebb, mindennapi használatra*] *slacks tsz*, *a pair of slacks*, *szemüveg ... spectacles tsz*, *glasses tsz*. Az AqK2000 nem látja el rövidítésekkel ezeket az ekvivalenseket, de

¹⁷⁵ A *találkozik* ige nem szerepel a címszavak között.

¹⁷⁶ Abban az esetben, ha a főnév számra nézve egyezik a két nyelvben, akkor természetesen az *esz* és *tsz* rövidítés is fölösleges, tehát nincs külön jelölve.

a példamondatokban bemutatja a helyes használatukat (lásd 3.8.5. Illusztratív példamondatok). A KK2000 a *nadrág* és a *szemüveg* címszó alatt nem látja el rövidítéssel a *trousers* és *spectacles* stb. ekvivalenseket, azonban a *cipő* szócikkben már használ *tsz* rövidítést: *cipő fn*, 1. shoes *tsz*, magas boots *tsz*. A többes számban használható főnevek esetében tehát ismét csak véletlenszerűen használ rövidítéseket.

A hátravetett helyzetben álló melléknevek esetében az AkK2000 az *ut* jelölést használja (értelmező szerep). Az AqK2000 a *HÁTRAVETVE* szót teszi ilyenkor az adott ekvivalens elé: keddi ... of Tuesday *ut* (AkK2000), keddi ... *HÁTRAVETVE*: on/of Tuesday (AqK2000). A KK2000 ezeknél a mellékneveknél nem alkalmaz rövidítéseket.

Az AkK2000 sokkal több esetben használ rövidítéseket a szintaktikai információk közlésére, mint a másik két szótár. Az AqK2000 is tájékoztatja a szótárhasználókat a legfontosabb tudnivalókról, azonban sokszor ezeket csak példamondatok segítségével mutatja be. A KK2000 legtöbbször sajnos sem rövidítések, sem példamondatok útján nem adja meg a szükséges, szintaxisra vonatkozó információkat.

3.8.4. Szemantika

A következőkben a három magyar–angol kéziszótár szemantikai komponenseit fogom összehasonlítani.

3.8.4.1. Ekvivalensek

Az ezredfordulón megjelent kéziszótárakban olyan új jelentéseknek és ekvivalenseknek kell szerepelniük, amelyeket megváltozott életünk és a tudományos-technikai fejlődés tett szükségessé. Új angol ekvivalensek kerültek tehát felvételre az AkK2000-ben és az AqK2000-ben: egér ... *infor* (computer) mouse (AkK2000), egér ... [állat, számítógépes:] mouse (AqK2000), kártya ... (cash/credit) card (AkK2000), kártya ... [számítógépben:] card (AqK2000), felfüggesztés ... *műsz* suspension (AkK2000), mobil [mobiltelefon:] cellphone, cellular phone, mobile (AqK2000) stb. A KK2000 anyaga valószínűleg (mivel forrásait nem nevezi meg) egy régi kiadású szótáron alapul, ezért például a fent említett és már az ezredfordulón is gyakori jelentések/ekvivalensek nem kerültek felvételre.

Az AkK2000-ben és az AqK2000-ben az ekvivalensek megbízhatóak, jól behelyettesíthetőek és minden fontos jelentést, valamint ekvivalenst felsorolnak. A KK2000, mint láthattuk, nagyon fontos, a modern életünkre jellemző

jelentéseket és ekvivalenseket nem ad meg, ugyanakkor sok régies, elavult és – a kéziszótárakhoz mérten – teljesen felesleges jelenéseket, valamint hibás ekvivalenseket is felvesz a szótárba: meghalad *i*, 1. surpass, (over) top, fogkrém *fn*, toothpaste, dentrifice, seprű *fn*, 1. broom, besom, wisp, tojás *fn*, egg, stone¹⁷⁷ stb.

Összefoglalva elmondható, hogy az AkK2000 és az AqK2000 sokkal több ekvivalenst ad meg az egyes szócikkeken belül, valamint a jelentések száma is sokszor magasabb. A 15. táblázat ezt mutatja be. A három kéziszótár néhány szócikkét hasonlítom össze szófajok, jelentések és az ekvivalensek száma szerint.¹⁷⁸ A táblázatban azok a címszavak szerepelnek (*nyak–nyüzsög*), amelyek mindhárom kéziszótárban megtalálhatók és általában többjelentésűek.

15. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek számának összehasonlítása (*nyak–nyüzsög*)

Címszó	Szófajok száma			Jelentések száma			Ekvivalensek száma		
	AkK*	AqK*	KK*	AkK*	AqK*	KK*	AkK*	AqK*	KK*
nyak	1	1	1	3	4	1	4	4	1
nyaklánc	1	1	1	1	1	1	3	3	1
nyal	1	1	1	2	2	1	10	4	3
nyelv	1	1	1	5	8	1	11	13	1
nyer	1	1	1	5	8	3	10	10	6
nyereg	1	1	1	4	5	1	10	7	1
nyereség	1	1	1	2	2	1	8	9	5
nyír	2 (i/fn)	2 (fn/i)	1	3/1	1/3	4	10/2	2/7	6
nyit	1	1	1	2	3	1	2	3	1
nyújt	1	1	1	3	7	3	27	19	6
nyúl	2 (i/fn)	2 (fn/i)	2 (fn/i)	3/1	2/4	2/3	6/3	2/9	2/5
nyüzsög	1	1	1	2	2	1	11	13	3

* AkK = Akadémiai Kiadó; AqK = Aquila Kiadó; KK = Könyvmíves Kiadó

¹⁷⁷ A *meghalad* szócikkben az (*over*) *top* ekvivalens hibásan lett felvéve: *top*, illetve *overtop* lehetne a két ekvivalens; a *fogkrém* címszóban a *dentrifice* ekvivalenst az angol egy nyelvű kéziszótárak (például Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Collins Cobuild English Dictionary, Oxford Advanced Learner's Dictionary) sem veszik fel címszavaik közé; a *seprű* címszónál a *broom* tökéletesen megfelelt volna, és elég is lett volna ekvivalensnek, hiszen a *besom* inkább vesszőseprű (az átlagember ritkán gondolna erre), a *wisp* is hasonlóan rossz ekvivalens itt, a *tojás* szócikkben a *stone* felvétele teljesen fölösleges.

¹⁷⁸ Az egyes ekvivalensek alatt nem tartottam fontosnak különválasztani, hogy a különböző szófajok és jelentések hány új ekvivalenssel bővültek.

A táblázatból kiderül, hogy a jelentések és az ekvivalensek száma is sokkal magasabb az AkK2000-ben és az AqK2000-ben, csakúgy, mint az angol–magyar részben. A KK2000 nagyon felületesen dolgozza ki az egyes szócikkeket, a jelentésekkel kapcsolatban csak a legminimálisabb információt adja meg, és ahogyan azt korábban már bemutattam, sokszor még az a kevés információ is elavult, illetve a mai nyelvtanuló számára nem releváns. A KK2000-ben legtöbbször csak néhány ekvivalens van felsorolva (és sajnos legtöbbször nem a gyakori jelentések, tehát az ekvivalensek felvételénél nem a gyakoriság számított): kulcs *fn* 1. key 2. *rugóhoz* key, turning peg, pin. Az AkK2000-ben ugyanez a szócikk: kulcs 1. [zárba] key ... 2. [rugó felhúzására] key, [húros hangszeren] tuning peg/pin 3. [szardíniás dobozon] opener ... 4. zene [kottán] clef ... 5. [feladatok megoldásához] key 6. átv [vmnek a nyitja] key, clue ...

Amennyiben a magyar címszónak (esetleg kifejezésnek) nincs angol ekvivalense, az AkK2000 az egynyelvű szótárakhoz hasonló körülírást alkalmaz. Ezek a körülírások csúcsos zárójelbe < > vannak téve, tehát az ekvivalensektől jól elkülönülnek: dobostorta *fn* <round layered chocolate cake with hard caramel top>, mákos tészta <vermicelli dusted with ground poppy-seed and sugar>. Emellett a szerkesztők a *kb.* (körülbelül) rövidítést is használják abban az esetben, ha az angol ekvivalens és a magyar szó nem teljesen egyenértékű: márványsajt *fn kb.* blue Stilton. A KK2000 kerüli a kultúrspecifikus szavak felvételét. Az AqK2000 nem használ csúcsos zárójelet, a magyarázatot mindig zárójel nélkül találhatjuk meg, például: diós metélt vermicelli with ground walnuts and sugar, dobostorta layered chocolate cake with caramel top. Ez nem a legjobb megoldás, hiszen az ekvivalenseket megfelelően el kell különíteni a körülírásoktól, erre bármilyen jelet, zárójelet, rövidítést alkalmazhatunk, a lényeg az, hogy a szótárhasználónak egyértelmű legyen, hogy itt körülírásról van szó.

Az AqK2000 a szócikkek után gyakran felsorol álbarátokat is, hiszen sok magyar és angol szó azonosnak tűnhet, közben valójában mégsem az. Erre a következőképpen hívja fel a szótárhasználók figyelmét, például az *adjunct* szócikk végén: adjunktus ... *NEM adjunct*, kemping ... *NEM camping*. Ez az információ nagyon hasznos lehet a nyelvtanulóknak, hiszen segítségével elkerülhetők a félrefordítások. Amikor az AqK2000 megjelent, még újdonságnak számított az álbarátok feltüntetése a szótárakban, mára már egyre több szótárban találkozhatunk vele.

3.8.4.2. Jelentések elkülönítése

Az egyes szófajokat az AkK2000 római számokkal különíti el: dán I. *mn* ... II. *fn*. Az AqK2000 és a KK2000 a több szófajú szavakat mindig külön szócikkben

tárgyalja. A címszavak különböző jelentéseinek elkülönítésére mindhárom kéziszótár arab számokat használ: kulcs 1. [zárba] key ... 2. [rugó felhúzására] key, [húros hangszere] tuning peg/pin 3. [szardíniás dobozon] opener ... 4. zene [kottán] clef ... 5. [feladatok megoldásához] key 6. átv [vmnek a nyitja] key, clue ... (AkK2000), kulcs ❶ [zárba:] key ... ❷ [hangszere:] tuning peg/pin ❸ [konzervdobozon:] opener ❹ [kottában:] clef ❺ [megoldás:] key ❻ [vmi nyitja:] key, clue ... (AqK2000), kulcs *fn* 1. key 2. rugóhoz key, turning peg, pin (KK2000). Ahogyan a példában is láthatjuk, a jelentésszámok után mindhárom szótár szóhasználati tájékoztatást is ad, ezek az úgynevezett fogalomkör-szűkítő irányítószavak vagy glosszák. Glosszák az egyes jelentéseken belül, az angol ekvivalensek előtt is állhatnak, ezzel segítve a szótárhasználót az ekvivalens gyors és helyes kiválasztásában: bányász *fn* miner, mineworker, [szénbányász] collier, pitman (AkK2000), bányász miner, mine worker, [szénbányász:] collier, pitman (AqK2000), bányász *fn*, miner, collier (KK2000). Az eddigi példákon jól látszik, hogy a KK2000-ben nagyon ritkán segítik glosszák a szótárhasználót. Nagyon gyakori hiba, hogy akár 4-5 ekvivalenst is felsorol glosszák nélkül, még akkor is, ha az ekvivalensek egyébként nem tartoznának egy jelentésbe: fog *fn*, tooth, cog, sprocket. Az AkK2000-ben és az AqK2000-ben a *fog* címszó már jelentésekre van bontva, és glosszák is segítik a helyes ekvivalens kiválasztását: fog *fn* 1. [emberi, állati] tooth, [vadállat] fang, tooth ... 2. [gereblyéé, fésűé] tooth, [villáé] prong, tine, [fogaskereké] cog, tooth, jag (AkK2000), fog *fn* ❶ tooth ❷ [vadállat:] fang, tooth ❸ [gereblyéé, fésűé:] tooth ❹ [villáé:] prong, tine ❺ [fogaskereké:] cog, tooth (AqK2000). A jelentésselkülönítésben a glosszáknak nagyon fontos szerepük van. Egy hosszabb szócikk esetében elég csak a jelentésszámok után álló glosszákat elolvasni, máris kiderül, hogy az általunk keresett angol ekvivalenst hol találhatjuk meg. A glosszákat az AkK2000 és az AqK2000 is szögletes zárójelbe teszi (az AkK2000-ben dőlt szedésű, az AqK2000 kettőspontot tesz utánuk). Ez rendkívül fontos, hiszen a glosszák így nagyon jól elkülönülnek a többi információktól. A KK2000-ben a glosszák nincsenek zárójelben, csupán dőltek. Ez eléggé zavaró, mivel a glosszákat nehéz elkülöníteni az ekvivalensektől. A következő példa ezt mutatja be.

42. kép. *barack*

barack *fn* 1. [sárga/kajszli] apricot, [őszi] peach 2. [fejre] rap on the head

barack ❶ [sárga:] apricot ❷ [őszi:] peach ❸ [fejre:] rap/tap on the/smb's head

Magay Tamás – Ország László:
Magyar–angol kéziszótár (*barack*)

Varga György – Lázár A. Péter:
Magyar–angol szótár (*barack*)

barack *fn*, sárga apricot, őszi peach

Takács Erika: Magyar–angol kéziszótár (*barack*)

A szaknyelvi minősítéseknek is van jelentésselkülönítő szerepük: csúcs ... 5. *pol* summit (meeting) 6. *sp* record (AkK2000), csúcs ... ⑦ [csúcstalálkozó:] summit (meeting) ⑧ record *olimpiai csúcs* Olympic record (AqK2000), csúcs *fn*, top, peak, summit, apex, pinnacle, *sportban* record (KK2000), hímnem ... 1. *biol* male sex 2. *nyelv* masculine gender (AkK2000), hímnem ... ① male sex ② [nyelvtanilag:] masculine (gender) (AqK2000), hímnem ... 1. *biol* male sex 2. *nyelvt* masculine gender (KK2000), króm ... *kém* chromium, *műsz* chrome (AkK2000), króm ... chromium, chrome (AqK2000), króm ... chrome (KK2000), kürt ... 1. *zene* horn, *kat* bugle (AkK2000), kürt ... ① [hangszer:] horn ② [katonai:] bugle (AqK2000), kürt ... 1. *zene* horn, *kat* bugle (KK2000). A *pol* (politika, politológia), *sp* (sport), *biol* (biológia); *nyelv* (nyelvtudomány) stb. szaknyelvi rövidítések rövidebbek, mint a glosszák, tehát tömörebben, mégis ugyanolyan egyértelműen elkülönítik a különböző jelentéseket. Az AqK2000 nem alkalmaz szaknyelvi minősítéseket, pedig sokszor egyszerűbb és rövidebb lenne, ha glossza helyett alkalmazná azokat (például [csúcstalálkozó:], [hangszer:], [katonai:] stb. helyett). Más esetekben pedig, bár szükség lenne rá, mégsem használ helyette glosszát (például a *csúcs* szócikkben a *record* ekvivalens előtt nem áll irányítószó, csupán a példával teszi egyértelművé a jelentést). A KK2000 bár alkalmaz szaknyelvi minősítéseket, azokat mégsem használja következetesen (például a *csúcs* szócikk).

A stílusminősítések is általában az arab jelentésszámok után, illetve az ekvivalensek előtt fordulnak elő. Segíthetnek a jelentésselkülönítésben, valamint a helyes ekvivalens kiválasztásában. Különösen fontosak akkor, amikor az ekvivalensek között fontos stiláris különbségek vannak, és ez a címszóból nem derül(het) ki: krumpli ... potato, *biz* spud (AkK2000), krumpli ... potato, spuds STOP (AqK2000). A *biz* (bizalmas) rövidítés teljesen egyértelművé teszi a különbségeket. Az AqK2000, az angol–magyar részhez hasonlóan, a STOP feliraton kívül nem használ más stílusminősítést. Ahogyan a szerzők a szótár bevezetőjében írják:

A (STOP) táblával jelölt szavak igen sokfélék. Mivel azonban sok az átfedés az olyan címkék között, mint a 'bizalmas', 'durva', 'fesztelen', 'kollokvialis', 'közönséges', 'pejoratív', 'sértő', 'szleng', 'tabu', szétválasztásuk csak mesterséges lehet. Az egy nyelvű angol szótárak maguk is eltérő minősítést adnak. A (STOP) táblával jelölt szavak használatában tehát legfeljebb a friss kiadású egy nyelvű angol szótárak igazíthatnak el.¹⁷⁹

A szerkesztők tehát igen különböző stílusokat vonnak össze a STOP tábla segítségével, mivel nem vállalják föl ezek elkülönítését. A feladatot ismét a szótárhasználóra bízák. A használatól várják el, hogy abban az esetben, ha STOP

¹⁷⁹ Uo., vii–viii.

táblát lát, nézzon utána egy egynyelvű szótárban, hogy pontosan mit jelent. Úgy gondolom, hogy ezt egy igényes és felhasználóbarát szótár nem teheti meg. Az AkK2000 nem von össze különböző stílusokat, ezért a következő minősítéseket használja még: *durva*, *hiv* (hivatalos), *iron* (ironikus), *pej* (pejoratív), *szl* (szleng), *tabu*, *tréf* (tréfás), *vál* (választékos). A KK2000 is használ stílusminősítéseket: *hiv* (hivatalos), *pejor* (pejoratív), *szl* (szleng), *tréf* (tréfás). A szótárban használja még a *biz* (bizalmas) rövidítést is, azonban a rövidítések listájában ezt nem tünteti fel.

A regionális minősítések megmutatják a szótárhasználnak, hogy az adott ekvivalens az angol nyelv melyik állami változataiban használatos, így ki tudják választani, hogy az adott helyzetben melyik a számukra megfelelő: gumiabroncs ... *tyre*, *US tire* (AkK2000), gumiabroncs ... *tyre*, *tire US* (AqK2000), gumi ... *pneumatic tyre / tire* (KK2000), második emelet *second floor*, *US third floor* (AkK2000), második emelet *second floor*, *third floor US* (AqK2000).¹⁸⁰ A KK2000 sajnos a regionális minősítéseket sem használja megbízhatóan és következetesen (lásd 3.8.2. *Grafémikai információk*). Az AqK2000 csak az *US* és *GB* rövidítéseket alkalmazza. Az AkK2000 használja még például *ausztrál* (ausztráliai angol), *kanadai* (kanadai angol) és *skót* (skóciai szóhasználat) minősítéseket is. Tehát a növekvő igényeket a szótár ezzel is igyekszik kielégíteni.

A példákon nagyon jól látszik, hogy az AkK2000 a jelentések pontos és megbízható elkülönítésében, a szótári minősítések használatában kimagaslik a másik két kéziszótár közül. Bár legtöbbször az AqK2000-ben is hozzájut a szótárhasználó a szükséges információkhoz, azonban a közlés módja sokszor nehezekebb. A KK2000 ismét elmarad a másik két kéziszótártól. A szócikkekben sokszor a jelentések sem számokkal, sem irányítószókkal, sem szótári minősítésekkel nincsenek megfelelően elkülönítve.

3.8.5. Illusztratív példamondatok

Az AkK2000 és az AqK2000 is igyekszik az angol ekvivalenseket használatban is bemutatni, amivel a korábban már közölt nyelvtani információkat erősítik meg, illetve segítenek azok megértésében, valamint azt is bemutatják, hogy az adott ekvivalens milyen tipikus szöveggörnyezetben fordulhat elő. Az illusztratív példamondatokat mindkét szótár szerkesztői igyekeztek úgy kiválasztani, hogy segítsék vele a mindennapi kommunikációt, így erősítve a szótárhasználó kommunikatív kompetenciáját. Például a *bank* szócikk alatt mindkét

¹⁸⁰ A KK2000-ben a *második emelet* nem szerepel.

kézis�ótárban szerepelnek a legfontosabb bankkal kapcsolatos mondatok: *bankba teszi a pénzét, melyik bankban tartod a pénzed?, a Midland bankban tartja a pénzét* (AkK2000), *pénzt tesz a bankba, két bankban tartja a pénzét* (AqK2000). A KK2000-ben azonban ennél a jelentésnél nem találunk példamondatokat. Hasonlóan informatív az AkK2000 és az AqK2000 *késik* szócikke is: *két órát késett, a forgalom miatt késtem, (a vonat) 25 percet késik, két órát késett a vonat, a köd miatt késnek a gépek/járatok, késik az óráám, öt percet késik az órája* (AkK2000), *késik a válasz, félórát késik, a köd miatt késik a járat, a forgalom miatt késik, egy percet késik az óráám* (AqK2000). A KK2000-ben azonban itt sem találunk példamondatokat.

A nyelvtani információk bemutatását segitendő nagyon hasznos példamondatok kerültek be az AkK2000-be és az AqK2000-be: *rendőrség ... police tsz ... a rendőrség keresi the police are after him* (AkK2000), *rendőrség ... police ... a rendőrség keresi the police are looking into the whereabouts of smb* (AqK2000), *család ... family; [uralkodói] dynasty; (a) családom my family [esz ha az egészre, tsz ha tagjaira gondolunk] ... családom (minden tagja) korán kelő my family are all early risers* (AkK2000), *család ... family a családom nem nagy my family isn't big a családom korán kelő my family are early risers* (AqK2000). Az egyébként nagyon fontos szintaktikai információk bemutatására a KK2000-ben nem találunk példamondatokat ezekben az esetekben sem. A csak többes számban használható főnevek, például *trousers, glasses* esetében az AkK2000 a rövidítések használata mellett legtöbbször példamondatokkal is bemutatja a használatot: *cipő ... vettem egy cipőt I've bought a pair of shoes*. Az AqK2000 nem látja el rövidítésekkel ezeket az ekvivalenseket, de a példamondatokban bemutatja a helyes használatukat: *nadrág ... trousers ... két nadrág two pairs of trousers, szemüveg glasses ... egy szemüveg a pair of glasses*. A KK2000 a *nadrág* és a *szemüveg* címszó alatt nem hoz példamondatokat, azonban a *cipő* szócikkben már találunk egyet: *cipő fn, 1. shoes tsz ... egy pár cipő a pair of shoes*.

Az AkK2000 és az AqK2000 a kollokációkat tekintve is igyekezett minél többet szótározni: *javaslat ... javaslatot tesz put forward a proposal (for sg), propose a/the motion (that), szánalom ... szánalmat ébreszt (vkben) move sy to pity, fegyver ... fegyvert fog vk ellen take up arms against sy stb*. A KK2000-ben csak elvétve találunk kollokációkat, példának okáért a fent említettek közül egyik sem szerepel a szótárban.

Az AkK2000-ben és a KK2000-ben a kollokációk és az illusztratív példamondatok is vastag betűvel vannak szedve, így mindkét szótárban jól elkülönülnek az egyéb információktól. Az AqK2000-ben az ide tartozó példamondatok dőlt szedésűek, így szinte alig különülnek el a példákra adott fordítástól, illetve az ekvivalensektől (lásd *Függelék III.*).

3.8.6. Frazeológia

Abban az esetben, ha a magyar szót vagy szókapcsolatot csak sajátos idiómával lehet visszaadni, az AkK2000 a *kif* rövidítést használja, például: izgalom ... izgalomban van ... be excited, be upset; *kif* be (all) in a flutter, költség ... fedezi/vállalja vmnek a költségeit cover/meet the cost(s)/expense(s) of sg, *kif* *biz* foot the bill. Nagyon fontos, hogy ezeket az angol állandósult szókapcsolatokat, idiómákat külön jelöli a szótár, hiszen a szótárhasználónak hasznos információval szolgálnak, ez alapján tudja csak pontosan és helyesen használni majd az adott angol ekvivalenst. Az AqK2000-ben az állandósult szókapcsolatok mindig a szócikkek végén találhatók a KIFEJEZÉSEKBEN felirat után. A szótárhasználó így minden, az adott szócikkhez tartozó állandósult szókapcsolatot egy helyen talál meg. Ez nagyban segíti a keresést, és a szócikk is átláthatóbbá válik: madár ❶ bird ❷ [pasas:] bird, cat, chap KIFEJEZÉSEKBEN: *csiripelték a madarak* a little bird(ie) told me ... A KK2000-ben a példamondatok, kollokációk, idiómák a szócikkek végén – kettős virgulával elválasztva – találhatók, minden logikai rendszert nélkülözve, például: fésül *i*, comb, dress sy's hair || *fésüld meg a hajad!*: comb your hair! || *átfésüli a várost*: comb the city.

A szótárakban egyre gyakrabban találkozhatunk állandósult szókapcsolatokkal, idiómákkal, hiszen mind az aktív, mind a passzív szótárban nagyon fontos szerepük van. Az AkK2000-ben és az AqK2000-ben a szerkesztők igyekeztek minél többet regisztrálni, például *futkos mint a mérgezett egér* ('run around like mad'), *elküld melegebb éghajlatra* ('send sy (straight) to hell'), *fonák helyzetben van* ('be in a false position'), *minden erejét megfeszítve dolgozik* ('keep one's nose to the grindstone'), *rájön a dolog nyitjára* ('get the hang of sg'), *csütörtököt mond* ('fail, fall through'), *nekem nyolc* ('it's all the same to me'), *alszik, mint a mormota* ('sleep like a log') stb. A KK2000-ben a fentiek közül csupán egy szerepel: *csütörtököt mond*.

A 3.8.3.2. Szintaxis fejezetben már említettem, hogy a vonzatos igék (*phrasal verbs*) használatát mindhárom szótár egyértelműen közli. Ahol az elöljáró vagy határozószó (vagyis a vonzat) egy egységet alkot az igével, ott nincs zárójelbe téve: felkavar ... stir up (AkK2000), felkavar ... stir smth up (AqK2000), felkavar ... stir up (KK2000), kiszáll ... [járműből] get off/out (*vhol* at), get out of [a/the bus etc.] (AkK2000), kiszáll ... [járműből:] get off/out of smth (ahol: *at*) (AqK2000), kiszáll ... get out/off (KK2000) stb.

Az AkK2000-ben és az AqK2000-ben szép számmal találunk közmondásokat is: korpa ... aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók he must have a long spoon that sups with the devil / who keeps company with the wolf will learn to howl, nevet az nevet legjobban, aki utoljára nevet he who laughs last laughs longest, veréb ... jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok a bird in the hand (is

worth two in the bush), verem ... aki másnak vermet ás, maga esik bele hoist with one's own petard, a case of the biter bit, arany ... ki korán kel aranyat lel early to bed and early to rise, makes a man healthy, wealthy and wise / the early bird catches the worm stb. A KK2000-ben ezek közül ismét csak egy szerepel: ki korán kel, aranyat lel. Egyedül az AkK2000 különíti el a közmondásokat, mégpedig átlátható, *közm* rövidítéssel. Az AqK2000-ben a közmondásokat a kifejezések vagy a példamondatok között találhatjuk meg. A KK2000 a közmondásokat is a példamondatok, kollokációk és idiómák között, a szócikkek végén sorolja fel.

A következő táblázat azt mutatja be, hogy a három szótárban a különböző szócikkekben hány példát, állandósult szókapcsolatot vagy közmondást találunk.¹⁸¹ A K-betűben haladva választottam ki olyan szócikkeket (*kábítószer–kártya*), ahol grammatikai vagy szemantikai okokból indokolt a példamondatok felvétele.

16. táblázat. Példák száma (*kábítószer–kártya*).

Címszó	Akadémiai Kiadó	Aquila Kiadó	Könyvműves Kiadó
kábítószer	4	6	1
kagyló	2	3	0
kalap	7	6	3
kap	17	13	1
kapásból	4	6	0
kapcsol	8	7	2
kapu	6	5	1
karácsony	6	4	2
kártérítés	5	4	0
kártya	9	6	2

A táblázatban szereplő számok alátámasztják az eddig elmondottakat, és mindennél világosabban mutatják, hogy a KK2000-ben szinte alig szerepelnek példamondatok. Az AkK2000-ben és az AqK2000-ben nincs jelentős számbeli eltérés, ha szükséges, akkor mindkét kéziszótár példamondatokkal is illusztrálja az adott szócikkben megadott ekvivalenseket. Összességében elmondható, hogy mindkét kéziszótár szerkesztői igyekeztek minél több illusztratív példamondatot, kollokációt, idiómát, vonzatos igét és közmondást felvenni a szótárba, ezzel is színesítve és gazdagítva a szótár egészét.

¹⁸¹ A táblázatban nem választom külön az illusztratív példamondatokat, valamint a kollokációkat az idiómáktól és a közmondásoktól.

3.8.7. Bevezető és függelék

Az AkK2000 bevezetőjét és függelékét már a 2. fejezetben bemutattam (lásd 2.9.7. *Bevezető és függelék*), ezért ebben a fejezetben ettől eltekintek.

Az AqK2000 bevezetője tízoldalnyi terjedelmű. A szerzők a szótár elején röviden bemutatják a szótárat, és elmondják annak legfontosabb adatait. Ezt követi egy útmutató a szótár használatához, amelyben mindent példákkal is illusztrálnak. A bevezető a következő témákat érinti: szócikk és címszó; a szócikkek sorrendje; az azonos alakú címszavak elrendezése; a szócikkek felépítése; jelentések, ekvivalensek, zárójelek; idiómák; összetéveszthető szópárok; nyelvtan a szócikkekben; az angol többszavas igék; stílusminősítések; írásváltozatok és helyesírási tudnivalók; brit és amerikai írásmód. Ezután a rövidítések és jelek jegyzékét, illetve azok feloldását találjuk. Legvégül a szerzők felsorolják a kézi-szótár összeállításánál használt forrásokat. Az informatív bevezető a szótárban található összes információt példákon mutatja be, így a szótárhasználók tudni fogják, hogy pontosan mit és hol találnak meg a szótárban.

A függelék a rendhagyó többes számú főnevek listájával kezdődik, ahol sajnos hiányoznak a magyar jelentések és az angol kiejtések is, majd a rendhagyó igék listájával folytatódik. Az igék jelentése és kiejtésük sajnos itt a függelékben nincs megadva, viszont az országok neveit és a belőlük képzett mellékneveket összegyűjtötték a függelékben. Itt már szerepelnek a magyar megfelelők, és a kiejtés is meg van adva. A függelék táblázattal zárul, amelyben néhány nagy szám brit és amerikai megfelelője van megadva.

A KK2000 az angol–magyar részhez hasonlóan nem tartalmaz sem előszót, sem bevezetőt. A szótárhasználó tehát semmit nem tud meg a szótárról, a benne található információkról, illetve megtalálhatóságukról. Mindössze a rövidítések listáját közlik azok feloldásával. A lista egyébként hiányos, mert például a *biz* (bizalmas) rövidítés is megtalálható a szótárban, azonban a rövidítések listájában már nem szerepel.

A függelék tizenhárom oldal terjedelmű. Két részre van osztva. Az első részben a következő témaköröket érintően találhatunk táblázatokba foglalt nyelvtani információkat: személyes névmások (alanyesetben, tárgyesetben), birtokos névmások, kérdő névmások, főnévi igenév, gerundium, melléknévi és határozói igenév, az angol műveltető mondatok szerkezete, tagadás. A második részben a rendhagyó igéket gyűjtötték össze. A magyar megfelelők és a kiejtési információk azonban hiányoznak.

ÖSSZEFOGLALÁS

A 2. fejezetben az Akadémiai Kiadónál megjelent két angol–magyar és két magyar–angol szótárt vizsgáltam. Az 1999-ben és 2000-ben megjelent új kiadásokat hasonlítottam össze a két korábbi kiadású szótárral. Bemutattam, hogy az Akadémiai-szótárak folyamatos javításokon és újításokon mentek keresztül, követve a legújabb lexikográfiai trendet és a szótárhasználók változó igényeit.

A címszóállományt mind az angol–magyar, mind a magyar–angol részben felújították, rengeteg új szó és kifejezés került felvételre, emellett pedig az elavult, illetve ritkán használt szavak törölve lettek. Az 1999-ben megjelent angol–magyar kéziszótárban, követve az egynyelvű szótárak példáját, nem szerepelnek címszóként azok a képzett angol szavak, amelyek jelentése kikövetkeztethető a címszó, valamint a hozzárendelt angol képző jelentéseiből. Ezek mindig a szócikkek végén, félkövér betűvel szedve szerepelnek, a címszótól pedig egy fekete kör (●) választja el őket (például: *climate* ... ● *mn* *climatic* *hsz* *climatically*). Így sokkal több képzett szó kerülhetett be az újabb kiadású kéziszótárba. A kiejtésre vonatkozó információkat azonban érdemes lett volna még ezekben az esetekben is feltüntetni. A címszavakat tekintve fontos változtatás volt még az is, hogy az összetett szavak (függetlenül attól, hogy egybe, külön vagy kötőjellel kell írni) az újabb kiadásban már címszóként szerepelnek, tehát a használók nagyobb biztonsággal találják meg az összetett szavakat.

A kiejtésre vonatkozó információk az angol–magyar részben a címszavak után vannak mindig feltüntetve. Az 1999-ben megjelent új kéziszótár lépést tart a legújabb változásokkal, így a kiejtésbeli változásokat mindig pontosan megadja. Az Akadémiai Kiadó szótáraiban nem szerepel kiejtés abban az esetben, ha olyan összetett szavakról van szó, melyek kiejtése az összetételt alkotó elemeknél megtalálható. Azonban mindig feltünteti az összetett szavak kiejtését akkor, ha az összetételt alkotó elemekben változás történik. Felhasználóbarátabb megoldás lett volna, ha a kiejtést a szótárak minden címszó után feltüntetik. A magyar–angol részben találunk hangsúlyjelölést, ami az általam vizsgált, nem Akadémiai Kiadónál megjelent magyar–angol szótárakban nem szerepel. A nyelvtanulót nagyban segítheti a hangsúlyjelölés, ezért követendő példának tartom.

Az Akadémiai Kiadónál megjelent kéziszótárak következetesen feltüntetik a brit és amerikai eltéréseket, illetve változatokat. Az újabb kiadásban azonban

ezen a területen is sikerült pontosítani, gondolok itt a minősítések használatára és az utalási rendszerre.

A grammatikai információkat tekintve az első és egyik legfontosabb változtatás, hogy a szófajra, illetve a nyelvtanra vonatkozó információk közlésére használt rövidítéseket angolról magyar nyelvűre változtatták, hiszen a szótárak elsődleges célközönsége a magyar anyanyelvű használók. Az újabb kiadású angol–magyar részben a szócikkekben található rendhagyó alakokra vonatkozó információk sokkal átláthatóbban és érthetőbben vannak feltüntetve. Elhagyják a tilde használatát, a kiejtésre vonatkozó adatokat pedig zárójelben közlik. A vonzatokra vonatkozó információk az ekvivalensek után zárójelben és a példamondatoknál is szerepelnek, ezzel segítve az angol szavak, illetve kifejezések mondatba foglalását és lefordítását. Főnevek esetében az újabb kiadású kézis�ótárak már minden esetben jelzik, hogy egyes számú vagy többes számú igei szerkezet áll-e a főnév után, ami szintén nagyon fontos új információ, hiszen csak ennek birtokában tud majd a szótárhasználó grammatikailag helyes mondatokat alkotni.

A szemantikát illetően példákkal és táblázatokkal illusztrálva bemutattam, hogy az elavult, illetve kevésbé gyakori jelentések, valamint ekvivalensek törölve lettek, helyükre pedig új jelentéseket vettek fel. Az újabb kiadásokban mind az ekvivalensek, mind a jelentések száma bővült. A szótárhasználó tehát biztosan megtalálja az általa keresett megfelelő ekvivalenst. Amennyiben a címszónak, illetve kifejezésnek nincs célnyelvi megfelelője, a kézis�ótárak az egynyelvű szótárakhoz hasonló körülírást alkalmaznak. Ezek a körülírások csúcsos zárójelek között vannak elhelyezve, tehát az ekvivalensektől jól elkülönülnek.

Az Akadémiai Kiadó kézis�ótárai a homonimákat mindig felső indexszámmal jelölik. Ha a címszó több szófajú, akkor a különböző szófajokat a szótárak római számokkal különítik el egymástól. A szófajok felsorolása az újabb kiadásokban már az adott szócikkre legjellemzőbb szófajjal kezdődik, tehát már nem egy merev, kötött sorrend diktál. Az újabb elrendezés segíti a szótárhasználókat ekvivalensek gyors megtalálásában. A szófajokon belül a különböző jelentéseket arab számokkal különítik el. A jelentések sorrendjét mindig az adott jelentés használata és gyakorisága szerint dolgozták ki, tehát a leggyakoribb jelentés lesz az első, és a kevésbé gyakori, illetve speciális jelentéseket ezek után találjuk meg. A régebbi kiadású kézis�ótárakhoz képest bővült a stílusminősítésnél, a szaknyelvi, illetve a földrajzi besorolásnál használt rövidítések száma, így a szótárhasználó még pontosabb és gazdagabb információhoz juthat. Ezen kívül az újabb kiadásokban már sokkal több az ekvivalenseket pontosító magyarázat (glossza) is, ami segít a helyes ekvivalens gyorsabb megtalálásában.

A példamondatok és a frazeológia területén is sok új információval gazdagodott a két felújított és átdolgozott Akadémiai-kéjis�ótár. A szótárban található

példamondatok és kollokációk száma bővült. A megváltozott tipográfia pedig segíti a megtalálhatóságukat. Az állandósult szókapcsolatokról, idiómákról, közmondásokról és vonzatos igékről is elmondható, hogy az újabb kiadásokban sokkal nagyobb számban találhatók meg. A közmondások mindig *közm* rövidítéssel vannak jelölve. A vonzatos igék pedig az angol–magyar részben nagyon jól elkülönülve, az igei szócikkek végén ábécésorrendben lettek felsorolva. Az angol–magyar részben az idiómák ezzel szemben nincsenek sem rövidítéssel, sem szerkezetileg a szócikkeken belül megfelelően elkülönítve. A magyar–angol részben a kéziszótárak a *kif* rövidítést használják ott, ahol a magyar adatot (szót vagy szókapcsolatot) az angolban sajátos idiómával lehet csak visszaadni.

Az Akadémiai Kiadónál a szótárszerkesztők mindig megkapták a lehetőséget arra, hogy a szótárban található információkat bizonyos időközönként frissítsék és tökéletesítsék. Ennek köszönhetően az angol–magyar és magyar–angol szótárak mindig a legkiválóbb minőséget képviselték Magyarországon.

A rendszerváltozás után az Akadémiai Kiadó mellett más kiadók is lehetőséget kaptak arra, hogy saját elképzeléseik szerint készítsenek szótárakat. Egyes kiadóknak, mint például az Aquila Kiadónak, sikerült megfelelni a követelményeknek, és ahogy láttuk, többféle újtással is elő tudtak állni. Más kiadók pedig, mint például a Könyvmíves Kiadó, sajnos színvonalatlan szótárakkal árasztották el a piacot.

Címszóállományát tekintve az Aquila Kiadó angol–magyar, magyar–angol szótárában alapos, az élet minden területét érintő válogatás történt. Mindent megtalálunk benne, amit egy kéziszótárnak feltétlenül tartalmaznia kell. Megkönnyíti a keresést, hogy itt is minden összetett szó önálló szócikként szerepel. Ezzel szemben a Könyvmíves Kiadó szótárából sokszor még olyan szavak is hiányoznak, aminek még egy zsebszótárban is benne kellene lennie. Ráadásul az összetett szavak néha önálló szócikként szerepelnek, néha pedig az egyes szócikkeken belül találjuk meg, ami a szótárhasználó munkáját igen megnehezíti.

Az Aquila Kiadó kéziszótáraiban a több szófajhoz tartozó szavak mindig külön szócikkben szerepelnek, ezt a szabályt következetesen és pontosan betartják. A legújabb egynyelvű szótárakban is ezzel az elrendezési elvvel találkozhatunk. Úgy gondolom, hogy ez a leginkább ajánlatos megoldás. Ezáltal a különböző szófajok megfelelően elkülönülnek, a szócikkek pedig rövidebbek és átláthatóbbak lesznek. A Könyvmíves Kiadó szótárában a homonim szavak és a több szófajhoz tatózó szavak rendszertelenül, néha külön szócikkben, néha egy szócikkben szerepelnek. Ha pedig külön szócikkben tárgyalja őket, akkor nincsenek megfelelően elkülönítve.

Az Aquila Kiadó és a Könyvmíves Kiadó szótáraiban kiejtésre vonatkozó információkat csak az angol–magyar részben találunk. Ezek mindig a címszavak

után, zárójelben szerepelnek. Az Aquila Kiadó kéziszótára nem ad meg kiejtést abban az esetben, ha olyan összetett szavakról van szó, melyek kiejtése az összetételt alkotó elemeknél megtalálható. Azonban mindig feltüntetik az összetett szavak kiejtését akkor, ha az összetételt alkotó elemekben változás történik. Ezzel szemben a Könyvmíves Kiadó kéziszótárára minden esetben megadja a szavak kiejtését. Ez segíti a szótárhasználót, hiszen mindig megtalálja a keresett információt, nem kell a szótárban máshol is utánanézni a kiejtésnek. Ennek ellenére a Könyvmíves Kiadó kéziszótárában a kiejtésre vonatkozó információk sajnos csak a legszükségesebb tudnivalókat közlik, és ez a minimális információ is sokszor pontatlan, illetve elavult.

Az amerikai változatokat az Aquila Kiadó kéziszótáraiban csak akkor találjuk meg, ha megjósolhatatlan eltérés van a brit és az amerikai helyesírás között (sajnos az amerikai változatoknál sokszor nem használnak földrajzi minősítést). Ezzel ellentétben, a szabályos eltérésekre mindig a szótári részben, a lap alján figyelmeztetnek, azaz címszóként már nincsenek felvéve, és a szócikkekben belül sem esik róluk szó. Ugyanitt a szótári részben, a lap alján fontos helyesírási szabályokra is felhívják a nyelvtanulók figyelmét. A Könyvmíves Kiadó szótáraiban a brit és az amerikai eltérések rendszertelenül, csak véletlenszerűen szerepelnek. Az Aquila Kiadó kéziszótáraival szemben semmiféle szabályt nem dolgoztak ki erre.

A szófajra és a nyelvtanra vonatkozó információkat mindhárom kiadó szótáraiban magyar nyelvű rövidítésekkel közlik. Sajnos az Aquila Kiadó szótára csak ott adja meg a szófajra vonatkozó információt, ahol a címszó több szófajú. A rendhagyó alakokat az Aquila Kiadó kéziszótáraiban minden esetben pontosan és érthetően szerepeltetik. A Könyvmíves Kiadó szótáraiban ezeket ismét minden szabály és rendszer nélkül hol itt, hol ott megadják. Ez nagyon félrevezető, a szótárhasználó így soha nem lehet biztos a kapott információk helyességében. A vonzatokra vonatkozó információkat az Aquila Kiadó kéziszótáraiban mindig megtaláljuk, a szerkesztők erre különösen odafigyeltek. A Könyvmíves Kiadó szótáraiban a vonzatok is csak rendkívül hiányosan szerepelnek az egyes szócikkekben. Az Aquila Kiadó angol–magyar kéziszótárában jelzik a legfontosabb megszámálható főneveket. A többi esetben, például a csak többes számban használható főnevek esetében, a szintaxisra vonatkozó információkat példamondatokkal igyekeznek szemléltetni. Ez lexikográfiai szempontból nem a legjobb megoldás, hiszen a példamondatoknak a már korábban megadott nyelvtani információkat kell szemléltetniük, azok szerepét nem vehetik át. A magyar–angol részben pedig sajnos már nem jelölik a megszámálható főneveket sem, bőségesen találunk azonban példamondatokat a helyes használat bemutatására. A Könyvmíves Kiadó kéziszótáraiban a szintaxisra vonatkozó információk

tekintetében legtöbbször sem rövidítés, sem példamondat nem segíti a szótárhasználót.

Az Aquila Kiadó szótáraiban található ekvivalensek mennyiségileg és minőségileg is megfelelnek a kéziszótárak általános követelményeinek. A Könyvmíves Kiadó szótáraiban sokszor még a legalapvetőbb jelentések és ekvivalensek is hiányoznak. Ha nincs az angol címszó adott jelentésének pontos magyar megfelelője, akkor az adott jelentést a Könyvmíves Kiadó kéziszótárában körülírva, csúcsos zárójelben találjuk meg. Azonban gyakran a csúcsos zárójelet elfelejtik kitenni. Az Aquila Kiadó kéziszótára nem használ csúcsos zárójelet, a magyarázatot mindig zárójel nélkül találhatjuk meg. Ez lexikográfiai szempontból ismét hibának számít, hiszen az ekvivalenseket el kell különítenünk a körülírásoktól, erre bármilyen jelet, zárójelet, rövidítést alkalmazhatunk, a lényeg, hogy a kettő jól elkülönüljön. Az Aquila Kiadó kéziszótára a szócikkek után gyakran felsorol álbarátokat is, hiszen sok magyar és angol szó azonosnak tűnhet, és mégsem az. Ezek az információk nagyon hasznosak lehetnek a nyelvtanulóknak, hiszen segítségével elkerülhetők a félrefordítások.

A szófajokon belül a különböző jelentéseket mindkét kiadó kéziszótárai arab számokkal különíti el. A jelentések sorrendjét mindig az adott jelentés használata és gyakorisága szerint dolgozták ki, tehát a leggyakoribb jelentés lesz az első, és a kevésbé gyakori, illetve speciális jelentéseket találjuk meg ezek után. A Könyvmíves Kiadó szótáraiban gyakran találkozhatunk azzal a hibával, hogy a jelentések, illetve az ekvivalensek nincsenek megfelelően elkülönítve. Egy jelentésponton belül tárgyal teljesen eltérő jelentéseket, illetve halmoz fel olyan ekvivalenseket, amelyeket külön kellene választani. A stílusminősítések és a szaknyelvi rövidítések használata több okból is fontos a szótárban, többek között a jelentések elkülönítésében nyújt nagy segítséget. Az Aquila Kiadó szótárából teljesen hiányoznak a szaknyelvi rövidítések, nem tartják fontosnak feltüntetni, hogy az adott szó mely szakterületen használatos. Ezenkívül különböző stílusokat vonnak össze egyetlen jel, a STOP tábla segítségével. A szerkesztők nem vállalják föl ezek elkülönítését. A feladatot inkább a szótárhasználóra hárítják. A használatól várják el, hogy abban az esetben, ha STOP táblát lát, a jelentést és használatot keresse ki egynyelvű szótárban. Ezt, úgy gondolom, egyetlen igényes és felhasználóbarát szótár sem teheti meg. Ezen a jövőben mindenképpen változtatni kellene. A Könyvmíves Kiadó kéziszótárában ugyan szerepelnek szaknyelvi rövidítések és stílusminősítések is, azonban ezeket csak elvétve és rendszertelenül alkalmazzák. A jelentéspontosító információkat, a glosszákat az Aquila Kiadó szótáraiban mindig zárójelben találjuk meg. A Könyvmíves Kiadó kéziszótáraiban csak nagyon ritkán szerepelnek jelentéspontosító információk

az ekvivalensek előtt, illetve, ha szerepelnek, akkor sincsenek zárójelben. Ez nagyon zavarja a keresést, és átláthatatlanná teszi a szócikkeket.

Az Aquila Kiadó kézis�ótárai igyekeznek minél több illusztratív példamondattal szemléltetni a címszavak használatát. A Könyvmíves Kiadó szótárai sajnos példamondatok tekintetében is nagyon szegényesek. Az Aquila Kiadó kézis�ótárai a frazeológiát tekintve is próbálnak minden igényt kielégíteni. Nagy segítség, hogy az állandósult szókapcsolatok mindig a szócikkek végén, a KIFEJEZÉSEKBE felirat után vannak összegyűjtve. A nyelvtanuló így minden, az adott szócikkhez tartozó állandósult szókapcsolatot egy helyen talál meg. Ez jelentős mértékben segíti a keresést, és a szócikk is átláthatóbbá válik. Nagy számban vettek fel a szótárba vonzatos igéket is. Ezeket az angol–magyar részben közvetlenül az igei szócikkek végén, beljebb kezdve, félkövér betűstílussal, ábécésorrendben sorolják fel. A Könyvmíves Kiadó szótáraiban nagyon kevés a frazeológiai adat. Ráadásul sem a példamondatok, sem az idiómák, sem a vonzatos igék nincsenek megfelelően elkülönítve. Legtöbbször a szócikkek végén, ömlesztve találjuk meg őket, kettős virgulával elkülönítve. A felsorolásban nem lehet sem logikai, sem más rendszert találni.

A Könyvmíves Kiadó szótáraiban végig, szinte minden ponton hiányosságokkal és hibákkal találkozunk. A hozzáértők számára már az elején gyanússá válik a szótár, hiszen a bevezetőt (vagy előszót), illetve a használati útmutatót is hiába keressük. Az Aquila Kiadó és az Akadémiai Kiadó kézis�ótárai a rövid előszót követően részletesen, példákkal illusztrálva bemutatják, hogy a szótárban pontosan mit és hol találnak meg a szótárhasználók. Az útmutató elolvasása tehát hasznos lenne, bár sajnos nagyon kevesen szánnak erre időt (és még kevesebben jegyzik meg az abban olvasottakat). Ez komoly probléma, és nehéz rá megoldást találni. A legtöbb ember és a legtöbb nyelvtanár természetesnek veszi, hogy a szótárhasználat készségével minden nyelvtanuló rendelkezik. Ez természetesen nem így van, sőt sok nyelvtanuló még hosszas gyakorlat után is csak nehezen sajátítja el ezt a képességet. Minél többször éri őket kudarc, annál könnyebben adják fel a harcot, és fordulnak el a szótáraktól. A szótárhasználattal kapcsolatban végzett kutatásom eredményei is igazolták, hogy a diákok „szótártudatossága” alacsony szintű. Nagyon fontos lenne, hogy a nyelvtanárok már az általános iskolában bevezessék a diákokat a szótárak helyes használatába. A szótárak használatát munkafüzetek segítségével, gyakorlati feladatokkal kellene bemutatni a diákoknak. Fontos lenne az is, hogy a nyelvtanárok mindig az életkornak megfelelő szótárt válasszák ki erre a célra. A szótár ugyanis a nyelvtanulás egyik elengedhetetlen eszköze. Ha a diákok a szótárhasználat gyakorlatát nem sajátítják el már egészen korán, akkor ez a későbbi nyelvtanulásukra is negatív hatással lesz. A cél az lenne, hogy a szótárhasználat oktatása szervezett kereteken

belül, minden iskolában jelen legyen. A szótárhasználat oktatásának fontosságára éppen egy Budapesten 1988-ban megrendezett nemzetközi lexikográfiai konferencián (BudaLEX) hívták fel a résztvevők a figyelmet. Sajnos sok év eltelt azóta, de ebben az irányban nem történtek lépések.

A szótárak megfelelő színvonalának fenntartása érdekében a 2000-ben újra megalakult MTA Szótári Munkabizottsága próbál minél többet segíteni. Az új társadalmi és gazdasági viszonyok közepette folyamatosan megjelenő szótárakat igyekszik figyelemmel követni és lehetőség szerint értékelni őket. Ezen kívül három folyóiratban (*Modern Nyelvoktatás, Magyar Terminológia, Iskolakultúra*) is rendszeresen találhatunk szótárkritikákat. Sajnos ezen kritikák és értékelések közül csak igen kevés jut el a szélesebb közönséghez. Szükség lenne tehát arra, hogy a médiában nemcsak a nyelvészekhez, hanem a nem szakmai közönséghez is eljussanak a szótárkritikák, ezzel is segítve az igényes és megbízható szótárak iránti magasabb igényt.

FÜGGELÉK I.

Értékelőlap a „Kiváló magyar szótár” versenyhez (pontozás 1–10-ig; a magasabb szám a jobb értéket jelöli)

Az értékelt szótár címe és kiadója:

I. Külső jegyek: kötése, méretei, súlya; papírja, nyomása, olvashatósága; lapszám; a címnegyeden található információk; a külső borító jellemzői (anyaga, színei, betűi stb.)

Pontszám:

II. A szótár általános felépítése: a szótár jellege (általános egynyelvű vagy többnyelvű; fordítói vagy tanulószótár; aktív vagy passzív szótár; szakszótár); bevezető; a célközönség megjelölése; használati útmutató; rövidítések; az esetleges források teljessége, pontossága; mutatók; utaló rendszer; függelékes anyag; bibliográfia

Pontszám:

III. A szócikkek általános jellemzői: a címszóanyag kiválasztási elvei; a címszavak elrendezése (szigorúan ábécében vagy bokrosítással; tárgyköri elrendezés); képek, ábrák, rajzok, (keretes) betétszövegek, táblázatok stb.

Pontszám:

IV. Az egyes szócikkek szerkezete: a szócikk tagolódása (szócikkfej, szócikktrözs, utaló rész), ezek esetleges belső tagolása: mit, milyen sorrendben, milyen megjelenítésben közöl; a szócikkek egyes részeinek elkülönítési technikája; a homonímia kezelése (számozás, rövidítés stb.); kiejtés(változatok) jelölése, minősítése; írás(változatok) jelölése, minősítése

Pontszám:

V. Lexikológiai alapok: a feldolgozott szóállomány nagysága és összetétele (szó, kifejezés, frazeológiai egység stb.); köznyelv és szaknyelv aránya; új szavak aránya; a különféle nyelvváltozatok megjelenítése a szókincsben; időbeli, regionális, stiláris és szaknyelvi minősítések aránya, jellege, formája (pl. rövidítés vagy szimbólumok); példamondatok száma, szerepe

Pontszám:

VI. A szótár grammatikai információi: morfológia (ún. szótári alak): szófaj; nyelvtani nem, szám és eset, ragozási paradigma stb.; szintaxis: mondatrészi szerep; szabad és kötött bővítmények (vonzatok)

Pontszám:

VII. A szótár szemantikai információi: a forrásnyelvi metanyelv (meghatározások jellege, elsősorban a célközönséget figyelembe véve) és/vagy a célnyelvi ekvivalenciák megfelelősége, kifejtettsége; poliszémia; homonímia, szinoníma; állandósult szókapcsolatok; enciklopédikus ismeretek szerepe és aránya

Pontszám:

VIII. Egyéb szempontok: a szótár használhatósága a célközönség szempontjából; a szótár új vonásai (szerkezet, tartalom, használat); a szótár szakmai, gyakorlati, esztétikai értéke és haszna társadalmi méretekben; a nyomtatott szótárhoz társul-e CD-s változat, ennek milyen a kezelhetősége

Pontszám:

Összpontszám:

Szöveges értékelés:

az értékelést végző aláírása

FÜGGELÉK II.

ANGOLUL TANULÓK SZÓTÁRHASZNÁLATI SZOKÁSAI – 1.

1.1 Kérjük add meg az általad leggyakrabban használt NYOMTATOTT ANGOL–MAGYAR szótár adatait!

A szótárt szerkesztette/szerkesztették:

A szótár teljes magyar címe:

(Ha többféle címet is találsz a szótár elején, a leghosszabbat írd ide!)

A szótár kiadója/kiadói:

Hányadik kiadás:

(A kiadás megjelölését kérjük, de ha az nincs feltüntetve, akkor az utánnyomását vagy levonatét!)

Melyik évben jelent meg:

1.2. Milyen gyakran használod a szótárt? Húzd alá a megfelelő választ!

szinte naponta hetente többször hetente ritkábban

1.3. Elolvastad-e korábban a szótár elején a bevezetést? Ha igen, hasznosnak találtad-e, hozzásegített-e a szótár hatékonyabb használatához, vagy esetleg túl bonyolultnak tartottad?

1.4. Vannak-e a szótárban olyan jelek, rövidítések vagy egyéb adatok, amiket nem értesz és ezért nem is tudsz használni? Mik ezek? Adj meg néhány példát!

1.5. Tapasztalatod szerint mennyire könnyű vagy nehéz megkeresni a szótárban a szavakat? Miért?

És a kifejezéseket? Miért?

1.6. Tapasztalatod szerint mennyire könnyű vagy nehéz eligazodni egy-egy szó több jelentése között? Miért?

1.7. Milyen gyakran fordul elő, hogy nem találod meg a szótárban, amit keresel? Húzd alá a megfelelő választ!

mindig	a keresések	a keresések	a keresések	gyakrabban
megtalálom	1-2%-ában	3-5%-ában	6-10%-ában	
	nem találom	nem találom	nem találom	nem találom

1.8. Vannak-e olyan információk a szótárban, amiket főlegesen tartasz? Mik ezek?

1.9. Hiányolsz-e valamit a szótárból? Mit? Adj meg néhány példát!

ANGOLUL TANULÓK SZÓTÁRHASZNÁLATI SZOKÁSAI – 2.

1.1. Kérjük add meg az általad leggyakrabban használt NYOMTATOTT ANGOL–MAGYAR szótár adatait!

A szótárt szerkesztette/szerkesztették:

A szótár teljes magyar címe:

(Ha többféle címet is találsz a szótár elején, a leghosszabbat írd ide!)

A szótár kiadója/kiadói:

Hányadik kiadás:

(A kiadás megjelölését kérjük, de ha az nincs feltüntetve, akkor az utánnyomását vagy levonatát!)

Melyik évben jelent meg:

2.2. Milyen gyakran használod a szótárt? Húzd alá a megfelelő választ!

szinte naponta hetente többször hetente ritkábban

2.3. Elolvastad-e korábban a szótár elején a bevezetést? Ha igen, hasznosnak találtad-e, hozzásegített-e a szótár hatékonyabb használatához, vagy esetleg túl bonyolultnak tartottad?

2.4. Vannak-e a szótárban olyan jelek, rövidítések vagy egyéb adatok, amiket nem értesz és ezért nem is tudsz használni? Mik ezek? Adj meg néhány példát!

2.5. Tapasztalatod szerint mennyire könnyű vagy nehéz megkeresni a szótárban a szavakat? Miért?

És a kifejezéseket? Miért?

2.6. Többjelentésű magyar szó esetén tapasztalatod szerint mennyire könnyű vagy nehéz megtalálni a keresett jelentéshez tartozó angol megfelelőt? Miért?

2.7. Milyen gyakran fordul elő, hogy nem találsz meg a szótárban, amit keresel? Húzd alá a megfelelő választ!

mindig	a keresések	a keresések	a keresések	gyakrabban
megtalálom	1-2%-ában	3-5%-ában	6-10%-ában	
	nem találok	nem találok	nem találok	nem találok

2.8. Vannak-e olyan információk a szótárban, amiket fölöslegesnek tartasz? Mik ezek?

2.9. Hiányolsz-e valamit a szótárból? Mit? Adj meg néhány példát!

FELMÉRŐ TESZT A SZÓTÁRHASZNÁLAT-OKTATÁS ELŐTT

1. Tedd az alábbi főneveket többes számba (ahol létezik kétféle többes szám, ott mind a kettőt add meg)!

ox		phenomenon	
museum		woman	
tooth		cactus	
mouse		stimulus	
wife		child	
thief		appendix	
goose		postman	
candle		house	

2. Fordítsd angolra a következő mondatokat:

A hírek a tévében megdöbbentőek voltak.

Életlen az ollód.

A politika unalmas.

Ez a nadrág drága.

A rendőrség szigorú volt.

A fizika a kedvenc tantárgyam.

3. Tedd múlt időbe (Simple Past) a következő mondatokat!

The child _____ (grip) her mother's hand tightly.

We _____ (choose) to go by train.

They _____ (hug) each other when they _____ (meet).

He _____ (swing) his arms as he walked.

I _____ (catch) him just as he was leaving the building.

He _____ (grin) at me after the joke.

The children _____ (split) into small groups.

4. Fordítsd angolra a következő két mondatot. Hogyan írják le őket Angliában, és hogyan Amerikában?

Szeretek utazni. Autóval utaztunk. (Kérlek, hogy a *travel* igét használd!)

Anglia:

Amerika:

5. Keresd ki a szótárban a következő fordulatokat!

as cool as a cucumber

every cloud has a silver lining

behozni a késést

FÜGGELÉK III.

giving

361

Glaswegian

giving ['gɪvɪŋ] → *give*
gizzard ['gɪzəd] *n* zúza; *biz it sticks in my ~* ezt nem veszi be a gyomrom
glacial ['gleɪsɪəl; US -fəl] *a* 1. jeges, megfagyott; *átv* fagyos [modor] 2. jégkori; *the ~ epoch* jégkorszak
glacier ['glæʃjə*; US 'gleɪʃər] *n* gleccser, jégmező, jégár
glad [glæd] *a* 1. boldog, örvendező, vidám; *I am very ~ of it* igen örülök neki; □ *give sy the ~ eye* kihívóan/bátorítóan néz [nő férfit]; □ *give sy the ~ hand* szívélyesen (v. tárt karokkal) fogad vkt 2. kellemes, örvendetes [hír, esemény stb.]; ~ *tidings* jó hírek 3. □ ~ *rags* ünneplő/estélyi ruha
gladden ['glædn] *vt* megörvendeztet, felvidít
glade [gleɪd] *n* tisztás [erdőben]
gladiator ['glædɪərət*] *n* gladiátor, bajvivó
gladiolus [glædɪ'ouləs] *n* (pl -li -lar v. ~es -síz) kardvirág, gladiólusz
gladly ['glædlɪ] *adv* örömmel; szívesen
gladness ['glædnɪs] *n* öröm; boldogság
gladsome ['glædsəm] *a* vidám, örömteli
Gladstone ['glædstən] *prop* † ~ (bag) készitaska, könnyű útítaska
Gladys ['glædɪs] *prop* <angol női név>
Glamis [glɑ:mz] *prop*
glamor → *glamour*
glamorous ['glæməərəs] *a* elbűvölő
glamour, US -or ['glæmə*] *n* 1. varázslat, bűbáj; *cast a ~ over sg* bűbájossá tesz 2. varázslatos szépség/báj; ~ *girl* ragyogó nő
glance [glɑ:ns; US -æ-] *I. n* 1. hirtelen felcsillanás/felvillanás, csillámlás, ragyogás 2. gyors/futó pillantás; *at a ~* egyetlen pillantásra *II. vi* 1. csillog, ragyog; felvillan 2. pillant(ást vet)
glance at vi 1. rápillant (vkre, vmre) 2. belekukkant (vmbe) 3. gúnyos célzást tesz (vmre)
glance down vt = *glance over*
glance off vi félrecsúszik [kard]; lepattan [golyó]
glance over vt futólag végigpillant/átnéz
glance round vi (futólag) körülnéz [szobában stb.]

glance through vt = *glance over*
gland [glænd] *n* 1. mirigy 2. (torok-) mandula
glanders ['glændəz] *n pl* takonykór
glandular ['glændjələ*; US -dʒə-] *a* mirigy- [-daganat, -duzzanat stb.]
glare [gleə*] *I. n* 1. vakító fény, ragyogás; *in the full ~ of the sun* a tűző napsütésben 2. átható pillantás, merev nézés, fixírozás *II. vi* 1. fénylik, ragyog; tűz [nap] 2. ríkt [szín] 3. ~ *at/upon sy* (l) mereven bámul vkt (2) ellenséges tekintettel méreget vkt
glaring ['gleərɪŋ] *a* 1. vakító, ragyogó [fény] 2. ríktó [szín]; kirívó, szembezőkő; ~ *injustice* (égbe)kiáltó igazságtalanság
Glasgow ['glɑ:sgəʊ] *prop*
glass [glɑ:s; US -æ-] *I. n* 1. üveg; ~ *eye* üvegszem; ~ *fibre* (v. US *fiber*) üvegszál; ~ *shade* üvegbúra; ~ *wool* üveggyapot 2. pohár; (*table*) ~ pohárkészlet; *a ~ of water* egy pohár víz; *he had a ~ too many* felöntött a garatra 3. (*looking*-) ~ tükör 4. (*weather*-) ~ barométer; *the ~ is falling* esik a barométer 5. *glasses pl* szemüveg; csíptető *II. vt* ~ *in* beüvegez
glass-blower n üvegfújós
glass-case n üvegszekrény, vitrin
glasses-in ['glɑ:st-; US -æ-] *a* beüvegezett
glassful ['glɑ:sfʊl; US -æ-] *a* pohárnyi
glasshouse n üvegház; *people who live in ~s should not throw stones* akinek vaj van a fején ne menjen a napra
glassman ['glɑ:smən; US 'glæ-] *n* (pl -men -mən) üveggereskedő, üveges
glass-paper n dörzspapír, üvegpapír
glassware n üvegtárgy
glass-works n üveghuta
glasswort ['glɑ:swɔ:t; US 'glæ-] *n* ballagófű
glassy ['glɑ:si; US -æ-] *a* 1. üveges, üvegszerű 2. kifejezéstelen; élettelen [tekintet stb.]
Glastonbury ['glæst(ə)n(ə)b(ə)rɪ] *prop*
Glaswegian [glæs'wi:dʒjən] *a/n* glasgow-i (lakos)

Ország László: Angol–magyar kézikönyv

transporter

943

traverse

transporter [træn'spɔ:tə*] *n* 1. szállítványozó 2. szállítóberendezés; szállítószalag; ~ *bridge* szállítóhíd, rakodóhíd
transposal [træns'pouz] *n* 1. kicserélés 2. áttevés, áttétel
transpose [træns'pouz] *vt* 1. átesz, áthelyez 2. felcserél 3. más hangnembe átesz, transzponál
transposing [træns'pouzɪŋ] *I. a* transzponáló *II. n* transzponálás
transposition [træns'pɔ:zɪʃn] *n* 1. átvitel, felcserélés 2. átfrás más hangnembe, transzponálás
trans-ship [træns'ʃɪp] *vt -pp-* = *tranship*
transubstantiation ['trænsəbstæɪn'ʃɪʃn] *n* 1. átváltozás, átlényegülés 2. átváltoztatás
Transvaal ['trænzvə:l] *prop*
transvalue [træns'væljʊ:] *vt* átértékel
transversal [trænz'vɔ:sl; *US -ns-*] *a* = *transverse I.*
transverse ['trænzvɔ:s; *US -ns-*] *I. a* átlós, haránt húzó, rézsútos, transzverzális; ~ *bracing* keresztkötés; ~ *girder* kereszttartó; ~ *section* keresztmetszet *II. n* harántizom
Transylvania [trænsɪl'veɪnjə] *prop* Erdély
Transylvanian [trænsɪl'veɪnjən] *a* erdélyi
trap¹ [træp] *I. n* 1. (*átv is*) csapda, kelepce, tör; *lay/set a* ~ csapdát állít 2. csapóajtó 3. szagfogó (akna), (bűz)elzáró 4. pofa, száj *II. vt -pp-* 1. (*átv is*) kelepcebé/csapdába ejt, törbe csal; csapdával fog 2. szagfogóval ellát 3. leállít [labdát labdarúgó]
trap² [træp] *vt -pp-* 1. felszerszámoz [lovat] 2. kidíszít
trap-door *n* 1. csapóajtó 2. kimászóablak [tetőn] 3. [színházi] sülyesztő
trapes [treɪps] *vi biz* jön-megy, csavarog, cselleng, csatangol
trapeze [træ'pi:z] *n* trapéz [tornaszer]
trapezium [træ'pi:zjəm] *n* 1. *GB* trapéz 2. *US* = *trapezoid* 2.
trapezoid ['træpɪzɔɪd] *n* 1. *US* trapéz 2. *GB* általános négyszög, trapezoid
trapped [træpt] *a* törbeesett, elfogott → *trap¹ II.* és *trap²*

trapper ['træpə*] *n* észak-amerikai (csapdaállító) prémvadász
trappings ['træprɪŋz] *n pl* 1. díszes lószerszám 2. ünnepi díszruha
Trappist ['træpɪst] *n* trappista (szerzetes)
traps [træps] *n pl biz* 1. holmi, cókmoz 2. poggyász, cucc
trap-shooting *n* agyaggalamb-lövészet
trash [træʃ] *n* 1. vacak, limlom; szemét, hulladék 2. *US* söpredék, alja nép; *white* ~ fehér proletár [néger államokban] 3. ponyva(irodalom), giccs 4. ostoba beszéd
trashy ['træʃɪ] *a* (*átv is*) hitvány, értéktelen
trauma ['trɔ:mə] *n* (*pl* ~*ta* -*mətə* v. ~*s* -*z*) sérülés, trauma
traumatic [trɔ:'mæɪtɪk] *a* 1. sérüléssel, traumás 2. nyomasztó emlékü
travail ['træveɪl] *n* vajúdás
travel ['trævl] *I. n* 1. utazás; ~ *agency/bureau* utazási iroda; ~ *books, books of* ~(*s*) útleírások 2. járás, menet [gépalaktrésze] *II. v -ll-* (*US -l-*) *A. vi* 1. utazik; ~ *by air* repülőgéppel utazik/megy 2. utazik [kereskedelmi utazó]; ~ *in soap* szappanban utazik 3. jár, megy 4. terjed [hang, hír] *B. vt* 1. beutazik, bejár [területet] 2. megtesz [távolságot]
travel(I)ed ['trævəld] *a* sokat utazott, világlátott
travel(I)er ['trævlə*] *n* 1. utazó; ~'s *cheque, US traveler's check* utazási csekk 2. (*commercial*) ~ kereskedelmi utazó; ügynök 3. csúszógyűrű 4. mozgódaru, futódaru
travel(I)er's-joy *n* iszalag
travel(I)ing ['trævlɪŋ] *I. a* 1. utazó; ~ *bag* útitáska; ~ *expenses* útiköltség; ~ *salesman* kereskedelmi utazó, ügynök 2. mozgó, futó; ~ *post-office* mozgóposta; ~ *staircase* mozgólépcső; ~ *speed* utazósebesség, menetsebesség *II. n* utazás
travelogue, US -log ['trævələg; *US -og*] *n* útirajz, útleírás
traverse ['trævəs] *I. n* 1. átlós vonal 2. kereszttérda 3. áthaladás, átkelés 4. visszautasítás [vádé, állításé] *II. vt*

áprilisi

50

bolondja April fool; ~ **elseje** All/April Fool's Day; ~ **t járat vkvel** make* an April fool of sy

áprilisi a April, of/in April *ut.*; ~ **eső** April shower; ~ **napok** April days; **egy** ~ **napon** on a day in April; ~ **tréfa** All Fool's Day hoax/joke

aprít v chop (up), cut* (up) (v. break*) into small pieces; (*fát*) chop, cut* up; **van mit a tejbe** ~ **ania** he is well off

aprítás n chopping (up), breaking into small pieces, cutting up

aprítógép n crusher, chipper, chopper

aprított a ~ **fa** chopped wood, firewood

apró I. a small, little, tiny, puny, minute; ~ **betű** small letters *pl*; ~ **kiadások** petties *pl*; ~ **munkák** odd jobs → **aprómunka**;

~ **kat lép** take* short steps; ~ **szemű** (1) (*élőlény*) small-eyed (2) (*szemcséjű*) fine/small-grain(ed) (3) (*hálós*) narrow-meshed II. n = **aprópénz**; **az** ~ **t tartsa meg** keep the change; ~ **t kérek** do you have anything smaller (v. any (small) change)?

apró-cseprő a trivial, trifling, insignificant; ~ **holmik** odds and ends, trifles; ~ **munkák** odd jobs

apród n page

apródfrizura n page boy (cut)

apródonként *adv* = **apránként**

aprófa n firewood, kindling, matchwood

apróhirdetés n classified ad(vertisement), small ad; ~ **t tesz közzé** insert an advertisement [in a newspaper]; (*állás- v. lakás-kereső*) want ad

aprójószág n poultry *pl*

aprólék n (*szárnyasé*) giblets *pl*

aprólékos a 1. (*részlet*) minute [particular], circumstantial, minor [detail] 2. (*ember*) meticulous; *elit* fussy

aprólékosan *adv* minutely; ~ **kidolgoz** work out sg in great detail, do* sg with meticulous care; ~ **megvizsgál/átfésül vmt** go* over sg with a fine/small-tooth comb

aprólékoskodás n meticulousness; *elit* fussiness, pedantry, hair-splitting

aprólékoskod|ik v be fastidious/meticulous; *elit* be* pedantic/fussy, fuss; (*kifogásolva*) split* hairs

aprólékoskodó a meticulous, fussy; ~ **ember** hair-splitter; *biz* fusspot; *US* fussbudget

aprólékosság n meticulousness; *elit* fussiness

aprómarha n poultry *pl*

aprómunka n 1. (*háztartási*) chores *pl* 2. **az** ~ **t tanítványai végezték** minor details were looked after by his students

aprópénz n (small) change, (loose) cash; **mennyi** ~ **e(d) van?** how much have you got in change?; ~ **re vált** (*bankjegyet*) give* small change [for banknote]; ~ **re váltja képességeit** exploit one's talent for petty ends; ~ **zel kifizet átv put*** off with fine words ⇨ **apró** II.

apropó *int* by the way/bye!, that reminds me!

apróra *adv* 1. (*finomra*) into small pieces, finely; ~ **tör** break* into small pieces; (*még apróbbra*) crumble; (*porít*) pulverize; ~ **vág/vagdál chop** [meat] fine, chip [potatoes] 2. (*részletesen*) ~ **elbeszél** relate in detail

apróság n 1. (*dolog*) trifle, bagatelle 2. (*gyerek*) tiny tot; ~ **ok** (1) (*gyerekek*) the little ones (2) (*dolgok*) oddments, odds and ends

aprósütemény n = **teasütemény**

aprószemcsés a fine-grain(ed)

aprószén n small coal, slack

aprószentek n *pl* ~ (**napja**) the Holy Innocents *pl* (day), Childermas

apróvad n small game

apróz v 1. = **aprít** 2. ~ **za a lépést** take* short steps

apu n *biz* Dad(dy), Papa, Pop

apuci, apuka, apus n *biz* = **apu**

ár¹ n (*árúé*) price, cost; **mi az** ~ **a?** what is the price (of it)?; **10 forint az** ~ **a** it costs 10 forints; ~ (**a**): **5 Ft** price 5 fts; **milyen** ~ **on?** at what price?, for how much?; **bármely** ~ **on** at any cost, at all costs, whatever the cost may be; **magas** ~ **on** at a (high) price; ~ **on alul ad el** sell* at a sacrifice, sell* below cost (price); **vmnek az** ~ **án, azon az** ~ **on (hogy)** at the expense of; **nagy** ~ **a van** it commands a high price; **ennek nagy** ~ **a lesz** we shall have to pay dearly for that; ~ **at leszállít** reduce/cut* the price; **jó** ~ **at ér el** fetch a good price; ~ **at közöl** quote a price

ár² n (*áradás*) inundation, flood; (*folyn*) current; (*tengeré*) tide; ~ **és apály** ebb and flow; **úszik az** ~ **ral** go*/swim* with the tide, go* with the stream; ~ **ellen úszik** go* against the stream; **beszéd** ~ **ja** stream/flow/spate of words

ár³ n (*cipészé*) awl; (*fűző*) bodkin

ara n † fiancée

arab I. a Arabian, Arab(ic); **az** ~ **államok** the Arab states; ~ **ló** Arab (horse); ~

shoddy, second/third-rate; ~ **oldala/pontja** (1) *vmnek* vulnerable point, weakness, failing, flaw (2) *vknek* sy's weak side/point/spot, sy's Achilles' heel; ~ **vmben** be* weak in/at sg, be* no good at sg; ~ **a matematikában** be* bad/weak (v. a poor hand) at mathematics; ~ **tűzön süt/főz** cook in a (very) moderate oven, simmer (gently) II. **n 1. vknek a ~je** (1) = **gyenge oldala** (2) (*aminek nem tud ellenállni*) weakness (for), forlorn; **az ital a ~je** drinking is his weakness **2. a ~bbek kedvéért** *kif* let me spell it out; **a ~bbnek fogja pártját** *biz* take* (v. be* on) the side of the underdog ⇨ **vigas**

gyengeáram *n* light/weak current

gyengeáramú *a* light/weak-current

gyengécske *a* weak(ish), poor(ish)

gyengéd *a* gentle, tender(-hearted), affectionate, mild, delicate; ~ **pillantás** tender look; ~ **szálak fűzik vkhez** have* an attachment for sy, be* tenderly attached to sy

gyengédség *n* tenderness, gentleness, affectionateness, delicacy

gyengeelméjű *a* mentally retarded

gyengeelméjűség *n* mental retardation, feeble-mindedness

gyengélked|ik *v* be* unwell/indisposed

gyengélkedő **n 1.** (*személy*) invalid, sick **2.** (*szoba*) sickroom, sickbay

gyengén *adv* ~ **érzi magát** be*/feel* unwell/poorly/indisposed, feel* low; ~ **szerepelt ált** (s)he put up a poor show, (*vizsgán*) (s)he did not do too well

gyengeség **n 1.** (*műló*) weakness, feebleness, faintness; ~ **et érez** feel* weak/low **2.** (*alkati, erkölcsi*) weakness, frailty, infirmity, failing; (*tehetetlenség*) impotence

gyengít *v 1.* *ált* weaken, make* weak **2.** (*csak testileg*) enfeeble **3.** (*lelkileg is*) enervate

gyengül *v ált* weaken, grow*/become* weak(er); (*emlékezet*) (be* beginning to) fail; (*erő*) decline, diminish; **vk** ~ sy is* losing strength, sy's strength is* declining; **a szem** ~ her/his sight is* failing/going; ~ **a vihar** the storm is* letting up (v. dying down)

gyep *n* grass, lawn

gyepes *a* grassy, grass-grown; ~ **pálya** grass court, green

gyepesít *v* put* under grass

gyeplabda *n* (field) hockey

gyeplő *n* reins *pl*; **kezébe van a ~** be* in the driver's seat; **megeresztí a ~t** give

full/free rein to sg/sy; **rövidre/szorosra fogja a ~t** take* sy in hand, keep* a tight rein on sy

gyeplőszár *n* reins *pl*

gyepmester *n* dogcatcher

gyepszőnyeg *n* lawn

gyeptégla *n* turf (*pl* turfs v. turves), sod

gyér *a 1.* *ált* sparse, scanty; ~ **közönség** low/small attendance; ~ **en lakott** underpopulated **2.** (*haj*) thin **3.** (*növényzet*) straggling, scattered, thinly-sown

gyere! *int* come (on)!; ~ **ide!** come (over) here!

gyerek **n 1.** child°; (*fű*) boy; (*leány*) girl; **a ~ek** the children, *biz* the kids **2.** (*vk gyereke*) sy's child°; ~ **e született** have* a child/baby **3.** (*felnőttről*) kid, fellow; **ne légy ~!** don't be silly/childish!, don't be such a child!; grow up!; **jó ~ az öreg** the old man's not a bad sort

gyerek-összet → **gyermek-**

gyerekágy *n* cot, US crib

gyerekes *a* childish, infantile, puerile

gyerekesked|ik *v 1.* (*gyerekesen viselkedik*) behave childishly, behave in a childish way **2.** (*gyerekkorát tölti*) have*/spend* one's childhood (swhere)

gyerekesség *n* childishness, puerility

gyerekhad *n* troop of children

gyerekjáték **n 1.** (*könnyű dolog*) child's play **2.** = **gyermekjáték**

gyerekkocsi *n* = **gyermekocsi**

gyerekkor *n* = **gyermekkor**

gyerkóc *n* lad, youngster, young fellow, stripling, youth

gyermek *n* = **gyerek 1., 2.**

gyermek-összet children's, child's; (*cse-csemő*) baby-

gyermekágy **n 1.** = **gyerekágy 2.** *orv* confinement, lying-in; ~ **ban fekszik** lie* in; ~ **ban halt meg** she died in childbirth

gyermekágyas *a* ~ **asszony** woman° in confinement

gyermekágyi *a* ~ **láz** puerperal/childbed fever

gyermekáldás *n* child°, children *pl*, offspring

gyermekbénulás *n* poliomyelitis; *biz* polio

gyermekbetegség *n* children's disease/illness, infantile disorder

gyermekbíró *n* juvenile court

gyermekcipő *n* (még) ~ **ben jár** be* (still) in its infancy

gyermekdal *n* children's song, nursery rhyme

gyermekded *a* childish, infantile, naïve

ditty ['dɪti] *fn* dal, nótá, dal szövege

ditty-bag *fn* kat varrósák [tengerész, halászf]

diuresis [dai'ju:ri:sis] *fn* orv (fokozott) vizeletkiválasztás, diuresis

diuretic [dai'ju:retik] **1.** *mn* orv vizelethajtó, húghajtó **2.** *fn* orv vizelethajtó (szer), húghajtó (szer)

diurnal [dai'ʒ:nl] || -'ʒr- || **mn** **1.** nappali [pillangó, madár, virág] **2.** mindennapos, mindennapi **3. a)** csill (egy) napi; ~ **circle** napi kör **b)** egy napi, egy napig élő [állat, növény] • **hsz** **diurnally**

div. rövid **1.** *dividend* **2.** *division*

diva [di'vɔ] || 'di:vei || *fn* ünnepelt énekesnő, diva

divagate ['dɪvəgeɪt] *vt* **1.** kóborol, kószál, elcsatangol **2.** elkalandozik, eltér [a tárgytól], csapong [előadásában] • *fn* **divagation**

divalent [dai'veɪlənt] *mn* vagy két vegyértékű

divan [di'veɪn] *fn* **1.** kerekett, dívány **2.** tört a Diván; (török államtanács)

divaricate **1.** *mn* [dr'værikət] villás, szétágazó, kettéosztó **2.** *vt* [di'veɪrikət] || -'værr- || szétágazik, kettéosztik • *fn* **divarication**

dive [dɪv] **1.** *t* *pt/pp* **dived**, *pt/US* **dove** [douv] **A.** *vt* **1. a)** fejest ugrik, beugrik [vízbe], lemerül, alámerül [tengeraltjárój], lebukik, alábukik [búvár] **b)** bukik, zuhan [repülőgépre]; ~ **down** on the enemy ellenfélre lecsap/rácsap [repülő] **c)** belemerül, beleveti magát; **biz** ~ **into** a mystery beleveti magát (v. belemerül) egy titok/rejtély kibogozásába **2. biz** ~ **into** the bushes elbújni a bokrok közt; **biz** ~ **into** one's pocket gyorsan a zsebébe nyúl **B.** *tsi* **US** **biz** bemerít, bedob [vízbe] **II.** *fn* **1. a)** lemerülés, alámerülés, alábukás [víz alá], leszállás [búvár]; **biz** **make** a ~ **into** one's pocket gyorsan belenyúl a zsebébe **b)** *sp* ugrás, fejes(ugrás), műugrás; **high** ~ toronyugrás **c)** *US* *sp* tigrisugrás [tornában] **2.** *hat* zuhanórepülés, zuhanás **3.** *US* *szl* [rosszhírsz] szórakozóhely [lebu], késdöbáló **4.** *szl* tettettet kiütés [ökölütésben], megjárzott szabálytalanság, mészés [labdarúgásban]; **take** a ~ [kiütést színel, mészést végez] eldobja magát, színészkedik

dive-bomb **A.** *tsi* *rep* zuhanórepüléssel bombáz **B.** *tni* *rep* zuhanóbombázást hajt végre • *fn* **dive-bomb**, **dive-bombing**

diver ['dɪvɔ] || -'ər || *fn* **1. a)** búvár; ~'s paralysis/palsy keszonbetegség **b)** *sp* műugró **2.** búvármadár **3.** *szl* [zseb-tolvaj] zsebes

diverge [dai'vɜ:dʒ] || dɛ'vɜ:dʒ || **A.** *tni* széttart, szétágazik, elágazik, eltér, letér [útról], eltér, elüt, szétágazik, különbözik [több vélemény] **B.** *tsi* széttartóvá tesz, eltérít

divergent [dai'vɜ:dʒənt] || dɛ'vɜ:- || *mn* széttartó, divergens [vonalak], eltérő, elütő, szétágazó [vélemények] • *fn* **divergence**, **divergency**

divers ['dɪvɜ:z] || -'vɜ:z || **1.** *mn* több, többféle, különféle; **on** ~ **occasions** több alkalommal, több ízben **II.** *tsz* ~ **of** them többen közülük, néhányuk

diverse [dai'vɜ:s] || dɛ'vɜ:s || **mn** **1.** különböző, különféle, több(féle), eltérő **2.** vált(ak)ozó, sokféle • *fn* **diverseness** **hsz** **diversely**

diversicoloured [dai'vɜ:skɔləəd] || dɛ'vɜ:stikɔləəd || *mn* különböző színű, több színű

diversiform [dai'vɜ:sɪfɔ:m] || dɛ'vɜ:sɪfɔ:m || *mn* különböző alakú

diversify [dai'vɜ:sɪfaɪ] || dɛ'vɜ:- || **A.** *tsi* **1.** változtatásá tesz, variál **2.** különböző helyeken/vállalkozásokba fektet be [pénzt] **B.** *tni* **a)** terjeszkedik [cég, vállalat újabb termelési területekre] **b)** különböző vállalkozásokba kezd [hogyan több lábon álljon] **c)** választékok szélesít/bővíti • *fn* **diversification** *mn* **diversified**

diversion [dai'vɜ:ʃn] || dɛ'vɜ:ʃn || **1.** *a)* GB elterelés, elvezetés [forgalom, folyó], terelőút [jelzőtábla], kerülő út **b) elterelés, eltérítés [figyelmet], átv elterelő hadművelet; **create/make** a ~ elvonja/eltérli a figyelmet **2.** szórakozás, időtöltés, kikapcsolódás **3.** elterelő hadmozdulat, diverzió, álharc, áltamadás • *mn* **diversionary****

diversionist [dai'vɜ:ʃənɪst] || dɛ'vɜ:ʃə- || *fn* diverzáns, szabotőr

diversity [dai'vɜ:səti] || dɛ'vɜ:səti || **fn** **1.** különbözőség, különfeleség, sokféleség, változatosság, eltérés, másság **2.** változat

divert [dai'vɜ:t] || dɛ'vɜ:t || **tsi** **1. a)** eltérít, elterel, elvezet, ferdén épít [csövet], más célra fordít [pénzt] **b)** elterel [figyelmet stb.]; ~ **the conversation** másfélre tereli a beszélgetést **2.** szórakoztat, mulatgat • *fn/mn* **diverting** *mn* **diverted**

diverticulosis [dai'vɜ:tɪkju'ləʊsɪs] *fn* orv diverticulosis

diverticulum [dai'vɜ:tɪkjələ] || -'vɜ:- || *fn* **tsz** **diverticula** [dai'vɜ:tɪkjələ] || -'vɜ:- || üreg, testüre

divertimento [dai'vɜ:trɪmentou] || dɪ'vɜ:trɪmentou || *fn* zene divertimento

divertissement [dɪ'vɜ:tɪsmənt] || dɪ'vɜ:təs- || *fn* **1.** zene közjáték, táncbetét **2.** divertimento **3.** szórakozás, mulatság

Dives [dai'vi:z] *fn* *bibl* (a gonosz gazdag ember)

divest [dai'vest] *tsi* megfoszt (sy of sg vkt vmtől); ~ **sy** of his clothes levetkőztet vkt; ~ **oneself** of one's clothes levetkőzik, leveti ruháját; ~ **oneself** of sg megfosztja magát vmtől, megváltik vmtől

divestiture [dai'vestɪtʃə] || -'ər || *divesture* *fn* megfosztás [bírtoktól, állástól]

divestment [dai'vestmənt] *fn* **1.** *US* közzg → **disinvestment** **2.** levetkőztetés **3.** megfosztás [bírtoktól, állástól]

divi ['dɪvi] → **divy** **1.**

divide [dɪ'vaɪd] **1. A.** *tsi* **1. a)** (fel)oszt; ~ **in** two kettéoszt **b)** eloszt, feloszt, szétoszt (among/between vkt között); ~ **sg** with **sy** vmn vkel (meg)osztozik **c)** (el)oszt [számot]; ~ **by** four négygel oszt **2.** elválaszt, elkülönít (from vmtől) **3.** megoszt [egységes közönséget], vizslyt kelt; **people were** ~ **d** on the issue a vélemények megosztottak a kérdésben

4. ~ the House egy kérdést szavazásra bocsát a parlamentben **B.** *tni* **1. a)** (fel)oszlik, szétválik (into vmtre), elágazik [út], kettészakad [párt] **b)** fifteen ~ **s** by five tizenöt osztható öttel **2.** szavaz [parlament] **II.** *fn* *US* föld vízválasztó; **the Great D** ~ a nagy vízválasztó [az Andokban] • *mn* **dividable**, **divided**

divide into *tsi* -ra/-re oszt; ~ **into** pieces részekre/darabokra oszt, feldarabol

divide off *tsi* elválaszt, elkülönít

divide out *tsi* feloszt, szétoszt; **jog** ~ **out** the costs between the parties megosztja a perkoltségeket

divide up *tsi* feloszt, feldarabol [országot], felvág [húst], felparcelláz [földet], beoszt [kézséleteket], feloszt, adagol (vmt), oszt, kiporcióz [adagokat]

divided highway *fn* *US* osztottpályás úttest, autópálya

divided skirt *fn* nadrágszoknya

dividend ['dɪvɪdənd] *fn* **1.** pénz osztalék; **interim** ~ osztalékélelőleg; **declare** a ~ osztalékok megállapít **2.** *mat* osztandó

dividend coupon → **dividend warrant**

dividend warrant *fn* pénz osztalékszelvény

divider [dɪ'vaɪdə] || -'ər || *fn* **1. a)** osztó, osztóbetét, osztófal [dobozban, fiókban] **b)** válaszfal, térelválasztó elem **c)** *mat* osztó **d)** vizslykeltő, bajkeverő **2.** *tsz* **dividers** mérőkörző, osztókörző

divi-divi [dɪ'vi'dɪvi] *fn* **a)** *növ* divi-divi **b)** divi-divi [termése] **divination** [dɪ'vɪneɪʃn] *fn* **a)** megérzés, divináció, jövőbe látás **b)** jóvendőlés **c)** vizkutatás varázsvesszővel • *fn* **divinator** *mn* **divinatory**

divine [dɪ'vaɪn] **1.** *mn* **a)** isteni; ~ **service** istentisztelet **b)** *biz* isteni, felséges, mennyei, nagyszerű **II.** *fn* **a)** hitudós, teológus **b)** lelkesző **c)** the **D** ~ Isten, a Gondviselés **III.** *A.* *tsi* **a)** megsejt, megérez [jóvót], litálál **b)** megjövendöl, megjósol **c)** varázsvesszővel keres/kutat [vizet stb.] **B.** *tni* jóvendől, jósol • *fn* **diviner** *mn* **divining** *hsz* **divinely**

divine office *fn* istentisztelet, kánoni órák

Ország László–Magay Tamás–Futász Dezső–Kövecses Zoltán:
Angol–magyar kéziszótár

isosceles [aɪ'sosili:z || aɪ'su-] *mn* *mat* egyenlő szárú [háromszög]

isoseismal [aɪ'sa'saɪzməl] *mn* *geol* ~ *curves* földrengés-egyenlőségi vonalak, izoseizmák

isotherm [aɪ'souθə:m || -θərm] *fn* *fiz* földr egyenlő középhőmérsékletű helyeket összekötő vonal, izoterma • *mn* **isothermal**

isotonic [aɪ'sou'tonɪk || -tə-] *mn* *orv* izotóniás [szérum], *orv* azonos feszültségű/tónusú [izom], *fiz* *orv* izotonikus, egyező ozmózisnyomású

isotope [aɪ'səʊp] *fn* *fiz* vegy izotóp; ~ *analysis* izotópanalízis

isotropic [aɪ'sə'trɒpɪk || -trə-] *mn* *fiz* minden irányban azonos tulajdonságú, izotróp

ISP *röv* *infor* *internet service provider* internet-szolgáltató, ISP

Israel [ɪ'zreɪl || 'izriəl] *tul* földr Izrael

Israeli [ɪz'reɪli] *mn/fin* Izraelből való, izraeli

Israelite [ɪz'reɪlaɪt] *mn/fin* Izraelita, zsidó

ISSN *röv* *international standard serial number* nemzetközi szabványos sorozat szám, ISSN-szám

issue ['ɪʃu:] *l. fn* **1.** tárgyal/vitatott kérdés/ügy, probléma, vitapont; *fog* ~ *of fact* ténykérdés; *evade the ~ in his reply* nem ad érdemleges választ, kitér az érdemleges válasz(adás) elől; *force the/an ~* előre állít egy kérdést, forszorozza a döntést; *join ~ with sy about sg* vitába száll vkivel; *make an ~ out of sg* (nagy) ügyet csinál vmből; *raise an ~* ~ felvet gondolatot/kérdést; *take ~ with* nem ért egyet vmel, eltér vmtől; *case at ~* peres ügy; napirenden/szövevényen levő ügy, tárgyal/fennforgó/kérdés/szóbanforgó ügy; *be at ~ with sy* vitatkozik vkvel **2. a)** pénz kibocsátás, forgalomba hozatal [bankjegyre, bélyegre, prospectus, kölcsönre, részvényre]; *bank of ~* jegybank **b)** kiadás, megjelenés [könyvre] **c)** szám, példány [újságra, folyóíratra] **d)** kiadás, kiszolgáltatás [jegyre, utlevélre] **e)** kat kiosztás, kiutalás, kiadás, [ellátmányra] **f)** kat kihirdetés [parancsra] **3.** kimenet, kijárat, kivezető út/nyílás, kifolyás **4.** *orv* nedvesedés, szivárgás [vérre, gennyre] **5.** átv kimenet, (vég)eredmény, fejlemény; *face the ~* ~ szembenéz a ténnyel/következményekkel **6.** ivadék, utód, leszármazott; *die without ~* utód nélkül hal meg **II. A. ts** **1.** kibocsát, forgalomba hoz [bankjegyet, váltót], kiállít [váltót] **2.** kiad, megjelenet [napilapot, könyvet, új kiadást, ismertetést] **3.** kioszt, kiutal, kiad, kiszolgáltató **B. mi** **1.** ~ (forth) *utó* kimenet [személy]; kifolyik, kiömlik; csöpög, szivárog [vér, vér] **2.** keletkezik, származik, ered, jön, fakad [vonnán]; ~ *suddenly* (from where) előrohan [vonnán] **3.** ~ *in sg* vmt eredményez; vmel végződik, vmre vezet **4.** nyílik (vho) **• fn** **issuance, issuer**

issueless ['ɪʃu:ləs] *mn* **1.** gyermektelen, utód/ivadék nélküli **2.** eredménytelen, céltalan

-ist [ɪst] *utótag* [főnév és melléknévképző] -ista, -ós/-s, -us, -ész, -ó/-ő; *motorist* autós; *soloist* szólista

Istanbul [ɪ'steɪn'bʊl] *tul* földr Isztambul

isthmian [ɪ'sθmiən] *l. mn* **1.** földszoroszerű, földszoros környéki [terület] **2.** tört iszthmoszi [játékok, ódák] **II. fn** tört a Korintosi-földszoros lakói

isthmus ['ɪsməs] *fn* *tsz* -es ['ɪsməsɪz] **1.** földszoros, földnyelv **2.** *orv* szűkület, szoros, isthmus

istle [ɪstli] *fn* *növ* ~ *fibre* tampiko [mexikói növényrost]

Istria ['ɪstriə] *tul* földr Isztria, Isztria-félsziget

IT *röv* *infor* *information technology*

it [ɪt] *mn* **1.** ő, az, őt, azt, neki, annak [semleges nemű]; *how is ~ with him?* hogy van ő?; *that's ~!* ez az! **2. a)** érvényesítési képesség; *he has ~* ~ őbenne megvan az a ... képesség **b)** *she's got ~* csinos, pikáns szépség, van benne vm, van szépeplje **3. this book is absolutely ~** ez a könyv szenzációs **4. a)** *to face ~* ~ szembenéz vele; *to foot ~* ~ gyalogol, kutyagol; *tréf* táncol; *go ~!* próbálj meg!; *hang ~!* bánom én, egye fene!; *to lord ~* megajátssa a nagyurat **b)** *I had a bad time of ~* elég ronda dolog volt;

kellemetlen perceket szerzett nekem; *the worst of ~ is that* a legrosszabb a dologban az, hogy; *far from ~* távolról sem **5.** ~ *is said that* (azt) mondják, hogy; ~ *is written that* meg van írva, hogy; *how is ~ that* hogy lehet/van az, hogy

it [ɪt] *fn* *blz* olasz ürmös/vermüt

Italian [ɪ'tæliən] *l. mn* olasz **II. fn** **1.** olasz (férfi/nő) **2.** olasz (nyelv)

Italianate *l. mn* [ɪ'tæliənət] **1.** olaszos **2.** elolaszosodott **II. ts** [ɪ'tæliənət] elolaszosít

italic [ɪ'tæli:k] *mn* **1.** földr 1~ ókori itáliai **2.** nyomd dőlt, kurzív [betű] **II. fn** *tsz* **italics** nyomd dőlt/kurzív betű/szedés; *my ~s* (the) ~s (are) mine kiemelés tölem; *print in ~s* dőlt betűvel (v. kurzívval) szed

italicize [ɪ'tæli:saɪz], **-ise** *ts* *nyomd* **a)** dőlt betűvel (v. kurzívval) szed/nyomtat, kurzívál **b)** kurzívan szedet

Italy ['ɪtəli || 'ɪtl-i] *tul* földr Olaszország, Itália

itch [ɪtʃ] *l. fn* **1.** a) viszketés, viszketegség **b)** átv vágyódás (vmre); *biz have an ~ for sg* (v. *to do sg*) vágyik vm után; fáj a foga vmre **2.** *orv* rüh(össég), ótvár **II. ts** **1.** viszket **2.** átv *biz ~ to do sg* eg átvágót (v. alig tudja kívánni), hogy vmt (meg)tegyen; *he's ~ing for trouble* nem fér a bőrébe, keresi a bajt

itching [ɪtʃɪŋ] *mn* **1.** viszkető **2.** *have ~ cars* pletykaéhes; *have an ~ palm* nyereségvágyó, haszonleső, kapzsi

itchy [ɪtʃi] *mn* **1.** viszketős, rühes **2.** átv izgága, nyughatatlan • *fn* **itchiness**

it'd [ɪtəd] *röv* **1.** *it had* → **have** **1. 2.** *it should* → **shall** **3.** *it would* → **will** **III.**

-ite [aɪt] *utótag* **1.** [főnévképző: vmely országhoz, néphez tartozó]; *Israeli* izraelita **2.** [főnévképző: vmely csoport-hoz, felfogáshoz tartozó] -i/-anus/-ita; *Labourite* munkáspárti

item [aɪtəm] *l. fn* **1. a)** adat, tétel [könyvelésben, szótárban]; *expense* ~ költségétel; *okt ~ analysis* feladat-elemzés **b)** részlet(ezés) **c)** darab, (áru)cikk **2.** pont [tárgysorozatban]; ~ *on the agenda* napirendi kérdések/tárgypontok **3.** (rövid) hír [újságban] **4.** cikkely, szakasz, paragrafus **5.** átv (szerelmes) pár **II. hsz** azután, továbbá, hasonlóképpen, dettó [felsorolásban]

itemize [aɪtəmaɪz], **-ise** *ts* részletez [számlát], részletezve felsorol; ~ *d account* részletezett/tételekénti számla

iterate [ɪtəreɪt] *ts* (állandóan) megismétel, ismételtet • *fn* **iteration**

iterative [ɪtəreɪtɪv || 'ɪteretɪv] *l. mn* (meg)ismételt, ismétlődő **II. fn** iteratívum, gyakorító ige

itinerant [aɪ'tɪnərənt] *mn* vándor, kóbor

itinerary [aɪ'tɪnərəri || -rəri] *l. fn* **1. a)** útiterv, úti program, túraprogram **b)** útiraj *sp* *itiner* [raliban]

2. útikönyv, útikalauz **II. mn** út, utazási

itinerate [aɪ'tɪnərəɪt] *mi* utazgat, vándorol

it'll [ɪtl] *röv* **1.** *it will* → **will** **III. 2.** *it shall* → **shall**

ITO *röv* *International Trade Organization*

its [ɪts] *mn* **1.** övé, azé [semleges nemű] **2.** (annak a/az) ...a, ...c, ...ja, ...je

it's [ɪts] *röv* **1.** *it has* **2.** *it is*

itself [ɪt'self] *nm* **1.** (ő) maga, az maga; *she is kindness ~* ő maga a jóság **2.** magát **3.** *by ~* önmagától, egyedül, (ön)magában; *külön; all by ~* (teljesen/egészen) egyedül; *in ~* önmagában véve; *this in ~* ez egymagában/önmagában/egyedül is; *of ~* magától

ITV *röv* *GB* *Independent Television*

-ity [-əti, -ɪti] *utótag* [főnévképző] -ás/-és, -ság/-ség, -ítás; *publicity* nyilvánosság; *purity* tisztaság

itty-bitty [ɪtɪ'bɪti] *nm* icici

IUD *röv* *intrauterine device* méhúri betét, fogamzásgátló hurol/gyűrű

ius cogens *fn* *latin* *jog* kogens (v. feltétlen alkalmazást igénylő) jog

IV, i.v. *röv* *intravenous*

Ivan [aɪvən, ɪ'væn] *tul* Iván

Ország László–Magay Tamás–Futász Dezső–Kövecses Zoltán:

Angol–magyar kéziszótár

utána *hsz 1.* [um/ok után] after (him/her/it); ~m, ~d *stb.* after me/you etc.; ~m! follow me!; ~ **dob** (vmt *vknek*) throw/flip/hurl sg after sy; **az árut ~ dobják az embernek** they are literally throwing it away, you can get it dirt cheap; ~ **érdeklődik** inquire after, make* enquiries about; ~ **fut** (vknek) run*/chase after sy; ~ **kiált** (vknek) call/shout after sy; ~ **küld** [küldeményt] send* on, forward; ~ **megy** go* after, follow; ~ **mond** (vmt *vknek*) say*/repeat sg after sy, repeat sy's words (what one/sy has said); **mondj ~m:** ... say it (v. repeat) after me: "..."; **mondja ~m az esküt** repeat the oath after me; ~ **néz** (vknek) look after sy; → **utánanézés**; ~ **visz** (vmt *vknek*) take* sg after sy; **vidd ~l** take it after him **2.** [azután] after that, after(wards); **jóval ~** long after; **röviddel ~** soon after

utánacsínál *i* (vmt *vknek*) do* sg after sy, imitate/copy sy; **csináld utánam** do as I do, do it after me

utánajár *i* [tájékozódva] inquire (v. enquire) about, see* about, make* inquiries (v. enquiries) about; [vizsgálódva] try to find out sg, look into sg, find* out (the truth) about sg; **ha nem hiszi, járjon utána** if you don't believe me, find out (for) yourself; **közm** seeing is believing

utánajárás *fn* [fáradozás] trouble, effort, bother; **köszönöm a sok ~t** **flam érdekébe** thank you for all the trouble you've taken to help my son

utánakérdez *i* → **utána** **érdeklődik**; → **utánajár**

utánaküldés *fn* forwarding, redirection

utánállít *i* adjust

utánamegy *i* → **utánajár**

utánamond *i* → **utána**

utánanézés *i* (vmt *vknek*) see* to/about (sg/sy); [ellenőrizve] check (up)on (sg/sy), check (sg); [keres] try to find, US check sg out; **majd ~ek** I'll check it; [szónak, jelentésnek] I'll look it up; ~ (vmtnek) **egy könyvben** look sg up in a book/dictionary/etc., consult a book/dictionary/etc. (about sg); ~ **egy szónak** [a szótárban] look up a word (in a/the dictionary); **nézz utána a/egy szótárban** look it up in the/a dictionary

utánarajzol *i* copy [drawing]; [átírásszó papíron] trace

utánarendel *i* → **utánrendel**

utánaszalad *i* (vknek) run* after sy

utánaszámít *i* check [account/figures], verify [account]; → **utánaszámol**

utánaszámol *i* count sg (over) again, check

utánatölt *i* (vmt *vmbe*) refill [sy's glass, a container etc.] (with sg); [olajat, deszt, vizet, italt stb. színg] top up with [wine, oil etc.], top up [sy's drink, a battery etc.]; → **feltölt**, → **utántöltés**

utánérzés *fn* (strong) reminiscence, [mű] (virtually a) pastiche

utánfizetés *fn* additional payment, [vasúti] supplement

utánfutó *fn* [autóé] trailer

utáni mn szabadságom ~ **első napon** the first day after my holiday

utánjárás *fn* → **utánajárás**

utánjátékszó mn ~ **mozi** second-run cinema (v. US movie theater)

utánkeltez *i* postdate

utánküldés *fn* forwarding

utánnymás *fn* nyomd [régí mű új, változatlan kiadása] reprint, [eredeti kiadás új lenyomata] impression; → **változtatlan**

utánoz *i* (vkt) imitate, copy, take* off (sy), US make* like (sy)

utánozhatatlan mn inimitable

utánozható mn imitable

utánpótlás *fn 1.* ált supply, new supplies *tsz 2.* kat reserves *tsz*, reinforcements *tsz 3.* [fiatalok] recruitment, new blood, young talents *tsz*

utánpótlás-válogatott *fn* junior team

utánrendel *i* give* a repeat order (for sg), reorder (sg)

utánrendelés *fn* repeat order, *biz* repeat, follow-up order

utánszállítás *fn* subsequent delivery

utántöltés *fn* refilling, [üzemanyaggal] refuelling, [akkue deszt. vízzel] (battery) top-up

utánvétell *hsz* cash (v. US collect) on delivery (röv COD v. C.O.D.)

utánzás *fn* imitating, imitation

utánzat *fn ált imitation, copy, [hamisítvány, főleg pénz] counterfeit, [mítárgy] forgery; **tökéletes** ~ perfect copy*

utánzó *fn* imitator

utas *fn* passenger, [utazó] traveller (US -l)

utasbiztosítás *fn* travel insurance

utasellátás *fn* catering

utasellátó *fn* [vállalat] catering (company)

utasfelvétel *fn* rep check-in

utasforgalom *fn* passenger traffic

utasfülke *fn* (passenger) cabin

utashid *fn* [reptéren] passenger loading bridge

utastit 1. [felszólít vmre] instruct/direct/order/tell* sy [to do sg] **2.** (vkt *vkhez*) send*/refer sy (to sy) **3.** *sp* **magá** **mögé** ~ *vkt* edge ahead of sy

utasítás *fn 1.* [rendelkezés] order(s), direction(s), instruction(s), [direktíva] directive; **használati** ~ directions *tsz* for use, user's manual, instructions manual; [kezelési kézikönyv pl. autóhoz] owner's/owners handbook; → **kezelési** **utasítás**; **az ~ értelmében/szerint** as directed/requested; **adagolás az orvos ~a szerint** [dosage] as prescribed by the/your doctor, use as directed by a physician; ~t **ad** **vknek** give* sy instructions (to), issue orders to sy to; **vk ~ait követi** follow sy's/the instructions; **tartsd be az ~okat** follow the instructions [on the packet etc.]; ~okkal **ellát** provide sy with (v. give* sy) instructions, brief sy **2.** (vké *vhozá*) referral (to) **3.** [számítógép] instruction, command

utaskísérő *fn 1.* **légi** ~ flight attendant, [nő] stewardess, air-hostess; [férfit] steward, air-host **2. [InterCity] steward, stewardess**

utaslépcső *fn* steps *tsz*

utaslista ~ **név** *fn* passenger list

utasszállítás *fn* passenger transport

utasszállító mn ~ **repülőgép** *atlíner*, passenger plane

utaster *fn* passenger compartment

utász *fn* engineer, GB sapper

utat-módot talál *kif* find* an expedient, find* means to, find* a way to do sg

utazás *fn* [mint turisztikai fogalom] travelling (US -l), travel, [maga az út] journey, tour, [rövidebb] trip; ~ **hajón/vonaton/repülőgépen/buszon** travelling (US -l) by ship/train/air/plane/coach; ~ **repülővel** [így is:] air travel; ~ **vonattal** [így is:] rail travel; **egyszeri ~ra** **szóló jegy** single (US one-way) ticket; **külföldi ~** travel(ling)/trip abroad, foreign travel, overseas travel/trip; **szervezett (társas)~** package tour, package holiday(s); **szervezett egyéni** ~ arrangements for individual travel *tsz*; **az ~ időpontja** date of travel; **az ~ időtartama** length of tour; [csak az utazásé] duration of travel; → **csoportos**, → **társasutazás**

utazási mn travel(ling); ~ **biztosítás** travel insurance; ~ **csekk** traveller's cheque, US traveler's check; ~ **iroda** travel agency/bureau; [kisebb troda, ill. maga a vezető/tulajdonos] travel agent, [nagy vállalat] tour operator; **felvilágosítás** ~ **ügyekben** travel information; ~ **költség** travel expenses *tsz*

utazgat *i* **sokfelé** ~ do* a lot of travelling, travel (US -l) a lot, travel/get* around/about

utaz[ik 1. (vhoza) go* to, leave* for; **mikor ~ik?** when are you leaving?; **hova ~ik?** where are you going?; where are you off to?; **holnap Prágába ~ik** he leaves for Prague tomorrow **2.** [turisztikai célból] travel, go*/be* travelling (US -l), be* touring (round) [a place]; **sokat ~ik** do* a lot of travelling, travel (US -l) a lot, move about a lot, be* always on the move; **Európába ~ik** be* travelling/going round Europe, be* touring Europe; **külföldre ~ik** travel

designs; **név** ~ **említ** mention by name; **szívem** ~ to my heart's content; **tetszés** ~ as you wish/please; ~e, **véleménye** ~ in his/her opinion/view; ~em to my mind, in my opinion; ~em **csinos** I think she is pretty; → **igazság**, → **menetrend**, → **nagyság**, → **név**, → **rendfokozat**, → **valószínűség**

szerk. **röv** → **szerkesztette**

szerkentyű *fn* **biz** gadget; **új** ~k (lots of modern) gadgetry
szerkeszt *i* **1.** [lapot, könyvet] edit, [szótárt, lexikont összeállít, újat] compile, make* [a dictionary, encyclopedia]; [gépet] design, construct, build*; [megszerkeszt, ill. régít újra] edit, állt [könyv kéziratát nyomda számára előkészít] copy-edit; ~ette (i) (röv **szerk.**) [könyvet] edited by [és a név] (ii) [szótárt stb.] editor [és a név]; Editor-in-Chief [és a név] (röv **ed.**, tsz **eds.**) **2.** [okiratot] draft, draw* up [legal instrument] **3.** [gépet] design, construct [machine] **4.** [mondatot] construe, construct [a sentence] **5.** [mérési adatot] construct; **szerkesszünk** egy egyenlő oldalú háromszöget let us construct an equilateral triangle

szerkesztés *fn* **1.** [lapé, könyvé] editing, [szótár, lexikon összeállítás] compilation, [megszerkesztés] editing; **XY** ~ében edited/compiled by **YX** **2.** [okiraté] drafting, drawing up **3.** műsz construction

szerkesztési *mn* **1.** műsz constructional, design **2.** [szótár stb.] ~ elvек (editorial) policy; ~ utasítás(ok) style sheet/book

szerkesztő *fn* **1.** [lapé, könyvé, szótáré] editor, [szótáré stb.] editor, compiler; **felelős** ~ senior editor; **szervező** ~ managing editor; **vezető** ~ chief editor **2.** [rádió- v. tévé-műsoré] editor; **felelős** ~ executive editor; ~ és kiadó egy személyben editor and publisher in one **3.** [gépe] constructor

szerkesztőbizottság *fn* editorial board

szerkesztőbizottsági *mn* ~ **értekezlet** (editorial) board meeting; ~ tag member of the editorial board, board member

szerkesztői *mn* ~ **üzenetek** the editor answers/replies, answers to correspondents

szerkesztő-műsorvezető *fn* [pl. rádióban reggeli műsoré stb.] news editor

szerkesztő-riporter *fn* presenter

szerkesztőség *fn* **1.** [helyiség] editorial office **2.** [személyzet] editorial staff, editors **tsz** **3.** [állás] editorship

szerkesztőségi *mn* ~ **cikk** editorial; ~ **értekezlet** staff meeting

szerkezt *fn* **1.** [vmé állt] structure, construction **2.** [gép] machine, apparatus, [mechanizmus] mechanism, [órde] works **tsz**, mechanism, [ötletes] contraption, device **3.** [épületé] structure, [konstrukció] construction **4.** tud [anyagé, emberi testé] structure **5.** [írod. műé] structure, construction **6.** nyelv [mondaté] (sentence) structure, construction;

vmilyen ~tel áll be* construed with; → **mondattani**

szerkeztátalakítás *fn* restructuring, structural reorganization, reorganization in the structure of industry, structural reorganization

szerkezeti *mn* constructional, structural; ~ **clem** part (of machine), structural element, member; **épít** building unit;

~ **hiba** faulty construction, constructional/structural fault; ~leg structurally; ~ **reform** structural reform

szerkeztmódosítás *fn* structural change

szerkeztű *mn* of ... construction/structure *ut*; **hasonló** ~ of similar construction/structure

szerkeztváltás *fn* → **szerkeztátalakítás**

szerkő *fn* szl [ruha] clobber, gear, rig, vines **tsz**

szerkocsi *fn* vasút tender

szerpentin *fn* winding/serpentine road

szerszám *fn* **1.** állt műsz tool, [házi, kert] hardware; ~ot beállít set* a tool **2.** → **lőszerszám** **3.** szl piece, tool

szerszámacél *fn* tool steel

szerszámfa *fn* agricultural timber

szerszámgép *fn* machine-tool; → **automata**

szerszámkamra *fn* tool-shed

szerszámkészítő *fn* toolmaker, tool designer

szerszámkészlet *fn* tool-kit, tool set

szerszámláda *fn* tool-box/kit/chest, [nagyob, fiókos] tool cabinet

szerszámlakatos *fn* tool mechanic/fitter, toolman*

szerszámtartó *fn* → **szerszámláda**

szerszámtáska *fn* work/tool-bag

szerár *fn* **1.** [szerszámoknak] tool-house/shed **2.** isk equipment store, kém fiz science lab

szerárós *fn* **1.** [raktárban] store-keeper **2.** isk person in charge of equipment (v. the science lab)

szerartás *fn* **1.** állt ceremony, formalities **tsz**; → **temetési** **2.** vall rite, ritual, (religious) ceremony, [istentisztelet] service

szerartásos *mn* ceremonial, formal; ceremonious

szerre *hsz* all over, everywhere, here and there, in all directions, [rendetlenségben] in disorder/confusion, pell-mell; ~ a világon all over the world; → **szerterezt**

szerreágaz *ik* *i* branch out, ramify

szerreágazó *mn* branching out, far-reaching, ramifying

szerrefosz *ik* *i* dissolve, [remény] vanish, evaporate, kif be* dashed

szeretlen *mn* unbridled, unrestrained, uncontrolled, extravagant; ~ **becsvágy** excessive ambition; ~ **ember** a hot-head

szerтеленked *ik* *i* be*/run* wild, run* riot, go* too far, be* extravagant

szertelenség *fn* excesses **tsz**, immoderation, extravagance

szerternéz *i* look round/about

szerterezéjjel *hsz* → **szerterezt**

szerterezt *hsz* in utter confusion, [rendetlenségben] in disorder/confusion, pell-mell

szerterező *i* scatter about/around, disperse (in every direction)

szerterna *fn* gymnastics on the apparatus [mint sportág: esz; gyakorlatok: tsz]

szerum *fn* serum (tsz serums v. sera)

szerű *utótag* -like, resembling *sg ut*

szerű(skert) *fn* farmyard, barnyard

szeru *fn* **1.** [emberi, állati] organ; → **emésztőszervek**

2. [állami stb.] organ [of the a government], government/state institution/organization; → **közigazgatási** **3.** a ~ [rendő] the law

szerua *fn* *sp* service; **nálad/tied a** ~ / ~ ott (it's) your service

szeruál *i* *sp* serve

szeruátültetés *fn* transplant (operation/surgery), transplanting of organs, organ transplant; ~t **végez** perform a transplant (operation)

szeruer *fn* *infor* server

szerues *mn* **1.** kém organic; ~ **anyag** organic matter; ~ **kémia** organic chemistry **2.** organic; ~ **összefüggésben** van **vmel** be* closely connected (v. be* bound up) with *sg*, be* interdependent; ~ (alkotó)része **vmnek** an integral/organic part of *sg*

szeruesanyag-tartalmú *mn* containing organic matter

szeruetlen *mn* inorganic; ~ **anyag** inorganic matter; ~ **kémia** inorganic chemistry

szeruez *i* **1.** [programot, konferenciát stb.] organize, [kisebb találkozó stb.] arrange; **társasutazást** ~ organize a package/conducted tour **2.** [intézményt] set* up, found, establish; → **hadsereg**

szeruezés *fn* organizing, organization; ~ **kérdése** az egész it's a matter of organizing things/organization/logistics

szeruezési *mn* organizational; ~ **feladatok** tasks of organization, organizational tasks; ~ **hibák** defects of organization; ~ **osztály** organization(al) department

szeruezet *fn* **1.** [emberi, állati] organism **2.** [alkat] constitution; **erős/gyenge a** ~e have* (sy with) a strong/weak constitution; → **egészséges** **3.** [létesített] organiz-

töketlenkedik
arse bandit *FNÉV* *DEF* homokos, buzi
arsehole /ɑːshaʊl/ ① segglyuk ② segg-
 (fej)
arsenal /ɑːsənl/ ① (lőszer- és) fegyver-
 raktár ② fegyvergyár ③ fegyverarzenál
arsenic /ɑːsənik/ arzén
arse over tit *DEF* ① teljes fejtelenség ②
 minden elcseszve
arson /ɑːsən/ gyújtogatás
art. = article; articles; artificial; artillery;
 artist

art /ɑːt/ *FNÉV*

① művészet *work of art* műalkotás *fine art* képzőművészet, szépművészet ②
 művészeti ág *form of art* vagy *art form*
 művészeti ág, művészeti kifejezőmód
 ③ (kész) művészet, nehéz dolog

art *IGE*

thou art a be régies/bibliai e.sz. 2.sz.
 alakja

art collection műkincsgyűjtemény

art critic műkritikus

art deco art deco

art director művészeti igazgató, díszlet-
 tervező

artefact ① tárgyi lelet, kezdetleges szer-
 szám ② ember készítette tárgy

arterial /ɑːˈtɪəriəl/ ① ütőéri, artériás

arterial road országút, főút

arteriosclerosis /ɑːˈtɪəriəskləˈrəʊsɪs/ ér-
 elmeszesedés

artery /ɑːˈtɛəri/ ① ütőér, artéria ② főútvo-
 nal, fővonal ③ fősodor [folyóé]

artesian well /ɑːˈtiːziən/ artézi kút

art exhibit képzőművészeti kiállítás,
 tárlat

artful /ɑːˈtʃʊl/ ügyes, ravasz, rafinált

artfulness /ɑːˈtʃʊlnəs/ rafinéria, ügyesség,
 ravaszság

art gallery képtár, képcsarnok, galéria

arthritis /ɑːˈθraɪtɪs/ ízületi gyulladás

arthrosis /ɑːˈθraʊsɪs/ ① ízület ② degenera-
 tív ízületi betegség

artic = articulated lorry

artichoke /ɑːˈtɪtʃəʊk/ articsóka

article /ɑːˈtɪkəl/ *FNÉV*

① cikk, árucikk ② cikk, újságcikk ③
 törvénycikk, cikk(ely), szakasz, pont
 [pl. szerződésben] ④ névelő

article *IGE*

① *be articulated* szerződést köt, szerződve
 van (akivel: *to/with*) ② részletez [vád-

pontokat]

articled clerk ügyvédjelölt

Articles of Association társasági szerző-
 dés

articulate /ɑːˈtɪkjʊleɪt/ *MNÉV*

① világos, érthető, tagolt [beszéd] ②
 világosan beszélő [ember] ③ ízelt testű
 [állat]

articulate /ɑːˈtɪkjʊleɪt/ *IGE*

① világosan/tagoltan/érthetően ejt/be-
 szél, tisztán artikulál ② világosan fejezi
 ki magát/gondolatait ③ ízekenként össze-
 illeszt

articulated lorry nyergesvontatós teher-
 autó, kamion

articulation /ɑːˈtɪkjʊleɪʃən/ ① tagolás,
 tagolt beszéd, artikuláció ② világos be-
 széd ③ összeillesztés, összekapcsolás

artifact ① tárgyi lelet, kezdetleges szer-
 szám ② ember készítette tárgy

artifice /ɑːˈtɪfɪs/ ① ügyesség, lelemény ②
 csel, ravaszság

artificer /ɑːˈtɪfɪsə/ ① mesterember ② fel-
 találó

artificial /ɑːˈtɪfɪʃəl/ ① mesterséges, nem
 természetes ② mesterkelt

artificial insemination mesterséges meg-
 termékenyítés

artificial intelligence ① mesterséges intel-
 ligencia ② mesterséges intelligencia

fejlesztésével foglalkozó tudomány

artificial language mesterséges nyelv

artificial respiration mesterséges légzés/
 lélegeztetés

artillery /ɑːˈtɪləri/ tüzérség

artisan /ɑːˈtrɪzən/ kézműves, iparos, mes-
 terember

artist /ɑːˈtɪst/ ① művész ② festő(művész)
 ① *NEM* *artiste*

artiste /ɑːˈtiːst/ énekes/táncos színész

artiste agent impresszárió

artistic /ɑːˈtɪstɪk/ ① művészi, művész- *ar-*
tistic community művészársadalom ②

művészeti

artistry /ɑːˈtɪstri/ művészi képesség/érzék

artists' camp alkotótábor

artists' retreat alkotóház

artless /ɑːˈtləs/ mesterkéletlen, egyszerű,
 természetes, eszköztelen, sallangmentes

art movie művészfilm

Art Nouveau /ɑː nuːˈvəʊ/ *FNÉV/MNÉV* sze-
 cesszió(s)

art relic műemlék, műkincs

organise *DEF* organize, realisation *DEF* realization • hit-hitting, log-logged, thin-thinner-thinnest
 make-making baby-babies cry-cries-cried happy-happier-happiest
GB colour, centre, dialogue = *US* color, center, dialog

Varga György-Lázár A. Péter: Angol-magyar szótár

affirmation /æfə'meɪʃən/ állítás, megerősítés, jóváhagyás

affirmative /ə'fɜːmətɪv/ igenlő, megerősítő, állító *in the affirmative* igenlően

affirmative action pozitív diszkrimináció

affix /ə'fɪks/ *FNÉV*
toldalék, affixum

affix /ə'fɪks/ *IGE*
hozzáerősít, hozzáragaszt, hozzáfűz *affix a seal* pecséttel ellát *affix a signature* aláírásával lát el (amit: *to*) *affix a stamp* bélyeget fölragaszt

afflict /ə'flɪkt/ ① kínoz [betegség] *be afflicted with bad eyesight* rossz a látása ② (le)sújt, szomorít

affliction /ə'flɪkʃən/ szenvedés, csapás, nyomorúság

affluence /æfluəns/ bőség, gazdagság

affluent /æfluənt/ *FNÉV*
mellékfolyó

affluent *MNÉV*
① jómódú, tehető ② bőséges

affluenza /æflu'enzə/ (örökölt) gazdagság okozta, unalommal, büntudattal, motivációhiánnyal járó pszichiátriai állapot

afford /ə'fɔːd/ ① megteheti, futja neki vmire megengedheti magának *he can't afford a larger car* nem telik neki nagyobb kocsira ② ad, nyújt *it affords a great view* szép kilátást nyújt

afforest /ə'fɒrɛst/ erdősít

afforestation /ə'fɒrɛs'teɪʃən/ erdősítés, fásítás

affray /ə'freɪ/ csetepaté, zavargás

affricate /ə'frɪkət/ affrikáta [hang]

affront *FNÉV* /ə'frʌnt/
sértés

affront *IGE*
megsért, meggyaláz, megszegyenít

afft. = affidavit

AFGE American Federation of Government Employees

afghan /æ'fgæn/ kötött/horgolt színes takaró

aficionado /ə'fɪʃə'nɑːdeu/ ① bikaviadal-rajongó ② vmi megszállottja *a jazz aficionado* dzsesszrajongó

afield /ə'fiːld/ távol/messze [házjától/otthonától] *go (too) far afield* (túl) messze (el)kalandozik

afire /ə'faɪə/ égő, lángoló, lángban álló *set*

smth afire felgyújt

AFL = American Federation of Labor; American Football League

afame /ə'feɪm/ lángoló, lángban álló, égő *afame with desire* ég a vágytól

A flat asz

afloat /ə'fləʊt/ ① vízen, tengeren *be afloat* úszik, lebeg, hajón/tengeren van/utazik ② *keep afloat* nem merül el

AFM = audio frequency modulation

afoot /ə'fʊt/ mozgásban, kialakulóban *there are new plans afoot* új tervek vannak születőben *there's smth afoot* vmi készülőben van / készül(ődik)

aforementioned /ə'fɔːmə'nʃənd/ fent említett, fenti

aforesaid /ə'fɔːsed/ fent említett

aforethought előre megfontolt

a fortiori /ə'fɔːtɪ'ɔːri/ a fortiori

afoul /ə'faʊl/ *run afoul of smth* beleütközik vmibe

Afr = African

A-Fr = Anglo-French

Afr. = Africa; African

afraid /ə'freɪd/ *be afraid (of smth/smb)* fél (vmitől/vkitől) *be afraid that* {MONDAT} (attól) fél, hogy {MONDAT} *don't be afraid* ne félj! *be afraid to do / of doing smth* fél / nem mer megtenni vmit *I'm afraid* {MONDAT} attól tartok, hogy {MONDAT}, sajnos {MONDAT}

afreet /æ'friːt/ afrita

afresh /ə'freʃ/ újra, elölről

African American /æ'frɪkən ə'merɪkən/ VAGY **Afro-American** [amerikai] fekete/néger, afrikai-amerikai

Afro-Caribbean afrikai származású karibi

Afro look VAGY **Afro** /æ'frəʊ/ afrofrizura

aft /ɑːft/ [hajón] hátul, hajófaron

AFT = American Federation of Teachers

aft. = afternoon

after /ɑːftə/ *HAT.SZÓ*

később *the day after* a következő nap

after *ELŐLÉ*

① után, azután, utána, mögött *after breakfast* reggeli után *long after* jóval utána *after you!* csak Ön után! *day after day* nap nap után *what are you after?* mit keresel? mit akarsz? ② *half after seven* fél nyolc ③ XY szerint [műalkotásról] XY modorában

after *KÖTŐSZÓ*

miután *after he left* miután elment

i:	tea	I	it	e	bed	æ	cat	ɜ:	bird	ə	ago	eɪ	way	əʊ	go	aɪ	my	aʊ	how	eə	air
ɑ:	car	ɒ	got	ɔ:	war	ʊ	put	u:	too	ʌ	but	ɪə	here	ʊə	pure	ɔɪ	boy				
θ	thing	ð	this	tʃ	chip	dʒ	Joe	ʃ	ship	ʒ	measure	s	sit	ŋ	ring	j	you	w	win		

smth away, put^{RH} smth out of the way ③ [későbbre:] stow smth away ④ [pl. befőtött:] preserve, bottle
elrakodás putting/stowing smth away
elrakodik ① stow smth away ② [saját dolgait:] put^{RH} one's things/ belongings away
elrákosodik become^{RH} cancerous, cancer-ate, develop into cancer
elraktároz store, stow smth away
elránt snatch/pull smb/smth away
elrebeg falter smth out
elregisztr thumb index
elrejt ① hide^{RH}, conceal ② [pl. érzelmet:] conceal, disguise, make^{RH} a secret of smth
elrejtés concealment
elrejtőzik ① hide^{RH} (aki/ami elől: from) ② [hajón, repülőn:] stow away
elrekeszt ① shut^{RH} smth off ② [utat:] block ③ [pl. fallal:] partition, wall in/up ③ [testüreget:] obstruct
elrémit terrify, scare, horrify, scare/frighten smb off/away
elrémitő frightful, terrifying, abhorrent
elrémul be scared (amitől: of), be frightened/horrified (amitől: at/by)
elrendel ① order, prescribe ② [rendeletileg:] decree, order ③ [bíróság:] rule ④ [pl. végzet:] predestine, foreordain
elrendelés ① order, prescription ② [rendeletileg:] decree ③ [pl. végzet által:] predestination, foreordination
elrendez ① [rendbe rak:] arrange, set^{RH}/put^{RH} smth in order ② [csoportosít:] sort, sort smth out, arrange, classify ③ [pl. vitás ügyet:] settle, straighten/sort/iron smth out
elrendezés ① [eredmény:] arrangement, order, composition ② [folyamat:] arranging, setting smth in order, sorting ③ [pl. vitás ügyé:] settlement, settling ④ [szövegszerk.] arrange all
elrendeződés straightening out, settlement
elrendeződik [dolog:] straighten out, be settled, be straightened/sorted/ironed out
elreped ① crack ② [robbanásszerűen:] burst^{RH} ③ [ruhá:] tear^{RH} ④ [ketté:] split^{RH}
elrepsz ① crack ② [robbanásszerűen:] burst^{RH} ③ [ruhát:] tear^{RH} ④ [ketté:] split^{RH}
elrepít ① make^{RH} smth fly (away), fling^{RH}

smth away ② [nyilat:] shoot^{RH}
elrepül ① fly^{RH} away/off ② [repülőgép fölszáll:] take^{RH} off ③ [vhova:] fly^{RH} (ahova: to) ④ [idő:] fly^{RH}
elrestelli *elrestelli magát* feel^{RH} ashamed of one's self
elretesz bolt, lock
elretten ① draw^{RH} back, recoil ② [félelmében nem tesz meg vmit:] shy, shy away from smth, chicken out
elrettent deter (amitől: from)
elrettetés deterrence, restraint
elrettető deterrent
elrettető eszköz deterrent
elrettető példa deterrent
elriad ① draw^{RH} back, recoil ② [félelmében nem tesz meg vmit:] shy, shy away from smth, chicken out
elriaszt ① scare/frighten smb/smth away/off ② [elbátortalanít:] discourage, deter
elringat lull/rock smb to sleep
elrobog ① drive^{RH} away/off, speed^{RH} away ② [elrohan:] dash off, run^{RH} away
elrohan ① rush away/off, dash off ② [vmi mellett:] run^{RH} past smth
elromlik ① go^{RH} bad *elromlott az idő* the weather has turned for the worse ② [készülék:] break^{RH} down, flatline ③ glitch ④ pack up ⑤ conk out ⑥ go^{RH} kaput ⑦
elromolhatatlan failsafe, foolproof
elroncsolódik mangle
elrongyolódik become^{RH} ragged/tattered/tatty, wear^{RH} out
elront ① [pl. gépet:] break^{RH}, put^{RH} smth out of order ② [megrongál:] damage ③ [pl. örömet, esélyt:] spoil^{RH} ④ [egészséget, szövet:] ruin, impair, spoil^{RH} *elrontja a gyomrát* have an upset stomach *a hallal elrontotta a gyomrát* eating fish has upset her *elrontja a szemét* ruin one's eyes ⑤ [gyereket:] spoil^{RH} ⑥ [rosszul csinál meg:] bungle, make^{RH} a mess/botch of smth
elronthatatlan foolproof, idiot-proof, unbreakable
elrothad rot, decompose, crumble, putrefy
elrothadás rotting, decomposition
elrozsdásodik become^{RH} rusty, rust
elröppen fly^{RH} away/off
elrúg kick smth away
elrugaskodik push off *elrugaskodik a*

HÁTRA VETVE = csak főnév után használható: pl. *farmernadágos lányok girls in jeans*
 ③one's = I, you...they; ③one's's = my, your...their; ③oneself = myself, yourself...themselves
 RH = rendhagyó – (ld. Függelék) – a be, do, have és a segédigék rendhagyóságára nem utal RH jel

szertelen unbridled, intemperate, extravagant, unrestrained, unruly, wild
szertelen zenedarab extravaganza
szertelenkedik be extravagant, behave extravagantly, know^{RH} no bounds
szertelenség VAGY **szertelenkedés** excesses, immoderation, extravagance
szertenéz look round/about
szerteszéjjel VAGY **szerteszt** all over the place, in disorder/confusion, pell-mell, scattered (all over) *szerteszéjjel hány mindent* turn everything upside down, leave^{RH} the room in a mess / topsy-turvy *szanasztét hagy vmit* leave^{RH} smth lying about all over the place
szerteszőr scatter smth about/around, disperse
szertorna gymnastics on apparatus
szérum serum^{RH}
-szerű -like, *HÁTRAVETVE*: *tesembling* smth
szérű barn
szérűskert farmyard, barnyard
szerv ① [biológiai:] organ ② [pl. állami:] body, organ, organization ③ [rendőr:] cop, copper, fuzz, rozzér
szerva service, serve *szerva itt/ott* (it's) my/your service
servál serve
szervátültetés transplant (operation/surgery) *szervátültetést végez* perform a transplant (operation)
szerver server
szerves ① organic *szerves kémia* organic chemistry ② [vminek része:] integral, organic *szerves része vminek* an integral part of smth
szervetlen inorganic
szervetlen kémia inorganic chemistry
szervez ① organize, arrange, stage ② [intézményt:] found, establish, set^{RH} smth up
szervezés organizing, organization, arrangement
szervezési organizational
szervezet ① [biológiai:] organism ② [alkat:] constitution ③ [testület:] organization, operation, operator, outfit, outfit, [helyi:] branch
szervezeti ① [biológiai:] constitutional ② [testületi:] organizational, constitutional
szervezeti szabályzat constitution, charter
szervezetlen ① unorganized ② [szakszer-

vezeten kívüli:] non-unionized
szervezetlenség lack of organization, disorder, confusion
szervezett organized
szervezett bűnözés organized crime
szervezett bűnözés ellen küzdő rendőr racket buster
szervezett munkás organized worker
szervezettség organization
szervezett társasutazás package holiday/tour
szervezkedés organizing, organization
szervezkedik unionize, organize
szervező organizer *jó szervező* be a good organizer
szervezőbizottság organizing/steering committee
szerveződik organize oneself into smth, form smth
szervezőképesség organizing/organizational skill/ability
szervezőmunka organization
szervi organic
szervi baj organic disease
szervi hiba defect
szervi rendellenesség organic disorder
szervilis servile, subservient, submissive
szervíroz serve/wait at table
szervíz ① [pl. autóké:] repair shop; garage ① *NEM* *szervízbe viszi az autóját* have one's car serviced ② [szolgáltatás:] service, servicing ③ [készlet:] service, set
szervizállomás service station, garage
szervízel [gépkocsit:] service, have one's car serviced
szervizhálózat service network, [saját márkáé:] dealership
szervkereskedelem trade in body parts
szervofék power(-assisted) brake, servo brake
szervokormány power steering
szervomotor servomotor
szervusz hello! / hallo! / hullo! / hi! [távozásnál:] bye(-bye)! / cheerio! / cheers!
szermény ① [tulajdon:] acquisition, purchase *közös szermény* property acquired in common, *új szermény* recent acquisition ② [zenei:] composition, work
szerezés acquisition, procurement
szerzet ① [vallási:] order ② [alak:] guy, figure, cat *STB* *fura szerzet* weirdo, oddball, freak *STB*

organise *≠* organize, realisation *≠* realization • hit-hitting, log-logged, thin-thinner-thinnest
 make-making baby-babies cry-cries-cried happy-happier-happiest
 GB colour, centre, dialogue = US color, center, dialog

Varga György-Lázár A. Péter: Magyar-angol szótár

cuddlesome

cuddlesome ['kʌdlsəm] *mn*, ennivaló, imádnivaló

cudgel ['kʌdʒl] *fn*, füttykös, husáng || *i*, megbotoz, elnászpángol

cue [kju:] *fn*, 1. végszó, beintés; kiskották; tanács, intés 2. *rég* szerepkör 3. *rég* kedv, hangulat 4. biliárdjátékos 5. *rég* farok 6. copf 7. *US* sorállás

cuff [kʌf] *fn*, 1. kézelő, mandzsetta 2. hajtóka, felhajtás 3. karmantyú || ~ *link*: mandzsettagomb

cuisine [kwɪ'zi:n] *fn*, konyha, főzésimód || *Hungarian* -: magyar konyha

cuittle [kytl] *i*, hízeleg, nyájaskodik

culottes [kjʊ:'lɒts] *fn*, szoknyanadrág

culpable ['kʌlpəbl] *mn*, bűnös, vétkes, hanyag

cultivate ['kʌltɪvət] *i*, 1. megművel, termeszt, termel 2. művel, fejleszt, csiszol, finomít, palléroz, gyakorol, űz 3. tart, ápol

cultural ['kʌltʃərəl] *mn*, 1. művelődési 2. termesztési, tenyésztési

culture ['kʌltʃə] *fn*, 1. művelés, tenyésztés, termesztés, kiművelés 2. bacilustenyésztés 3. kifinomultság, pallérozottság; művelődés, kultúra 4. kulturális || *the Ministry of* -: Művelődési Minisztérium || *Roman* -: római kultúra

cumber ['kʌmbə(r)] *fn*, akadály, nehézség || *i*, akadályoz, terhére van vkinek || ~ *some* terhes, fáradságos, nehezen viselhető

cunning ['kʌnɪŋ] *mn*, 1. ravasz, fortélyos, csalafinta, alattomos, dörszölt 2. ügyes, tapasztalt, hozzáértő 3. bájos, elragadó, aranyos

cup [kʌp] *fn*, 1. csésze 2. talpas pohár, serleg, kupa 3. ~s: ittasság, részegesség; ivászat 4. *egy* serleg 5. kupa, bajnokság 6. virágkehely, gombabocskor, melltartókosár 7. kehely, köpöly 8. karmantyú, gyűrű || *a tea* -: teáscsésze || *two* ~s *of coffee*: két csésze kávé || *sg is not my* ~ *of tea*: nem tetszik nekem

cupboard ['kʌbərd] *fn*, szekrény, faliszekrény, pohárszék

cur [kʌ:(r)] *fn*, 1. kores kutya, kutyaturnix 2. neveletlen alak, bugris

curable ['kjʊərəbl] *mn*, gyógyítható

curb [kʌ:(b)] *fn*, 1. zabla 2. fék, gát, akadályozás 3. járdaszegély/szél, útpadka 4. kűtka/vas/szorú/mellvéd 5. szabad piac 6. csánkpók (*lovon*)

curd [kʌ:(d)] *fn*, aludttej || ~ *cheese* tehéntúró || *i*, 1. megaltat 2. megalvad, megalszik

curdled milk [kʌ:(d)lɪd 'mɪlk] *fn*, aludttej

cure [kjua] *i*, 1. meggyógyít 2. besóz, felfűstöl, szárít, aszal 3. kikészít 4. vulkanizál 5. érlel || ~ *sy of sg*: meggyógyít vkit || ~ *sg*:

vmit besóz || *be* ~ *d of an illness*: kigyógyul betegségéből

cure [kjua] *fn*, 1. gyógyítás, orvoslás, gyógy mód, kúra 2. pácolás, fűstölés, tartósítás 3. vulkanizálás, fehérítés 4. külön || *there is no* ~ *for sg*: vmire nincs gyógyír

cure-all [kjua 'ɔ:l] *fn*, egyetemes gyógyszer, csodaszer

curfew ['kʌ:fju:] *fn*, 1. kijárási tilalom; takarodó 2. takarodót jelző kürt 3. *rég* reggeli harangszó 4. *rég* tüzet leborító fedő

curing ['kjuərɪŋ] *mn*, 1. gyógyítás, kezelés 2. besózás, pácolás, felfűstölés, centírozás

curiosity [kjʊərɪ'ɒsətɪ] *fn*, 1. kíváncsiság 2. érdekesség 3. ritkaság || *out of* -: kíváncsiságból || *be full of* -: nagyon kíváncsi

curious [kjʊərɪəs] *mn*, 1. kíváncsi, tapintatlan, indiszkkrét 2. furcsa, szokatlan, különös 3. alapos, pontos || *be* ~ *to know sg*: szeretné tudni || *be* ~ *about sg*: kíváncsi vmire

curiously *mn*, 1. különösképpen, furcsa módon 2. különös gondolattal (készített) || ~ *enough*: nagyon gondosan

curl [kʌ:(l)] *i*, bodorít, göndörít, hullámosít, becsavar; fodroz; 1. göndörödik, csavarodik, kunkorodik, kigyózik, fodrozódik; zsugorodik, megtáskásodik, összegömbölyödik 2. *skót* játék || ~ *up*: felkunkorodik || ~ *sg*: begöndörít vmit || ~ *sy's hair*: dauerolja vki haját

curl [kʌ:(l)] *fn*, 1. fűrt, tincs, csiga 2. karika bodor, fodor 3. csavarodás 4. göndörség 5. levélzsugorodás

curler ['kʌ:(l)ə] *fn*, 1. sütővas; hajcsavaró 2. parthoz csapódó hullám 3. curling-játékos

curling-tongs [kʌ:(l)ɪŋ 'tɒŋgz] *fn*, sütővas

curly ['kʌ:(l)] *mn*, 1. göndör, csigas, kondor, kanyargós, összezsugorodott 2. habos (*fu*) || *have* ~ *hair*: göndörhajú

current ['kʌrənt] *fn*, ribiszke

currency ['kʌrənsɪ] *fn*, 1. forgalom 2. pénznem, valuta 3. érvényesség, lejárat, esedékesség ideje 4. folyamatosság || *the official* -: hivatalos valutánem || *hard* -: keményvaluta || *gain* -: valutát gyűjt

current ['kʌrənt] *mn*, 1. forgalomban lévő, bevett 2. folyó || ~ *affairs*: folyó ügyek || *the* ~ *situation*: a jelenlegi helyzet || *in* ~ *use*: bevett, közhasználatú || *of the* ~ *year*: ezévben

current ['kʌrənt] *fn*, 1. áramlat, sodor; áram 2. folyás || *an electric* -: elektromos áram || *swim against the* -: a sodrás/ár ellen úszik || *the* ~ *is off*: az áram ki van kapcsolva

currently ['kʌrəntli] *mn*, 1. jelenleg, mostanában 2. folyékonyan, folyamatosan

lódik, kicsúfol (*vkít*) / csúfolódás, gúnyolódás, piszkálódás
taupe [təup] *fn*, zöldes-barnás-, terepszín
Taurus [ˈtɔ:ɾəs] *fn*, 1. Bika csillagkép 2. Bika csillagjegy szülötte
taut [tɔ:t] *mn*, 1. feszes, kifeszített, szoros 2. feszült, aggódó, aggodalmas, nyugtalan, ideges
tauten [ˈtɔ:tn] *i*, (meg-, ki)feszül, feszít, (meg)szorul, szorít
tautology [tɔ:ˈtələdʒi] *fn*, tautológia, szószaporítás
tavern [ˈtævn] *fn*, 1. fogadó 2. taverna, kiskocsmá
tawdry [ˈtɔ:drɪ] *mn*, giccses, olcsó, igénytelen
tawny [ˈtɔ:ni] *mn*, sárgásbarna, homokszínű
tawny [ˈtɔ:ni] *mn*, 1. homokszínű, rőt, vörösesbarna 2. napbarnított
tawsie [ˈtɔ:si] *fn*, sk korbács; körmös
tax [tæks] *fn/i* 1. adó 2. hiv. igénybevétel, teher, megpróbáltatás (*lelki*) / 1. adózik, adóztat, adót kivet 2. igénybe vesz, próbára tesz (*erőt, türelmet stb.*)
taxable [ˈtæksəbl] *mn*, (meg)adóztatható, adóköteles (*jövedelem*)
taxation [ˈtæksɪʃn] *fn*, 1. adórendszer 2. (meg)adóztatás, adózás
tax-free [ˈtæksfri:] *mn*, adómentes
taxi [ˈtæksi] *i*, (*lassan*) gurul (*repülőgép a kifutópályán*)
taxi [ˈtæksi] *fn*, taxi || *take a ~go by ~:* taxival megy || *call sy a ~:* taxit hív vkinek
taxidermist [ˈtæksidəmist] *fn*, állatkitömő
taxi-driver [ˈtæksidraɪvə(r)] *fn*, taxisofőr
taxpayer [ˈtækspeɪə(r)] *fn*, adózó, adófizető (*személy, cég, stb.*)
tea [ti:] *fn*, 1. tea (*ital, növény*) 2. GB teából, aprósüteményből álló délutáni étkezés; Anglia egyes részein a kora esti órákban elköltött vacsora || *have ~:* teázik, teát iszik || *drink a cup of ~:* iszik egy csésze teát || *lemon ~:* citromos tea || *ice ~:* jeges tea
teach [ti:tʃ] *i*, 1. tanít (*iskolában*) 2. (ki)oktat, megmutat, (meg)tanít (*vkít vmire*) 3. utat mutat, nevel (*vkít vmire*) || *that will ~ sy (to do):* beszébből majd okul, megtanulja (hogy vmit megtegyen)
teacher [ti:tʃə(r)] *fn*, tanár, tanító, oktató (*személy*) || *~ of history/history ~:* történelemtanár
teacher-training [ˈti:tʃə(r)treɪnɪŋ] *fn*, oktató-, tanár-, tanítóképzés
teaching [ti:tʃɪŋ] *fn*, 1. tanítás, oktatás, pedagógia, tanároskodás, tanítószkodás, nevelés (*iskolában*) 2. tan, tanítás, doktrína *sz*
teachings tanítások (*vkie*)

teacup [ˈti:kʌp] *fn*, teáscsésze
tea-dinner [ˈti:di:nə(r)] *fn*, délutáni tea, uzsonnavacsora
tea-hour [ˈti:əʊə(r)] *fn*, uzsonna, teaidő
teak [ti:k] *fn* indiai tölgy(fa) (*növény, alapanyag*)
tea-kettle [ˈti:ketl] *fn*, teáskanna (*vízforralásra használt*)
tea-leaf [ˈti:lɪf] *fn*, 1. csak *sz* tealeaves, tealevél 2. GB tolvaj, rabló
team [ti:m] *fn*, 1. (munka)csoporthat, -csapat 2. fogat (*ökör, ló, stb.*)
team [ti:m] *i*, csoportot, csapatot alkot, csoportba, csapatba szerveződik || *~ up with sy:* csoportot, csapatot alkot, csoportba, csapatba szerveződik vkivel
teamwork [ˈti:mwɜ:k] *fn*, csoport-, csapatmunka, (csoporthat) együttműködés
teapot [ˈti:pɒt] *fn*, teáskanna (*vízforralásra és tállaláskor használt*)
tear [teə(r)] *i*, (*ptlpp tore/torn*) 1. (el-, le-, ki-, szét)szakít, tép (*ruhát, papírt, stb.*), (el-, le-, ki-, szét)szakad, (el-, szét-, össze)tépdődik 2. szárguld(ozik), rohan(gál), „tép” || *~ to shreds/pieces:* (*vkít/vmit*) erősen kritizál, erős kritikával illet, darabokra tép, szed || *~ a strip off:* GB *biz* leszid (*vkít vmi miatt*), letol, lehord || *~ one's hair out:* *biz* körmét rágja (*vmi miatt*) idegeskedik, aggodalmaskodik || *~ oneself away:* (*nagy nehezen, fájdalmasan*) elszakad, megválk (*vkítől/vmitől*) || *be torn between:* két dolog v. személy között őrlődik, nem tud dönteni || *that's torn it:* GB na, ennek annyit! ezt jól megcsinált! erről ennyit!
tear [teə(r)] *fn*, 1. könny || *shed crocodile ~s:* krokodilkönnyeket sír, hullat, őszintétlenül, tetteve sajnálkozik, siránkozik 2. (el)tépdődés, lyuk || *reduce sy to ~s:* megrikat, könnyekre fakaszt *vkít (ügy, hogy meghántja)* || *bathed/drowned/dissolved in ~s:* könnyben úszik
tearable [ˈtiərəbl] *mn*, szakítható
tearful [ˈtiəfl] *mn*, könnyes, síró
tearing [ˈtiəriŋ] *mn*, eszelős, őrgöngg, őrlött, vad
tease [ti:z] *i*, 1. piszkál, cukkol, idegesít, ugrat, „húz” (*vkít*), kötekedik, nyúz, nyagat (*állator*) 2. (*szevűlisan*) felizgat, felhúz, kacérkodik, ingerkedi (*anélkül, hogy kielégítene*) 3. US (fel)tupíroz (*haját*) || *~ out:* kihúz, kiszed (*vkiből vmit, amit nem akar elmondani*)
teaspoon [ˈti:spu:n] *fn*, teáskanál
teaspoonful [ˈti:spu:nfl] *fn*, teáskanálnyi mennyiség
teat [ti:t] *fn*, 1. GB cumi, cumisüveg gumis szívóka része 2. csecs, csöcs (*állaté*)

Takács Erika: Angol–magyar kéziszótár

bámul *i*, 1. konkrét stare, gaze 2. átv
be astounded at, wonder at, gawk
at, admire, marvel || ~ *vkire* gaze at,
stare at sy

bán *fn*, ban

bán *i*, regret, be sorry for

-ban, -ben *rág* in || **benne van**: be in
sg || **ágy~ marad**: stay / remain in
bed || **börtön~ van**: be in prison /
jail || **benne van a könyv~**: it is in
the book

banán *fn*, banana

bánat *fn*, sadness, sorrow, grief, an-
guish, unhappiness || ~*ot áraszt*:
radiate sorrow

bánatos *mn*, sad, sorrowful, disheart-
ened, downcast, gloomy

banda *fn*, clique, band, gang || **rabló**
~: gang of thieves / robbers || **utcai**
~: street gang

bandita *fn*, bandit, gangster, gambler,
jailbird

bank *fn*, bank || ~*számla*: bank(ing)
account || ~*kártya*: bank card ||
~*fiú*: young bank-clerk || ~*hitel*:
bank credit || ~*betét*: bank deposit ||
~*intézkedés*: bank draft || ~*i*
átváltás: bank currency || ~*kölcsön*:
(bank) loan || **tartja a ~ ot**: hold the
bank

bankár *fn*, banker, financier

bánkódik *i*, grieve, sorrow, anguish

bankszámla *fn*, bank(ing) account

bánt *i*, 1. hurt, harm, trouble 2. *ide-*
gesít annoy, outrage, offend, dis-

please, distress, vex, grieve || ~*ja*
vmi: be sick at sg

bányász *fn*, miner, collier

bár *fn*, nightclub, bar || ~*pult*:
counter, bar

bár *kötőszó* (al)tough, while || ~*ki*:
anyone, any, anybody, whoever, no
matter who || ~*mikor*: no matter
when, at any time, whenever one
wishes / likes, whensoever, any
day

barack *fn*, sárga apricot, őszi peach

bárány *fn*, lamb || ~*láb*: leg of lamb ||
~*szelet*: steak of lamb

báránybőr *fn*, lambskin, sheepskin

bárányhimlő *fn*, chicken-pox

barát *fn*, friend, fellow, soul mate,
szerzetes monk || ~*om*: my friend, a
friend of mine || **az egyik ~om**: one
of my friends || **kebel~**: confidant,
intimate, bosom friend || **befolyásos**
~: influential friend

barátkozik *i*, make friends, chum,
fraternize || **össze~ vkivel**: become
friends, make friends with sy, chum
/ pal up with sy

barátnő *fn*, girl-friend, lady-friend

barátság *fn*, friendship, amity, fellow-
ship, friendly relations *tsz* || ~*ot*
köt vkivel: run around with sy,
affiliate || ~**ban van vkivel**: make
friend with sy, pal up with sy

barátságos *mn*, friendly, cordial,
companionable, affable, matey, so-
ciable, amicable || ~ *vkivel*: be

könnyek ~ja: flood of tears || ~
ellen úszik: go / swim against the
stream / tide || **úszik az ~ral**: go /
swim with the stream / tide || ~
apály: ebb and flow

ár fn, cipészé awl

arab mn, Arabian, Arabic, Arab || ~
számok: arabic numerals, arabic
figures || ~**tenger**: Arabian Sea || az
~ **országok**: the Arab countries || ~
nyelv: Arabic language || ~s **ló**:
Arab (horse)

arab fn, ember Arab, nyelv Arabic

Arábia fn, Arabia

árad i, 1. folyó rise, swell 2. ömlik
folyadék flow, stream, spout 3.
könny ~ a szeméből: her tears are
flowing freely || ~ **belőle a szó**:
pejor spout, clack, gabble, US szl
mouth off (about sg), GB szl rabbit
(on sg)

áradás fn, 1. vízé flood, deluge 2. ált
rise, growth

áradat fn, flood, flow, stream || **düh**~:
flood of anger || **információ**~: flow
of information || **levél**~: flood of
letters || **panasz**~: stream of com-
plaints || **tömeg**~: stream(s) of peo-
ple

áradozik i, vki/ól, vmiről praise sg/sy,
go into raptures about/over sg/sy

áram fn, electricity, current, power,
US szl juice

áramforrás fn, source of current

áramkör fn, circuit

áramlat fn, 1. folyadék, gáz current ||
az úszót elsodorta az ~: the swim-
mer was swept away by the current
|| **meleg lég**~ok: currents of warm
air

áramlik i, flow, stream || a folyók a
tengerbe áramlanak: rivers flow
into the sea || a tömeg ki~ott az
állomásról: people were streaming
out of the station

áramszedő fn, 1. villamosé current
collector, running contact 2. csúszó
alkatrész brush

áramszolgáltatás fn, current supply

áramszünet fn, power cut

áramvonal fn, streamline

áramvonalas mn, streamlined

áramzavar fn, current disturbance,
current trouble

arany fn, gold, aranypénz gold, gold
coin, coin made of gold || 18
karátos ~: 18-carat gold || nem
mind ~, ami fénylik: all that glit-
ters is not gold || ki korán kel, ~at
lel: early bird catches the worm ||
~at ér vki/vmi: be worth one's/ its
weight in gold || ~láz: gold rush

arany mn, gold, golden || ~ karkötő:
gold bracelet || ~haj: golden hair,
hair of shining gold || ~hajú: gold-
en haired || hallgatni ~: silence is
golden || ~szívű: have a heart of
gold

arány fn, proportion, ratio || a férfiak
~a a nőkhez: the proportion of

IRODALOMJEGYZÉK

- AL-AJMI, Hashan: Which Microstructural Features of Bilingual Dictionaries Affect Users' Look-Up Performance?, *International Journal of Lexicography*, vol. 15, 2002/2, 119–131.
- AL-KASIMI, Ali M.: *Linguistics and Bilingual Dictionaries*, Leiden, E. J. Brill, 1977.
- ATKINS, B. T. Sue: Theoretical Lexicography and its relation to Dictionary-making, in William Frawley (ed.): *Dictionaries: the Journal of the Dictionary Society of North America*, DSNA, Cleveland Ohio, 1993, 4–43.
- ATKINS, B. T. Sue: Bilingual Dictionaries: Past, Present and Future, in Martin Gellerstam (ed.): *Euralex '96 Proceedings II*, Göteborg, Göteborg University, 1996, 515–541.
- ATKINS, B. T. Sue – KNOWLES, F. F.: Interim Report on the EURALEX/AILA Research Project into Dictionary Use, in Tamás Magay – Judit Zigány (eds.): *BudaLEX '88 Proceedings*, Budapest, Akadémiai, 1990, 381–392.
- ATKINS, B. T. Sue – VARANTOLA, Krista: Monitoring Dictionary Use, *International Journal of Lexicography*, vol. 10, 1997/1, 1–45.
- ATKINS, B. T. Sue – RUNDELL, Michael: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, New York, Oxford University Press, 2008.
- BAJNER, Mária: Népszerű angol nyelvkönyvek vizsgálata tudományközvetítő szerepük tükrében, *Modern Nyelvoktatás*, VII. évf., 2001/1, 47–50.
- BAUER, Laurie: *English Word-Formation*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983.
- BENCZÉDY József – FÁBIÁN Pál – RÁCZ Endre – VELCSOV Mártonné: *A mai magyar nyelv*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.
- BENSON, Morton: Collocations and Idioms, in Robert Ilson – Christopher Brumfit (eds.): *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, Oxford, Pergamon Press, 1985, 61–67.
- BORBÁS, László: Szótári kultúra, in Oszetzky Éva – Pálffy Miklós – Borbás László (szerk.): *Szótárszerkesztés, szótárkiadás*, Szeged, Grimm, 2004, 120–163.
- BOGAARDS, Paul: Dictionaries for Learners of English, *International Journal of Lexicography*, vol. 9, 1996/4, 276–320.
- BOGAARDS, Paul – VAN DER KLOOT, W. A.: The Use of Grammatical Information in Learners' Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 14, 2001/2, 97–118.
- BURCHFIELD, Robert: The Oxford English Dictionary: Past, Present and Future, *Philologia Anglica*, Tokyo, Kenkyusha, 1988, 425–440.
- BURCHFIELD, Robert (ed.): *Studies in Lexicography*, Oxford, Clarendon Press, 1987.
- CHAN, Alice Yin-wa – TAYLOR, Andrew: Evaluating Learner Dictionaries: What the Reviews Say, *International Journal of Lexicography*, vol. 14, 2001/3, 163–176.

- COLLISON, Robert L.: *A History of Foreign-Language Dictionaries*, Southampton, André Deutsch Limited, 1982.
- CORRÉARD, Marie-Hélène (ed.): *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B. T. S. Atkins*, Euralex, 2002.
- COWIE, Anthony P.: *Phraseology*, Oxford, Clarendon Press, 1998.
- COWIE, Anthony P. (ed.): *The Dictionary and the Language Learner*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1987.
- COWIE, Anthony P. (ed.): *The Oxford History of English Lexicography*, Oxford, Clarendon Press, 2009.
- CRYSTAL, David (ed.): *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.
- CRYSTAL, David (szerk.): *A nyelv enciklopédiája*, Budapest, Osiris, 1998.
- CSENGERY Kinga – ITTÉS NÓRA (szerk.): *Mutatványok az Akadémiai nagyszótárból*, Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet, 2002.
- CSIZÉR Kata: Az angolnyelv-tanítás helyzete Magyarországon, *Modern Nyelvoktatás*, IX. évf., 2003/4, 13–24.
- ENYEDI Ágnes – MEDGYES Péter: Angol nyelvoktatás Közép- és Kelet-Európában a rendszer-váltás óta, *Modern Nyelvoktatás*, IV. évf., 1998/2–3, 12–30.
- FÁBIÁN, Zsuzsanna (szerk.): *Szótárírás és szótárírók*, Lexikográfiai füzetek 4, Budapest, Akadémiai, 2009.
- FONTENELLE, Thierry (ed.): *Practical Lexicography: A Reader (Oxford Linguistics)*, Oxford, Oxford University Press, 2008.
- FÓRIS Ágota: *Szótár és oktatás*, Iskolakultúra-könyvek 14, Pécs, Iskolakultúra, 2002.
- FÓRIS Ágota – RIHMER Zoltán: A szótárak minősítési kritériumairól, *Fordítástudomány*, IX. évf., 2007/1, 109–113.
- FÓRIS Ágota – PÁLFY Miklós (szerk.): *A lexikográfia Magyarországon. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXV*, Budapest, Tinta, 2004.
- FÖLDES Csaba: A szótárak nagyságrendi osztályzásáról és elnevezéséről, in Tóth Szergej – Fóris Ágota – Földes Csaba (szerk.): *Lexikológiai és Lexikográfiai látkép. Problémák, paradigmák, perspektívák*, Szeged, Generalia, 2004, 29–38.
- GÁLDI László: *A magyar szótáriróadalom a felvilágosodás korában és a reformkorban*, Budapest, Akadémiai, 1957.
- GERSTNER, Károly: A Kiváló Magyar Szótár versenyről, *Modern Nyelvoktatás*, 15. évf., 2009/1–2, 131–136.
- GOTTLIEB, Henrik – MOGENSEN, Jens Erik (eds.): *Dictionary Visions, Research and Practice*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 2007.
- GREENBAUM, Sidney: *The Oxford English Grammar*, Oxford, Oxford University Press, 1996.

- GREFENSTETTE, Gregory: The Future of Linguistics and Lexicographers: Will There Be Lexicographers in the Year 3000?, in Thierry Fontenelle (ed.): *Euralex '98 Proceedings I*, Liège, Université de Liège, 1998, 25–39.
- HAAS, Mary: What Belongs in a Bilingual Dictionary?, in Fred W. Householder – Sol Saporta (eds.): *Problems in Lexicography*, Bloomington, Indiana University, 1962, 45–51.
- HADROVICS, László: *Magyar frazeológia*, Budapest, Akadémiai, 1995.
- HANKS, Patrick: Lexicography: Overview, in Keith Brown (ed.): *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Amsterdam, Elsevier, 2006, 113–128.
- HARTMANN, Reinhard Rudolf Karl (ed.): *Lexicography: Principles and Practice*, London, Academic Press, 1983.
- HARTMANN, Reinhard Rudolf Karl (ed.): *Workbook on lexicography*. Exeter Linguistic Studies 8., Exeter, University of Exeter, 1984.
- HARTMANN, Reinhard Rudolf Karl (ed.): *The History of Lexicography*, Amsterdam, North Holland, 1986.
- HARTMANN, Reinhard Rudolf Karl – JAMES, Gregory: *Dictionary of lexicography*, London, Routledge, 1998.
- HARTMANN, Reinhard Rudolf Karl: *Teaching and researching lexicography*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001.
- HARTMANN, Reinhard Rudolf Karl (ed.): *Lexicography: Critical Concepts*, London, Routledge, 2003. HAUSMANN, Franz Josef – REICHMANN, Oskar – WIEGAND, Herbert Ernst – ZGUSTA, Ladislav (eds.): *Wörterbücher/Dictionaries/Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie*, Berlin, Walter de Gruyter, 1989.
- HERBST, Thomas: On the Way to the Perfect Learners' Dictionary: a First Comparison of OALD5, LDOCE3, COBUILD2 and CIDE, *International Journal of Lexicography*, vol. 9, 1998/4, 321–355.
- HERBST, Thomas – STEIN, Gabriele: Dictionary-Using Skills: A Plea for a New Orientation in Language Teaching, in Anthony P. Cowie (ed.): *Papers from the EURALEX Seminar*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1987, 115–127.
- HOENIGSWALD, Henry: Lexicography and Grammar, in Fred W. Householder – Sol Saporta (eds.): *Problems in Lexicography*, Bloomington, Indiana University, 1962, 103–110.
- HOUSEHOLDER, Fred W. – SAPORTA, Sol (eds.): *Problems in Lexicography*, Bloomington, Indiana University, 1962.
- ILSON, Robert: Lexicographic Archaeology: Comparing Dictionaries of the Same Family, in Reinhard Rudolf Karl Hartmann (ed.): *The History of Lexicography*, Amsterdam, North Holland, 1986, 127–136.
- ILSON, Robert – BRUMFIT, Christopher (eds.): *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, Oxford, Pergamon Press, 1985.

- JACKSON, Howard: Grammar in the Dictionary, in Robert Ilson – Christopher Brumfit (eds.): *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, Oxford, Pergamon Press, 1985, 53–59.
- JACKSON, Howard: *Lexicography: An introduction*, London, Routledge, 2002.
- KARDELA, Henryk – PERSSON, Gunnar (eds.): *New Trends in Semantics and Lexicography*, Umea, Umea Universitet, 1995.
- KER 2002. *Közös európai referenciakeret*, Strasbourg, Kulturális Együttműködési Tanács Közoktatási Bizottság Élő Nyelvek Osztálya, 2002.
- KILGARRIFF, Adam: The hard parts of lexicography, *International Journal of Lexicography*, vol. 11, 1998/1, 51–54.
- KOVÁCS, Judit: Az alsó fokú angolnyelv-oktatás helyzete Magyarországon az Európai Unióhoz való csatlakozás küszöbén, *Modern Nyelvoktatás*, VIII. évf., 2002/4, 30–36.
- LANDAU, Sidney I.: *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*, New York, The Scribner Press, 1984.
- LÁZÁR, A. Péter – VARGA, György: The kind of dictionary you need but are not quite sure exists: Reflections on the 'new' English dictionary from Akadémiai Publishers, *novELTy*, vol. 6, 1999/1, 66–77.
- LEMMENS, Marcel – WEKKER, Herman: *Grammar in English Learners' Dictionaries*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1986.
- LEMMENS, Marcel – WEKKER, Herman: On the Relationship Between Lexis and Grammar in English Learners' Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 4, 1991/1, 1–13.
- LESZNYÁK, Ágnes: Az angol mint lingua franca a nyelvoktatásban. Problémák és perspektívák, *Modern Nyelvoktatás*, VI. évf., 2000/2–3, 24–34.
- LIPKA, Leonhard: *An Outline of English Lexicology*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1990.
- MAGAY, Tamás: *A magyar szótártani irodalom könyvészete 1945-től 1964-ig*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1966.
- MAGAY, Tamás: Angol–magyar és magyar–angol szótárak hazánkban 1945 előtt, in Pais Dezső (szerk.): *Nyelvtudományi értekezések*, 57. szám, Budapest, Akadémiai, 1967, 1–102.
- MAGAY, Tamás: „Idegenül” vagy „magyarosan”? *Élet és Tudomány*, XXX. évf., 1975/21, 963–968.
- MAGAY, Tamás: A Chapter in the History of English Lexicography in Hungary, *Angol Filológiai Tanulmányok*, XI. évf., 1977, 19–27.
- MAGAY, Tamás: Problems of Indicating Pronunciation in Bilingual Dictionaries with English as a Source Language, in Reinhard Rudolf Karl Hartmann (ed.): *Dictionaries and their users, Papers from the 1978 B. A. A. L. Seminar on Lexicography*, Exeter, University of Exeter, 1979, 98–103.
- MAGAY Tamás: *A kétnyelvű szótárírás törvényszerűségei (Ország László szótárai)*, kandidátusi értekezés, Budapest, 1979.
- MAGAY Tamás: *A kétnyelvű szótárírás törvényszerűségei (Ország László szótárai)*, kandidátusi értekezés tézisei, Budapest, 1980.

- MAGAY, Tamás: Technical or General: Problems of Vocabulary Selection in a Medium-Size Bilingual-Dictionary, in Reinhard Rudolf Karl Hartmann (ed.): *LEXeter '83 Proceedings*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1984, 221–225.
- MAGAY, Tamás: On Some Problems of the Bilingual Learner's Dictionary, in Mary Snell-Hornby (ed.): *ZüriLEX '86 Proceedings*, Zürich, Francke Verlag, 1986, 171–176.
- MAGAY, Tamás: Teaching Lexicography, in *Proceedings of the Ninth EURALEX International Congress, EURALEX 2000*, Stuttgart, Universität Stuttgart, 2000, 443–451.
- MAGAY, Tamás: Password for Hungarians, *Kernerman Dictionary News*, vol. 9, 2001, 2–5.
- MAGAY Tamás: Kritika a (szótár)kritikáról, in Tóth Szergej – Fóris Ágota – Földes Csaba (szerk.): *Lexikológiai és Lexikográfiai látkép. Problémák, paradigmák, perspektívák*, Szeged, Generalia, 2004, 86–97.
- MAGAY Tamás: Szó, ami szó, in Fóris Ágota – Pálffy Miklós (szerk.): *A lexikográfia Magyarországon*, Budapest, Tinta, 2004, 53–71.
- MAGAY, Tamás: Újraindulás. A Szótári Munkabizottság újraindulása 2000-ben, in Bárdosi Vilmos – Kiss Gábor (szerk.): *Szótárak, szólások, nevek vonzásában. Köszöntő könyv Fábián Zsuzsanna tiszteletére*, Budapest, Tinta, 2010, 133–138.
- MAGAY Tamás – ZIGÁNY Judit (szerk.): *BudaLEX '88 Proceedings*, Budapest, Akadémiai, 1990.
- MAGAY Tamás (szerk.): *A magyar szótáriródlom bibliográfiája*, Lexikográfiai füzetek 1., Budapest, Akadémiai, 2004.
- MAGAY Tamás (szerk.): *Szótárak és használók*, Lexikográfiai füzetek 2., Budapest, Akadémiai, 2006.
- MALAKHOVSKI, Lev V.: Homonyms in English Dictionaries, in Robert Burchfield (ed.): *Studies in Lexicography*, Oxford, Clarendon Press, 1987, 36–51.
- MALONE, Kemp: Structural Linguistics and Bilingual dictionaries, in Fred W. Householder – Sol Saporta (eds.): *Problems in Lexicography*, Bloomington, Indiana University, 1962, 111–118.
- MARELLO, Carla: Hornby's Bilingualized Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 11, 1962/4, 292–314.
- MARELLO, Carla: Lexicography in Italy: Specific Themes and Trends, *International Journal of Lexicography*, vol. 11, 2004/4, 349–356.
- MÁRKUS, Katalin – SZÖLLŐSY, Éva: Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól, in Magay Tamás (szerk.): *Szótárak és használók*, Lexikográfiai füzetek 2., Budapest, Akadémiai, 2006, 95–116.
- MCARTHUR, Tom (szerk.): *The Oxford Companion to the English Language*, Oxford, Oxford University Press, 1992.
- MCCREARY, Don R. – DOLEZAL, Fredric: A Study of Dictionary Use by ESL Students in an American University, *International Journal of Lexicography*, vol. 12, 1999/2, 107–146.
- MELICH János: *A magyar szótáriródlom. A legrégibb szójegyzékektől P. Páriz szótáráig*, Nyelvészeti füzetek 46., Budapest, Athenaeum, 1907.

- MOON, Rosamund: Monosemous Words and the Dictionary, in Anthony P. Cowie (ed.): *The Dictionary and the Language Learner*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1987.
- MOON, Rosamund: *Fixed Expressions and Idioms in English*, Oxford, Clarendon Press, 1998.
- NESI, Hilary – HAILL, Richard: A Study of Dictionary Use by International Students at a British University, *International Journal of Lexicography*, vol. 15, 2002/4, 277–305.
- NIKOLOV Marianne: Osztálytermi megfigyelés átlagos és hátrányos helyzetű középiskolai angolos csoportokban, *Modern Nyelvoktatás*, V. évf., 1999/4, 9–31.
- NORRI, Juhani: Regional Labels in Some British and American Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 9, 1996/1, 1–27.
- NORRI, Juhani: Labelling of Derogatory Words in Some British and American Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 13, 2000/2, 71–103.
- ORSZÁGH László: Angol eredetű elemek a magyar szókészletben, *Nyelvtudományi Közlemények*, 82. kötet, Budapest, Akadémiai, 1977, 405–410.
- ORSZÁGH László (szerk.): *A szótárírás elmélete és gyakorlata a magyar nyelv értelmező szótárában*, Nyelvtudományi Értekezések, 36. szám, Akadémiai, Budapest, 1962.
- ORSZÁGH László (szerk.): *Szótári tanulmányok*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1966.
- OSZETZKY Éva – PÁLFY Miklós – BORBÁS László: *Szótárszerkesztés, szótárkiadás*, Szeged, Grimm, 2004.
- OTTLIK, Géza: *Próza*, Budapest, Magvető, 1980.
- PAJZS Júlia: Országh László – Magay Tamás: Angol–Magyar Nagyszótár. Országh László – Futász Dezső – Kövecses Zoltán: Magyar–Angol Nagyszótár, *Magyar Nyelvőr*, 123. évf., 1999, 245–248.
- PAJZS, Júlia: Making Historical Dictionaries by Computer, in Ulrich Heid (ed.): *Euralex 2000 Proceedings*, Stuttgart, University Stuttgart, 2000, 249–258.
- PANTÓNÉ Naszályi Dóra: *Szójátéktár*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000.
- PRČIĆ, Tvrtko: The Treatment of Affixes in the 'Big Four' EFL Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 12, 1999/4, 263–275.
- QUIRK, Randolph – GREENBAUM, Sidney: *A University Grammar of English*, London, Longman, 1973.
- QUIRK, Randolph – GREENBAUM, Sidney (eds.): *A comprehensive grammar of the English language*, London, Longman, 1985.
- RUNDELL, Michael: Recent Trends in English Pedagogical Lexicography, *International Journal of Lexicography*, vol. 11, 1998/4, 315–342.
- RUNDELL, Michael: Dictionary Use in Production, *International Journal of Lexicography*, vol. 12, 1999/1, 34–51.
- SALERNO, Laura: Grammatical Information in the Bilingual Dictionaries. A Study of Five Italian–French Dictionaries, *International Journal of Lexicography*, vol. 12, 1999/3, 209–220.
- SHERWOOD, Peter: An Englishman's Sixty Years in Hungary, *Angol Filológiai Tanulmányok*, XI. évf., 1977, 83–91.

- SHERWOOD, Peter: Bilingual Dictionaries and Bilingual Grammars: Some Reflections on English and Hungarian Materials, *Angol Filológiai Tanulmányok*, XIV. évf., 1981, 93–107.
- STEIN, Gabriele: On Some Deficiencies in English Dictionaries, in Christoph Gutknecht (ed.): *Contemporary English: Occasional Papers*, 1., Bern, Herbert Lang, 1976, 1–25.
- SVENSÉN, Bo: *Practical Lexicography: Principles and Methods of Dictionary-Making*, Oxford, Oxford University Press, 1993.
- SZÖLLÖSY Éva: Angolul tanulóink szótárválasztási szokásairól, *Modern Nyelvoktatás*, X. évf., 2004/4, 28–46.
- TAKEBAYASHI, Shigeru: LPD and EPD15: a Comparative Review, *International Journal of Lexicography*, vol. 11, 1998/2, 125–136.
- TOMASZCYK, Jerzy – LEWANDOWSKA-TOMASZCYK, Barbara (eds.): *Meaning and Lexicography*, Amsterdam, North Holland, 1990.
- TÓTH Szergej – FÓRIS Ágota – FÖLDES Csaba (szerk.): *Lexikológiai és Lexikográfiai látkép: Problémák, paradigmák, perspektívák*, Szeged, Generalia, 2004.
- VAN DER EIJK, Pim – ALEJANDRO, Olga – FLORENZA, Maria: Lexical Semantics and Lexicographic Sense Distinction, *International Journal of Lexicography*, vol. 8, 1995/1, 1–28.
- VAN STERKENBURG, Piet (ed.): *A Practical Guide to Lexicography*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 2003.
- VARANTOLA, Krista: Use and Usability of Dictionaries: Common Sense and Context Sensibility?, in Marie-Hélène Corrèard (ed.): *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.T.S. Atkins*, Euralex, 2002, 30–45.
- VARGA György – LÁZÁR A. Péter: Milyen szótárra van szüksége a felhasználónak: Avagy pár gondolat az Akadémiai Kiadó „új” angol nagyszótárai kapcsán, *Kultúra és közösség*, 3. évf., 1999/2–3, 103–107.
- WELLS, John: English Pronunciation and its Dictionary Representation, in Robert Ilson – Christopher Brumfit (eds.): *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, Oxford, Pergamon Press, 1985, 45–51.
- WELLS, John C.: *Longman Pronunciation Dictionary*, Harlow, Longman, 1990.
- WHITCUT, Janet: Usage Notes in Dictionaries: The Needs of the Learner and the Native Speaker, in Robert Ilson – Christopher Brumfit (eds.): *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, Oxford, Pergamon Press, 1985, 61–67.
- WINDSOR LEWIS, Jack: *A Concise Pronouncing Dictionary of British and American English*, London, Oxford University Press, 1972.
- ZGUSTA, Ladislav: *Manual of Lexicography*, Paris, Mouton The Hague, 1971.
- ZGUSTA, Ladislav: *Lexicography Today*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1988.

SZÓTÁRAK

- BÍRÓ Lajos Pál – WILLER József: *Angol–magyar kéziszótár*, Budapest, Merényi, 1996.
- BÍRÓ Lajos Pál – WILLER József: *Magyar–angol kéziszótár*, Budapest, Merényi, 1996.
- BORÓK Jutka – FASHOLA Adeola: *Angol–magyar kéziszótár*, Kisújszállás, Szalay, 1998.
- BORÓK Jutka – FASHOLA Adeola: *Magyar–angol kéziszótár*, Kisújszállás, Szalay, 2000.
- MAGAY Tamás: *PASSWORD Angol–magyar tanulói szótár*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003.
- MAGAY Tamás – ORSZÁGH László: *Magyar–angol kéziszótár*, Budapest, Akadémiai, 1990.
- MAGAY Tamás – ORSZÁGH László: *Magyar–angol kéziszótár*, Budapest, Akadémiai, 2000.
- MOZSÁRNÉ MAGAY Eszter – P. MÁRKUS Katalin: *Angol–Magyar / Magyar–Angol tanulószótár*, Szeged, Grimm, 2006.
- ORSZÁGH László: *Angol–magyar kéziszótár*, Budapest, Akadémiai, 1981.
- ORSZÁGH László – MAGAY Tamás – FUTÁSZ Dezső – KÖVECSES Zoltán: *Angol–magyar kéziszótár*, Budapest, Akadémiai, 1999.
- P. MÁRKUS Katalin: *Anglicizmusok – Angol kifejezések és szólások*, Szeged, Grimm, 2009.
- TAKÁCS Erika: *Magyar–angol kéziszótár*, Budapest, Könyvmíves, 2000.
- TAKÁCS Erika: *Angol–magyar kéziszótár*, Budapest, Könyvmíves, 2002.
- VARGA György – LÁZÁR A. Péter: *Angol–magyar szótár*, Budapest, Aquila, 2000.
- VARGA György – LÁZÁR A. Péter: *Magyar–angol szótár*, Budapest, Aquila, 2000.

TÁBLÁZATOK ÉS KÉPEK JEGYZÉKE

TÁBLÁZATOK

1. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek számának összehasonlítása (<i>rebellion–rebuild</i>)	80
2. táblázat. Vonzatos igék száma	86
3. táblázat. Példák száma (<i>lose–lot</i>)	87
4. táblázat. Címszavak összehasonlítása (<i>klasszis–klór</i>)	93
5. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek száma (<i>felfordul–felrobbant</i>)	100
6. táblázat. A kéziszótárak oldalszám, leütések száma és címszavak száma szerinti összefoglalása	109
7. táblázat. Címszavak összehasonlítása	110
8. táblázat. Származékszavak (<i>macroeconomic–maltreatment</i>)	111
9. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek számának összehasonlítása (<i>drill–dual</i>)	129
10. táblázat. Vonzatos igék száma	136
11. táblázat. Példák száma (<i>drown–duty</i>)	138
12. táblázat. A kéziszótárak oldalszám, leütések száma és címszavak száma szerinti összefoglalása	141
13. táblázat. Címszavak a három magyar–angol kéziszótárból	142
14. táblázat. Címszavak (<i>ibolya–ideg</i>)	143
15. táblázat. Szófajok, jelentések, ekvivalensek számának összehasonlítása (<i>nyak–nyüzsgő</i>)	155
16. táblázat. Példák száma (<i>kábítószer–kártya</i>)	162

KÉPEK

1. kép. <i>argue–Aries</i>	18
2. kép. <i>blissful</i>	24
3. kép. <i>dust</i>	26
4. kép. <i>it’s</i>	28
5. kép. <i>flat¹–flat²</i>	30

6. kép. <i>flat/flat¹–flat², flag/flag¹–flag⁴</i>	31
7. kép. <i>tear/tear¹–tear²</i>	32
8. kép. <i>go, mouse, good</i>	34
9. kép. <i>liter~litre, color~colour, liter~szín</i>	36
10. kép. <i>organize, szervez</i>	38
11. kép. <i>dive</i>	38
12. kép. <i>travel</i>	39
13. kép. <i>utazik</i>	39
14. kép. <i>elrémul</i>	44
15. kép. <i>artist</i>	48
16. kép. <i>afraid</i>	53
17. kép. <i>dust</i>	56
18. kép. <i>hatch</i>	56
19. kép. <i>glass–glassy</i>	68
20. kép. <i>flag¹–flag⁴, flag¹–flag⁴</i>	70
21. kép. <i>travel–traveller</i>	73
22. kép. <i>rebellion–rebuild</i>	79
23. kép. <i>ár¹–ár³</i>	94
24. kép. <i>barangol</i>	95
25. kép. <i>íz–szín, liter</i>	96
26. kép. <i>gyerek, kaktusz</i>	97
27. kép. <i>iszik</i>	97
28. kép. <i>elejt</i>	98
29. kép. <i>global–global warming</i>	112
30. kép. <i>cut</i>	115
31. kép. <i>ear¹–ear², ear</i>	116
32. kép. <i>flat, ear</i>	117
33. kép. <i>tear</i>	117
34. kép. <i>curl</i>	118
35. kép. <i>drink</i>	128
36. kép. <i>chop</i>	137
37. kép. <i>friend</i>	138
38. kép. <i>ár¹–ár³, ár</i>	145
39. kép. <i>arab, csap</i>	146
40. kép. <i>gyerek, kaktusz</i>	150
41. kép. <i>iszik</i>	151
42. kép. <i>barack</i>	157

A SOROZATBAN EDDIG MEGJELENT

MONOGRÁFIA

Lovász Irén: *Szakrális kommunikáció*

Galsi Árpád: *Jakab, az Úr testvére*

Pap Ferenc: *Templom mint teológia. Kulcsok az Ezékiel 40-48. értelmezéséhez*

Tóth Sára: *A képzelet másik oldala.*

Irodalom és vallás Northrop Frye munkásságában

Tari János: *A néprajzi és az antropológiai filmkészítés.*

Történeti, elméleti és gyakorlati példák

Buda Béla: *Empátia. A beleélés lélektana*

Németh Dávid: *Pasztorálantropológia*

Szenczi Árpád: *Az ember természete – természetes(en) nevelés.*

A reformpedagógia egy lehetséges reformja

Váradi Ferenc: *Vázlatok az óvodai anyanyelvi-irodalmi nevelésről*

Semsey Viktória (szerk.): *Latin-Amerika 1750–1840.*

A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig

Bagdy Emőke: *Pszichofitness. Kacagás – kocogás – lazítás*

Balázs Siba: *Life Story and Christian Metanarration. The importance of the research results of narrative identity to practical theology*

Kocziszký Éva: *Antifilozófusok huszonöt időszerű kérdése a kereszténységhez*

Honti László: *Magyar nyelvtörténeti tanulmányok*

Szummer Csaba: *Freud, avagy a modernitás mítosza*

Kun Attila: *A munkajogi megfelelés ösztönzésének újszerű jogi eszközei*

Dr. Lenkeyné dr. Semsey Klára: *Életútinterjú*

- Görözdí Zsolt: *Protestáns egyházértelmezés a reformáció századában
a jelentősebb egyházi rendtartásokban*
- Békési Sándor: *Sisi személyének teológiai portréja*
- Török Emőke: *Munka és társadalom.
A munka jelentésváltozásai a bér munkán innen és túl*
- Sepsi Enikő: *Pilinszky János mozdulatlan színháza
Mallarmé, Simone Weil és Robert Wilson műveinek tükrében*
- Erdélyi Ildikó: *A lélek színháza. A pszichodráma és az önismeret útjai*
- Szummer Csaba: *Pszichedelikumok és spiritualitás*
- Papp Sándor: *Török szövetség – Habsburg kiegyezés.
A Bocskai-felkelés történetéhez*
- Bolyki János: *Teológia a szószéken és a katedrán*
- Balogh Eszter: *Túlélési stratégiák a magyar gazdaságban.
Esettanulmányok a 2000-es évek elejéről*
- Falussy Lilla: *Trendek a kortárs olasz drámában*
- Bekő István Márton: *Jézus csodáiról szóló elbeszélések Márk evangéliumában*
- Kovai Melinda: *Lélektan és politika. Pszichotudományok a magyarországi
államszocializmusban 1945–1970*
- Spannrafft Marcellina: *Költészet és szakralitás*
- Németh István: *Műtárgyak a boncteremben. Tanulmányok az orvoslás és
a képzőművészet tárgyköréből*
- Homicskó Árpád Olivér: *A magyar társadalombiztosítási
és szociális ellátások rendszere*
- Fabiny Tibor: *Az eljövendő árnyékai. A figurális tipológiai olvasás*
- Szetey Szabolcs: *Adatok a magyar református prédikációs gyakorlat
újraértékeléséhez 1784–1878 között*
- Balogh Tamás: *Huizinga Noster.
Filológiai tanulmányok J. Huizinga magyar recepciójáról*
- Dávid Gyula: *Angol fogalmi idióma szótár.
Angol idiómák és magyar megfelelőik*
- Beke Albert: *Gyulai Pál személyisége és esztétikája*

Németh Dávid: *Vallásdidaktika. A hit- és erkölcsstan tanítása
az 5–12. osztályban*

Sepsi Enikő: *Kép, jelenlét, kenózis a kortárs francia költészetben és Valère
Novarina színházában*

Papp Ágnes Klára: *A tér poétikája – a poétika tere. A századfordulás
kiszvárostól az ezredfordulás terekig a magyar irodalomban*

Lányi Gábor János: *A kálvinizmus nyitánya. Berni zwingliánusok és francia-
svájci kálvinisták vitája az egyházfegyelem gyakorlásáról*

Kovács Dávid: *Nemzetfelfogás és történelemszemlélet
a 20. századi Magyarországon*

Pap Ferenc: *Az egyházi év*

Farkas Ildikó: *A japán modernizáció ideológiája*

Horváth Csaba: *Megtalált szavak*

Csízzy Katalin: *Az ideális vezető politikus alakja a görög-római hagyományban*

Siba Balázs: *Pasztorálteológia*

Indries Krisztián, Szummer Csaba: *Freud és a felkelő nap országa*

Bognárné Kocsis Judit: *A vallás mint forrás Karácsony Sándor nevelési
koncepciójában*

Vető Miklós: *Jonathan Edwards gondolatvilága*

Kodácsy Tamás: *A homiletikai aptum. Hogyan lesz a szószéki beszédből
igehirdetés?*

Brandt Györgyi: *A hungarológia intézményrendszerének létrehozása.
Gragger Róbert a berlini egyetemen*

Simon Gabriella: *A mentorálás elmélete és gyakorlata. A mentori kompetenciák
attitűdelemei és a kezdő pedagógusok mentormodellek szerinti támogatása*

Legénydy Kristóf: *A természettudományos és a teológiai megismerés modelljei*

Siba Balázs: *Pasztorálteológia (Második, javított kiadás)*

Szabados Ádám: *Az apostolok hagyománya*

Lukács Olga: *Az erdélyi egyházak ezeréves együttélésének szinopszisa*

Literáty Zoltán: *Homiletika és retorika*

Toókos Péter János: *A III. szibillakönyv. Irodalmi és teológiai bevezetés*

Borsi Attila János: *Elhívástól kihívásig. Vázlatok az egyház és a keresztyén gondolkodás megértéséhez*

Szalma József: *A biztosítási szerződés. A biztosítói kárfelelősség az európai és a magyar magánjogban*

Kövi Zsuzsanna: *Az alternatív ötfaktoros személyiségmodell és a személyiségkласzterek*

Nemeshegyi Péter SJ: *A kelet-ázsiai vallások története*

Bethlenfalvy Ádám: *Dráma a tanteremben. Történetek cselekvő feldolgozása*

Sólyom Réka: *Szaknyelvi szemantika. Funkcionális kognitív elemzések*

Dér Csilla Ilona: *Diskurzusjelölők és társulásaik a magyar nyelvben*

Csontos Nóra: *Szakszöveg-tipológia. Szakszövegtípusok vizsgálata társas-kognitív keretben*

Visky András: *Mire való a színház? Útban a theatrum theologicum felé*

Kovács Dóra: *Az empátia tudománya és művészete*

Korpics Márta: *A késő modern vallásosság közösségi mintázatai*

Fóris Ágota: *Fordítás és terminológia. Elmélet és gyakorlat*

Gálffy László: *Anjou és grófjai. A politikai területformálódás útjai és sajátosságai Franciaországban (9–13. század)*

Szabados Ádám: *Az apostolok hagyománya* (Második, javított kiadás)

Csűrös András: *Református egyházi élet a Tanácsköztársaság idején. A magyar reformátusság egy válságos korszakban*

Nagy József: *Élet és halál, örök élet és örök halál a Jelenések könyvében*

Boros Gábor: *Georg Misch és az önéletírás*

Karasszon István: *Az ószövetségi teológia üzenete*

Birher Nándor: *Értékalapú (köz)igazgatás*

Jakab Éva: *Állam és demokrácia: törvényhozás és törvénykezés az ókori Athénban*

Nagy József: *Élet és halál, örök élet és örök halál a Jelenések könyvében*

Bölcскеi Andrea: *Az egyház mint egykori birtokos a magyar helynevekben*

Szontagh Pál: *Miért (nem) leszek pedagógus? Hivatás- és pályamotiváció a Kárpát-medencei pedagógusjelöltek körében*

Mészáros László: *Az ókori Európa nevelésügye*

László Emőke: *Kiválasztás Krisztusban*

Szűcs Ferenc: *Az imago Dei értelmezése a barthi és a Barth utáni teológiában*

Németh László: *Vidéki ellenségek a Szabad Népben*

Frazer-Imregh Monika: *Életmód, asztrológia és mágia a reneszánszban*

Schmidt Ildikó: *A sikeres iskolai inklúzió tényezői*

G. Komoróczy Emőke: *Földbolygó szívmagasságban*

Várad Ferenc: *Krúdy keresése*

Szalma József: *A kárfelelősség alapelvei*

Prontvai Vera: *Költészet és ritualitás a kortárs magyar színházban*

Beretzky Ágnes: *A nemzeteszme brit szemmel*

Nádor Orsolya: *A kelet-közép európai nyelvi térség*

Bene Sándor: *Egy reneszánsz magyar író – Andreas Pannonius*

Rácz Edit: *Nyelvkönyvek nevelési potenciálja*

Csontos Nóra: *Az idézés működése a magyar nyelvben*

Szumner Csaba: *Spontán értelemképződés módosult tudatállapotban*

Beretzky Ágnes: *A nemzeteszme brit szemmel*

Kustár György: *Követhető-e Jézus?*

Heltai Pál: *bevezetés a fordítástudományba – Posztgraduális szakfordítói képzések számára*

Sitku Tibor: *A fowleri hitfejlődés-elmélet értékelése és alkalmazási területei*

Kovács Enikő Hajnalka: *Egyéni panaszénekek a Zsoltárok könyvében*

Nyomdai előkészítés: Károli Könyvműhely
Szakmai koordinátor: Gáspár Katalin
Olvasószerkesztő: Csőke Zoltán
Műszaki szerkesztő: Kardos Gábor
Borító: Kára László
Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Tomcsányi Péter